

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07861

DI YUGNTLEKHE BINE

David Bear Tierkel

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דוד בער טירקעל

די יוגנטלעכע בינע

געשיכטע פון די
אידיש-העברעאישע
דראמאטישע
געזעלשאפטן

תר"ן . . . ת"ש

ארויסגעגעבן פון דעם
קולטור קאמיטעט
פון דער
„היברו ליטעראטור סאסייעטי“

געזעצט און געדרוקט
בײַ דער
פּעדעראל פּרעס
פילאדעלפּיא
1940

צו מיון ליבער פרוי

אסתר ציפה

און צו מיינע טייערע קינדער

יחיאל שלמה

דבורה שאַבע

אהרן פישעל

DAVID B. TIERKEL

The Juvenile Stage

A HISTORY

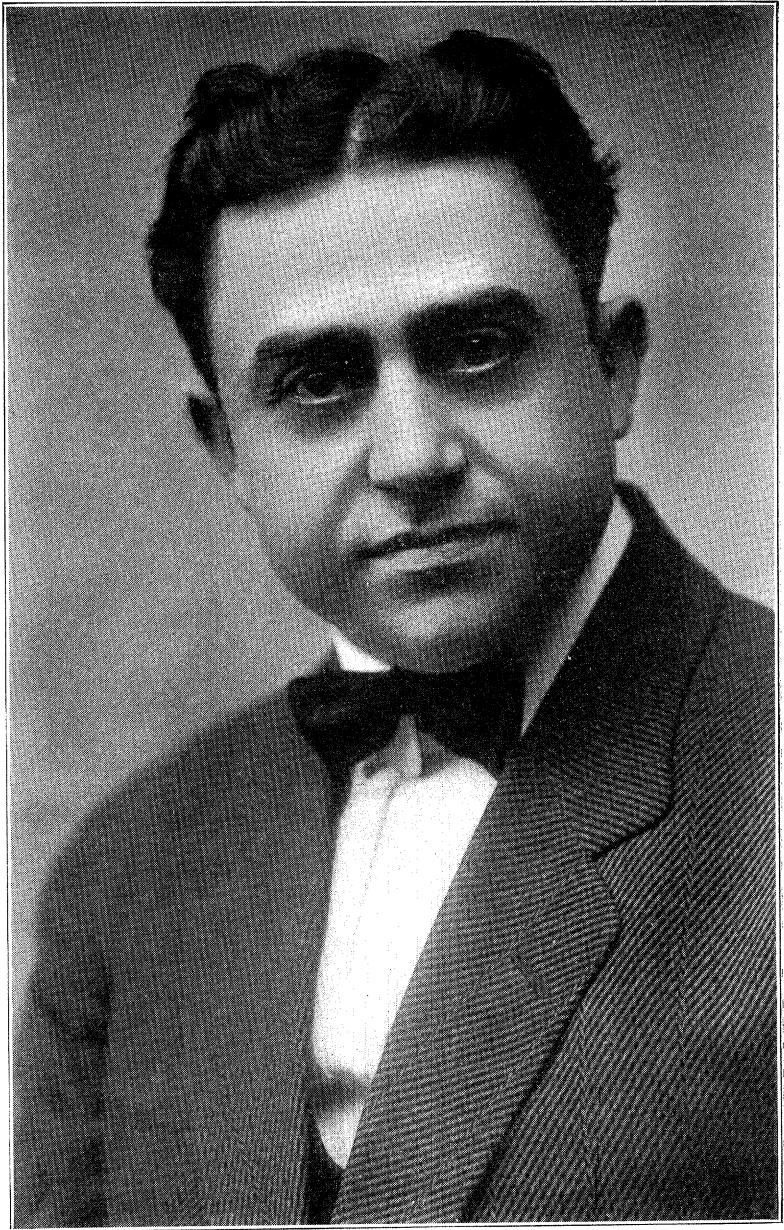
of the

Y I D D I S H - H E B R E W
D R A M A T I C S O C I E T I E S

1 8 9 0 — 1 9 4 0

Published by
THE CULTURAL COMMITTEE
of the
HEBREW LITERATURE SOCIETY

THE FEDERAL PRESS
Philadelphia, Pa.
1940

דוד בער טירקעל
DAVID B. TIERKEL

ווי אזוי די אידישע יוגנט שפילט טעאטער

דער אידישער לעבן אין דעם לעצטן פירטל פון ניינצנטן יאָרהונדערט, די ערשטע יאָרן פון דער רוסיש-אידישער איינוואַנדערונג קיין אמעריקע, האָט געשאפן מאטעריאַל פאַר א פאַרצווייקטער בעלעטריסטיש-פּובליציסטישער ליטעראַטור דאָ אין לאַנד. אונזערע דיכטער און נאוועליסטן האָבן דאמאָלט געפונען א שפּרודלדיקן קוואַל מיט טעמאַס, דורך וועלכע זיי האָבן פאַראייביקט דעם דאמאָלסטיקן לעבנסשטייגער אויף ווייטער-דיקע דורות. דער אלגעמיינער לעבן פון „די קינדער פון דער אמעריקאנער געטאָ“, וואָס איז געווען אויסגעשפּרייט מיט דערנער אויף שרייט און טריט, איז שוין באשריבן געוואָרן בפרוטרוט פון די פיזיקע אידישע שרייבער פון יענער צייט. די טעמאַטיק איז כמעט ביי אלעמען געווען די זעלבע; דער אנגעווייטיקטער, ארעמער לעבן איז געווען דער פּאָדעם וואָס האָט דורכגעוועבט דעם שאפן פון יעדן שרייבער.

פון קולטורעל-געזעלשאפטלעכן לעבן איז צו אונז ווייניק דערגאנגען. ווי אזוי האָבן אידן פאַרבראַכט זייער פרייע צייט? ווי אזוי האָט אויס-געזען דער אינטימ-געזעלשאפטלעכער לעבן? ווי אזוי האָט דער יונגער דור פאַרבראַכט אין דער פרייער אטמאָספּער פון זיין אדאָפּטירטן לאַנד? וועגן דעם דאָזיקן וויכטיקן טייל פון אידישן לעבן איז ווייניק בנמצא אין די אנאַלן פון די היגע אידישע קהלות.

ערשט אין יאָר 1925, האָט דער אידישער וויסנשאפטלעכער אינסטי-טוט אין ווילנע, דערמוטיקט צו גיין אויף די „שמות-קברים“, אויף די בוידעמער פון בתי מדרשים, אין די גניז'ס פון די אידישע קהלות, אין די רעגירונגס ביבליאָטעקן און ארכיוון. אין א רוף צו די אידן איבער דער גאַנצער וועלט האָט די „איווא“ אויפגעפאָדערט צוזאמענצוקלייבן די שברי לוחות, אויפצובאהאלטן אלטע פּנקסים, צונויפצוזאַמלען אלע דאָקומענטן וועגן אידישן פאָלקלאָר, טעאטער און געזאַנג. דער רוף פון דעם „עת כּנוס“ האָט געפונען אן אָפּקלאַנג, און די בויער פון אירי-שער קולטור אין אמעריקא האָבן געגרינדעט אן אפטיילונג פון דעם אידישן וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט און גענומען זאַמלען דאָקומענטן און פּאַקטן וועגען דעם אידישן קולטור לעבן דאָ אין לאַנד.

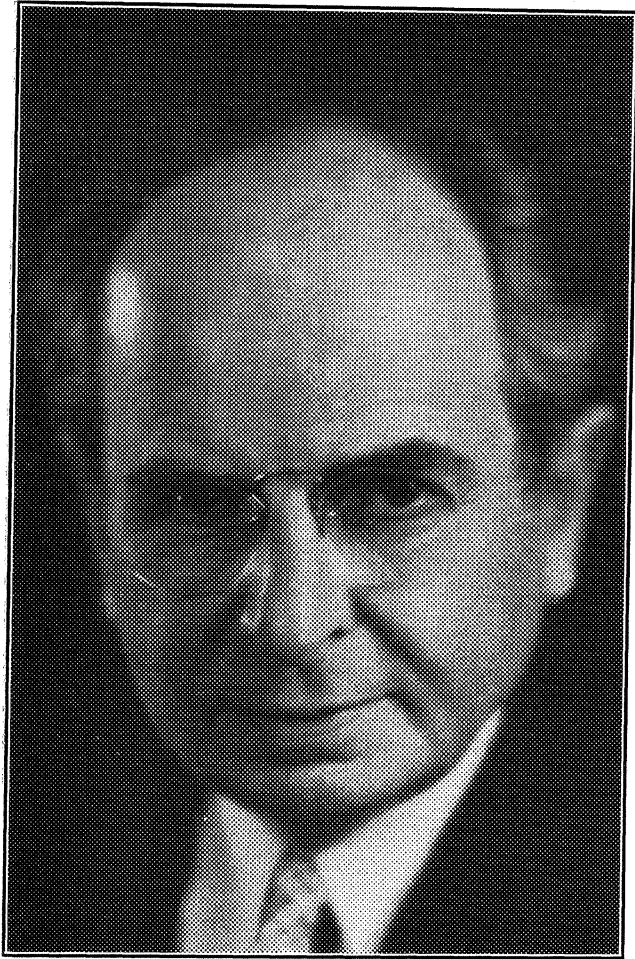
אָט די דאָזיקע זאמלונג־אידישע האָט אויך מיך אריינגעצויגן אין דער כנוס־ארבעט. איך האָב מיין מאטעריאל איינגטלעך ניט געדאפט גיין זוכן; ביי מיר געפינט זיך א באדייטנדיקער ארכיוו פון אַלטע אידישע און העברעאישע צייטונגען און זשורנאַלן, טעאטער־פּראָגראמען, פּלוג־בלעטער, כתב־ידן, פּיעסן, בילדער און בריוו. האָבן די פירער פון דעם אמעריקאנער אָפּטייל פון דער „איווא“ זיך דערוואוסט וועגן מיין זאמלונג, און כדי דער מאטעריאל זאָל ניט גיין לאיבד, האָבן זיי מיך גע־עצה'ט אָנצושרייבן די דאָזיקע ארבעט וועגן אידישן טעאטער אין פּילא־דעלפּיא. בין איך צוגעטראַטען צו דער ארבעט און אָנגעהויבן מיט דער טעטיגקייט פון אונזערע יוגנטלעכע גרופּן, די „ליטעראַריש־דראמא־טישע געזעלשאפטן“, וועגן וועלכע עס איז נאָך ביז איצט זייער ווייניג געשריבן געוואָרן.

צייט און אָרט איז אין דעם דאָזיקן ווערק א לאו דוקא. די באשרייבונג פון ליטעראַריש־דראמאטישע געזעלשאפטן באציט זיך ניט בלויז אויף איין שטאַדט נאָר אויף א סך גרויסע אידישע קהלות דאָ אין לאַנד. אזעלכע געזעלשאפטן געפינען זיך אין נויאָרק, שיקאַגאָ, און אין אנדערע גרויסע אידישע קיבוצים. פון די זעלביקע גרופּעס זיינען אויסגעוואָקסן באוואוסטע אידישע שוישפּילער, וועלכע פארנעמען איצט א באדייטנד־דיקן אָרט אין דער אידישער טעאטער־וועלט.

וועט טאקע דער לייענער פון „די יוגנטלעכע בינע“ געפינען נעמען פון שוישפּילער, דראמאטורגן, רעזשיסאָרן, וואָס זיינען געקומען פון אנדערע שטעט אין לאַנד, און האָבן מיטגעארבעט מיט די פּילאדעלפּיער אמאטאָרן אין דעם אָדער יענעם דראמאטישן קלוב. אין די ווייטער־דיקע קאפיטלאך וועט דער לייענער געפינען נעמען פון מענטשן וועלכע זענען פאַרבליבן היסטאָריש אין דער אידישער טעאטער־וועלט. דער זעלבער ארט לעבן און טעטיגקייט פון די פּילאדעלפּיער יונגע טעאטראַלן, קען אויך אָנגעווענדט ווערן אויף די דראמאטישע גרופּעס פון אנדערע שטעט. דורך דעם דאָזיקן ווערק וועט דער לייענער האָבן א באגריף ווי אזוי א גרויסער טייל פון אונזער יוגנט האָט פאַרבראכט איר ליידיקע צייט און געהאַפּן בויען א טייל פון דער אידישער קולטור דאָ אין לאַנד.

דוד בער טירקעל

פּילאדעלפּיע, 1940.

ע ל י א ס נ א ל ד י נ ס ק י

גרינדער פון דער ערשטער דראמאטישער געזעלשאפט אין פילאדעלפיא אין
1891. די גרופע האָט זיך גערופן „רוסקי דראמאטישעסקי קרוזשאַק“
און האָט געשפילט אין דער רוסישער שפראך.

ELIAS GOLDINSKY

Founder of the First Dramatic Society in Philadelphia

ערשטער קאפיטל

דער אָנהויב פון דראַמאטישע געזעלשאַפטן אין סוף פון 19טן יאָרהונדערט. — אידישע יוגנט שפילט טעאטער אויף רוסיש. — דער „רוסקי דראַמאטישעסקי קרוזשאַק“. — עליאַס גאַלדינסקי דער גרינדער. — אויפקום פון דער „היברו ליטעראַטור סאַסייעטי“. — אונטערנעמונגען לסובת דער רוסישער רעוואָלוציע. — דר. חיים ספיוואַק שפילט טעאטער. — דער ערשטער אויפטרײט פון טעם קעסטיין. — 2 קאָוצערטן לכבוד אברהם גאַלדפאדען און יעקב גאַרדיו.

דראַמאטישע געזעלשאַפטן הויבן זיך אָן באווייזן אין פילאדעלפיער אידישן לעבן אין סוף פון ניינצנטן יאָרהונדערט. אן אינטעליגענטער קרויז אימיגראַנטן פון דער רוסיש-אידישער יוגנט, בענקט נאָך דעם היימישן געזעלשאַפטלעכן לעבן. א צאָל פון זיי זיינען געווען סטודענטן אין בערך דעם פּאָנראָם-יאָר 1881, און זיינען אריינגענומען געוואָרן אין מיטעלע און העכערע שולן בלויז לויט דער פּראָצענט נאָרמע. א טייל פון די דאָזיקע יונגע אימיגראַנטן, זיינען אויך געווען טעטיק אין די רעוואָלוציאָנערע קרויזן פון יענער צייט.

די דאָזיקע יונגע מענטשן האָבן שוין אין דער היים באזוכט רוסיש טעאטער, און זיינען געווען באקאנט מיט דער רוסישער דראַמא און אירע שרייבער. מערסטע פון זיי זיינען געקומען פון די גרעסטע שטעט אין רוסלאַנד: קיעוו, אָדעס, יעליסאַוועטגראַד און אנדערע שטעט, וואו אידן האָבן געוואוינט אין א סביבה פון רוסישער קולטור. זיינען זיי טאקע פאר בליבן אויף א היפשער צייט נאָך זייער אָנקומען קיין אמעריקא, צוגעבונדן צו דער רוסישער שפראַך. זייער געזעלשאַפטלעך לעבן האָט געטראָגען דעם חותם פון דער קולטור אין דער אלטער היים.

די דאָזיקע אימיגראַנטן-גרופע איז ניט געווען זייער גרויס, אָבער איר השפּעה האָט זיך שטאַרק געפילט אויף דער היגער אידישער גאַס. זיי, די דאָזיקע יונגעלייט, זיינען געשטאנען העכער אין קולטור און אין מאָדערניזם פון דעם דורכשניטלעכן אידישן אימיגראַנט. ביי זיך אין שטוב האָט מען נאָך אלץ גערעדט רוסיש. אין שאפ, אָבער, האָט מען

געארבעט זייט-ביי-זייט מיט דעם פראַסטן אידן, מיט דעם אפרייטאר אין דער נאָדל-אינדוסטריע, מיט דעם ציגארן-מאכער און מיט אנדערע בעלי מלאכות, און מען האָט דאָרטן שוין גערעדט מאמע-לשון.

האָבן א טייל פון די דאָזיקע יונגע אידישע אינטעליגענטן זיך אָרגאניזירט אין א קלוב, וואָס האָט זיך גערופן „בראטסקאיא פאָמאשטש" (ברידערליכע הילף). דער נאָמען פון קלוב איז שפעטער געביטן געוואָרן אויף „רוסקי דראַמאטישעסקי קרוזשאַק" (רוסיש-דראַמאטישער צירקל). דער צוועק פון „קרוזשאַק" איז געווען ניט בלויז דער באַגער און ווילן צו דער דראַמאטישער קונסט, ווי עס איז דער פאל מיט אנדערע דראַמאטישע אָרגאניזאציעס פון יונגע מענער און פרויען, נאָר דער פארבאנד פון דער דאָזיקער רוסישער יוגנט איז געווען דורכגעוועבט מיט א שיינעם אידעאל. די הויפט-אויפגאבע פון דעם קרוזשאַק איז געווען, צו געבן פאָרשטעלונגען אין רוסיש מיט דעם צוועק צו זאמלען פאָנדן אין אַמעריקא פאר דער „באָיעוואיא אָרגאניזאציע" און אנדערע רעוואָלוציאָנערע געזעלשאַפטן אין רוסלאַנד, וועלכע האָבן געזוכט צו פארניכטן דעם צארנטום.

מערסטע פון די דאָזיקע אימיגראַנטן האָבן מיט זייערע אויגן צוגעזען די שחיתות אויף אידן, וואָס די רוסישע רעגירונג האָט אָרגאניזירט. זיי האָבן געזען ווי די קאזיאָנשטיגע באַדט זיך אין בלוט פון אידישן פאָלק, און זיי האָבן באשלאָסן צו געבן זייער חלק, ווי קליין ער זאָל ניט זיין, אומצוברענגען די בייזוויליקע הערשאַפט פון די ראַמאנאָווס. א געוויסער סער אימיגראַנט, עליאס נאָלדינסקי (1), א פאָטאָגראַפער ביים פאך, האָט דאָס צוזאמענגעשטעלט דעם דאָזיקן רוסיש-דראַמאטישן קלוב אין די ערשטע ניינציקער יאָרן.

אין די אוונטן — דערציילט נאָלדינסקי — פלעגן זיך פארזאמלען די יונגעלייט ביי מיר אין סטודיאָ, 270 ס. סעקאָנד סטריט, אָדער אין אן

(1) עליאס נאָלדינסקי איז געבוירן געוואָרן דעם 9טן סעפטעמבער, 1867, אין א קליין שטעטל לעבען קיעוו, רוסלאַנד. געקומען קיין פילאדעלפיע איז ער אין 1891, און אָרגאניזירט דעם ערשטן רוסיש-דראַמאטישן קלוב. ווען מאַקסיס גאָרקי איז געקומען קיין פילאדעלפיע אין 1905, האָט ער פארבראכט ביי נאָלדינסקי אין הויז.

אנדער הויז, און דאָרט האָט מען שטודירט די פּיעסן און געמאכט רעפּע-
טיציע, עס האָט ניט גענומען לאַנג, און די קליינע גרופּע האָט זיך גע-
פּילט קאָמפּעטענט גענוג אויפצוטרעטן אין דער עפּנטלעכקייט און שפּילן
טעאטער.

איידער ס'ווערט דערציילט וועגן דער ווייטערדיקער אנטוויקלונג פון
רוסישן קלוב (רוסקי דראמאטישעסקי קרוזשאַק) און אנדערע דראמא-
טישע געזעלשאפטן אינם לויף פון דעם דאָזיקן ווערק, איז נויטיק צו געבן
מער באלויכטונג וועגן א קולטורעלער אָרנאניזאציע געגרינדעט אין פּיר-
לאדעלפּיע אין די ערשטע יאָרן פון דער אידישער איינוואנדערונג
אהער.

די דאָזיקע אָרנאניזאציע, די „היברו ליטעראטור סאָסייטי“, איז
געגרינדעט געוואָרן אין 1885, מיט דעם צוועק צו פארשפּרייטן קולטור
און בילדונג צווישן די היגע אידן. אין דער געביידע פון דער היברו
ליטעראטור סאָסייטי האָבן פארשידענע ליטעראריש-דראמאטישע גע-
זעלשאפטן געמאכט זייער היים. דאָרט האָבן זיי שטודירט די ראָלן
פון די פּיעסן וואָס זיינען אויפגעפירט געוואָרן אין דעם אוידיטאָריום,
דאָרט האָבן זיי געמאכט רעפּעטיציע, דעבאטירט און אָפּגעשאצט דעם
ווערט פון א פּיעסע, דאָרט האָבן זיי אויך געהאלטן לעקציעס איבער
דער אידישער און ניטאידישער דראמא.

א קליינע גרופּע אינטעלעקטן האָבן געזוכט נאָענטע התקרבות צו
פארברענגען די לידיקע צייט אין א ליטערארישער סביבה. דזשאָרדזש
גאָוואַרד, אן אַדעסער איד, וועלכע איז געקומען קיין פּילאדעלפּיע אין
1882, דערציילט, אז ער מיט נאָך עטלעכע יונגע אימיגראנטן האָבן זיך
פארזאמלט אין חודש פעברואר, 1885, אין א הויז אויף 111 מארגניט
גאס, און דאָרטן פאָרמירט די „ראַשיען-אמעריקען אסאָסיאטישאַן“
(רוסיש-אמעריקאנער געזעלשאפט).

אין יענער געזעלשאפט האָבן זיך געפונען: מארים ליפשיץ, פאָר-
זיצער, וויליאם הינדין, עמאנועל לופין, סאָלאָמאָן באַראָוועי, קלארא
נאטקין, אברהם גאָלדשטיין, פאָמעראני און נאָך עטלעכע יונגעלייט,
וועלכע האָבן געשטרעבט צו קולטור און בילדונג. אין עטלעכע חדשים

ארום איז דער נאָמען געבליבן געוואָרן אויף „היברו ליטעראַטור סאַָ-סיטי“.

אין דעם זעלבן הויז, וואו די ערשטע פארזאמלונג איז פאָרגעקומען. האָבן די מיטגלידער געעפנט א ביבליאָטעק מיט אן אָנהייב פון 50 ביכער, וואָס די חברים האָבן מנדב געווען. די ביבליאָטעק איז געווען אָפן צוויי אונטן א וואָך, פון 7 ביז 11 א זייגער. אין 1886 האָט די געזעלשאַפט דורכגעפירט א מאַסקאראד באַל, און מיט דעם ריוח גע-קויפט נייע ביכער.

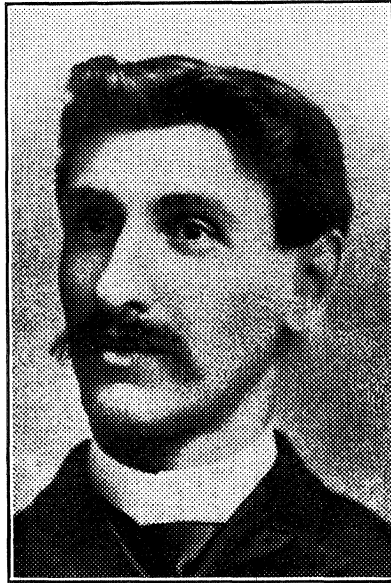
מיין כונה איז דאָ ניט צו שרייבן די געשיכטע פון דער דאָזיקער וויכטיקער אינסטיטוציע — די היברו ליטעראַטור סאַָסיטי (2). פונ-דעסטוועגן, צוליב דעם היסטאָרישן ווערט פון דעם אנשטאלט, וואָס עקזיסטירט נאָך עד היום און וואו די מורח איראָפּיאישע אידן האָבן געפונען אַן אָרט צו באַפרידיקן זייער לוסט נאָך בילדונג און קולטור. וועל איך דאָ איבערגעבן דעם אינהאַלט פון דעם „טשאַרטער“, וואָס איז באווייליקט געוואָרן פון דעם שטאַאַט פענסילווייניע, צו דער אָרגאַ-ניזאציע, וואָס האָט געגרינדעט די היברו ליטעראַטור סאַָסיטי.

דער טשאַרטער אין דאטירט דעם 23-טן אָקטאָבער, 1893, און איז אונטערגעשריבן פון ריכטער דזשאָזעף אליסאָן אין קאָרט אָוו קאמאַן פליעס נומער 1, קאונטי און סיטי אָוו פילאדעלפיע.

פאראגראַף 1: דער נאָמען פון דער אָרגאַניזאציע זאָל זיין „היברו ליטעראַטור סאַָסיטי“.

פאַר. 2: די דאָזיקע קאַרפּאָראציע איז געגרינדעט מיט דעם צוועק צו דערמוטיקן און דורכפירן דעם שטודיום פון העברעאישער ליטעראַ-טור; אויפצוהאַלטן און אונטערשטיצן א ביבליאָטעק און פרייע לעזער-צימערן; צו לערנען די מיטגלידער און אנדערע דורך דער אויפהאַל-טונג פון א שול וועזן; צו געבן לעקציעס, אונטערהאַלטונגען א. א. ו. (מיט דעם וואָרט „אונטערהאַלטונגען“ ווערט אויך פאַרשטאַנען די

(2) א פולשטענדיקע געשיכטע פון דער היברו ליטעראַטור סאַָסיטי געפינט זיך אין א קופערנעם קעסטעלע אונטער דעם גרונדשטיין, גע-שריבן פון דוד ב. טירקעל.

דזשאָרדזש גאָוואַרד
איינער פון די גרינדער פון דער „היברו ליטעראטור סאָסייעטי“,
ווי ער האָט אויסגעזען אין 1885.

GEORGE GOWARD

Sole survivor (1940) of the founders of the “Hebrew
Literature Society” in 1885.

פארמירונג און אויפהאלטונג פון ליטעראריש-דראמאטישע געזעל-שאפטן).

פאר. 3: די געשעפטן פון דער קארפאראציע זאלן אָנגעפירט ווערן אין דער שטאַט פילאדעלפיע, אין דער קאונטי פילאדעלפיע, אין דעם שטאַט פענסילוויניע.

די נעמען און אדרעסן פון די דירעקטארן פאר דעם ערשטן יאָר זיינען ווי פאלגט: פרעזידענט—דזשאָרדזש גאָוואַרד, 526 סיגעל סטריט; ווייס פרעזידענט — יהודה באַראָוועי, 313 ספרוס סטריט; סעקרעטאר — א. ב. קאָהן, 504 ס. 4טע סטריט; טרעזשורער—מאַרקוס גאַלדמאַן, 6 עלם פלייס; פינאַנץ סעקרעטאר — מאַקס פּרענקעל, 440 נ. 4טע סטריט; לייברעריען—מאַקס ווערבּלום, 313 ספרוס סטריט; מאָריס ליפּקאוויטץ, 312 נאָובל סטריט; שבתי פּרידמאַן, 634 קאַרווער סטריט; טשאַרלס גאַרסאָן, 921 ארטש סטריט; דזשאָזעף לואיס, 934 ס. 3טע סטריט; נייטען הערר, 1142 ס. 7טע סטריט; דזשיקאָב געצאַוו, 216 לאָמבאַרד סטריט.

פאר. 4: די דאָזיקע קארפאראציע זאל עקזיסטירן אויף אייביק (פּערפעטשוועל).

פאר. 5: די צאָל דירעקטארן זאל באשטיין פון צוועלף, איינשלי-סענדיג א פרעזידענט, ווייס-פרעזידענט, סעקרעטאר, טרעזשורער, פינאַנץ סעקרעטאר און א לייברעריען.

אין 1893 האָט זיך די היברו ליטעראטור סאָסייטי געפונען אין א געראמער געביידע אויף 322 ביינברידזש סטריט. ביים אריינגאנג אין געווען אן אַרטאָדאָקסישע שוהל וועלכע האָט אויך געדינט אלס לעזע זאל, און אין א הינטער-צימער איז געווען די ביבליאָטעק אין וועלכער עס האָבן זיך געפונען העברעאישע, אידישע און רוסישע ביכער. דער ביבליאָטעקאר איז געווען דוד פּעלדמאַן (איצט דאָקטאָר פּעלדמאַן). אין א פאָר יאָר ארום האָט דער קולטור אנשטאַלט זיך איבערגעצויגן אין א גרעסערער וואוינונג אין 226 קעטרין סטריט. צוליב דעם גרויסן שטראם אידישע אימיגראנטן איז דער נייער אָרט אויך געוואָרן ענג, און די דירעקטארן האָבן באשלאָסן קויפן א גרויסע, אייגענע געביידע. אין 1899-1900 אין דוד פּעלדמאַן געווען דער פרעזידענט און אדאָלף וואַקס, ווייס פרעזידענט. ער, דער פרעזידענט האָט דאָן פא-

רופן א פארזאמלונג פון פירער אויף וועלכער ער האָט דערקלערט הלצה'דיק: „היות די אָרגאניזאציע איז אָרעם און קאָן אפילו ניט צאָלן די 25 דאָלאַר א חודש דירה געלט, בכן דארף מען קויפן אן אייגענע גרויסע געביידע וואָס זאָל האָבן גענוג פּלאַץ פאר די הונדער-טער באַזוכער פון אונזער ביבליאָטעק“.

אלע פארזאמלטע האָבן זיך הארציק צעלאכט, אָבער ניט דער פרע-יידענט. ער איז געווען שטארק ערנסט, און געגלויבט אין זיין איר גענער ענערגיע. ער האָט טאקע תיכף אונטערנומען אן אקציע, און איז געווען היפּשעלעך דערפּאָלגרייך. די ערשטע גרויסע נדבה, גאנצע פינף הונדערט דאָלאַר, האָט געגעבן דער באַנקיר מאָריס ראָזענבאום, אן אונגאַרישער איד מיט א גרויסע מאָס אינטעליגענץ און א הארץ וואָס איז געווען ברייט אָפן פאר יעדער קולטורעלער אונטערנעמונג. (ער איז אויך געווען דער ארויסגעבער פון דער ערשטער אידישער ציי-טונג אין פּילאדעלפיע, „דאָס ליכט“, א וואַכנבלאַט, אין יאָר 1891. 3) א צווייטער מעצענאַט איז געווען מאָריס פעלז, א זיף פאבריק-קאנט, וועלכער איז שפעטער בארימט געוואָרן אלס באגרינדער און פּראָפּאגאַנדיסט פון דער „סינגעל טעקס“ אידיע. מר. פעלז האָט אין א משך פון א קורצער צייט בייגעשטייערט די סומע פון זיבן טויזנט דאָלאַר.

ס'האָט געדויערט בלויז איין יאָר, און דער הלום פונם פרעזידענט איז פּולשטענדיק פארווירקלעכט געוואָרן. אין אָנהויב 1903 איז די אלטע געביידע איבערגעבויט געוואָרן אויף דריי שטאָק הויך, און שטייט נאָך ביז היינט אויף 12-310 קעטהרין סטריט. אין דער גע-ביידע געפינט זיך א געראמער לעזע-זאַל, אן אוידיטאָריום מיט דריי הונדערט זיי-ערטער, וואו ס'קומען אָפט פאָר לעקציעס, פּאַרשטעלונגען און סתם פארוויילונגען. אויך איז דאָ א ביבליאָטעק אין וועלכער ס'געפינען זיך טויזנטער ביכער אין העברעאיש, אידיש, רוסיש, דייטש

(3) זע: ביבליאָגראפיע פון דער אידישער פרעסע אין פּילאדעל-פיע, דוד בער טירקעל, פּונקט, באנד 1, 1927-28, ניו יאָרק, זייטן 262-260.

און ענגליש און אויך א גרויסע צאָל צייטונגען און זשורנאַלן פון כמעט אלע לענדער וואו אידן געפינען זיך. אויפן דריטן שטאַק איז דאָ א גרויסער זאַץ פאר גימנאַסטיק און עטלעכע קלענערע חדרים פאר שאך־שפיל, קונסט־טודיע, א. א. יעדער מאָל ווען דער „קרוזשאַק“ פלעגט האָבן א פאַרשטעלונג, איז זיך צונויפגעקומען א גאָר גרויסער עולם וואָס האָט עס געהאלטן פאר א הייליקער מצוה בייצושטייערן זייערע קוואַדערס און האלבע דאָלאַרס פאר די רעוואָלוציאָנערע פּאַנדרן. געקומען איז מען פון די טאמע ווייטסטע ווינקעלעך פון שטאָדט, און מען האָט טאקע, אנב, אויך שטארק הנאה געהאַט פון זען א פיעסע אין דער שפראך פון „מאַטושקא ראַסיאַ.“

מערסטע פאַרשטעלונגען זיינען פאַרגעקומען אין קעלי'ס האָל, 831 קריסטשען סטריט, אָדער אין דער „היברו ליטעראַטור סאַסיטי“. גאָר גרויסע פאַרשטעלונגען האָט מען שוין אויפגעפירט אין דער היגער „אַקאַדעמיע אָף מוזיק“ אָדער אין „האַרטיקולטשוראַל האָל“, בראַד און לאָקוסט סטריט. (4).

אין יאָר 1893, אונטער דער אדמיניסטראַציע פון פרעזידענט גראַווער קליוולאַנד, האָט דאָס לאַנד געליטן פון א שטארקן עקאָנאָ־מישן קריזיס. די ארבעטסלאָזיגקייט האָט זיך געפילט אין כמעט יעדן הויז, און די נויט איז געווען אומגעהויער גרויס. יעדע שיף האָט דאַמאָלט געבראַכט מיט זיך נייע מחנות אימיגראַנטן, דערשלאָגענע און דערדריקטע, און דער רוב פון זיי האָט ניט געהאַט קיין גואל און קיין פריינט. זיי האָבן זיך ארומגעדרייט פארצווייפלט איבער די גאַסן, געזוכט צו פארדינען אויף א שטיקל ברויט, אָבער אָן וועלכן דערפאָלג. סופֿ־קייטשענס און ברויט־קלייטן זיינען דערעפנט געוואָרן אין אסך שטאָדטישע קוואַרטאַלן, און מחנות מענשן זיינען טאָג און נאַכט געשטאַנען אין דער ריי צו קריגן א שיסעלע זופ אָדער א לאָבן ברויט.

אַט אין יענער צייט, אין אָקטאָבער, 1893, האָט דער „רוסקי דראַ־מאַטישעסקי קרוזשאַק“ געגעבן אין קעלי'ס האָל א פאַרשטעלונג אויסשליסלעך פארן בענעפיט פון די הונגעריקע איינוואַנדערער. דער

(4) אויף יענעם אָרט געפינט זיך איצטער דער שובערט טעאַטער.

נאָמען פון דער פּיעסע ווערט ניט אָנגעגעבן אין באַריכט, וואָס איז דערשינען אין „פּאָלקסוועכטער“ (5). די אייננאמע פון יענעם אוונט איז געווען 141.85 דאָלער, און דער ריינער ריוח — אַרונטעררעכנדיק די אויסגאבן, האָט באַטראָפן 92.99 דאָלער. אין די דעטאַלן פון די הוצאות גייען אַרײַן: רענט פאַר קעל'ס האָל, 15 דאָלער; אַדווערטייזמענטס, 8 דאָלער; שמינק, פּאָדער, דעקאָראַציעס, א. א. וו. 7.07 דאָלער; פּראָגראַם־סירקולאַרן אין רוסיש, 4.40 דאָלער; קאַסטיומען, 2 דאָלער; קאַפּירן די ראָלן, 2 דאָלער א. א. וו. די דאָזיקע ציפּערן גיבן אַ באַגריף ווי אזוי די געשעפטן פון דראַמאַטישע געזעלשאַפטן זיינען דאַמאָלט געפּירט געוואָרן.

אַ גרויסע אונטערנעמונג פון דעם „רוסקי קרוזשאַק“ ווערט פאַר־צייכנט אין אַן אַנאָנס אין „פּאָלקסוועכטער“ דעם 6טן אפריל, 1894. די פּאַרשטעלונג איז געגעבן געוואָרן אין קעל'ס האָל, מיטוואָך, דעם 25טן אפריל, דעם זעלבן יאָר. יענעם אוונט איז געשפּילט געוואָרן „זשעניטבאַ“ (אַ חתונה) פון גאַנאָל, אַ קאָמעדיע אין פינף אַקטן, און אַן איינאַקטער „סאָל סופּרוזשעסטוואָ“ (דער טעם פון פאַמיליע־לעבן). דער פּראָפּיט איז געגאַנגען פאַר דער היברו ליטעראַטור סאַסיטי.

דער פּערסאָנאַל איז באַשטאַנען פון דר. חיים ספּיוואַק, און זיין פּרוי, מיס מאַנדלשטאַם (איצט די פּרוי פון דר. צימערמאַן), מיס גאַלדשמידט, עליאַס גאַלדינסקי, דר. לעאָ גאַרטמאַן, דר. ס. וו. סאַני, מ. ריטש, מר. גלאַזמאַן, מר. צענטנער, מר. סעמיאָנאָו און א. לינטאָן. דער פּרייז פון בילעטן איז געווען: 25, 35 און 50 סענט.

דער רעפּערטואַר פון דער רוסישער געזעלשאַפט איז געווען אויס־שליסלעך אַ רוסישער. עס זענען געשפּילט געוואָרן פּיעסן פון גאַנאָל, טשערנישעווסקי, טשעכאָו, און אַנדערע באַוואוסטע רוסישע שריי־

(5) דער „פּאָלקסוועכטער“ איז געווען אַ וואָך־צייטונג, וואָס איז דערשינען אין פּילאַדעלפּיע רעגלמעסיק, פון 18טן אויגוסט, 1893. ביז דעם 3טן אויגוסט, 1894, אַרויסגעגעבן פון בערנאַרד העריס און יאָהאַן פּאַלעי (פּנקט „אַמעריקאַנער סעקציע איוו־אַ, ניו־יאָרק, 1928) „ביבליאָגראַפּיע פון אידישע צייטונגען אין פּילאַדעלפּיע“, דוד בער טירקעל.

געביידע פון דער היברו ליטעראטור סאָסייעטי — איבערגעבויט אין 1904,
אויף 310-312 קעטרין סטריט, פילאדעלפּיא.

Building of the Hebrew Literature Society
310-312 Catharine Street

בער, אויך איבערזעצונגען פון פוילישע און דייטשע דראמאטורגן. די מיטגלידער זיינען געווען: דר. היים ספיוואק, דר. לעאָ גארט-מאן, מעדיקער; דר. ס. וו. סאנז און דר. לעאָ א. עפראן, דענטיסטן; סאמאיל גענשטיין, אינזשעניר-כעמיקער; עליאס גאָלדינסקי, קונסט-פאָטאָגראַפער; מ. ריטש, גלאזמאן, צענטנער, סעמיאָנאָוו, שיינאָור סקי, העקער, ווילענקין, ווערבֿלום, אלע ארבעטער און געשעפטסלייט. די פרויען מיטגלידער זענען באשטאנען פון מאדאם דר. ספיוואק, מיס מאנדלשטאם, מיס גאָלדשמידט, מאדאם א. לינטאָן, מאדאם שיינאָור סקי, מאדאם צענטנער און ראָזע בליצשטיין.

דער „רוסקי דראמאטישעסקי קרוזשאַק“, האָט אָנגעהאלטן ביז ארום 1898, ווען דאָס אידישע טעאטער אין פילאדעלפיע איז געוואָרן א שטענדיקע אינסטיטוציע. די רוסיש-אידישע אינטעליגענץ איז דורך דער צייט אי פאראידישט און אי אמעריקאניזירט געוואָרן. זיי פלעגן באזוכן אי דאָס אידישע און אי דאָס אמעריקאנישע טעאטער. אגב, זיינען די מיטגלידער פון „רוסישן קרוזשאַק“ עלטער געוואָרן, און מען האָט זיך אָפגעגעבן מער מיט פראָפעסיעס, געשעפטן און ארבעט. באלד נאָך דער גרינדונג פון דעם „רוסקי דראמאטישעסקי קלוב“ האָט סעם קעסטין, צוזאמען מיט דר. מאקס שטאלער, ווערבֿלום און אנדערע, אויך אָרגאניזירט א גרופע אונטער דעם נאָמען „סטאר ספער-שעלטי קלוב“. דר. שטאלער איז געווען א גרויסער ליבהאבער פון מוזיק, און פלעגט שפילן אויף גיטאר מיט א גרופע „מינסטרעלס“. מיט'ן קלוב האָט אויך געשפילט דזשעני מאָגולעסקי, שפעטער די פרוי פון דר. שטאלער. דער קלוב האָט אויפגעפירט די פיעסע „דער סוילאָר אין געפאר“, וואו קעסטין האָט געשפילט, „נחום, דער ניוסבאָי“. „דער סוילאָר אין געפאר“, וועלכער איז געשפילט געוואָרן אין האָל 510 ס. 3טע סטריט, איז געווען דער ערשטער פארווך וואָס סעם קעסטין האָט געמאכט צו שפילן טעאטער. זייט דאמאָלט האָט שוין קעסטין מער ניט פארלאָזט די אידישע בינע.

אין די ערשטע פיר-פינף יאָר פון צוואנציקסטן יאָרהונדערט, הערט מען כמעט ניט פון ליטערארישע געזעלשאפטן אין פילאדעלפיע. עס פלעגן געגעבן ווערן קאָנצערטן, אָבער ניט פון קיין ספעציעלע דרא-

מאטישע געזעלשאפטן. דאָס אידישע לעבן האָט איבערהויפט אָנגע-
נומען א פאָרם פון היים־צוזאמענקונפטן. זונטיק פלעגט מען גיין
צונאסט איינער צום אנדערן. אין דער היים האָט זיך נאנץ אָפט גע-
פונען איינער פון דער פאמיליע, וועלכער האָט געקענט אונטערהאלטן
אויף דער פיאנאָ, אָדער אנדערע מוזיקאלישע אינסטרומענטן. עס
פלעגן אויך דעקלאמירט ווערן מאָרים ראָזענפעלד'ס, „אידישע פעק-
לעך“, „אויפן כוזעם פונם ים“, „ברויט מיט טיי“, און לידער פון דוד
עדעלשטאט, י. באוואווער, און א. שארקאנסקי.

אין די שפעטערדיקע יאָרן, ווען א נייע אידישע יוגנט איז אונטער-
געוואָקסן און פון יענער זייט ים זיינען געקומען יוגנטלעכע אימי-
גראנטן, הויבן זיך ווידער אָן צו אנטוויקלען ליטעראריש־דראמאטישע
געזעלשאפטן (6). דאמאָלט האָבן זיך אָרגאניזירט „דער אפטאון
דראמאטיק קלוב“, „די דראמאטישע געזעלשאפט“ פון דער היברו
ליטעראטור סאָסייטי, „דראמא נילד“, „די יונגע פרייע פאָלקס בינע“,
„י. 5. פרץ געזעלשאפט“, „די י. נאָרדין דראמאטישע געזעלשאפט“,
„די מענדעלע מוכר ספרים ליטעראריש דראמאטישע געזעלשאפט“ און
„דאָס ליטערארישע קונסט ווינקעל“. וועגן די דאָזיקע געזעלשאפטן,
וועט דער ליענער געפינען אין די וויטערדיקע קאפיטלעך פון דעם
דאָזיקן ווערק.

צווישן די אונטערנעמונגען וואָס טראָגן ניט קיין טעאטראלן כאראק-
טער, אָבער וואָס זיינען פון היסטאָרישן ווערט, זיינען געווען צוויי
קאָנצערטן און פאָרלעזונגען, וואָס זיינען פאָרגעקומען אין דעם זאל פון
דער היברו ליטעראטור סאָסייטי אין צוויי פאָרשידענע יאָרן. סוף אָק-
טאָבער, 1905, (7), האָט די היברו ליטעראטור סאָסייטי דורכגעפירט אן
ערן־אוונט לכבוד אברהם גאָלדפאדען. דאָס איז געווען א קאָנצערט.
אין וועלכן עס האָבן זיך באטייליקט באוואוסטע ארטיסטן־שווישילער
פון ניו־יאָרק, און אין וועלכן עס האָבן אויך אנטויל גענומען פראָמינענטע

(6) זע: פילאדעלפיעד אויסגאבע „דער טאָג“, 1023 גאָוועמבער,
1924, „ליטעראריש־דראמאטישע געזעלשאפטן“, פון אהרן קאניעווסקי.
(7) זע: „דער ליטערארישער שטראל“ אָקטאָבער, 1905, א חודש־
זשורנאל, ארויסגעגעבן פון דער היברו ליטעראטור סאָסייטי, פילאדעלפיע.

GRAND PERFORMANCE

BY THE

Russian Dramatic Circle,

FOR THE BENEFIT OF THE

Hebrew Literature Society,

on Wednesday Eve., April 25, 1894,

AT

Kelly's Hall, 8th & Christian Sts.

I. ЖЕНИТБА.

(a marriage), by Gogol, Comedy in 5 acts

II SOIL SUPRUJESTVA, (the Essence of Matrimony)

Vaudeville in one act

אינע גרויסארטיגע פארשטעלונג

פאר דעם בענעפיט פון דער

היברו ליטעראטור סאסייטי

אם מיטוואך אבענדס, דען 25טען אפריל, 1894,

אין קעללי'ס האלל, 8טע אונד קריסטיאן סט.

1. זשעניטבא, פון נאנאל. 2. דער טעם פון פאמיליען לעבען.

טיקעטס: 25, 35 אונד 50 סענט.

פערסאנאל:

דר. אונד מרס. ספיוואק, מיס מאנדעלשטאם, מיס גאלדשמיד, העררען: גאלדינסקי, נארטמאן, סאנין, ריטש, גלאזמאן, צענטנער, סימיאנאף אונד מאדאם לינטאן.

טיקעטס צו בעקומען ביי

ס. זילבערשטיין, ליקאר סטאר, 830 מיטה סט.; לאדער'ס אפאטהעקע.

ג. א. קאר. 6טע אונד לאמבארד סט.; אין דער היברו ליטעראטור סאסייטי.

322 ביינברידזש סט.

אנאָנס אין וואָכענבלאט „דער פּאָלקס וועכטער“, פּילאדעלפּיאַ,

23-טן מערץ, 1894.

רעדנער. דער ערן־נאסט, אברהם גאלדפאדען, האָט גערעדט איבער דעם אָנהויב פון אידישן טעאטער, וועלכן ער, גאלדפאדען, האָט געגרינדעט. „דער דאָזיקער צווייג פון קולטור איז אינגאנצן פארנאכלעסיקט גע- וואָרן ביים אידישן פאָלק — האָט גאלדפאדען געזאָגט — באזוכנדיק טעאטער ביי אנדערע פעלקער, בין איך געוואָרן א גרויסער אָנהענגער פון דראמא. איז מיר איינגעפאלן א געדאנק צו פרובירן אָנשרייבן א פיעסע אין אידיש. איך האָב באדארפט באשאפן א יש מאין. קיין אקטיאָרן זיינען ביי אידן ניט געווען, אפילו ווען די פיעסע זאָל שוין געווען זיין אָנגעשריבן. האָב איך געמוזט אָנהויבן גאָר פון אָנהויב. איך האָב אויפגעזוכט אינגלעך, משוררים ביי חזנים, און האָב מיט זיי געקנעלט די ראָלן ביז עס איז מיר געלונגען אויפצטרעטן פאר אן עולם.“

דער נאסט האָט אויך פאָרגעלעזן עטלעכע פון זיינע שאפונגען. דער מוזיק־פראָפּעסאָר א. יאראָוו (8), איז געווען א פערזענלעכער פריינט און תלמיד פון גאלדפאדען. יענעם אוונט האָט יאראָוו געשפילט די אָרגי- נעלע נגונים, וואָס ער, יאראָוו, צוזאמען מיט גאלדפאדען, האָבן פאר- פאסט צו גאלדפאדערנ'ס לידער.

מיט דריי יאָר שפעטער, זונטיק, דעם 13טן סעפטעמבער, 1908, האָט יעקב גאָרדין געהאלטן א לעקציע אין דעם זעלכן זאל פון דער היברו ליטעראטור סאָסייטי. דאָס איז געווען מיט צען חדשים פאר גאָרדינ'ס טויט (דעם 11טן יוני, 1909). ער האָט גערעדט איבער דער מאָדערנער אידישער דראמא און ווי אזוי אידיש טעאטער דארף געשפילט ווערן. גאָרדין האָט געצויגן א פאראלעל צווישן מעלאָדראמא אין די דראמען וואָס ער האָט געשריבן. ער האָט קריטיקירט די שפראך וואָס די אקטיאָרן האָבן דאמאָלט גערעדט אין דער מעלאָדראמע און אָנגעוויזן אויף דעם בעסערן אידיש, וואָס די אקטיאָרן רידן אין זיינע, גאָרדינ'ס פיעסען. אין לויף פון דער לעקציע, איז גאָרדין איבערגענאגען צו דער מאטע- ריעלער זייט פון אידישן טעאטער. ער האָט שטארק קריטיקירט די הפקרות וואָס גייט אָן אין דער פארוואלטונג פון אידישן טעאטער לנגי

(8) אליהו יאראכאווסקי (א. יאראָוו) איז געווען א טעאטער־מוזיקער. ער האָט אָנגעהאלטן א מוזיק־סטודיאָ און פלעגט אויך געבן פריוואטע לעקציעס צו קינדער.

דער באהאנדלונג צו פארפאסערס און דראמאטורגן. אין דער פראָ-
וויניץ, וואָס איז ווייט אוועק פון מיין השגחה — האָט גאָרדין געזאָגט —
ווערן אויפגעפירט מינע פיעסן, פאר וועלכע איך באקום ניט קיין איין
סענט ראַיאַלטי. דאָ, אין פילאדעלפיע—האָט גאָרדין ווייטער געזאָגט—
ווערן אויפגעפירט מינע פיעסן אין קאָלומביא טעאטער, וואו מאקס טאָ-
מאשעווסקי איז דער פארוואלטער, אָן מיין וויסן און אָן מיין דערלויבע-
ניש. מאקס טאָמאשעפסקי האָט מיר נאָך קיין איינציקן סענט ניט בא-
צאָלט פאר דער אויפירונג פון מינע פיעסן". (9)

(9) מאַקס טאָמאשעפסקי האָט די דאָזיקע באַהויפטונג אָפגעלייקענט.
אין דעם וואַכענבלאט „פילאדעלפיע אמעריקען“, דעם 18טן סעפטעמבער,
1908, רעדאקטירט פון דוד ב. טירקעל, האָט טאָמאשעפסקי דערקלערט
אז ער האָט גענוג פאַקטן צו באווייזן אז ער האָט בעצאָלט גאָרדינען יעדן
סענט ראַיאַלטי פאַר אַלע פיעסן וואָס זיינען געשפילט געוואָרן אין זיין
טאָמאשעפסקייט, טעאטער.

צווייטער קאפיטל

א נייער דור וואקסט אונטער. — דער אידישער לידער קראנץ. — די האַניק יאַרן פון דער גארדינישער דראמא. — א דעבאטע צווישן שוישפילער און פובליקוס נאָך די פאַרשטעלונגען. — דער סיטער יאַרצייט נאָך יעקב גאַרדין. די גלגולים פון אַפּטאַו ליטעראַרי דראַמאַטיק קלוב. — ה. ליליפּוט און אהרן קורץ גיבן לעקציעס איבער דער ליטעראַרישער דראַמע. — יעקב פ. אדלער קומט זען ווי אזוי אינגלאַך און מיידלאַך שפילן טעאטער. — אונטערנעמונגען פאַר דער אלמנה י. ל. פּרץ און פאַר די נויטליידנדיקע שרייבער אין אייראָפּאַ. — פּראָטאַקאָל בוך פון „פּרץ דראַמאַטישער געזעלשאַפּט“. — „פּראָפּעסאָר“ טעאָדאָר פּיינמאַן. — די ראדיאָ הויבט אָן קאָנקורירן מיטן טעאטער.

אין אָנהויב פון איצטיקן, צוואנציקסטן, יאָרהונדערט איז אונטער-געוואָקסן א אידישער דור, וואָס איז שוין געווען אָנגעזאפּט מיט דעם אמעריקאנישן לעבן. די יוגנט איז, מערסטנס, געווען היגע געבוירענע קינדער פון די ערשטע אימיגראַנטן. זיי האָבן אראַנזשירט גרופּעס מיט דעם צוועק צו שפּילן בענעפיטן פאַר „משאריטי“ — משאריטי פאַר דעם אַרעמאן; משאריטי פאַר דער אויפהאַלטונג פון קולטור און קונסט; משאריטי פאַר רעליגיעזע און נאַציאָנאַלע געזעלשאַפּטן. די דאָזיקע טעטיגקייטן האָבן אַרומגעכאַפּט דעם וועזן פון דער אידישער יוגנט, און א טייל פון די שפּעטערדיקע דראַמאַטישע געזעלשאַפּטן זיינען טאַקע גע-גרינדעט געוואָרן טיילווייז אויך אויף די אויבנדערמאָנטע יסודות.

אין 1908 האָט זיך אַרגאַניזירט „דער אידישער לידער קראַנץ“, מיט דעם צוועק צו קולטיווירן און אַרײַנברענגען די קלאַסישע מוזיק צווישן דער אידישער יוגנט, און צו שטיצן דורך אונטערנעמונגען די „משאריטי“ און בילדונגס אַנשטאַלען. (1)
די בעאמטע זיינען געווען: ישראל לעווין, פּרעזידענט; מ. אוויראָוו,

(1) זע: „פּילאַדעלפּיע אַמעריקען“, אָקטאָבער, 1908, 2טע, 1908.

וויצע פרעזידענט; ה. סקווערסקי, סעקרעטאר; א. בעקער, קאסירער, און דר. בערנארד זאל, דיריגענט.

דער נייער דור שפילער איז שוין געווען גוט באהאוונט אין דער ענגלישער שפראך צו קענען אויפפירען אן איינאקטער אָדער א פיעסע אין ענגליש. האָט זיך געגרינדעט א יוגנט־גרופע, אונטערן נאָמען „פּאַר־ענד־פּאָדער קלאָב“ (שמינס און פודער קלוב). די דאָזיקע געזעלשאפט איז באשטאנען מערסטנס פון יונגע זין און טעכטער פון די מיטגלידער פון דער היברו ליטעראטור סאַסיטי און פון דער יאָנג מענס היברו אסאַסיאַישאַן. דער צוועק פון דער גרופע איז געווען, צו שטרירן און אנטוויקלען א באגער ביי דער יוגנט צו דער קלאסישער ענגלישער דראמא. (2)

אין אוונט פון 7טן מאי, 1908, שפילט דער „פּאַר־ענד־פּאָדער קלאָב“ אין לור־ו טעמפל, ברֶאָד און ספרינג גארדן גאס, אן איינאקטער אין ענגליש, אונטערן נאָמען „דהי פרייוועט סעקרעטערי“ פאר דעם בענעפיט פון דער היברו ליטעראטור סאַסיטי. אין באריכט ווערן אָנגעגעבן די נעמען פון קאָמיטעט און שוישפילער. זיי זענען: דר. דוד פעלדמאן, פּאַרזיצער; דר. מאיר ווענדקאָס, סעקרעטאר; דר. סיימאן ווענדקאָס און דר. קירשנער, קאסירער; מ. קרישער, וו. שטיינבערג, א. אלטמאן, דר. סיימאן סימעלמאן, פאול מ, מייערס, מארקוס זאמוסטין, לאַיער סעמועל פעלדמאן, מר. שומייקער, פ. זעליקסאָן, פעני בערנשטיין, דזשאנעט קיי־באט, דאָרא פריידוס, מיס דזש. בערקאָוויץ, מרים פאקראס, מיס קאפלאן, מיס דאָוז קאלאדנער, עטיל טירקעל, ראָזע פאבריקאנט, אַנא פעלדמאן און איידא גאַלדבערג.

אין יענער צייט איז דאָס אידישע טעאטער אין פילדעלפיע געשטאנען נען במעלה העליונה. עם זיינען דאמאָלט געווען די האָניק יאָרן פון דער גאַרדין דראמע. די גרויסע אקטיאָרן, די קארפן קעפ, האָבן נאָך אלע געלעבט, און די אידן האָבן געהאט א נחת רוח פון זייער שפילן. דאָס טעאטער איז דאמאָלט געווען א אמתע קולטור־אינסטיטוציע. צווישן די באזוכער האָבן זיך דאמאָלט געפונען א צאָל יונגעלייט און מיידלאך פון דער אזויגערופענער רוסישער אינטעליגענציע. טעאטער

(2) „פילדעלפיע אנהערקען“, 108 מאי, 1908.

איז געווען ביי זיי א נויטווענדיגקייט. מ'האָט געלייענט און געלערנט די דראַמאַטישע קונסט. גאַנץ אָפט פלעגט מען טרעפן יונגע מענער און פרויען קומען אין טעאטער, אָדער צו פארזאמלונגען מיט א בוך אונטערן ארעם, (דער אידישער עולם האָט נאָך דאמאָלט געלייענט אידישע בר כער), ווער א ראָמאַן און ווער סתם א בוך פון א קלאַסיקער און א טייל וועגן דער דראַמאַטישער קונסט.

האָט זיך ביי די דאָזיקע מענשן דערוועקט א השק צו דער בעסערער אידישער דראַמע. דער נאַטירליכער חוש פון אן אינטעליגענטן מענטשן, האָט זיי ארויפגעפירט אויף א דרך צו פאַרשטיין וואָס עס מיינט קונסט און וואָס עס מיינט באלאגאנסטוואָ. זיי האָבן זיך ארוינגעלעבט אין דעם מהות פונם קינסטלער, וועמעס אויפגאב עס איז צו פאַרטייטשן דעם זין פון לעבענס־געראנגל. די דאָזיקע אינגערע טעאטער גייער, וועלכע פלעגן מערסטנס פאַרנעמען א בכבודיקן אָרט אויף דער גאַלערעי, האָבן תופס געווען א פיעסע מיט אַנאַליטישער קאַנצעפציע. ביים סוף פון דער פאַרשטעלונג פלעגט מען דיסקוטירן וועלכער אקטיאָר עס האָט פאַרשטאַנען זיין ראָל און ווער עס האָט גלאַט „אַפגעזאָגט א קאפיטל פראָזע.“

דער אינערליכער דראַנג און ליבשאפט צום אידישן טעאטער, האָט ארויסגערופן א פאַרלאנג צו פאַרמירן דראַמאַטישע געזעלשאפטן און שטודירן און אויפפירן פיעסן פון בעסערן סאָרט.

נאָך דעם לעצטן באזוך פון יעקב גאַרדין אין פילאדעלפיע, אין 1908, האָט זיך פאַרמירט די „יעקב גאַרדין ליטעראַריש־דראַמאַטישע געזעל־שאפט.“ די דאָזיקע גרופע האָט אויפגעפירט צייטנווייז גאַרדינס איינ־אַקטערס און שפעטער האָט מען זיך שוין געפילט קאָמפּעטענט גענוג אויפצופירן גאַרדינס א גאַנצע פיעסע. אן אנדערע גרופע איז געווען דער „אַפּטאון ליטעראַרי דראַמאַטיק קלאָב“, אָרגאַניזירט אין יאָר 1913. דער צוזאַמענשטעל פון דער דאָזיקער גרופע איז באשטאַנען

(3) זע: „ליטעראַריש־דראַמאַטישע געזעלשאפטן אין פילאדעלפיע“, אהרן קאַניעווסקי, — אויסגאַבע פילאדעלפיעו „טאָג“, 23טן נאָוועמבער, 1924.

פון יונגע מענטשן מיט א ראפינירטן חוש פאר בעסערער ליטעראטור און ריינערער דראמע.

צו די וועכנטלעכע פאָרשטעלונגען פון די דאָזיקע געזעלשאפטן פלעגן קומען אינטעליגענטע מענטשן. מערסטנס פלעגן די פאָרשטעלונגען געגעבן ווערן אין א גרויסן זאל אין איינעם פון די אידישע קווארטאלן. די אויסשטאטונג און די דעקאראציעס זענען געווען זייער אַרעמע, מהמת די מיטגלידער אליין זענען אויך געווען אַרעם, און האָבן אָפגעשפאָרט פון מויל צו קויפן די נויטיקע הפצים פאר דער בינע. די נאָרדעראַבע איז באשטאנען פון „אנטיקון“, וואָס האָבן אמאָל געהאט זייער היים אויפן „טאָלמטשאַק“, ערנעץ אין א קלייט פון אָפגענוצטע מלבושים.

אַבער אַרעמקייט איז קיין חרפה ניט. די שוישפילער האָבן זיך פארלאָזט אויף דעם כח הרמיון פון די צושויער. זאָל זיך זיי דאַכטן אז אלץ שיינט; אז די קליידער קומען פון א „קעניגלעכער“ גאָרדעראַב. דער עיקר אָבער איז געווען דער ארט שפילן. דער עולם האָט נאָכגע-פאָלגט יעדן שוישפילער מיט א קריטישן בליק, ווי אזוי די ראָל ווערט פון אים דורכגעפירט. אייניקע פלעגן ביי זיך פארצייענען, וואו דער יונגער דילעטאַנט האָט געמאַכט א טעות.

האָט גאנץ אָפט געטראָפן, אז נאָך דער פאָרשטעלונג זיינען א צאָל מענטשן געבליבן זיצן אין זאָל און ארויסגעפאָדערט די יונגע שוישפילער, צו פארענטפערן געוויסע קשיות, וואָס דער אָדער יענער באַזוכער האָט געפרעגט. פון די דאָזיקע „שאלות ותשובות“, האָט זיך אנטוויקלט אן אינטערעסאנטע דעבאטע, וואָס פלעגט זיך פארציען ביז שפעט אין דער נאַכט. ס'איז אויסגעקומען, אז דאָס פובליקום איז געוואָרן דער לערער, און די אקטיאָרן די תלמידים. די אקטיאָרן האָבן טאקע באלד אויפן אָרט א סך געוואונען פון דער דאָזיקער עפנטלעכער קריטיק. די קריטיק איז אָפט מאָל געווען שארף, אָבער מיט טאַקט און אַנשטענדיגקייט. עס זיינען אָנגעוויזן געוואָרן פלעערן אויף דעם ארט שפילן און אויף דער אויסטייטשונג פון א ראָל. די אָפשאצונג פון די דעבאַטאַנטן איז געווען א וואניקע און אַן ערנסטע. אויב דער אַמאַטאָר איז געלויבט געוואָרן, האָט ער עס כשר פארדינט. די דאָזיקע דעבאטן האָבן צוגעצויגן א צאָל מענטשן זיך אָנצושליסן אין די דראַמאַטישע געזעלשאפטן. איינע פון די אונטערנעמונגען, וואָס דער „אפמאון ליטערארי דראַ-

טרשיטע טורד: אגא הארד־שפערלינג, ר. אלעקסאנדער, פעי שיינבוים.
צווייטע טורד: דוד בענן, וויליאם שפערלינג, יצחק מירער.
דריטע טורד: מ. גאלדשטיין, מארים גאלדשטיין, דזשעי צייטלין, יוסף פאל, הערי שקלאראף.

מאטיק קלאב" האָט דורכגעפירט, איז געווען א פאָרשטעלונג אינ'ם טאָג פון גאָרדינס פינפטן יאָרצייט, דעם 11טן יוני, 1914, אין געוועזענעם מעטראָפאָליטן האָל, 715 פּעירמאונט עוועניו. עס איז דאמאָלט גע- שפּילט געוואָרן דער פּראָלאָג פון גאָרדינס „דער אומבאקאנטער" מיט דער באטייליקונג פון 5. פּרוכט, 8. בובער, רעבעקא האָרנשטיין, ה. שפּריצמאן, און אנדערע. עס האָבן אויך אנטויל גענומען 5. קאזע, פיאניסט, מ. קאטין, פּעסטערדנער; הערמאן וויינבערג, פידל-סאָלאָ; א.ל. הערים, הומאָר; אברהם האָבאן, דעקלאמאציע; אהרן קאניעווסקי, פאָר- לעזונג פון גאָרדינס שאַפונגען.

דער דאָזיקער דראמאטישער קלוב, וועלכער איז שפּעטער געוואָרן איינער פון די וויכטיקסטע געזעלשאפטן, האָט דורכגעמאכט א סך גיל- גולים. דער יחוס פון דער געזעלשאפט ציט זיך נאָך פונם יאָר 1907, ווען דער נאָמען אין געווען „פּראָגרעסיווני דראמאטישעסקי קרוזשאַק." אין דער דאָזיקער גרופע זיינען געווען טעטיק: אהרן קאניעווסקי, מיס קאָרשטינאָ, שוואַרץ, דר. יאנאָוו, הערשמאן און אייב קאָהן. די גע- געלשאפט מיטן רוסישן נאָמען, האָט אויפגעפירט אין געוועזענעם ניור- אוידיטאָרום האָל, 3טע און פיטצוואַטער סט. דעם איינצאקטער, יוקל גנב" פון צבי בן שלום, „פאָטער און זון" פון אַניסקי און אנדערע זאָבן. אין א יאָר ארום, 1908, נעמט דער רוסישער קרוזשאַק אן דעם אידישן נאָמען „די יעקב גאָרדין דראמאטישע סאָסייטי." די דאָזיקע געזעל- שאפט שליסט זיך דאמאָלט אן אין דער טרופע פון דעם פּרינצעס טעאטער, וואָס האָט זיך געפונען אויף סאוט סטריט, צווישן דער 6טער און 6טער גאס, וואו ס'האָט אויך געשפּילט וויליאם סיגעל. די גאָרדין גרופע העלפט אים ארום אויפצופירן גאָרדינס און אנדערע פּיעסן. אין 1913 וואקסט ארום פון דער גאָרדין געזעלשאפט דער „אפטאון דראמאטיק קלאב" וועלכער האָט ארויסגעוויזן גרויס טעטיקייט אויף דעם טעאטער-געביט אין די פיר, אָדער פינף יאָר פון זיין עקזיסטענץ. שפּעטער האָט דער קלוב געגעבן אנדערע פאָרשטעלונגען, מערסטנס איינצאקטערס און צווייאַקטערס. פון זיי איז ווערט צו דערמאָנען „מיטן שטראָם", פון שלום אש און „יאַנקל בילע", פון לעאָן קאָברין. אין די דאָזיקע אונטערנעמונגען האָבן אנטויל גענומען: איזידאָר עלגארט, מיס בובער, פּרוכט, העריעט און מיס לעסנער. די געזעלשאפט

האָט געליטן א גרויסן אומגליק, דורך דעם טויט פון דער באגאבטער און זייער סימפאטישער ראָזע נעלסאָן. דער קלוב האָט פאר איר אַראַנזשירט א רירנדיקע לוייה, און נאָך שלוש־ים — א טרויער־אוונט אין דער היברו ליטעראטור סאַסייטי, וואו עס זיינען געמאכט געוואָרן הספדים פון מ. קאַטיץ, פרוכט און לעאָן סאַוויטש. (4). צווישן די גרינד־דער פון דער אפּטאון דראַמאַטישער געזעלשאַפּט, ווערן אויך אריינגע־רעכנט אַל. הערים, פרוכט, שפּריצמאַן, זובערמאַן, אברהם האַכבאַן, לאַנדאָו, לים, שטריקמאַן, ווייטמאַן, דזשיקאָב סינגער, מיס ראָזענבערג, מרס. מאַנאָוואַ און אהרן קאַניעווסקי.

מיט א צייט שפּעטער האָט זיך פּאַרמירט אן אנדער געזעלשאַפּט, דאָן טאָן, מיטן נאָמען „אידיש־ליטעראַרישע געזעלשאַפּט פון דער היברו ליטעראטור סאַסייטי“. די גרופּע איז פּאַרמירט געוואָרן דורך לעאָן סאווידזש, מאַרקוס גאַלדמאַן און מ. קאַטיץ, וועלכע זיינען געווען אקטיווע טוער אין דער סאַסייטי. דער „אפּטאון קלוב“ האָט איינגע־זען אז די ארבעט ווערט א ביסל צו שווער, און א פּאַראייניקונג פון די ביידע קלובן איז פּאַרגעקומען אונטער דעם פּאַפּולערן נאָמען „מענדעלי מוכר ספרים פּאַלקס בינע“. די פּאַרשמעלצונג פון ביידע גרופּעס האָט זיך ארויסגעוויזן צו זיין א דערפּאַלג. איבערהויפּט נאָך דעם ווי די צוויי דראַמאַטישע קלובן האָבן זיך אָנגעשלאָסן אַלס אַ ברענטש פון ארבעטער רינג מיט א היים אין דעם געוועזענעם לייבאַר אינסטיטוט, 505 ריד סטריט.

גלייך נאָך דער פּאַראייניקונג פון די צוויי קלובן, האָט זיך אָנגע־הויבן אן ענטזויאַסטישע טעטיגקייט פון וויכטיקע קולטורעלע ארבעט. אין דעם קלוב האָבן אנטויל גענומען באַקאַנטע מענטשן: ה. ליליפוט, וועלכער האָט דאַמאָלט געאַרבעט אין דער פּילאַדעלפיער אפּטיילונג פון דער „ווארהייט“; אהרן קורץ, מ. הורוויץ און אנדערע. דורך זייער אינציאטיוו זיינען אראַנזשירט געוואָרן א ריי לעקציעס איבער ליטע־ראַרישע טעמעס. ז. מאַנאָוואַ איז דאַמאָלט דערווילט געוואָרן רעזוּזי־סער. די געזעלשאַפּט איז צוגעטראָטן צו טעאַטראַלער ארבעט און

(4) זע: „פּראָטאַקאָלן פון י. ל. פּרץ ליט. דראַמ. געזעלשאַפּט אין דעם ווערק.

אָנגעהויבן איינצושטודירן פארשידענע פיעסן. עס זיינען אויך געגעבן געוואָרן לעקציעס פון געוויסע אווטאָריטעטן אין דער שוישפּיל-קונסט. א פּאַרשטעלונג איז פּאַרגעקומען אין ארטש סטריט טעאטער, וואָס איז באשטאנען פון דריי פארשידענע איינאקטערס פון אברהם ריזען, מארק אָרענשטיין און פּרץ הירשביין, אויף וועלכע די אָפּיציעלע קריטיק האָט זיך גינסטיק אָפּגערופּן.

די „מענדעלי מוכר ספרים פּאַלקס בינע“, האָט דערגרייכט איר העכסטע מדרגה אונטער דער רעזשי פון ז. מאנאָוו, ווען אין אמעריקען טעאטער, 7טע און דזשירארד עוועניו, איז אויפגעפירט געוואָרן די פיעסע „די יורשים“, פון שלום אש, א פיעסע וואָס איז גאָרניט אזוי לייכט צו שפּילן אפילו פאר פּראָפעסיאָנעלע אקטיאָרן. צו יענעם אונט איז געקומען ניט נאָר אן אינטעליגענטער עולם, נאָר אפילו אויך דער גרויסער יעקב פ. ארלער, האָט זיך מטריח געווען צו קומען זען ווי אזוי אינגלאַך מיט מיידלעך שפּילן טעאטער. זיער שפּילן איז אים שטארק געפעלן געוואָרן, און ער האָט די שוישפּילער געלויבט.

צוליב פארשידענע סיבה'ס האָט זיך די מענדעלע מוכר ספרים טעאטער קערפערשאפט אויפגעלייזט און פאַרבליבן א פּראַטערנאַלע אָרגאניזאציע, ד. ה. א „ברענטש“ פון ארבעטער רינג. האָבן זיך גע-פונען מענטשן אין דער היברו ליטעראטור סאָסייטי מיט גענוג איני-ציאטיוו, און האָבן אָרגאניזירט די „ליטעראריש דראמאטישע געזעל-שאַפט פון דער היברו ליטעראטור סאָסייטי“. די מענטשן זיינען גע-ווען: יעקב סטירמאן, ז. ל. שולווייז, פּאָגעל, אהרן קאניעווסקי און אנדערע.

די ליטעראריש-דראמאטישע געזעלשאַפט פון דער ה. ל. ס. האָט זיך אונטערגענומען דורכצופירן אן אונטערנעמונג פאר דער אלמנה פון י. ל. פּרץ. דאָס איז געווען ניט לאנג נאָך פּרץ'ס טויט (1915). קול-טורעלע געזעלשאַפטן האָבן ככל תפוצות ישראל אראנזשירט זאמלונגען פאר דער אלמנה פּרץ און די היברו ליטעראטור סאָסייטי אוי פילאדעל-פיע, איז, פארשטייט זיך, אויך ניט צוריקגעשטאנען. די דראמאטישע

געזעלשאפט פון דער „לייבערני" (5) האָט אראנזשירט א גרויסארטיקן קאָנצערט דורך וועלכן עס איז געזאמלט געוואָרן א היפשע סומע געלט פאר דעם דאָזיקן פּאַנד. די קאָמיטע וואָס האָט אראנזשירט די אונטערנעמונג איז באשטאנען פון דזשייקאָב סטירמאַן, טשערמאַן; דר. נייטען רובין, דר. רובין, גערשאָן, דזשייקאָב סידראַנסקי, מיס בעלאָוו, מיס לאַשינסקי, מיס אסטראָוו, מיס פעלדמאַן און מיס אראַנאָוו. (6).

די דאָזיקע געזעלשאפט האָט עקזיסטירט בערך פיר-פינף יאָר. זי האָט אויפגעטאָן א סך קולטורעלע ארבעט און דורכגעפירט א היפשע צאָל אונטערנעמונגען לטובת הכלל, אָפט אפילו פאר פריוואטע מענטשן. די מיטוויקער, א חוץ די אויבענדערמאָנטע, זיינען געווען: וויליאם שפערלינג, דוד בען, גערסאָן, רובין, קיפּנים, יעקב סידעראַנסקי, אַנאַ האָרן, מיס גאַרין און די זער באַנאַבטע זינגערן, ראָזאַליע סאָפּיאַ. א געדרוקטער פּראָגראַם דערציילט אויך וועגן א קאָנצערט, וואָס די ליטעראַריש-דראַמאטישע סעקציע פון דער היברו ליטעראַטור סאָ-סיטי האָט געגעבן לטובת די נויטליידינדיקע שרייבער אין איראָפּאַ. דער קאָנצערט איז פּאַרגעקומען זונטיק דעם 31-טן אָקטאָבער, 1920, אין אוידיטאָריום פון דער סאָסיטי. אזעלכע שרייבער אונטערנע-

5) די היברו ליטעראַטור סאָסיטי איז אויך באקאנט אונטער דעם אלגעמיינעם נאָמען די „לייבערני" (ביבליאָטעק). צוליב דער גרויסער ביבליאָטעק וואָס געפינט זיך דאָרט.

6) די אונטערנעמונג איז געגעבן געוואָרן זונטיק אונט, דעם 30טן נאָוועמבער, 1919, אין דעם אוידיטאָריום פון דער היברו ליטעראַטור סאָסיטי. דער פּראָגראַם איז געווען ווי פּאָלגט: איינלייטונג, דזשייקאָב סטירמאַן, טשערמאַן; אידישע מעלאָדיען: פּיאַנאָ סאָלאָ, מוס. מיני שייפער; „געשלאָגן א טאַטן" פון דוד פּינסקי, דעקלאַמירט פון דייוו בען; „דער נשרף", פון שלום עליכם, פּאַרגעלעזן פון וויליאם שפערלינג; אידישע לידער, סאָפּראַנאָ-סאָלאָ, ראָזאַליע סאָפּיאַ; „די זויי נייטאָרינס", פון פּרץ, אַנאַ האָרן; „פון וואַנען", דעקלאַמירט פון בייבי מאַלי קאַניעווסקי; פּידל-סאָלאָ, הערי טשייסען; די שחיטה שטאָט", פון ביאליק, פּאַרגעלעזן פון אהרן קאַניעווסקי; „פּרץ און זיו שאַפּן", פעסט-רעדע ביי מ. קאַטץ; „די נסיעה", פון מענדעלע מוכר ספרים, פּאַרגעלעזן פון דזשייקאָב סידעראַנסקי; „אויס גענעראַל—אויס יום טוב", פון ז. ווענדראַף, פּאַרגעלעזן פון אהרן קאַניעווסקי.

מונגען זיינען אויך פאָרגעקומען אין ניו יאָרק און אין אנדערע גרויסע שטעט אין לאַנד. דער ריינער ריוח איז געווען הונדערט מיט פינף און אכציק דאלאר, וואָס איז אָפגעשיקט געוואָרן קיין ניו־יאָרק אין צענדליג טראַל קאָמיטעט פון דער געזעלשאַפט צו שטיצן די נויטלידנדיקע שרייבער אין אייראָפּא. (7).

אין דער געזעלשאַפט טרעט שפעטער אריין א שפאלטונג. נאָך א פרוכטבארער עקזיסטענץ פון עטלעכע יאָר, טיילן זיך אָפ א טייל מיט גלידער פון דער ליטעראַריש־דראַמאטישער געזעלשאַפט און אָרנאניזירן א גרופע אונטער דעם נאָמען „י. ל. פּרץ ליטעראַרישע געזעלשאַפט". די דאָזיקע גרופע האָט געמאכט איר היים אויף א קורצער צייט, אין דעם „ניבארהוד צענטער", 428 ביינברידזש סט. די געזעלשאַפט פלעגט דורכפירן שיינע ליטעראַרישע אוונטן פון מענדלעך, פּרץ און שלום עליכם.

דער ערשטער פּראָטאָקאָל פון דער נייער „י. ל. פּרץ דראַמאטישער געזעלשאַפט" איז דאטירט פּרייטיק, דעם 9טן יולי, 1915. די ערשטע פארזאמלונג איז אָפּגעהאלטן געוואָרן נאָך אין דער היברו ליטעראַטור קאָסיטי. פון די פירער פון דער גרופע ווערן דערמאָנט: פרוכט, משערמאן; מכתם, סעקרעטאר. א קאָמיטעט ווערט דערוויילט אויס־

(7) פּאָלגענדער פּראָגראַם איז דורכגעפירט געוואָרן: איינלייטונג פון טשערמאן דר. סיימאן זענדקאָס; פּיאַנאָ־סאָלאָ, גערטרוד שפּער־בער; „דער קוש", פון ל. שאַפּיראַ, פּאָרגעלעזן פון אהרן קאַניעווסקי; סאָפּראַנאָ־סאָלאָ, „רחם נאָ" און „שבת אוונט", געזונגען פון ראָזאַליאַ סאָפּיאַן, אַקאָמפּאַנירט פון זשאָזעף שרייבמאַן; דיאַלאָג, „סא ליגו", פון שלום־עליכם, דורכגעפירט פון וויליאם שפּערלינג און דוד בען; פּי־ל־סאָלאָ, מוזיק פון שאַפּען, דוואַקא, פּאַגאַניני, געשפּילט פון מאיר גאַראַדעצער, אַקאָמפּאַנירט פון זיין טאָכטער עליזה גאַראַדעצער; פּאָר־לעזונג „האַלט סימיל", פון י. ל. פּרץ, ביי אַנעטאַ האָרן; „הונגער און קעלט", פון י. אַדלער, זעקלאַמירט פון מאַלי קאַניעווסקי; קאַנצערטינאַ־סאָלאָ, מוזיק פון פּרידזעל, צימבאַליסט, הערמאַן, געשפּילט פון ל. מלמד, אַקאָמפּאַנירט פון ביטריס הייעס; „דער שמעק טאַבאַק", פון אַבראַם רייזען, פּאָרלעזונג פון איזידאָר טידעראַנסקי; „ווען איז בין ראָטשילד", פּאָרלעזונג פון וויליאם שפּערלינג. רעזשי פון אוונט — אהרן קאַניעווסקי.

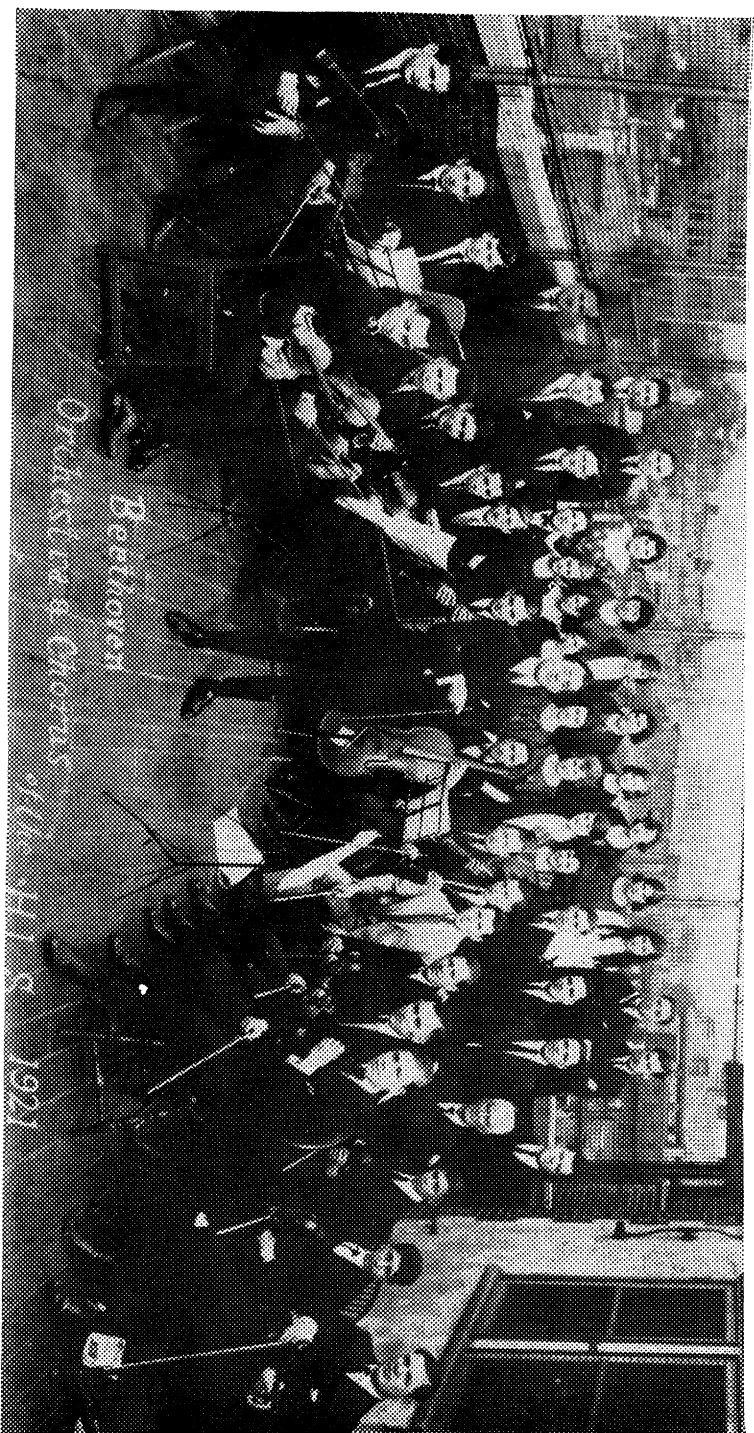
צוארבעטן א קאנסטיטוציע. אין דעם קאמיטעט גייען אריין: בארסקי, קאפלאן, הערים, פאלקאוו און סאקס. שפריצמאן און סאווידזש ווערן ערוויילט צו רעפּרעזענטירן די געזעלשאפט אין דער באַרד אָוו דירעקט-טאָרס פון דער היברו ליטעראטור סאָסייטי.

באַלד נאָך דער אָרגאַניזירונג פון דער י. ל. פרץ געזעלשאפט, ווערט אויך פּאַרמירט א נייע גרופע אונטערן נאָמען „יונגע פּרייע פּאַלקס בינע“. דער צוועק זייערער איז געווען צו שפּילן אויסשליסלעך ליי-טעראישע פּיעסן. דער רעזשיסער איז ברוך לומעט און דער פּאַר-וואַלטער — וויליאם שפּערלינג. עס האָבן זיך באטייליקט מאדאם געלבראט, מאדאם אַרלאָווא, מיס צאצקין, מיט פּאַהוסט, סאַקאַניק, דוד בען, וויליאם שפּערלינג, נאַבאַצאַק, ע. וויימאַן און אנדערע. זיי איז געלונגען צו געבן אין נאָרט פּרענקלין סט. האָל ארום צען פּאַרשטע-לונגען, שפּילנדיק עטלעכע מאָל „יואַל“, פון פרץ הירשביין און „צעזייט און צעשפּרייט“ פון שלום עליכם.

שפּעטער האָט זיך די „מענדעלע גרופע“ פּאַראייניקט מיט דער „פּרייער פּאַלקס בינע“. זיי האָבן געמאַכט זייער היים אין דער פּראָ-גרעסיוו לייברערי אין וועסט פּילאַדעלפּיע, 4035 דזשיראַרד עוו. אונטער דער רעזשי פון ברוך לומעט, האָבן זיי זיך גענומען צו אקטיווער ארבעט, געבנדיק פּאַרשטעלונגען און איינאַקטערס פון הירשביין, שלום עליכם און אנדערע.

אן אנדער אונטערנעמונג פון דער ליטעראריש-דראמאטישער גע-זעלשאפט פון דער היברו ליטעראטור סאָסייטי איז געגעבן געוואָרן זונטיק, דעם 29טן פעברואר, 1920. א חוץ די פּרייער דערמאַנטע טאַ-לאַנטן געפינען זיך אויך די נעמען פון לאַיער יאַזעף גראָס, פּאַרויצער; מרס. אַסתר קאַרנפּעלר-סיגעל, אַלבערט סלאָקום, מאסטער דוד מעדי-סאָן, אַלעקסאַנדער רובין, מיס סיסיליע פּאַולין און אנדערע.

צווישן די אקטיווע טוער דאַרף דערמאַנט ווערן דער נאָמען פון „פּראָפּעסאָר“ טעאָדאָר פּיינמאַן, אן אמביציעזער יונגער מענטש אויף דעם געביט פון מוזיק. דער דאָזיקער יונגעראַמן האָט אָרגאַניזירט א „כעטהאָווען אַרקעסטער“, וועלכער האָט פונקציאָנירט ארום צען יאָר. דער דאָזיקער אַרקעסטער מיט טעאָדאָר פּיינמאַן בראש, האָט אַ סך אַרויסגעהאַפּן ניט בלויז דער היברו ליטעראטור סאָסייטי, נאָר אויך

בעטהאוווען ארקעסטער און כאָר פֿון דער הויברו ליטעראטור סאָסייעטי. טעאָראַר פּיינמאַן, מאַנדוקסמאַר, שטייענדיק אין צענטער.

די אונטערנעמונגען פון די פארשידענע דראמאטישע געזעלשאפטן פון פילאדעלפיע.

דער זעלבער פיינמאן האָט אויך אָרגאניזירט א כאָר פון מענער און פרויען, אָבער אויף דעם דאָזיקן געביט האָט זיך דער קאָנדוקטאָר פיינ-מאן ניט זייער שטארק אויסגעצייכנט. פון די קאָנצערטן, וואָס דער קאָנדוקטער פיינמאן האָט אונטערגענומען איז ווערט צו דערמאָנען דער מעמאָריעל קאָנצערט נאָך דעם פארשטאָרבענעם דירעקטאָר פון דער היברו ליטעראטור סאָסייטי, דר. ס. וו. סאניץ, דעם 16טן יאנואר, 1921.

א סך טרויער־מוזיק איז יענעם אוונט געשפילט געוואָרן אונטער דער פירערשאפט פון פיינמאן. אדאָלף וואקס איז געווען פאָרזיצער. אין דער אונטערנעמונג האָבן אנטיל גענומען: איירא סאָהן, אהרן קאניעווסקי, מינא דאָלאָרעס, אנטאָני שוואַרץ, אברהם בערקאָוויץ, אברהם נאָלדפוס, איזידאָר פרידמאן און דער אָרקעסטער און כאָר פון דער היברו ליטעראטור סאָסייטי.

די איבערגעבנקייט פון א גרויסער צאָל פון די אויבנדערמאָנטע דראמאטישע געזעלשאפטן צו דער דראמאטישער קונסט איז געווען אויסערגעוויינליך. דער יוגנטלעכער פייער וואָס האָט ארומגענומען די דאָזיקע מענטשן און זייער איבערגעבנקייט צום אידעאל פון דראמע און קונסט, איז אין לשער. כמעט אין יעדן פראָגראם געפינען זיך אויפשריפטן מיט פאָלגנדן אינהאלט: „די ליטערארישע געזעלשאפט אנאָנסירט, דאָס זי וועט שיקן קרעפטן נאנין אומזיסט צו אָרגאניזאציעס, וואָס מאכן אונטערנעמונגען פאר מלחמה און פאָגראָם־קרבנות אין אייראָפּא. קאמיטעען פון פאראיינען וועלן אויפגענומען ווערען יעדן מיטוואך אוונט אין דער היברו ליטעראטור סאָסייטי, 310 קעטרין סטריט.“

דער אידעאליסטישער פייער איז אָבער ביי די יונגע שוישפילער נאָר גיך אָפגעקילט געוואָרן. דאָ קומען מיר צו א שייד־פונקט אין דעם כאראקטער פון די ליטערארישע געזעלשאפטן. פון יאָר 1926 און ווייטער, האָט זיך אָפגעטאָן, אזוי צו זאָגן, די הייליגקייט און דער אידעאליזם פון די געזעלשאפטן. עס האָט זיך ביסלעכווייז אָנגעהויבן אריינצוגעבנענען אין די הערצער פון די אמאטאָרן־שפילער די לוסט און

דער פארלאנג צו א „פארדינסטל“. די זעלבע יונגעלייט וואס האבן פריער געטאן די ארבעט לשמה, לשם קונסט און לשם צדקה, האבן זיך מיט געווען אז פארדינען עטלעכע דאלאר פאר זיך אליין קאן אויך ניט שאדן. איז טאקע באלד געווארן א מאדע אין דעם רוב ליטעראר-רישע געזעלשאפטן צו מאַנען געלט פאר א פאַרשטעלונג אָדער קאַנ-צערט.

דער דאָזיקער חשק צו קריגן באַצאָלט האָט זיך ביי די דילעטאנטן אָנגעהויבן דאַמאָלט ווען ראַדיאָ איז ווי פון הימל אַרונטערגעפאלן און פאַרכאַפט די וועלט מיט איר נייקייט. די ראַדיאָ האָט תּיכּף אָנגעהויבן צו קאָנקורירן מיט די צייטונגען, פאַרכאַפט זייערע אַנאַנסן, און אויך מיט דער בעסערער מוזיק און דראַמע. ס'האָט זיך אָנגעהויבן א סע-ריע פון „ראַדיאָ-פּראָגראַמען“, און דער מיקראָפּאָן האָט ביסלעכווייז פאַרנומען דעם אָרט פון דער בינע.

ס'איז פּלוצים אַנטשטאַנען א גרויסע שפע אויף טאַלאַנטן, און „ווי ס'גוואַישט זיך, אזוי אידלט זיך.“ אויף אידישע זינגער און שפּילער איז געוואָרן א דוחק.

אין יאָר 1926, איז אין ניו־יאָרק שוין געווען די ערשטע אידישע ראַדיאָ-שטונדע. צבי הירש רובינשטיין, סיטי עדיטאָר פון „טאָג“, איז פאַקטיש געווען דער ערשטער אידישער אַנאַנסער אין אַמעריקאַ. דער „טאָג“ האָט דאַמאָלט אונטערנומען א אידישע ראַדיאָ-שעה, און אים, רובינשטיינען, געמאַכט פאַרן אָפיציעלן אַנאַנסער.

דאָס האָט זיך גאָר גיך אָפּגערוּפּן אויך אויף פּילאַדעלפּיע, און ס'האָט זיך דאָ אַנטוויקלט א דוחק אין טאַלאַנטן. די דילעטאַנטן און אַמאָ-טאָרן זיינען געווען די סאַמע ערשטע צו פאַרכאַפּן די ראַדיאָ-שטונדן, און שפּעטער, ווען די ראַדיאָ קאָנצערטן האָבן זיך שוין איינגעגעסן טיף אין לייב פון טעאַטער-וועזן, האָבן באַוואוסטע שווישפּילער געמוזט אַראָפּנידערן פון זייער פּעדעסטאַל און בעטן ביי די דילעטאַנטן א פאַר-דינסטל פון עטלעכע דאָלאַר.

די פּילאַדעלפּיער ראַדיאָ סטיישאָן „דאָבעליו-אַר-אַיי-עקס“ האָט די ערשטע דאָ איינגעפירט א אידישע ראַדיאָ-שעה מיט אָסקאַר גאַרין אלס אַנאַנסער, און די דילעטאַנטן פון די דראַמאַטישע געזעלשאפטן זיינען עס געווען די דורכפירער פון די פּראָגראַמען. זיי האָבן זיך מיטאַמאָל

דערפילט גדול'דיק, און גאר גליקלעך זיינען זיי געווען ווען א פריינט האָט זיי דערציילט אז ער האָט געהערט זייער „בת קול" אין דער לופט. מיט דעם אַנקומען פון די ראדיאָ-שטונדן טרעט אריין א וואַכענ-דיקע שטימונג אין דער ערנסטקייט פון דער קונסט אין די ליטעראַריש-דראַמאטישע געזעלשאַפטן. אפילו די פארפונדעוועטע גרופעס, וועלכע האָבן געהאט א שיינע און באַקוועמע היים אין דער היברו ליטעראַטור סאַסיטי, האָבן אָפּט, חדשים נאָכאַנאַנד, ניט געהאַט קיין איין אונטער-נעמונג. עס האָט זיי, די יונגע חברה, געצויגן צום „מייק" (מיקראָ-פּאָן), און צו די פּאָר דאָלער, וואָס דער אַדער יענער ראדיאָ „אימפרע-סאריאָ" האָט זיי צוגעוואָרפן און געגעבן א געלעגנהייט צו הערן זייער קול אין די אידישע הייזער.

דרימער קאפיטל

דער אויפקום פון „דאָס ליטעראַריש־דראַמאַטישע קוונסט ווינקל.“ — דער צוועק און רעפערטואַר פון דער דאָזיקער געזעלשאַפט. — דער קאַמף צווישן אַרטיש סטריט טעאַטער און דזשיראַרד עוועניו טעאַטער. — לעבעדיקע בילדער פון דער פּאָעמע „בערד“ פון דוד ב. טירקעל. — מאַדאַם אַסתר סאָלאַמאָן שרייבט א פיעסע. — די ראדיאָ מאכט חרוב די אידישע בינע. — א פיעסע געשריבן פון יוסף זשיטאַמירסקי. — דער אונטערגאַנג פון אַרטיש סטריט טעאַטער.

פון דער גרויסער צאָל דראַמאַטישע געזעלשאַפטן וואָס האָבן דאָ עקזיסטירט, איז „דאָס ליטעראַריש־דראַמאַטישע קונסט־ווינקל“ געווען דער סאַמע פּאָפּולערסטער און אפּשר אויך דער, וואָס האָט געהאַט א לאַנגן לעבן. ס'איז געווען אַן אַרגאַניזאַציע מיט א היפּשן פאַרנעם, און יעדער מיטגליד האָט געהאַט אין זיך די אַמביציע צו ווערן א פּראָפּעסיאָנאַלער שווישפּילער.

זייערס א געדרוקטער פּראָגראַם דערציילט, אז די גרופּע האָט זיך געגרינדעט אין 1922 (1) אונטער דער אויפזיכט פון דער היברו ליטעראַטור סאָסייטי מיטן צוועק צו אַנטוויקלען יונגע טאַלאַנטן אין דער באַשטרעבונג צו פאַרשענערן און פאַרבעסערן די אידישע בינע.

דער לאָזונג ווערט אויסגעדריקט אין א זאַץ גענומען פון י. ל. פּריץ: „אונזער פּראָגראַם איז בילדונג. מיר ווילן בילדן זיך און דאָס פּאָלק. מאַכן אויס נאַראַנים קלונגע; אויס פּאַנאַטיקער געבילדעטע מענשן; אויס ליידיקנייער און לופטשלינגער — אַרבעטער; ניצלעכע אַרנטלעכע מענשן, וואָס אַרבעטן פאַר זיך און פאַרן כלל, קומט דערפון ארויס א טובה.“

דער דאָזיקער לאָזונג איז געווען געדרוקט אין אן אויפרוה צו אַרגאַניזאַציעס איינצולאָדן דעם „קונסט ווינקל“ געבן קאַנצערטן און ליטעראַרישע אוונטן, „וואו עלטערן וועלן זיך ניט דאַרפן שעמען מיט ברענגען זייערע קינדער.“ אינם צירקולאַר ווערן אויסגערעכנט א רייע ווערק פון פּריץ, שלום עליכם, רייזען, פינסקי, הירשביין און אנדערע,

וואָס זיי, די שווישפילער, זיינען וויליק אויף די אוונטן צו דעקלאַמירן אָדער פּאַרשטעלן.

די נעמען פון די מיטגלידער זיינען: פרויען: דזש. צייטלין, פ. שיינבוים, עלזיאבעט אלעקסאנדער, אַנאַ האָרן-שפּערלינג. מענער: יצחק סידער, הערי שקלאראָוו, יוסף פּאָל, מאָריס גאַלדשמיד, דוד בען, הערי גאַלדשמידט און וויליאם שפּערלינג.

אין דעם צירקולאַר ווערט ניט גערעדט פון קיין האַנאַראַר פאַר דעם שפּילן. אָבער צווישן די שורות ווערט פאַרשטאַנען, אז דער קונסט ווינקל איז גרייט צו שפּילן קאָנצערטן פאַר געלט וואָס די פאַראייניגן וועלן באַצאָלן.

זונטיק אוונט, דעם 11טן מערץ, 1928, איז פּאַרגעקומען א קאָנצערט פון דעם קונסט ווינקל פאַר דעם בענעפיט פון דער היברו ליטע-ראטור סאַסיטי. דער הויפט-דענדער פון יענעם אוונט איז געווען דוד ב. טירקעל. אין דעם מוזיקאלישן פּראָגראַם האָבן אַנטייל גענומען: גדליה שיינפעלד און טעאָדאָר פיינמאַן. יענעם אוונט איז אויפגעפירט געוואָרן „מענטשן“ און „מילכיגס“ פון שלום עליכם, „געלעבט אין טעות“ פון ז. ווענדראָף, און „צוויי ברידער“ פון י. ל. פּרץ. די אַנטייל-נעמער זיינען געווען: מאַדאַם צייטלין, וויליאם שפּערלינג, גיטל רובין, יעקב ראָזען, מאָריס האַלפּרין, ס. האָבערמאַן, פ. שיינבאָם, יצחק סידער, פּאָלין שפּאַכנאַ, אהרן קאַניעווסקי, אַנאַ האָרן, מאַלי קאַניעווסקי, מ. סוקאַניק און יוסף פּאָל.

דאָס „קונסט ווינקל“ האָט מאַריך ימים געווען מער פון אלע אנדערע דראַמאַטישע גרופּן אין פּילאַדעלפּיע. דאָס איז אפשר דערפאַר, ווייל די גרינדער זיינען געווען שטאַרק פאַרליבט אין דעם נאָמען. די פירער האָבן ווי עס ווייזט אויס ארויסגעקראָגן א פאַטענט אויף דעם נאָמען (הגם זיי זאָגן דאָס ניט) און קיין אנדער גרופּע האָט דעם נאָמען ניט געטאַרט אדאַפּטירן. א צווייטער טעם איז: די געזעלשאַפט האָט געהאַט אן אייגענע היים וואָס די היברו ליטעראטור סאַסיטי האָט זיי געגעבן אָנצופירן זייער אַרבעט.

דער רעפּערטואַר זייערער איז געווען א פאַרשידנאַרטיקער. עס וועט זיין גענוג דאָ אויסצורעכענען עטלעכע פון זיי: „אַמאָל איז געווען אַ מלך“, פון י. ל. פּרץ; „עולם הבא“, „דאָקטאָר“, „מענטשן“, „צעווייט

און צעשפרייט", פון שלום עליכם; „ראָזשינקעס מיט מאַנדלען“, „יואל“ און „גרינע פעלדער“ פון פרץ הירשביין; „א שדכנ'ס טאַכטער“ פון אברהם רייזען; „אויף א נייעם וועג“, פון ש. דייקסעל; „דער דיבוק“ פון ש. אַניסקי.

די שטארקייט פון קונסט ווינקל איז באשטאנען אין דער געוואגט-קייט פון דער אָרגאניזאציע אונטערצונעמען און דורכצופירן גרעסערע זאכן, וועלכע זיינען גאנץ אָפט אריין אין דער בחיטה פון מסירת נפש. עס איז גענוג צו דערמאָנען די געוואגטע אונטערנעמונג אין דזשירארד עוועניו טעאטער, 7טע און דזשירארד עוועניו. א גאנצע וואָך האָט דאָס קונסט ווינקל זיך אונטערגענומען צו שפילן אין יענעם טעאטער, אונטער דער פארוואלטונג פון סארל דיקשטיין און ראָזעטא יעגער, וועלכע זיינען געווען די אָנפירער פון טעאטער צוויי סעזאָנען כסדר.

אין דער דאָזיקער צייט איז אָנגעגאנגען א קאמפף צווישן ארטש סטריט טעאטער און דעם דזשירארד עוועניו טעאטער. דאָס ארטש סטריט טעאטער האָט ניט דערלאָזט, אַז יוניאָן אַקטיאָרן זאָלן שפילן אין דזשירארד טעאטער. האָט מר. דיקשטיין איינגעלאָדן „דאָס קונסט ווינקל“ און צוזאמען מיט ראָזעטא יעגער און אנדערע שוישפילער, זיינען אויפגעפירט געוואָרן מיט א היפשן דערפאָלג פארשירענע פיעסן. דאָס קונסט ווינקל האָט אין יעגער צייט דערגרייכט די העכסטע מדרגה פון זיין אמביציע אלס דילעטאנטן. אָט זיינען עטלעכע פראָגראמען פון זייער רעפערטואר, וואָס איז געשפילט געוואָרן אין דזשירארד עוועניו טעאטער, אין דעם סיוָאָן 1931; די אזוי צו זאָגן „גאַלדענע עפאָכע“ פון דעם ליטעראַרישן קונסט ווינקל: (2)

אין איינעם פון זייערע פלוגבלעטער, געפינט זיך פאָלגענדע דער-קלערונג: „מיר שפילן זאכן פון בעסערע אידישע שרייבער, כדי צו

(2) א. מיטוואָך אוונט און שבת בייטאָג, דעם 30טן יוני, 1931. איז אויפגעפירט געוואָרן „צעזייט און צעשפרייט“ פון שלום עליכם, רעזיסיטירט פון סעם ראטנער, מיט פאָלגענדע: מאיר שאלאנט, סעם ראטנער; מלכה, פעי שיינבאום; מאטוועי, הערי צווייג; פלאָרא, אדעל גליקמאַן; חנה, אַנא האָרן שפערלינג; חיים, וויליאם שפערלינג; וואָלאַ דיא, מאָריס גאַלדסמיט; שאַשא, מאָריס דאָוובערד; משהילע, דייוו בען;

טרשטע שורה דיצענדיק: ראַע ליסנע-נעלסאן; מאניע בוכער-צווייטע שורה זיצענדיק: הערמאן קלעטשמער (לייליפּוט); סידן; ה. נאַלדמאַן; דר. נייטן האַרדינשטיין. דריטע שורה שטיינדיק: יעקב סינגער; ה. נעלסאן; מאַריאַנאַ קלעטשמער; מרס. מאַפּאַן; א. האַכמאַן; פ. פּרוכט; י. עלזאַרד.

באקענען אונזער יונגן דור מיט דעם בעסערן וואָרט פון דער אידישער ליטעראַטור. מיר זוכן אויפצופירן מאָדערנע און ריינע ווערק, וועלכע קאָנען העלפן קולטיווירן די קונסט פון שיינעם שוישפיל. מיר לערנען די טעכניק פון דער בינע אויף אזא אופן אז דאָס שפילן זאָל זיין שיינ, איידל און קינסטלעריש. מיר לערנען אויך די קונסט זיך צו גרימירן". דאָרטן ווערן דערמאָנט פּאָלגענדע אויפפירער: סטידזש דירעקטאָר, סעם ראַטנער; סטידזש מענעדזשער, הערי סקלאַראָוו; מאַסטער אָוו פּראָפּערטיס, דוד בען; סענארי, הערי צווייג; אינסטראַקטאָר פון גרימירן, סעם ראַטנער; סופּלאָר, מייקל גאָלדשמיט; געשעפטס-פּאַרוואַלטער, וויליאַם שפּערלינג.

א טייל פון די מיטגלידער האָבן אויך געשפילט מיט די אקטיאָרן

איטעלע, אַסתר סאַלאַמאַן; פעסל, דזשעני צייטלין; דאווידקע, מ. גליק מאן; בעני, יצחק סידער; מאַשאַ, סיליע אייבערמאַן און דער פּריסטאַוו, יוסף פּאַול.

ב) דאָנערשטיק אַוונט, דעם 4טן יוני, 1931, ווערט אויפגעפירט „דער דיבוק" פון ש. אַניסקי, רעזשיסירט פון וויליאַם שפּערלינג מיט פּאָלגענדע: רי סנדר בריניצער, יוסף פּאַול; לאה, אַנא האָרן-שפּערלינג; פּראַדע, דזשעני צייטלין; גיטל, אַדעל גליקמאַן; דער משולח, דייוו בען; מאיר, הערי צווייג; חנו, מאָריס גאָלדסמיט; הענעד, וויליאַם שפּערלינג; אַשר, מאָריס דאָוובערג; ערשטער בטלן, יצחק סידער; צווייטער בטלן, הערי סקלאַראָוו; דריטער בטלן, אייזיק שערמאַן און פּערטער בטלן, מ. גליקמאַן.

ג) „מענטשן" פון שלום עליכם, רעזשיסירט פון וויליאַם שפּערלינג, מיט פּאָלגענדע: דניאל, וויליאַם שפּערלינג; הערץ, יצחק סידער; ריקל, אַדעל גליקמאַן; פּישל, דייוו בען; ליזאַ, סיליע אייבערמאַן; פּאַניטשקע, פעני שיינבאָוס; רי סענדער, הערי סקלאַראָוו; יוכבד, אַסתר סאָלאַמאָן; ריוועטשקע, אַנא האָרן-שפּערלינג; און מאַדאַם גאָלד, געשפילט פון דזשעני צייטלין.

פּרייטיק אַוונט, דעם 5טן יוני, 1931, ווערט אויפגעפירט „גרינע פעלדער" פון פּרץ הירשביין, רעזשיסירט פון וויליאַם שפּערלינג מיט פּאָלגענדע: דוד נח, וויליאַם שפּערלינג; רחל, דזשעני צייטלין; הערש בער, דייוו בען; צינע, אַנא האָרן-שפּערלינג; אַבוהס יעקב, יצחק סידער; אַלקנה, הערי סקלאַראָוו; גיטל, פעני שיינבאָוס; סטערע, אַדעל גליקמאַן און לוי יצחק, געשפילט פון מאָריס גאָלדסמיט.

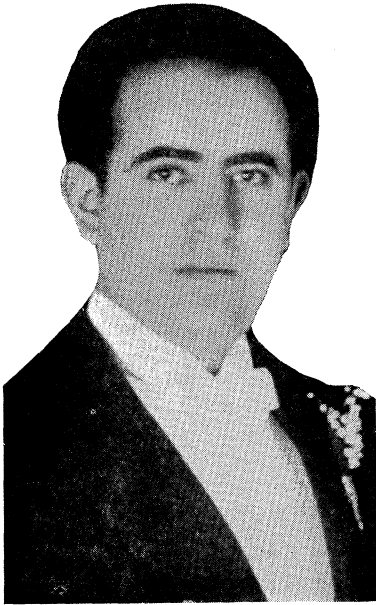
איזידאָר און חנה האָלענדער אין דעם דזשירארד טעאטער. אויף יענער אונטערנעמונג האָבן גערעדט די שריפטשטעלער אברהם רייזען, ב. עפעלבוים, לייב מלאך און י. מ. פּאָזנאַנסקי. עס איז אויך אויפגע- טראָטן די קלאסישע טענצערן דאָרא סאָמאילאָווא. א טייל האָבן זיך אויך באטייליקט אין „מירעלע אפרת“, געשפילט פון מאַדאַם דינאַ פיינמאַן.

אין 1932 געפינען מיר אויך א טייל מיטגלידער אין ארטש סטריט טעאטער, שפילנדיק צוזאמען מיט מאקס ראָזענטאַל, סאַבינאַ וויינבלאַט- ראָזענטאַל, סעם קעסטין און פעני לובריצקי, אין דער פּיעסע „יעקב און רהל“, א לעבנס בילד פון סיימאן וואָלף. אינם זעלבן ארטש סטריט טעאטער טרעטן אויך אויף מיטגלידער פון קונסט ווינקל מיט דזשעני גאָלדשטיין אין „היינטיגע מיידלעך“, און אין „די אומגעזעצלעכע פרוי“, פון לואיס פריימאַן. יענעם יאָר באטייליקן זיי זיך אויך מיט בן-ארי פון דער „הבימה“, אין „אַמעריקאַנער חסידים“, פון חנאַ גאָטעספּעלד. אין אוקראיניען האָל, 874 נ. פרענקלין, איז דעם 12טן מאי, 1933, געשפילט געוואָרן „פון יענער וועלט“, דראמע אין 4 אקטן פון י. ד. בערקאָוויץ.

מאָנטיק, דעם 3טן מארטש, 1933, טרעט דער קונסט ווינקל אויף אין „דיבוק“ פון ש. אַנֶסקי, געשפילט צום ערן-אוונט פון משה פּעדער אין ארטש סטריט טעאטער. די טרופע האָט געגעבען א גאָסט-שפּיל אין אידישן עדיוקיישאַנעל-צענטער, דעם 28טן מאי, 1933, אין דער פּיעסע „פון יענער וועלט“. די אידישע פרעסע אין פּילאַדעלפּיע, „דער טאָג“, „די אידישע וועלט“ און „מאָרגן זשורנאַל“, האָבן זיך גינסטיק אָפּגערופן איבער דעם ארט שפּילן פון „קונסט ווינקל“.

א גרויסע צאָל קאַנצערטן, צוזאמענגעשטעלט פון פאַרשידענע קינסטלער-שווישפּילער, צוזאמען מיט דעם ליטעראַטישן קונסט ווינקל, זיינען דורכגעפירט געוואָרן אין דער היברו ליטעראַטור סאַסיטי, אין פאַרשידענע פּעריאָדן, אָנהויבנדיק פון 1925 ביז 1936. דורך דער הילף פון קונסט ווינקל, האָט די היברו ליטעראַטור סאַסיטי א היפש ביסל געוואונען ניט נאָר אין פּרעסטיזש, נאָר אויך פינאַנציעל. דער זאַל פון דעם אַנשטאַלט פּלעגט מערסטנטייל זיין איבערנעפאַקט מיט מענטשן.

גרינדערס און פירערס פון „קונסט ווינקל“

וויליאם שפערלינג

רעזשיסאָר און אָנפירער פון
„קונסט ווינקל“

WILLIAM SPERLING

אהרן קאניעווסקי

טעאטער קריטיקער און פירער פון
„קונסט ווינקל“

AARON KANIEVSKY

אין 1931, האָבן די מיטגלידער פון דער היברו ליטעראטור סאַסייטי צוגעגרייט א חגינה, צו דער געלעגנהייט פון דעם 47טן יאָר זינט די דאָזיקע קולטור אינסטיטוציע איז געגרינדעט געוואָרן. אין אוידיטאָר־ריום איז פאָרגעקומען אן אויסערגעוויינליך־שיינער קאָנצערט, אין וועלכן עס האָט אַנטייל גענומען דאָס דראַמאטישע קונסט־ווינקל. דער הויפט „פיטשור“ פון יענעם אוונט איז געווען די פאָרשטעלונג פון לעד בעדיקע בילדער, באזירט אויף דער פאָעמע „בערד“, פון דוד ב. טירקעל. עטלעכע וואָכן האָט גענומען דאָס צוגרייטן זיך צו דער אויפפירונג פון די דאָזיק לעבעדיקע בילדער. סעם ראַטנער, א געניטער טעאטראַל, וועלכער האָט גוט געקענט די טעכניק פון דער בינע, צוזאמען מיט וויליאם שפערלינג, איינער פון די גרינדער פון קונסט ווינקל, האָבן צו־געגרייט דעם אַנסאמבל, אויפצוטראַעטן אין די דריי בילדער פון „די בערד“.

די פאָעמע „בערד“ איז געשריבן געוואָרן אין 1904, א יאָר נאָך דעם קעשענעווער פאָגראָם און איז דערשינען אין פילאדעלפיער „שטערן“ אין 1906. (3) אין דער פאָעמע ווערט געשילדערט א גלות בילד פון א גרופע אידן, וואָס ווערן פארטריבן פון זייער היים און לאָזן זיך אויף גאָטס באַראָט אין דער ווייטער וועלט אריין, ניט וויסנדיק וואוהין און ניט וויסנדיק וואָס דער מאָרגן וועט ברענגען. מענער, פרויען און קינדער, זקנים און זקנות, גייען פארביי מיט פעקלאך אויף די פלייצעס און מיט שמעקנס אין די הענט, זוכנדיק א שפאן ערד וואו א פוס אוועקצושטעלן, אָדער א שטיקל אָרט פון דלד אמות, וואו דעם מידן גוף אָפצורוען. די טרערן, וואָס די פאָרוואָגעלדע אידן פאָרגיסן, ווערן פארזונקן אין די פאטריארכאלישע בערד. וואנדלנדיק אויף די וועגן, שפאנען די נודדים מיט שטארע אויגן, קוקנדיק אין חלל פון דער ווייטער וועלט.

א צווייט בילד שטעלט פאָר א סצענע אין בית המדרש שפעט ביי־נאכט. אידן זיצן און לערנען מיט התמדה. אין חלל פון בית המדרש שוועבט אום די שכינה, שפריצנדיק מיט טראָפנס וויסן אויף די איינגע־

(3) „דער שטערן“, ציוניסטישער זאמלבוך, 1906—1907, פילא־דעלפיא. רעדאקטירט פון דוד ב. טירקעל.

קנייטשטע שטערנס פון די לומדים, וועלכע זוכן תשובות אויף די תיקוים פון דער גמרא אין די פלפול-בערד.

דאס דריטע בילד שטעלט פאָר א פאָגראָם. אידישע מתים וואלגערן זיך אין גאס און ווערן פארצוקט פון רויב-פויגל. ס'זיצן אידן שטיל און מאכטלאָז מיט די קעפּ אראָפּגעלאָזן — שבעה אויף דער ערד. צופּן זיי פאר צער די בערד און רייסן די האָר פון די „יאוש-בערד“.

... און עם ווערן הייסע טרערן
... טיף פארזונקען אין די בערד ...

THE WANDERING JEW
Performed by the "Kunst Winkel"

בערד⁴

(גלות בילדער)

I

מיט די פעקלאך אויף די פלייצעם
און מיט שמעקענס אין די הענד,
פון דעם שונא רק געטריבען,
וואנדלען אידען,
וואנדלען אידען.

איינגעבויען ביי צו ד'רערד,
זייער לעכען האלב פערצעהרמ,
פון דעם שונא'ס שארפע ציינער,
פון זיין שווערד.

און עס ווערען הייסע טרעהרען
טיעף פארזונקען אין די בערד.
אין די שווארצע, אין די געלע און די גרויע
גלות בערד
יאוש בערד,
פרומע בערד,

קיין מאַל פון א שער באשוירען,
קיין מאַל אויף דער ערד פארלוירען
ניט איין האַר;

אימער יעדע זילבער-ווייסע,
פערל-מוטער צויבער האַר,
טיעף בעהאלטען
אין די בלעטער
פון די ספרים יאָהר נאָך יאָהר.

II

איינגעהילט אין שטילען אומעט,
 ביי דיא שטראהלען פון נר תמיד,
 אין בית מדרש שפעט ביינאכט,

זיצען אידען טיעף געבויגען,
 איינגעגראָכען מיט דיא אויגען
 אין דיא ספרים, טיעף פערטראכט.

און דיא שכינה זאנפט און זאכט,
 אין דעם חלל פון בית מדרש
 שוועכט און שפריצט מיט טראָפענס וויסען
 אויף דיא שמערענס איינגעקנייטשמע;
 אויף דיא מחות טיעף פארקלערט;
 אויף דיא זיסע צויבער טענער
 פון דעם „טאָמער גאָר פארקעהרט“
 און פארזונקען אין רעיונות
 פון דעם „טאָמער גאָר פארקעהרט“
 זיצען אידען, גלעמען בערד,
 ציהען בערד,
 קנייטשען בערד;

זוכען תשובות אויף די תיק"ו'ס פון דער גמרא
 אין דיא בערד.

אין דיא שווארצע, אין דיא געלע און דיא גרויע
 פלפול בערד.

III

ס'ליגט הפקר דעם אידענס פערמעגען אין גאס,
זיין קערפער אויף שטיקער צוגליעדערט,

די פינסטערע מאכט פונ'ם שונא מיט כעס
האָט גרויזאם זיין כבוד ערניעדערט.

און עס קומען ווי רויב-פויגעל מחנות פון נעסמ,
די פיינדע מיט שווערד און מיט אייזען,

און רופען מיט ווילדקייט: „צום אידישען פעסט,
חברים, חברים קומט שפייזען!“

און עס זשומען און זינגען
העל-גרינבליכע פליעגען
ביים ברעג פון א טייכעלע
בלוט, זיך א ניגון,

און טונקען די שנאָבלען,
און זויגען, און גראבלען
דאָס בלוט פון א אידענ'ס
צושטאַכענעם הערץ. . .

און עס שמעהט נעבען אידענ'ס
געעפענטע וואונד,
מיט בייזקייט א ווילדער
א גרויזאמער הונד,

און סטשירעט די צייגער
און רייסט פון די ביינער
ארונטער דאָס פלייש
פון א אידישעם קינד. . .

דאן פארשטיינערט שטום און מאכטלאז,
מיט די קעפ אראפגעלאזען,

זיצען אידען,

זיצען אידען

נאך די פאטערס, און די מוטערס, און די קינדער
שבעה אויף ד'רערד.

און מיט ציטערדיגע הענד,
קרוצענדיג פאר כעס די ציינער,
נעמען אידען צופען בערד
פליקען בערד, בייסען בערד,
איינגעפלאכטען טיעף די פינגער
אין די בערד.

אין די מיט טרעהרען — אָנגעזאָפּטע,
אייביג עלענד, בלוט-פערצאפטע
יאוש בערד.

* * *

ימים טרעהרען, טרייסט און עלענד,
בערג מיט שמערצען און פערצווייפלונג
ליעגט בעהאלטען אין די בערד,
אין די שווארצע, אין די געלע און די גרויע
גלות בערד!

דוד בער מירקעל

די בילדער ווערן סצענירט אין פראַנט פון דער בינע מיט א דורכ-זיכטיקן פאַרהאנג. די ליכט-עפעקטן האָבן זיך צוגעפאַסט צום אינהאַלט און אויסדרוק פון יעדן בילד.

דורכגעפירט זיינען זיי געוואָרן פון פּאָלגענדע מיטגלידער פון קונסט ווינקל. פרויען: דזשעני צייטלין, פעי שיינבוים, מיס גוראלניק, מרס. הורוויץ, סיליע אייבערמאן, אַננאַ האָרן-שפערלינג; מענער: דייוו בען, יצחק סידער, הערי סקלאַראָוו, מאָריס גאַלדסמיט, יוסף פּאָל, הערי גאַלד-סמיט, מ. זובערמאן, אייזיק שערמאן, הערי צווייג, הורוויץ, גליקמאן, די ברידער דאוּבערג, סעם ראַטנער און וויליאם שפערלינג.

די פעסט רעדע איז געהאַלטן געוואָרן פון ריכטער וויליאם מ. לואיס, (5) וועלכער איז געווען איינער פון די דירעקטאָרן אין דער היברו ליטע-ראַטור סאַסייטי. ער האָט געגעבן א רעזומע פון די טעטיגקייט פון קול-טור אַנשטאַלט און געלויבט די אויפפירונג.

אינם פּראָגראַם האָבן אַנטייל גענומען אהרן קאַניעווסקי מיט א פּאַר-לעזונג, און נעט גראַסמאַן און מאַקס מאַנדל — מיט געזאַנג. חוץ לזה איז אויפגעפירט געוואָרן „ס'א ליגן" פון שלום עליכם, רעזשיסירט פון דייוו בען, און „פאר דער טיר" פון י. ל. פּרץ, רעזשיסירט פון וויליאם שפערלינג. הערי ניטמאַן, פרעזידענט פון „היברו ליטעראַטור סאַסייטי", איז געווען דער פּאַרויצער.

דעם 16טן יוני, 1935, האָט „דאָס קונסט ווינקל" פּאַקטיש געגעבן דעם לעצטן קאַנצערט. דאָס איז געווען לכבוד דער באַנייאונג פון דער געביידע פון דער „היברו ליטעראַטור סאַסייטי". אין פּראָגראַם האָבן זיך באַטייליקט: רוטה דזשאָזעף און דאָריס (דבורה) טירקעל, פּיאַנאָ; די חזנים פּערקינס און מאַרגאַליס, געזאַנג; און דער אַנסאַמבל, אין איין אַקטערס.

צווישן די פרויען פון דעם קונסט ווינקל האָט זיך געפונען איינע, וועלכע האָט אַרויסגעוויזן א גאַנץ שיינעם טאַלאַנט און באַגריף אין דעם צוזאַמענשטעל פון א פּיעסע. די פּרוי, מאַדאַם אַסתר סאַלאַמאָן, האָט אין ווינטער 1936 אָנגעשריבן א פּיעסע אונטערן נאָמען: „א מענטש אָן א נאָמען", וואָס זי האָט שפּעטער געביטן אויף „סודות פון לעבן".

47 מער יאהר מהייטינקייט

פון דער היברו ליטעראטור סאסייעטי

310 קעטהרין סטריט

זונטאג אווענט, דעם 15טען נאוועמבער, 1931

וועט ערעפענט ווערען דער 47 מער יאהר מהייטינקייט פון דער היברו ליטעראטור סאסייעטי, מיט פאלגענדען פראגראם:

דזשארזש וויליאם מ. לואיס

פעסטערעדנער

צום ערשטען מאל וועט פּרעזענטירט ווערען **„בערד“** זיבן פון דוד ב. טירקעל

סצענעריט אין אויפגעפיהרט אין לעבעדיגע פילדער אין ליכט עפעקטען פון סעם ראטנער און וויליאם שפערלינג מיט דער באטהייליגונג פון דער שפיערער גרופע פון קונסט ווינקער:

יוסף פאלל	דזשעני צייטלין
הערר גאלדסמיטה	פני שוינבאום
ס. זופערמאן	סיסם גוראלניק
אייזיק שערמאן	סרס. הורוויץ
הערר צווייג	סיליע אייבערמאן
סר. הורוויץ	אננא הארן ספויירלינג
סר. גליקסאן	דייוו בען
דאזפערנ פרידער	יצחק סידער
סעם ראטנער	הערי סקלאראוו
וויליאם ספויירלינג	סאָריס גאלדסמיטה

אהרן קאנעזוסקי פארלעזונג נעם גראסמאן זינגער מאקס מאנדעל זינגער

שלום עליכמים **„ס'אליגען“** פאר דער מהיר אויפגעפיהרט פון

נאנצען קונסט ווינקער רעזשי, דייוו בען פּרעזידענט העררי נייטמאן, טשערמאן פון אווענט

רעפרעזענטעט סערווירט נאך דער אונטערנעהמונג

Producing the poem "BEARDS" by David B. Tierkel

אין דער פיעסע ווערט פאָרגעשטעלט די תקופה פון די קאנטאניסטן אין רוסלאנד: א געוויסער גרושעווסקי, וועמען די „כאפערס“ האָבן אָפגעגעבן פאר א סאָלדאט אין דער ארמיי פון ניקאָלאַי דעם ערשטן, האָט זיך געשמדט און זיך דערדינט צום ראנג פון א גענעראַל. זייענדיק קינד דערלאַז, האָט ער אדאָפטירט א אידיש קינד און אים דערצויגן אלס קריסט. דער אלטער גענעראַל איז געשטאָרבן און דער אדאָפטירטער זון האָט געירשנט די רייכע אימעניע פון זיין אדאָפטירטן פאָטער.

זייענדיק פון אידישער אָפּשטאמונג, האָט ער חתונה געהאט מיט א אידישער מיידעל, מיט וועמען ער האָט געהאט א טאָכטער. גרושעווסקים פרוי איז געשטאָרבן אין קימפעט און אין דעם קינד, מילי, איז איינגע-פלאַנצט געוואָרן א האס צו אירן, דורך דעם גלח און דריי נאָנעס, וועלכע האָבן דאָס קינד דערצויגן. דער פאָטער, גרושעווסקי, פלעגט אָבער מענהן צום קינד, אז די אידן זיינען ניט אזוי שלעכט, ווי מען האָט זיי פאר איר פאָרגעשטעלט.

די טאָכטער ווערט עלטער. זי גייט ארויס אויף דער וועלט אויס-פאָרשן, וואָס פאר א פאָלק די אידן זיינען. זי געפינט אויס, אז איר פאָטער האָט רעכט, אז די אידן זיינען גאָרניט אזוי שלעכט, ווי דער גלח האָט איר איינגערעדט. זי טרעפט זיך מיט א יונגן אידישן בחור, אין וועלכן זי פארליבט זיך. דער יונגערמאן איז דער זון פון דעם רב פון שטעדטל. שטייענדיק אונטער דער חופה מיט דעם רבס זון, קומט איר פאָטער גרושעווסקי און רייסט זי אפיר פון אונטער דער חופה.

דאָס מיידעל האָט ביטער געליטן. זי האָט דעם אידישן חתן שטארק ליב געהאט. איר אידישע מאמע קומט איר צו חלום און גיט איר אן עצה, אז זי זאָל אוועק פון דער היים און חתונה האָבן מיט דעם אידישן יונגמאן. ביים פרייז גרושעווסקי אין הויז, האָט זיך געפונען אן אַלטע דינסט, פאראסקא, וועלכע האָט נאָך געדינט ביי גרושעווסקים פאָטער, דעם אלטן גענעראַל. מילי פרעגט זיך נאָך ביי פאראסקאן, פארוואָס האָט איר פאָטער זי אוועק געריסן פון געליבטן און זי געוואָלט אריינגעבן אין א מאָנאסטיר.

די דינסט דערציילט איר דעם גאנצן אמת, אז איר מאמע איז געווען א אידיש קינד, און אז איידער זי איז געשטאָרבן, האָט זי אָנגעזאָגט דער דינסט, צו אנטפלעקן דעם סוד צו איר טאָכטער. דאָס מיידל האָט ענר-

לעד חתונה מיטן רבס זון. דער פאָטער גרושעווסקי קומט שפעטער מאַנען זיין טאָכטער און בעת עם ווערט א טומל, קומט אריין די דינסט און דערלאנגט דעם פרייז אן ארבע כנפות מיט א צעטל. איר האָר, דער פרייז, קוקט אָן די הפצים מיט פארוואונדערונג. ער קען דאָס צעטל ניט איבערלייענען.

ניט אים די דינסט אן עצה, אז ער זאָל אוועק צום רב. דער רב לייענט איבער דאָס צעטל, און עם ווייזט זיך ארויס, אז דער פרייז גרושעווסקי איז דעם רבס א ברודער, וועמען פאָגראַמטשיקעס האָבן אוועקגערויבט צוזאמען מיט זיין מוטער, וועלכע האָט דער דינסט איבערגעבן דעם טלית קטן מיט דעם צעטל איידער זי איז געשטאָרבן.

מאָדאָס סאָלאָמאָן האָט עטלעכע מאָל פאָרגעלעזן די דאָזיקע פיעסע פאר די מעמבערס פון דעם קונסט ווינקל, און מען האָט באשלאָסן איר אויפצופירן אין דער היברו ליטעראטור סאָסייטי. דעם 26טן מאי, 1935, איז די פיעסע אויפגעפירט געוואָרן צום ערשטן מאָל אין דעם אוידיטאָ-ריום. דער אנסאמבל איז באשטאנען פון דייוו בען, יצחק סידער, יעקב ראָזען, הערי באראש, הערי סקלאראָוו, די ברידער בוירג, וויליאם שפער-לינג, מאָדאָס גורמאן, מאָדאָס סיידעל, אסתר סאָלאָמאָן און אַנא שפער-לינג. הערי גיטמאן, פרעזידענט פון דער היברו ליטעראטור סאָסייטי, און דוד ב. טירקעל, האָבן געהאלטן איינלייטונג-רעדעס. די אידישע צייט-טונגען האָבן זיך סימפאטיש אָפגערופן און האָבן געלויבט די פארפאסערן און אויך די שוישפילער.

א טייל מעמבערס פון ליטערארישן קונסט ווינקל, זיינען שפעטער אויך פארכאפט געוואָרן פון דער ראדיאָ. די מענער דילעטאנטן האָבן מיט זיך מיטגעבראכט אין דעם זאָל פון דער ראדיאָ סטאנציע, (6) די פעלצענע בערד און די לאנגע קאפאָטעס און די ווייבער האָבן מיטגע-בראכט די שייטלעך און גארדעראַכעס, און „געפראָוועט טעאטער“ פאר א פובליקום, וואָס פלעגט קריגן אומזיסטע בילעטן פון דער קאָמפאניע, צו קומען אין דעם פאָדערשטן גרויסן זאָל פון דער ראדיאָ סטאנציע.

(6) די ראדיאָ סטאנציע „דאָבעליר-אַר-עיקס“ האָט אויפגעהאלטן א ספעציעלן זאָל פאַר מענטשן צו קומען פארבריינגען אין דער צייט ווען די אידישע שטונדע איז אויפגעפירט געוואָרן.

אֶסְתֵּר סוֹלוֹמאָן

דראמאטורגין פון „קונסט ווינקל“

ESTHER SOLOMON

Playwright of the Kunst Winkel

דער ראדיאָ ספעקטאקל האָט אראָפגעפירט פון וועג די קונסט ווינקל גרופע. עטלעכע פון די בעסערע שפילער, האָבן געמאכט שבת פאר זיך אליין. זיי פלעגן פארדינגען זייער טאלאנט צו די פאראיינען יעדן זונד טיק, וואו זיי האָבן אָפגעגעבן קאָנצערט. דער אידעאליזם און די קונסט איז אריין אין מארק, און דער רוח הקודש פון טעאטער האָט זיך אינגאנצן פון זיי אָפגעטאָן.

דער סאמע לעצטער אקט פון קונסט ווינקל איז געווען די דורכפירונג פון א פיעסע מיטן נאָמען „דער קאמף“, געשריבן פון זייערן א מיטגליד, יוסף זשיטאָמירסקי. די פיעסע איז אויפגעפירט געוואָרן אין ארטש סטריט טעאטער דעם 22טן נאָוועמבער, 1935. יענעם אוונט, צוליב דעם שלעכטן וועטער זיינען געקומען א הונדערט מענטשן. „דער קאמף“ האָט אויך געזאָלט געשפילט ווערן דעם צווייטן אוונט, דעם 23טן נאָוועמבער, אָבער צוליב דער זעלביקער סיבה, זיינען די טירן פון טעאטער גאָר-ניט אויפגעמאכט געוואָרן. דערפאר אָבער האָט דאָס קונסט ווינקל גע-האט די זכיה פארשריבן צו ווערן אין דער געשיכטע אלס די לעצטע טרופע, וועלכע האָט געשפילט א אידישע פיעסע אין ארטש סטריט טעא-טער. אין עטלעכע חדשים ארום איז דאָס ארטש סטריט טעאטער, וועל-כעס איז געווען די היים פון אידישן טעאטער צענדליקע יאָרן נאָכאנאנד, ארונטערגעריסן געוואָרן, צו מאכען פלאץ פאר אן „אָפען עיר גאָראָדזש“.

דער אינהאלט פון „דער קאמף“ באהאנדלט דעם צושטאנד פון דעם אידישן ארבעטער אין אמעריקע. דאָרט ווערט פאָרגעשטעלט די דיס-קרימינאציע פון אידישן ארבעטאָרער ניט נאָר אין די פאבריקן פון גוי-אישע אייגנטימער, נאָר אויך פון אידישע.

דאָרט ווערט פאָרגעשטעלט דאָס געזעלשאפטלעכע לעבן פון דעם אידישן אימיגראנט, וועלכער האָט זיך ארויפגעארבעט דורך דער פראצע פון אידישן ארבעטער. דער שרייבער ווייזט אָן, ווי אזוי „מענדל האָניק“ שפרייט מיט געלט אין די פארשידענע צדקה אנשטאלטן, צוליב כבוד און אדווערטייזן זיין נאָמען ווייט און ברייט איבער דער שטאָרט. ביי זיך אָבער, אין דער קליידער פאבריק, האָט ער פיינט די אידישע ארבעטער. שאַפיראָ, מענדל האָניקס איידעם, איז א באוואוסטער לאָיער און א פירער פון אידישן געזעלשאפטלעכן לעבן. אויך ער וויל ניט באשעפטיקן קיין אידן אין זיין אָפיס.

ביי שאפיראָן ארבעט א סטענאָגראַפֿיסטן, אַנא מעי לאַפּ, וועמעס אמתער אידישער נאָמען איז גאָר חנה לאַפֿידום. שאַפֿיראָ אָבער ווייסט ניט, אז זי איז א אידיש מיידל, ווייל אויפן האַלז טראָגט זי א צלמל, און אויף דעם זעלבן קייטעלע, וואָס זי טראָגט דעם צלם, געפינט זיך פון הינטן אויפן נאָקן א מזוזה. חנה'ס עלטערן ווייסן ניט דערפון, ווייל ווען זי קומט אהיים דרייט זי איבער די מזוזה פון פאָרנט און דעם צלם פון הינטן.

אין אָפֿים פון שאַפֿיראָן קומט אריין א קריסטלעכער יונגעראַמאן און פארליבט זיך אין דער מיידל. זי פארליבט זיך אויך אין אים, אָבער ווען זי דערוויסט זיך, אז ער איז א קריסט און אז זי וועט מיט אים ניט קענען חתונה האָבן, באַגייט זי זעלבסטמאָרד.

ביי מענדל האָניק אין שאַפּ ארבעט מאיר לאַפֿידום, א ברודער פון עני מעי לאַפּ, אָדער חנה לאַפֿידום. ער איז א פירער פון דער קלאָדינג יוניאָן און א מאָדערנער אינטעליגענטער מענטש. אין דער היים פירט ער אָן א געשפרעך מיט זיין אלטן פאָטער, דניאל לאַפֿידום, און ווייזט אים אויף, אז די אידישע רעדל פירער און כלל טוער זענען ניט ערנסט מיט זייער צדקה-ארבעט; אז זיי זענען אויסן בלויז דעם כבוד און די אד-ווערטיזיזמענטס וואָס זיי קריגן אין שטאָדט פאר זייער ארבעט.

דניאל לאַפֿידום, וועלכער איז אַמאָל געווען א וואויל־האַבענדער מענטש, פארלירט זיין געלט און ווערט פאָראַרעמט אויף דער עלטער. ער קומט צו לאָיער שאַפֿיראָ, וועלכער איז פּרעזידענט פון א מושב זקנים און בעט מ'זאָל אים דאָרט ארייננעמען. דאָרטן ווערט ער געוואויר אז שאַפֿיראָ איז דער בעל הבית ביי וועמען זיין טאָכטער האָט געארבעט און וואו זי איז באַנאָנען זעלבסטמאָרד.

ביי שאַפֿיראָן אין הויז, ווערט יענעם אוונט געפראוועט א סיום התורה און דער עולם לאָזט זיך וואוילגיין. דער רב פון שטאָדט האַלט א רעדע און לויבט דעם פאבריקאַנט מענדל האָניק, וועלכער האָט זיך געפינען אויף דער שמחה פון סיום התורה אין הויז פון זיין איידעם שאַפֿיראָ. ווען דער אַלטער לאַפֿידום, דער יורד, הערט די דאָזיקע שבתים אויף מענדל האָניק, וועלכער איז דניאלס לאַנדסמאַן, שרייט ער אויס: ס'איז א ליגן! האָניק איז אן עקספּלאַטאַטאָר, אן אַנטיסעמיט, ער וויל ניט געבן צו

ARCH ST. THEATRE

66 און ארמש סט.
WILLIAM SPERLING, Director

ארטש סט. טהעאטער
JOSEPH ZITOMIRSKY, Business Manager

6th and Arch Sts.
HARRY SKLAROF, Stage Manager

א גרויסע איבעראשונג פאר פילאדעלפיער אידען!

דער "קונסט ווינקער"

פון דער
היפרו ליטעראטור סאסייעטי

פרייטאג און
שבת אווענט

וועט שפיעלען אין
ארטש סט.
טהעאטער

22 און 23. נאוועמבער

1935

אין ארבייטער סייסטרוערק

בלויז
צוויי פארשטעלונגען

דער קאמפף

STRUGGLE

אין 3 אקטע פון
זוסף זשיטאמירסקי

איינשטייער פון
ווייליאם שפערלינג

בענער	יעקב קראסנער	יעקב ראזען	און	ווייליאם שפערלינג
יעקב אידעלסבערג	ריוו בען	ניימען באריש	זוסף זשיטאמירסקי	
יעקב קראסנער	יעקב ראזען	און	ווייליאם שפערלינג	
יעקב אידעלסבערג	ריוו בען	ניימען באריש	זוסף זשיטאמירסקי	

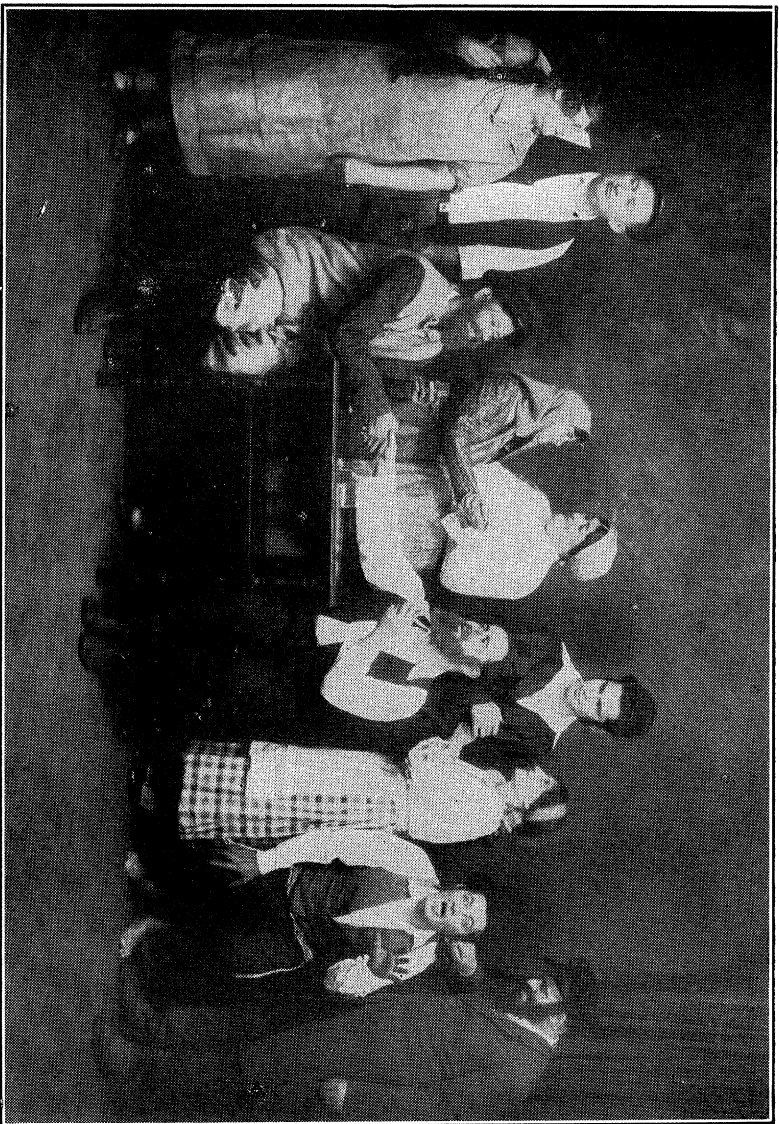
פרייעז פון טיקעטס \$1.00 און \$0.75 \$0.50 \$0.40

אלע אידען פון פילאדעלפיא זינען געלאדען צו קומען זעהען און באגריפען זייערע איגענע קינסטלער פון שארם.

פרייעס צו באזוכען אין פאלגענדע טעאטער:
511 ריע סטריט 826 און 825 סטריט 426 מאריקס סטריט 1817 און 1818 סטריט 3221 קאלומביא וועג

און א זיען מאן אין אויב סטריט טעאטער
OSHA BROTHERS, PRINTERS—125 1/2 ST. PAUL.

פאָסטער פון דער לעצטער אידישער פיעסע אויפגעפירט אין ארטש סטריט
טעאטער עטליכע וואָכן איידער די טעאטער געביידע אין
ארונטער געריסן געוואָרן.

שמאל פון דריטן אקט אין חירשבייטל'ס "נוריגע פּעלדער", נעשפילט פון דעם "דראמאטישן קונסט ווינקל"

פארדינען קיין אידישן ארבעטער. דניאל פאלט אוועק, און מ'נעמט אים צו א טויטן פון שאפיראָס הויז.

אין „דער קאמה" האָבן אנטייל גענומען: נען גאָלדבערג, מיני גלאַד־זער, הינדע וואַלדמאן, אידע לואיס, אסתר סאַלאָמאָן, שרה סידעל, מירסקי, יצחק סידער, הערי סקליאַרָאָוו, אברהם עסריק, יעקב קראַסנער, יעקב ראָזען און וויליאם שפערלינג.

די ליטעראַריש דראַמאטישע געזעלשאַפטן צווישן וועלכע עס האָבן זיך געפונען טאַלאַנטפולע יונגע מענער און פרויען זיינען זיך ביסלעכווייז צעפאלן געוואָרן. דאַמאַלט איז אויך געווען דער אָנהויב פון דער ירידה פון די פילע לאַנדסמאַנשאַפטן, סאַסיטיס, לאַדזשען און דעם גאַנצן פראַ־טערנאַלן סיסטעם.

אין די ערשטע יאָרן פון דער אימיגראַציע, זיינען די דאָזיקע פראַ־טערנאַלע אָרגאַניזאַציעס געוואָקסן אומגעהויער אין צאָל. וואו א גרופע אידן, איז דאָרטן אויסגעוואָקסן א סאַסיטי אָדער לאַנדסמאַנשאַפט ווע־מענס צוועק ס'איז געווען צו שטיצן אירע מיטגלידער מיט קראַנקן בע־נעפיט און מיט פאַרזיכערונג פון בערך פינף הונדערט דאָלאַר נאָכן טויט. די דאָזיקע סאַסיטיס פלעגן אָפהאַלטן זייערע מיטינגען על פי רוב איינמאַל אָדער צוויי מאַל א חודש, און פארן ניט אויסגעגרינטן אידן זיינען די דאָזיקע פאַרזאַמלונגען געווען א מין גייסטיקע דערהויבונג. דאָרטן האָט ער זיך געקענט אויסלעבן צווישן אייגענע מענטשן, און אגב אַנטוויקלען זיינע אייגענע פיזיאָגיקיטן.

די זיצונגען פלעגן זיך תמיד פאַרציען ביז שפעט אין דער נאַכט דע־באַטירנדיק וועגן קראַנקן בענעפיט, וועגן קרקע אָדער סתם וועגן אן אומוויכטיקן ענין. די מיטגלידער האָבן דוקא גרויס הנאה געהאַט פון די דאָזיקע דיסקוסיעס, און אומגעדולדיק געווארט אויפן צווייטן מיטינג. זיינען אָבער יאָרן געלאָפן, און די צייט האָט זיך געטאָן אירס. די מיטגלידער זיינען עלטער געוואָרן, און אָנגעהויבן ביסלעכווייז אויסצו־שטאַרבן. די טויטן־בענעפיטן האָבן זיך פאַרמערט, און די צאָלונגען זיינען געוואָקסן. נייע מיטגלידער זיינען ניט צוגעקומען, און די סאַסי־טיס האָבן זיך געזען געצוואונגען — אָדער זיך צו פאַראייניקן מיט אַנד־דערע אָדער אין גאַנצן אויפצוהערן עקזיסטירן.

דער דאָזיקער מצב האָט אריינגעוואָרפן די פאַרבליבענע מיטגלידער אין א יואש'דיקע שטימונג. זיי זיינען געוואָרן אַפאַטיש, און אויפ־

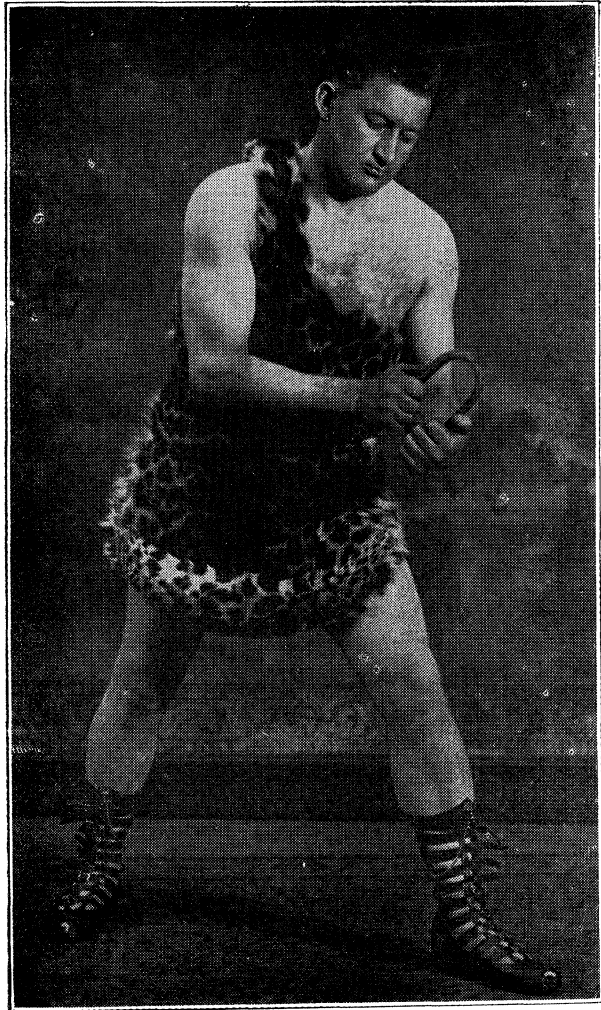
געהערט קומען צו די מיטינגען. די פירער האָבן גיך איינגעזען, אז עפעס וואָס מוז געטאָן ווערן צו פאראינטערעסירן דאָס ביסל טריי פאר- בליבענע מיטגלידער, און זיי זיינען געפאלן אויף אן המצאה: זיי האָבן באשלאָסן איינצואַרדנען ביי די מיטינגען אונטערהאלטונגען און פאר- זוילונגען.

האָט זיך אָנגעהויבן א געלאַף נאָך טאלאנטן, און אז מ'האָט אזוינע געפונען, האָט מען זיי גאָר שוין באלוינט. אין פילאדעלפיע האָבן זיך צו יענער צייט געפונען בערך צוויי הונדערט פראטערנאלע אָרגאניזא- ציעס, און פאקטיש ניינציק פראָצענט פון זיי האָבן געהאט זייערע מיטינג- גען זונטאג אוונט. די דראַמאטישע געזעלשאפטן האָבן דאָ פלוצים אנטדעקט א „קלאַנדייק“, ממש א גאָלד-גרוב, און זיך געלאָזט גוט באצאָלן. דער פרייז פון אונטערהאלטן איז געוואָרן פון טאָג צו טאָג גרעסער און גרעסער, און א סך פון די מער דערפאָלגריכע האָבן זיך געקויפט אַטאָמאָבילן כדי צו קענען לויפן פון איין אָרגאניזאציע אין דער אנדערער אָן פארלוסט פון צייט.

דער פרייז איז אזוי הויך געשטיגן, אז ער האָט שוין געהאט דער- גרייכט די סומע פון פופציק ביז פינף און זיבציק דאָלאַר אן אוונט. פארשטייט זיך, אז דאָס דאָזיקע האָט אוועקגערויכט די דראמאטישע געזעלשאפטן פון זייער אידיאישקייט, און זיי פארפירט אין א מצב פון קליינקערמעריי.

דער קלאַגערדיקער מצב פון סטאָבילן טעאטער איז צוליב דעם אויך פארערגערט געוואָרן. דער אויפפירן קאָנצערטן און פאָרשטעלונגען ביי די מיטינגען, האָט אָפגעשלאָגן דעם חשק פון די סאָסייטיס צו קויפן בענעפיטן אין אידישן טעאטער. בלויז די דאָזיקע פאראיינען וואָס האָבן זיך גענויטיקט אין גרויסע פאָנדן, האָבן נאָך אמאָל געקויפט א בענעפיט פאָרשטעלונג. געטאָן האָבן עס על פי רוב די צדקה חברות, וועלכע זיינען תמיד אויסן ניט דעם פארגעניגן נאָר די עטלעכע דאָלאַר רוח. די לאַנדסמאנשאפטן און סאָסייטיס האָבן זיך אָבער צופרידנ- געשטעלט מיט די אייגענע אונטערנעמונגען ביי די מיטינגען.

דער דאָזיקער הפקר'דיקער צושטאנד האָט אויך געפירט צום פאָר- אנדערפאל פון די דראַמאטישע פאראיינען. דער אמאָליקער אידעא- ליזם און באשטרעבונג צו א שענערן און בעסערן טעאטער, איז אוועק מיטן רויך און ניט געלאָזן קיין סימן הינטער זיך.

יוסף פאול

„דער מאָדערנער שמשון הגבור“

מיטגליד פון ליטערארישן קונסט ווינקל, אויפגעטראָטן אין
פארשידענע ראָלן אויף דער אידישער בינע.

JOSEPH PAUL — The Modern "Samsom".

פירטער קאפיטל

די בידערלעכע דראמאטישע געזעלשאפטן. — די גרויסע שפע פון פארטייען און אידעאָלאָגיעס פון אידישע אײַ מיגראַנטן. — פּראָפּאגאַנדע דורך דער בינע. — אַברעם האָכבאַן גרינדעט די „דראַמאַ גילד“. — די מענדעלע חוכר ספּריס בינע. — די פּרץ דראַמאטישע געזעלשאַפּט. — „יאָנג פּיפּלס סאָשעליסט ליג“ (יפּסל) שפּילט טעאַטער. — די אויפפירונג אין ענגליש פון דער סאָוועטישער דראַמאַ „רעד וואָסט“ (רויטער זשאַווער). — די יאָנג מעניס היברו אַסאָסיאַיישאָן. — דייטש־אידישע אין סטיטוציעס. — רעבעקאַ גראַטץ און רבי יצחק לעטער.

אין די ערשטע פינף יאָר פון איצטיקן יאָרהונדערט איז דער צופלום פון דער אימיגראַציע געווען זייער גרויס. די גרינע אידן האָבן בלוז אין זינען געהאַט זיך צו אַריענטירן אויף דעם נייעם באָדן. פונדעסט־וועגן האָט זיך אָנגעהויבן צו רודערן אויף דער אידישער גאַס. ס'איז אַנטשטאַנען אַ גרויסע שפּע אויף פּאַרטייען און אידעאָלאָגיעס. אין דעם אידישן לעבן אין פּילאַדעלפּיע הויבן זיך אָן באווייזן פּאַרטיי אָרגאַניזאַציעס פון „בונד“, „פּעלי ציון“, „טעריטאָריאַליסטן“, „עס־עראָר צעס“, און אפילו די „פע. פע. עס.“ האָט דאָ אויך ניט געפּעלט. די לופט איז געווען אָנגעפּילט מיט פּראָפּאַגאַנדע. יעדע פּאַרטיי האָט גע־שלעפּט די יוגנט צו זיך. עס פּלעגט כמעט ניט סטייען קיין זאַלן אין דעם אידישן געגנט צו אַקאַמאָדירן די פּאַרזאַמלונגען.

די שטימונג צווישן דער יוגנט איז געווען אַ ראַדיקאַלע. ביכער פון פּאַרטיי טעאָרעטיקער זיינען געלייענט געוואָרן ניט נאָר אין די אידישע ביבליאָטעקן, נאָר אויך אויף פּאַרזאַמלונגען, און אין דער היים.

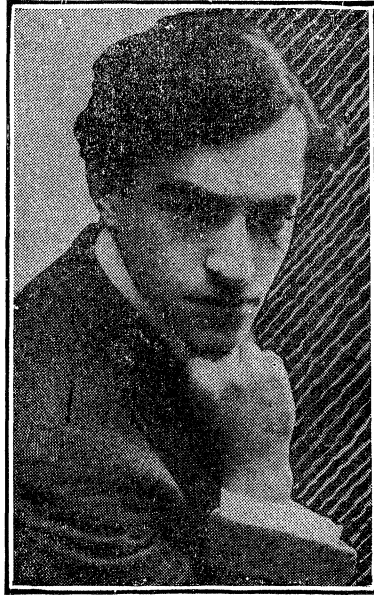
אלס מיטל צו פראָפאגאנדע האָט מען אָנגעהויבן צו באנוצן די אידישע בינע, און עס פארשטייט זיך אז די דראמאטישע געזעלשאפטן זיינען אויך ניט אויסגעלאָזט געוואָרן. עס האָט זיך באוואויגן א כוואליע פון רעכטס צו לינקס און פון לינקס צו רעכטס. די יוגנט האָט ניט געוואוסט וואו זיך אָפצושטעלן. עס איז געוואָרן א מין ערבוביא ביי זיי אין די מחות.

צוזאמען מיטן שטראם פון פארטיי באוועגונגען איז דאמאָלט, אין א גאָר גרויסער מאָס געקומען צום אויסדרוק די טרייד יוניאָן באוועגונג, ספעציעל אין דער נאָרד אינדוסטריע, וואָס איז דאמאָלט געווען די גרעסטע צווישן די אידישע ארבעטער. וואָס אמאָל זיינען צוגעדקומען נייע יוניאָנס, וועלכע האָבן ארויסגעוויזן א שטארקן אימפעט אין זייער אנטוויקלונג. אין יענער צייט האָבן זיך אויך שטארק פארמערט ארבעטער רינג ברענטשעס אין פילאדעלפיע. די הויפט קווארטיר פון די יוניאָנס און ארבעטער רינג ברענטשעס איז געווען אין 505 ריד סטריט, א פלאץ וואָס איז געווען צו קליין צו אקאָמאדירן די דאָזיקע אלע אָרגאניזאציעס.

אין דער דאָזיקער כוואליעדיקער באוועגונג פון פארטייען און גרופן, האָט זיך אויך אויסגעפארמירט א מער אימפעטיקע טעטיגקייט אין די עקזיסטירנדיקע ליטעראריש-דראמאטישע געזעלשאפטן, און דוקא אין יענער צייט איז פון די קלענערע גרופן אויסגעוואקסן א צוויי דריי גאָר וויכטיקע דראמאטישע געזעלשאפטן.

די יוניאָנס און ראדיקאלע אָרגאניזאציעס האָבן אין יאָר 1922 זיך פארגינען אָפצוקויפן א געביידע וואָס איז געשאצט געוואָרן אין א פערטל מיליאָן דאָלאַר, דעם „מיוזיקעל פאָנד האָל“, 810 לאָקוסט סטריט, און געביטן דעם נאָמען אויף „דער פילאדעלפיער לייבאָר אינסטיטוט“. דאָס פלאץ איז געווען גרויס גענוג אָנצופירן די טעטיגקייט פון די יוניאָנס, און צו פארדינגען האָלס צו אנדערע אָרגאניזאציעס. אין דער דאָזיקער געביידע האָט זיך אויך געפונען א גרויסער זאַל, מיט ארום צוועלף הונדערט שטולן, וואָס האָט געדינט פאר מאסן פארזאמלונגען, ארבעטער-אויפקלערונג, און סאָציאליסטישער פראָפאגאנדע.

אין דער געביידע האָט זיך אויך געפונען א היבשע ביבליאָטעק און א לעזע-זאַל, און שפעטער איז דאָרטן אָרגאניזירט געוואָרן די „דראמע

אברהם הֶאָכְבַּאן

רעזשיסאָר, פארוואלטער און שרייבער פון דער „דראמא נילד“.

ABRAHAM HOCHBAN

Stage Manager and Playwright of the "Drama Guild"

גילד", וואָס עקזיסטירט נאָך איצט, און איז אָנגעפירט געוואָרן מיט גרויס פּיאַיאַנקייט פון דעם רעזשיסאָר אברהם האָכבאָן. (1)

דער דאָזיקער יונגערמאן איז געווען איינער פון די הויפט אָנפירער פון דער דראַמע גילד (אויך באַקאנט אלס „די אינסטיטוט דראַמע גילד" אויפן נאָמען פון דעם לייבאַר אינסטיטוט). ווען האָכבאָן איז שפּעט אין אונט פארטיק געוואָרן מיט זיין ארבייט אין אָפּיס פון „פאַרווערטס" האָט ער זיך גענומען צו דער קונסט. ער פלעגט זיצן דורך די נעכט און איבערזעצן אין אידיש דראַמעס און איינאקטערס פון רוסיש, צו־גרייטן די ראָלן פאר די מיטגלידער און בכלל אויסארבעטן אלע דעטאלן פאר די אויפפירונגען.

א דאנק זיין איינפלוס האָט די „דראַמע גילד" זיך פאראייניקט מיט דער „מענדעלע מוכר ספרים פאָלקס בינע", וועמען עס איז שפּעטער אויסגעקומען צו שפילן נאָר א גרויסע ראָל אינם קולטורעלן לעבן.

שבת דעם פירצנטן יאנואר, 1922, האָט די „מענדעלע פאָלקס בינע" אויפגעפירט איר ערשטע פאַרשטעלונג, דעם איינאקטער „גליקספאַרעג־סענע" פון דוד פינסקי, און באטייליקט האָבן זיך: אסתר מאנאָוו, לאה ליבערטי און הערש שפריצמאן; דער איינאקטער „דאָס אייביקע ליד", און „מיין ווייבס משונעת" פון מאַרק אָרנשטיין. באטייליקט האָבן זיך: מישא טשערנאָוו, אסתר סאַקס און אברהם האָכבאָן; רעזשי פון עמאנועל מאנאָוו. דער עקזעקוטיוו סטעף פון דער פאָלקס בינע איז געווען: עמאנועל מאנאָוו, רעזשיסער; הערש שפריצמאן, סעקרע־

(1) אברהם האָכבאָן איז געבוירן געוואָרן אין אָסטראַ, וואָלינער גוב. רוסלאַנד, אין 1893. ער איז דערצויגן געוואָרן אין חדרים און האָט אויך געלערנט די רוסישע שפראך אין דער „גאַדאָדסקאַע" שולע. צו 16 יאָר, איז אברהם אוועק פון דער היים און זיך אָנגעשלאָסן אַ א טעאטער טרופע, וואָס פלעגט ארומפאָרן אין פארשידענע שטעט. אין 1913 איז ער געקומען קיין פילאדעלפיע און האָט זיך גענומען אויס־בילדן אין דער ענגלישער שפראך. ער האָט אויפגענומען א קורס אין זשורנאליזם אין טעמפל אוניווערסיטעט. אין 1918 קומט ער אַן אין דער געשעפטס אָבטיילונג פון פילאדעלפיער אויסגאבע פון „פאַרווערטס" וואו ער איז פארבליבן ביז דעם טאָג פון זיין טויט, דעם 13טן אויגוסט, 1936.

טאר; אברהם האַכבאן, געשעפטס־פירער; ט. גאַרעליק, סטיודזש קאר; פענטער; לעם בלעק, גרימירער און דעקאָראַטאָר. מיט א וואָך שפּעטער האָבן זיי אויך אויפגעפירט אין רוסיש „מערוועדיעוו" און „סלושא, וואַשע וויסאַקי בלאַגאָראַדיע", מיט דער באטייליקונג פון ה. ווישניעוורסקי, מאַדאַם גערשבערג, ה. קאַצאַפּסקי, מיס לעסאַוואַי, ה. ראַדאַם; רעזשיסאָר: ה. ווישניעווסקי.

אין דער פּראָגרעסיוו לייברערי, 4035 דזשיראַרד עוועניו (איצט „קולטור צענטער") איז אין יענער צייט אויך געשפּילט געוואָרן אייניקע אונטערנעמונגען פון דער מענדעלע מוכר ספרים פּאַלקס בינע. דער ערשטער ארויסטריט איז געווען „צעזייט און צעשפּרייט", רעזשיסירט פון עמאַנועל מאַנאָוו. (2)

א צווייטע פּאַרשטעלונג פון דער מענדעלע פּאַלקס בינע, איז אויפֿגעפירט געוואָרן שבת אוונט, דעם 8טן נאָוועמבער (יאָר אומבאַקאַנט). אין דעם זעלבן אוידיטאָריום פון דער פּראָגרעסיוו לייברערי. עס איז געשפּילט געוואָרן „מיטן שטראָם" פון שלום אש און „דעם שדכנס טאַכטער", א קאָמעדיע אין איין אַקט פון אברהם רייזען, רעזשיסירט פון ברוך לומעט און סופּלירט פון היים סאַקס.

מיט דער צייט איז די מענדעלע פּאַלקס בינע שטאַרק אָפּגעשוואַכט געוואָרן און אברהם האַכבאן האָט צונויפגענומען די צופאַלענע קרעפטן צווישן וועלכע עס האָט זיך אויך געפונען די י. ל. פּרז דראַמאַטישע געזעלשאַפט און האָט אין 1922 אָרגאַניזירט די „אינסטיטוט דראַמאַ גילד".

די „פּרז דראַמאַטישע געזעלשאַפט" איז געגרינדעט געוואָרן אין 1915, באלד נאָכן טויט פון י. ל. פּרז. די גרינדער און אָנפירער זיינען געווען סאַציאַליסטיש גענויגט, אָבער ניט קיין טיפּישע ראַדיקאַלן. דאָס

(2) דער אַנסאַמבל פון דער מענדעלע גרופּע איז באַשטאַנען פון ה. שפּריצמאַן, לואי פּרוכט, פ. האַלקין, י. טשערנאָוו, א. סאַבעל, אַסתר מאַנאָוואַ, י. ראָזענבערג, א. שפּריצמאַן, ה. נאַסטאָר, א. האַכבאן, פ. גאַלאַנטער, ה. ראַטמאַן, פעני פּאַוסט, שלום גלאַזמאַן, רחל גלאַזמאַן, מאַדאַם בעקאָוו, מאַלי האַלקין און מיס ד. האַרל.

איז צו זען פון א פראטאקאל פון דעם ערשטן האלכן יאָר פון איר עק-זיסטענץ, וואָס איז ביז איצטער אויפגעהיט געוואָרן.

די הויפט ארבעט אירע איז אָנגעפירט געוואָרן פון א קאָמיטעט פון זיבן מיטגלידער, וועלכע זיינען דערוויילט געוואָרן ביים צווייטן אָרגאניז-זאציאָנס-מיטינג אין „היברו ליטעראטור סאָסייטי“, יולי דעם פופצנטן, 1915. די ליטערארישע קאָמיטע איז באשטאנען פון די מיטגליד-דער שפריצמאן, טשערנאָוו, מכתם, נעלסאָן, זובערמאן, באק, אל. הע-ריס, און מ. גאָלדמאן. אין די הענט פון דער דאָזיקער קאָמיטע איז איבערגעגעבן געוואָרן די ארבעט פון די ליטערארישע און דראמאטישע טעטיגקייטן. אינם פראָטאָקאל פון דער געזעלשאפט, דאָנערשטיק, דעם 5טן אויגוסט, 1915, ווערט דערציילט, אז א „קאָמיטע פון דער סאָציא-ליסטישער פארטיי האָט זיך געווענדט צו דער פּרץ דראמאטישער גע-זעלשאפט נאָך קרעפטן, און עס ווערן באווייליקט די מיטגלידער סאָקא-ניק, פּרוכט און פּרייליין בובער“.

אין דעם זעלבן פראָטאָקאל ווערט איבערגעגעבן א דעכאטע איבער דער פראגע צי דער פּרץ ליטעראריש דראמאטישער פאראיין זאָל שיקן דעלעגאטן און זיך אָפיציעל אָנשליסן אין דער נאציאָנאל סאָציאליס-טישער אגיטאציע קאָמיטע. נאָך א לענגערער באראטונג ווערט בא-שלאָסן ניט אויפצונעמען קיינע פּאָליטישע פראגן און ניט צו דעבאטירן וועגען פּאָליטישע פּלאטפאָרמען. מיט א מערהייט ווערט באשלאָסן, אז די „י. ל. פּרץ ליטעראריש-דראמאטישע געזעלשאפט“ זאָל ניט זיין פאר-טראָטן אין דער נאציאָנאל סאָציאליסטישער אגיטאציע אָנעם קאָמיטע.

פון דעם איטהאלט אין דעם דאָזיקן פראָטאָקאל איז צו זען, אז די דראמאטישע געזעלשאפטן, וועלכע זענען געווען ראדיקאל געשטימט, האָבן זיך ניט געוואָלט מישן אין קיין פּאָליטישע אונטערנעמונגען, ווען אפילו ס'האָט זיך געהאנדלט וועגן סאָציאליזם. די מערסטע פון די דראמאטישע געזעלשאפטן, והאָבן זיך געהאלטן שטרענג אין די ראַמען צו פארשפּרייטן די בעסערע דראמע און די בעסערע ליטעראטור צווישן די מאסן. די בעאמטע פון פּרץ דראמאטישן פאראיין, וואָס זיינען דערוויילט געוואָרן דעם 15טן יולי, 1915, זיינען ווי פּאָלגט: גאָלדמאן,

3 זע: פראָטאָקאל 2, 1915, פּרץ דראמאטישע געזעלשאפט.

פרעזידענט; קאפלאן, וויצע פרעזידענט; מאדאם קאפלאן, סעקרעטאר; מאדאם נעלסאן, קאסירער און לעאן סאוויטש, דער ביבליאטעקער פון דער היברו ליטעראטור סאסייטי, אלס א פרעס אנענט.

אין פראטאקאל נומער 3 ווערן אָנגעגעבן פאָלגענדע רעקאָמענדאָציעס, וואָס דער ליטעראַרישער קאָמיטעט האָט אַריינגעבראַכט: א) די אָרגאַניזאַציע דאַרף צושטעלן איר רעפערטואַר צו דער ליטעראַרישער קאָמיטעט; ב) יעדע פּיעסע מוז דורכגעלעזן ווערן פון דער ליטעראַרישער קאָמיטעט איידער זי ווערט פאָרגעלעזן פאַר דעם אלגעמיינעם מיטינג, כדי די קאָמיטעט זאָל האָבן דאָס רעכט צו רעקאָמענדירן די פּיעסען; ג) די עקאָנאָמישע זייט פון דער אָרגאַניזאַציע זאָל באשטיין פון צאָלן א וועכנטלעכן שטייער, ווי אויך באצאָלן פאַרן לאָקאַל אין דער „היברו ליטעראַטור סאָסייטי“ יעדן מאָל וואָס מ'וועט האָבן א מיטינג.

די ליטעראַרישע קאָמיטעט אַרבעט אויס א פּראָגראַם וועגן דער טעטיגקייט פון דער אָרגאַניזאַציע פאַרן סעזאָן 1915-1916. ס'ווערט גוט געהייסן די ערשטע אונטערנעמונג פון סעזאָן דעם 15טן סעפטעמבער, 1915, מיט יואל ענטין אלס רעזשיסאָר. עס ווערט אויך אָנגענומען די רעקאָמענדאַציע צו שטודירן עטלעכע איינצאקטערס: „דער פּרילינג גייט“ פון מאַרק אָרנשטיין, „געסט“ פון פּשיבעשעווסקי, אויך א פּאַסנדיקע קאָמעדיע.

די אַרבעט פון דער געזעלשאַפט ווערט איינגעטיילט אין איין געשעפטס מיטינג און איין עפנטלעך-ליטעראַרישן אוונט, די אייננאמע פון וועלכן זאָל גיין פאַר די מלחמה קרבנות.

עס שליסן זיך אָן דריי נייע מיטגלידער: ראָזאַליע סאַפּיאן, עליס נאָריס און מילטאָן פייערשטיין. (4)

די „גילד“ וועלכע אברהם האָכבאן האָט צינויפגעשטעלט פון דער „פּרץ געזעלשאַפט“ און פון דער „מענדעלע פּאַלקס בינע“, האָט זיך לבתחילה אוועקגעשטעלט אויף דער געהעריקער הויך און געהאט פאַר זיך גאָר גרויסע פּערספּעקטיוון.

די דראַמאַ גילד איז געווען מולדיק גענוג צו קריגן די פולע מיט הילף פון אַרבעטער אינסטיטוט, סאָציאַליסטישער פאַרטיי און אַרביי-

(4) איצטער באַקאַנט אלס לעאָן האָפּמאַן, פּובליסיטי דירעקטאָר פון מאָריס שוואַרצ'ס קונסט טעאַטער.

טער רינג. מיט זיי האָט אָפּט קאָאָפּערירט דער „ארבייטער רינג כאָר“ אונטער דער דירעקציע פון מיכל געלבארט און א דאנק דער „זייטיקער הילף“ וואָס האָט משפיע געווען אויף דער דראַמע גילד, האָט דער דאָזיקער צווייג פון דער יוגנטלעכער בינע געהאט א באדייטנדיקן דער-פאָלג א לאנגע צייט.

די הויפט טוער און שפילער פון „גילד“ זיינען אלע געווען אינטע-ליגענט און ערנסט איבערגעגעבן דעם אידישן שוישפיל, די טוער זיינען געווען: אברהם האַכבאן, עקזעקוטיוו דירעקטאָר; מערי מ. עפשטיין, עקזעקוטיוו סעקרעטאר; מאָריס ליעוו, טרעזשורער; דיאנא שוואַרץ, פינאנץ סעקרעטאר; א. ט. האַכבאן, רעזישסאָר; דושעק סטאהל, דירעקט-טאָר פון ליכט עפעקטן; דוד אַספיץ, דירעקטאָר פון דעקאָראַציעס; פיליפ וויינשטיין, דירעקטאָר פון קאָסטיומען; נייטען לעָאָן, פאָרויצער און א. סניידער, סעקרעטאר.

די דראַמע גילד האָט זיך ניט באַגרענעצט מיט שפילן בלויז אין דעם אוידיטאָריום פון ליכט און אינסטיטוט. פון צייט צו צייט פלעגט די טרופע געלאָדן ווערן אין אנדערע זאָלן און אין קליינע שטעדלעך ארום פילאדעלפיע.

זונטיק, דעם 29טן יאנוואַר, 1928, שפילט די דראַמע גילד אין וויל-מינגטאָן, דעלאַווער, אין אַרבעטער רינג לייסעאָום, 223 שיפלי סטריט. עס ווערט געשפילט „דער זייגער וואָס האָט געשלאָגן 13“, א פאָלקס קאָמעדיע פון אברהם האַכבאן. דער צווייטער טייל פון פראָגראַם אין געווען א פאַרשטעלונג „געלט“, א סאַציאלע דראַמע פון מייקל נאָלד, איבערעצט פון אברהם האַכבאן. (5).

5) פאָלגענדע פּערזאָנען נעמען אַנטייל אין „דער זייגער וואָס האָט געשלאָגן 13“ : אַסקאר גאַרין, אלס נחום; מערי עפשטיין, אלס מלכה, זיין ווייב; ליליען ליאָוו, אלס אברהם, זייער בן יחיד; דייוויד גוירבערג, אלס לייבוש מיטן זייגער; אַנא סאַלאַמאָן, אלס יענטע (א שכנה מיט א מויל) און דייוו אַספיץ, אלס סטעפּאַן דער שבת גוי. אין דער פאַרשעלונג „געלט“ נעמען אַנטייל: ליליען שוואַרץ, אלס אַריינפירערין; מאָריס פאַגאַטש, אלס משה, אן איסטטיידער שוסטער; דייוויד גוירבער, אלס יאַנקל; אברהם און מענדל, באַרדערס ביי משה, געשפילט פון סעמיועל לערנער און דזשיקאַב ניוסבאָום; פיליפ וויינשטיין, אלס זיים און באָריס לעוו, אלס א פאַליסמאַן.

זונטיק, דעם 9טן מערץ, 1930, שפילט די דראמע גילד אין „מוז האָל“, אטלאנטיק סיטי, די קאָמעדיע „פרנסה“, פון חנא נאָטעספעלד. (6) אין ווינטער 1929, פירט אויף די גילד אין פילאדעלפיער לייבאָר אינ-סטיטוט א נייע פיעסע אין ענגליש „גאָדס אָוו לייטנינג“ (די געטער פון בליצן), א דראמע אין דריי אקטן פון מאַסוועל אנדערסאָן און הערפּאלד איקערמאן. (7) דעם 27טן אפריל, 1930, ווערט אויפגעפירט אין דעם אידישן צענטער, מאַרשאַל און פּאַרטער סטם, פילאדעלפיע, א קאָמעדיע „די נייע אלמנה“ פון חנא נאָטעספעלד, אונטער דער רעזשי פון אברהם האַכבאָן, מיט דער באטייליקונג פון אלע מיטגלידער פון דראמע גילד. זונטיק, דעם 16טן דעצעמבער, 1928, ווערן געשפילט אין אטלאנטיק סיטי אין „מוז האָל“ פּאַלנעדע אינאָקטערס: „הערקולעס“, א קאָמעדיע פון נ. בעל; „דאָס אייביקע ליד“ פון מאַרק אַרענשטיין; „זיין ערשטער קליענט“ פון י. פאדרוזשניק. (8) אין דעם דאָזיקן פּראָגראַם ווערט אויך דערמאָנט אז די טאַלאַנטפולע סאַפּראַנאַ זינגערין, ראָזאַליע סאַפּיאַן, האָט אַנטייל גענומען יענעם אוונט אין א ריי קלאסישע אריעס און פּאַלקס לידער.

(6) אין גאָטעספעלדס קאָמעדיע „פרנסה“ נעמען אַנטייל: איידע טיער, מערי עפשטיין, אַנאַ סאָלאָמאָן, ליליען שוואַרץ, סעמיועל לערמאַן, אדאָלף ווישניעווסקי, סעמיועל סטיין, מאָריס לעוו, פיליפּ באַלנאָ, יודזשין טראַכט' מאַן, מאָריס פּוגאַטש. עס איז אויך אויפגעטראָטן אין א ספּעציעלן פּראָגראַם פון קלאַסישע לידער די סאַפּראַנאַ זינגערין ראָזאַליע סאַפּיאַן און אַן אַרקעסטער, אָנגעפירט פון דירעגענט קאַזע.

(7) אין „די געטער פון בליצן“ שפילן: נייטען סינדערבראנד, לואי סעמל, ל. ס. לעווינטאַל, הערי דעלאווער, זשאָן טשיקאַ, עדוואַרד סטיין, הערי בוירג, ה. סקאַלניק, אלפרעד סאַבעל, פרענק קאַלקער, דייוויד גויר בערג, טעאָדאָר בוירג, וויליאַם אַראָנאָוו, מערי עפשטיין, וויליאַם מאַנער מאַן, מאָריס גאַלדשמידט, יוליוס ברוקס, א קופער, הערי פישער, גער טרוד ראָבערטס, אַלאַן וויווער און באַב נעף.

(8) אין די דריי אקטערס וואָס זיינען געשפילט געוואָרן אין מוז האָל אין אטלאנטיק סיטי, האָבן אַנטייל גענומען מרס. אָלאָווא, סאַניאַ בעל שם, ליזאַ פּראַדקין, דיאַנאַ שוואַרץ, לילי שוואַרץ, פיליפּ באַלנאָ, לואיס דאָיען, מאָריס לעוו, סעמיועל לערמאַן, סעם סטיין, הערי קופערשטיין און חיים שיף.

MOOSE HALL

714 ATLANTIC AVE.
ATLANTIC CITY, N. J.

זונטאג, דעם 16טען דעצעמבער, 1928, אום 8:30 אווענד

די ארבייטער רינג ברענמשעם פון אמלאנטיק סיטי

פרעזענטירען די אידישע סטודיא פון דער

דראמא גילד פון פילא. לייבאר אינסטיטוט

— אין א גרויסער —

טעאטער פארשטערונג

מיט דער מיטווירקונג פון די פארענדע מיטגלידער:

מרים ארלאנד	לואיס דאיון
סאניא בעליש	מאריס לעוו
לייא פראדקין	סעמועל לערמאן
דיאנא שווארץ	עסע סמילין
לילי שווארץ	הערי קופערשטיין
פיליפ באלנא	הייס שיף

זיי אויך די באריהמטע סאפראנא

ראזאריא סאפראנא

אין א פראגראם פון קלאסישע אריינס און פאלקס לידער.

באשטענענדיג פון די פאלגענדע דריי איינזאטערס:

I. **"הער קולעס"**

א קאמעדיע פון נ. גלז

II.

"דאס אייביגע ליעד"

דראמאטישער עטוד פון מארק אינשטיין

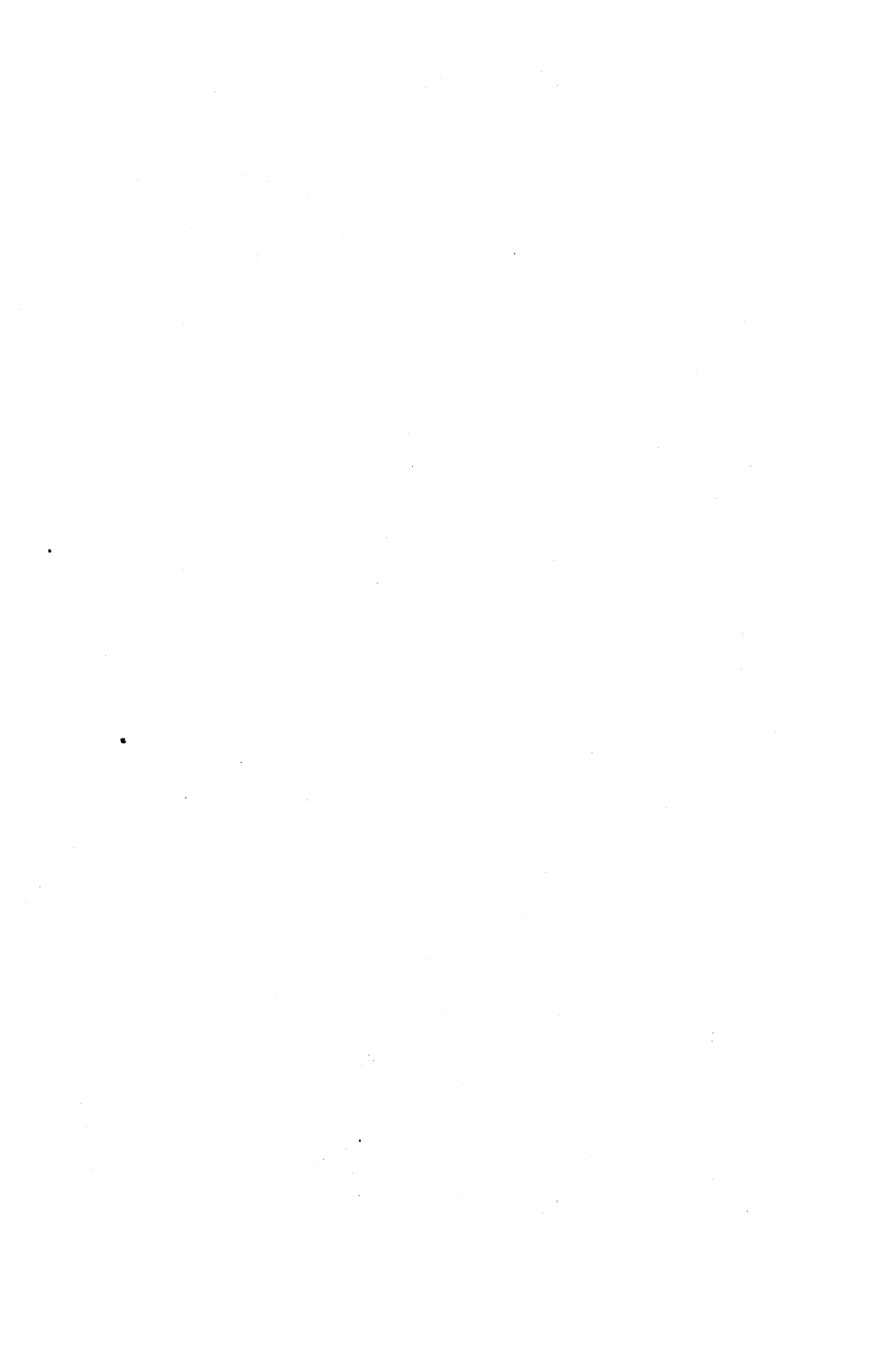
III.

"זיין ערשטער קליענט"

א קאמעדיע פון י. פארווישניק

אלע דריי איינזאטערס רעזיסירט און אויפגעפיהרט פון אברהם האכבאן.

"DRAMA GUILD" GROUPE

אין מארטש דעם 22טן, 1931, געפינען מיר די דראמע גילד שפילנדיק אין רעדינג, פא., אין פאלקאנס האָל. יענעם אוונט ווערט געשפילט „פרנסה“ פון גאָטעספעלד, מיטן זעלבן אנסאמבל, אונטער דער רעזשי פון א. האַכבאָן. דעם 12טן יוני, 1932, ווערט געשפילט אין פילאדעלפיער לייבאָר אינסטיטוט, „משיח“, א סאַטירע פון משה נאָדיר; „געלט“, א סאַציאלע דראמע פון מייקל גאָלד און „שלאָפלאָזע נאכט“, אן עטויד פון ש. דייקסעל.

פון דעם לאַנגן צעטל פראָגראַמען איז צו זען, אז די דראמע גילד האָט ניט דורכגעלאָזט קיין געלעגנהייט צו פארשפרייטן די בעסערע איד-דישע דראמע צווישן די אידישע מאַסן. די מעמבערס פון דראמע גילד א הויז זייער ראדיקאלע אַנשוואַונגען, האָבן זיך אויך ניט אָפגעזאָגט אויפצוטערען אין אידישן צענטער, אין תלמוד תורה, אין שול שומרי חבּרית און ענלעכע אַרטאָדאָקסישע אינסטיטוציעס. די דראמע גילד האָט זיך אויך ניט אָפגעזאָגט פון א געלט-באלוינונג. יעדעס מאָל, ווען די געזעלשאַפט פלעגט שפילן אין דער פראָווינץ אָדער אין א פארוואָרפן ווינקל אין שטאָט, פלעגן די מיטגלידער קריגן באַצאָלט פאר זייער שפילן. אינם לויף פון דער צייט זיינען צוגעקומען נייע קרעפטן אין דער דראמע גילד. די „יאָנג פיפּלס סאַשעליסט ליג“ (יפּסל), א יוגנטלעכער צווייג פון דער סאַציאליסטישער פארטיי, האָט זיך אויך אָפגעגעבן מיט דער פארשפרייטונג פון סאַציאליזם דורך דער בינע. האָבן זיך צווישן די מיטגלידער פון דער דראמע גילד געפונען א צאָל יונגעלייט, וועלכע האָבן ארויסגעוויזן פיאיגקייט צו שפילן אין ענגליש און דער דירעקטאָר האַכבאָן האָט זיי צו דעם צוגעגרייט. די דראמע גילד וועמעס אויפגאבע עס איז געווען אריינצוברענגן די בעסערע אידישע דראמע צווישן די איד-בעטער מאַסן, האָט אָנגעהויבן „אונטערצווינדיקן“ דורך אויפפירן פיעסן אין ענגליש. איינע פון די וויכטיקסטע ענגלישע פיעסן איז געווען „רעד ראָסט“ (רויטער זשאַווער), א סאָוועטישע פיעסע, פון וו. קריכאָן און א. אוספענסקי, אין 1926.

„רעד ראָסט“ שטעלט פאַר די אומצופרידנקייט פון דעם יונגען דור און סטודענטנשאַפט אין סאָוועטן פארבאנד מיט דער נייער עקאָנאָמישער פאָליטיק, דער „נעפּ“. „רעד ראָסט“ איז א שטיק פראָפאגאנדע אָפצוא-

ווענדן דאָס פּאָלק פון בענקעניש נאָך די לעבנס מעטאָדן אונטער דער בורזשואזער רוסישער רעגירונג.

די פיעסע דריקט אויס דעם פּראָטעסט קעגן דער איינפירונג פון דעם „נעפּ“, טענה'נדיק אז דער קאָמוניזם דארף זיין כולו תכלת; אז דער נעפּ איז א סאָרט „שעטנו“, וואָס קען מיט דער צייט איבערפירן דעם קאָמוניסטישן אידעאל און אונטערברענגען די נייע אָרדנונג; אז דער „נעפּ“ איז דער זשאַווער, וואָס איז אָנגעוואָקסן אויף דעם קערפער פון קאָמוניזם און טאָר ניט געדולדעט ווערן.

די דאָזיקע פיעסע איז איבערגעזעצט געוואָרן אין ענגליש פון וויר-דזשיניע און פרענק ווערנאָן, און איז צוערשט אויפגעפירט געוואָרן אין נויארק פון דער „טעאטער גילד סטודיאָ“. די קריטיקער פון די ענגלישע צייטונגען זיינען דאמאָלט ארויסגעקומען מיט א געוואלד, אז „רעד ראָסט“ איז א שטיק קאָמוניסטישע פראפאגאנדע און דארף פאר-באָטן ווערען דאָ אין לאַנד.

אברהם האַכבאָן, וועלכער האָט צוערשט געזען שפילן די פיעסע אין נויאָרק, האָט אָבער פארשטאנען, אז עפעס איז ניט גלאַט מיט דער איר בערזעצונג פון „רעד ראָסט“. האָט ער זיך אוועקגעזעצט און דורכגע-שטודירט דעם אָריגינאל און אליין געמאכט אן ענגלישע איבערזעצונג. האַכבאָנס איבערזעצונג איז געווען די נאָענטסטע צום אָריגינאל. ער האָט דאמאָלט באשלאָסן אויפצופירן „רעד ראָסט“ אין זיין אייגענער איבער-זעצונג אין פילאדעלפיער לייבאָר אינסטיטוט. שבת אוונט, דעם 17טן אָקטאָבער, 1930, ווערט אויפגעפירט „רויטער זשאַווער“ אין ענגליש, אין גרויסן זאל פון אינסטיטוט. דער אוונט ווערט דערעפנט מיט דעם אינסטיטוט כאָר, וועלכער זינגט דעם אינטערנאציאָנאל.

די האַנדלונג קומט פאָר אין מאַסקווע. די ערשטע סצענע פון ערשטן אקט שטעלט פאָר א צימער אין סטודענטן הויז. די צווייטע סצענע ווערט געשפילט אין גימנאזיע-אָדיטאָריום. די דריטע סצענע אין טערעכינס צימער אין סטודענטן הויז. (טערעכין איז דער אָנפירער פון דעם פּראָטעסט קעגן נעפּ). אין דער צווייטער סצענע פון צווייטן אקט, ווערט דורכגעפירט א מאַרש פון סטודענטן, זינגנדיק אן ארבעטער ליד, וואָס הייבט זיך אָן מיט דער ווערסיע: „שריט נאָך שריט, דער לענגסטער מאַרש קען ווערן געוואונען, קען ווערן גע-

וואונען". (9) עם קומט אויך פאָר אַ פאַראַד אויפן רויטן סקווער אין מאַסקווע אָנגעפירט פון סטודענטן. (10). די פילאדעלפיער אידישע און ענגלישע צייטונגען האָבן זיך זייער גינסטיק אָפגערופן אויף דעם אַרט שפילן פון דער דראַמע גילד און האָבן אויך געלויבט עטלעכע פון דעם פערסאָנאַל.

נאָכן טויט פון אברהם האָכבאן, איז אריינגעטראָטן א פּוּשטענ-דיקער שטילשטאַנד. עם האָט זיך ניט געפונען קיין אנדערער צווישן די מיטגלידער וואָס זאָל קענען פארנעמען זיין אָרט. א נאנץ יאָר איז די „דראַמע גילד" געווען אומטעטיק, און ערשט אין אויגוסט, 1937, ווען זי האָט אויך משנה השם געווען און שוין געהייסן „אידישע דראַמע גילד", האָט זי זיך ריאָרגאַניזירט און געוואָרן טעטיק אין אויפפירן פיעסן דורכאויס אין אידיש.

איר היים האָט זי געמאַכט אין דער יאָנג מענס היברו אסאָסיאַיישאַן, און מענטשן וואָס זיינען געווען באקאַנט מיט דעם גייסט פון דער דאָ-זיקער גרויסער אסאָסיאַיישאַן, האָבן זיך שטאַרק געוואונדערט וואָס זי

(9) אין דעם מאַרש נעמען אַנטייל פאָלגענדע מיטגלידער פון דער יאָנג סאָשעליסט ליג : הערי אריצקי; מאַרטא בעקער; רוט בע-קער; נייטען בראַדסקי; היימאַן כאַנין; מרים פינקלשטיין; יוסף גאַרע-ליק; נייטען גרינבערג; איזידאָר קראַווינסקי; רעבעקאַ לאַנקסטאַוו; סיל-ווע נינגין; לואיס טילווערשטיין; מרים סמיט און פאַול ווייס.

(10) דאָס פערסאָנאַל פון „רעד ראַסט" איז באשטאַנען פון מאַריס פּוּגאַטש, אלס בעזאָראַדאָוו; טשאַרלס קאַזלאָוו—לוטיקאָוו; הערמאַן שקאַלינק—אַנדריי; פאַול קאַהן—פּעטראַסיאָן; וויליאַם מאַגעמאַן—אַלס פּימפּלס; מאַריס ליעוו—בעסעדאַ; וויליאַם אַראַנאָוו—אין דער הויזט ראָל אלס טערעכין; טעד בויק — פּיאַטרי; הערי בויג — אלס אויפּזעער; דייוויד בערגער—וואַסילי; עלטי לעווענטאַל—אין דער הויפּט ראָל אלס נינג; לילי שוואַרץ—פּאַניאַ; איידע טיער—וואַרוואַראַ; הערי בויג—לענאָוו; סאַניאַ בעל שם—ליזאַ; הערבערט ראָוז—פּיאַדאַר; מערי עפּשטיין—אַלאַ; חנה שוואַרץ און ראָוז שולמאַן—צוויי אַלטע פּרויען; גערטרוד ראָבערטס—אַלס נינג; אברהם האָכבאן—אַלס לוי קייטש; אַלפרעד סאַבעל—ניקאָלאַי; טשאַרלס קופּערשטיין—זאַוויאַלא און מאַריס פּוּגאַטש אלס סעקרעטאַר.

האָט אַרונטערגענומען אונטער אירע פליגלען אן אָרגאַניזאַציע וואָס זוכט אַריינצוברענגען דאָס אידישע וואָרט אינם אידישן לעבן.

שוין דער ענגלישער נאָמען „יאָנג מענס היברו אסאָסיאַטישאָן“, ווייזט גענוי אָן די אידעאָלאָגיע פון די יאהודים מיט בערך 75 יאָר צוריק. די „אסאָסיאַטישאָן“, וועלכע איז געגרינדעט געוואָרן דורך רעליגיעזע אידן פון פאָרטוגאַל האָבן הויפטזעכלעך אינזינען געהאַט די רעליגיעזע און סאָציאַלע דערציאונג פון אימיגראַנט.

די אידישע יוגנט, וועלכע האָט באזוכט די אמעריקאַנער שולן און געקומען אין נאָענטער באַרירונג מיט דער דאָמינאַנדיריקער באַפעלקערונג אין לאַנד, האָבן נאַטירלעכער ווייז אין זיך איינגעזאַפט דאָס אַלגעמיינע געזעלשאַפטלעכע לעבן פון לאַנד. צוזאַמען מיט דער מאַיאָריטעט קריסטלעכע חברים פון דער דאָזיקער יוגנט, האָט די אידישע יוגנט באזוכט די יאָנג מענס קריסטשען אסאָסיאַטישאָן. די אידישע עלטערן האָבן איינגעזען א געפאַר אין דער חבַרשאַפט פון זייערע קינדער מיט קריסטלעכע חברים, און האָבן באַשלאָסן צו גרינדן א אידישע געזעלשאַפט מיט דעם זעלבן נאָמען נאָר אויף אידישע יסודות, וואו זייערע קינדער זאָלן קענען פאַרבֿרענגען די אונטן אין א אידישער סביבה.

עס איז א גרויסער טעות צו דענקען, אז אידן אין אמעריקע האָבן בלויז באַצוועקט נאָכצומאַן די קריסטן מיט דער גרינדונג פון דער יאָנג מענס היברו אסאָסיאַטישאָן, די היברו סאַנדעי סקול סאָסייטי און ענדלעכע געזעלשאַפטן. פאַרקערט, דער גרונט געדאַנק פון די אָרגאַניזאַציעס מיט די ענדלעכע קריסטלעכע נעמען איז געווען כדי אָפּצוּאווענדן די אידישע יוגנט פון התבוללות מיט דער קריסטלעכער באַפעלקערונג און צו האַלטן דעם אידישן שטאַם אין די ראַמען פון טהרת המשפּחה. דאָס איז געווען דער גרונט פרינציפ פון אַזעלכע פערזענלעכקייטן ווי די באַוואוסטע אידישע דיכטערן רעבעקאַ גראַטץ, וועלכע האָט אין 1838

געגרינדעט די היברו סאָנדי סקול סאָסייטי, און דעם געלערנטן ראבי-נער רבי יצחק לעסער, וועלכער האָט פּראָפּאָגאַנדירט די גרינדונג פון אזעלכע סאָרטן אידישע אינסטיטוציעס, כדי אָפּצואווענדן די אידישע יוגנט פון געמישטער הייראט און פון דער קריסטלעכער רעליגיע.

די יאָנג מענס היברו אסאָסיאיישאָן, וועלכע האָט געהאט איר הויפט קווארטיר אין 1616 טאַמפּסאָן סטריט, אַן ענגע הויז מיט ווייניק באַ-קוועמלעכקייטן, האָט אין יאָר 1923 אויפגעבויט א ריזיגע געביידע אויף בראַד און פיין סטריטס, מיט א גרויסן זאַל „די עדווין פליישער אוידיטאָריום“, וואו עס געפינען זיך בערך 1500 זיזלעצער. אין דער דאָזיקער געביידע געפינען זיך אויך פארשידענע אנדערע פארוויי-לונגס צימערן און א „דזשימניזיום“ פאר ספּאָרטס פאר דער אידישער יוגנט.

דער פארנעם פון דער דאָזיקער געביידע האָט זיך ארויסגעוויזן צו זיין צו גרויס פאר די מיטגלידער פון דייטש-אידישן אָפּשטאַם, און די פירער פון דער „וואַי“ האָבן באשלאָסן איינצולאָדן די גרויסע אידישע באפעלקערונג וואָס שטאַמט פון די אימיגראַנטן פון מזרח אייראָפּע, אַנצופירן דאָרטן זייערע געזעלשאפטלעכע טעטיגקייטן.

די דאָזיקע פּאַקטן זיינען א שטיק געשיכטע פון דעם אידישן לעבן ניט נאָר אין פּילאדעלפּיע, נאָר אויך אין אנדערע שטעט. דאָס גיט א באגריף ווי אזוי עס האָבן זיך דערנענטערט די פארשידענע אידישע גרופּעס, וואָס האָבן איינגעוואנדערט אין אמעריקע פון פארשידענע לענדער פון אייראָפּא.

די אָנפירער פון די יאָנג מענס היברו אסאָסיאיישאָן האָבן א סך מאָל געמאַכט א פארווך איבערצונעמען צו זיך דאָס „אידישע קונסט ווינקל“, די דראמאטישע קונסט געזעלשאפט פון דער היברו ליטערא-טור סאָסייטי, אָבער דאָס איז זיי ניט געלונגען. די פירער פון דער „וואַי“ האָבן אפילו אויך פרוכירט איבערצונעמען די ביבליאָטעק פון דער היברו ליטעראטור סאָסייטי, און האָבן א צייט לאנג אָנגעפירט

פארהאנדלונגען מיט די פארטרעטער, אָבער דאָס האָט זיך די פירער פון דער „וואַי“ ניט איינגעגעבן.

האָט זיך געמאכט א גינסטיקע געלעגענהייט אריינצוקריגן צו זיך א אידיש־דראַמאַטישע געזעלשאַפט, האָט מען עס גערן געטאָן. אזוי גיך ווי די „אידישע דראַמע גילד“ האָט זיך געווענדט צום דירעקטאָר נאָך אן אָרט וואו צו מאכן א היים, האָט ער פאר זיי ברייט פאַנאַדער געעפנט טיר און טויער און זיי געהייסן זיך מאכן באַקוועם ווי ביי זיך אין שטוב. (9)

(9) די דאָזיקע זיינען די מיטגלידער פונם „גילד“: נאָרמאַן מאַרצאָוו, רעזשיסאָר פון דער געוועזענער „אַרבעטער בינע“; דזש. ס. קעטצאָוו, געשעפּט־פירער; דר. ריטשארד פריידעס, זושעק האַכבאַן, פיליפּ וויינשטיין, מאָריס פּוגאַטש, צירל גערשנזאָן, סעם סילווערמאַן, מרס. סילווערמאַן, זושעק נוסבאָוס, ראָזע לעגינסקי, אַסתר סניידער, פייגל קאַץ, באָריס צימרינג און קלאַראַ באַקאָוו.

פינפטער קאפיטל

די נאציאָנאלע באַוועגונג און די העברעאישע שפראך. — דער איסור מדרבנן אויף טעאטער און צירקוסן. — אברהם גאַלדפאדען, באשאפער פון דער העברעאישער בינע. — מיינ באַזוך ביי אברהם גאַלדפאדען אין נויאָרק דעם 5טן יוני, 1905. — זיין מיינונג וועגן העברעאיש טעאטער אין אמעריקע. — די אויפֿפֿירונג פון „דוד במלחמה“ אין 1906. — מיינ באַזוך ביי יעקב גאַרדיו. — ער האָט דאן געשריבן „אלישע בן אביה“. — גאַרדיוניס מיינונג וועגן גאַלדפאדענישן און זיינע שאַפונגען. — דער „תּיאטר עברי ילדותי“ אין נויאָרק. — די „הבימה העברית“ אין פּילאדעלפּיע. — די העברעאישע פּיעסן וואָס זענען געשפּילט געוואָרן אין אמעריקע. — דעם אָנקום פון דער „הבימה“ אין אמעריקע.

מיט דעם אויפקום פון דער נאציאָנאלער באַוועגונג אין סוף פון ניינצנטן יאָרהונדערט, האָט די העברעאישע שפראך אָנגעהויבן זיך איינברנגערן צווישן אַ גרויסער צאַל אינטעליגענטע נאציאָנאל־געזאַם־נענע אידן. די נאציאָנאלע באַוועגונג אין דעם ערשטן צענדליק פון דעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט ברענגט אַרום אַ טיפּ יונגע פּיאָנערן פון דעם מאָדערנעם העברעאישן אין אמעריקע. זיי זיינען געווען קינד־דער פון אַרטאָדאָקסיש־באַלעבאַטישע עלטערן פון רוסלאַנד און פון די אַרומיקע מזרח אַראָפּיאישע לענדער. די דאָזיקע יוגנט האָט זיך אויפגעאָדעוועט אין ישיבות און בתי מדרשים אויפן תנ"ך, תּלמוד און ספרי השכלה.

קומענדיק קיין אמעריקע האָבן די דאָזיקע קינדער געלערנט העב־רעאיש און געלייענט די אַלטע און נייע העברעאישע ליטעראַטור אין דער ביבליאָטעק פון דער היברו ליטעראַטור סאָסייטי, אָדער ביי זיך אין דער היים אין דער געוועלשאַפּט פון פּריינט. פון טעאטער האָבן די יונגע מענטשן אין דער אַלטער היים ווייניק געוואוסט. האָט דאָך

בפירוש דער תלמוד פארבאָטן די אידן צו גיין אין טעאטער און אין די צירקן. אונזערע חכמים האָבן באטראכט טעאטער פאר אַ סאָרט מושב לצים. (1) אַ גאנצע ליטעראטור מיט אסורים אויף טעאטער איז געשאפן געוואָרן ביי אידן אין פארלויף פון דורות, אָנהויבענדיק פון צווייטן חורבן ביז דער צייט פו אונזערע זיידעס און טאטעס אין דער ערשטער העלפט פון ניינצנטן יאָרהונדערט.

„קרקסאות“ און טרטיאות“ (צירקוסן און טעאטערס) זיינען גע-ווען פארבאָטן מדרבנן. גיין אין טעאטער האָט געהייסן גלייך ווי מען דינט צו דער עבודה זרה, אָדער ווי מען איז מקטיר קטורת צו אָפּגע-טער. דאָס זיינען אָבער ניט געווען די איינציקע טעמים, אן אָרטאָ-דאָקסישן אידן איז געווען פארבאָטן דאָס טעאטער צוליב מושב לצים. און מושב לצים איז דאָך בפירוש אסור, לויט דעם פסוק „וכמושב לצים לא ישב“ (תהלים א', ירושלמי עבודה זרה פרק א').

דער איסור אויף טעאטער האָט אין זיך אריינגענומען דאָס בייוואוי-נען פון אלימפישע שפילן, אן אלטער ספאָרט, וואָס איז געווען אזוי פארשפרייט צווישן די פעלקער, וואָס האָבן געוואוינט אַרום די ברע-געס פון ים התיכון (מיטללענדישן ים) אין שכנות פון ארץ ישראל. עס איז אויך געווען פארבאָטן צו גיין אין די אמפּי־טעאטערס און אין די סטאדיוםס פון די רוימער, צוקוקנדיק ווי די מלחמה געפאנגענע קעמפן מיט ווילדע חיות און גלאדיאטאָרס. (2)

איז אינטערעסאנט נאָכצופאָלגן די אנטוויקלונג און דעם אור-שפרונג פון דער העברעאישער בינע און פון העברעאישע טעאטער-געזעלשאפטן אין אונזער צייט, ווי זיי באווייזן זיך פאר אונז אין זייערע קינדער יאָרן.

דער יסוד פון דער מאָדערנער העברעאישער בינע בכלל דארף צו-געשריבן ווערן צו דעם באשאפער פון דער אידישער בינע — אברהם

(1) זע עבודה זרה, דף י"ח עמוד ב'.

(2) זע „טעקסטן און קוועלן צו דער געשיכטע פון טעאטער און דראמע“ פון ש. ערנסט. ארכיוו פאר דער געשיכטע פון אידישן טע-אטער און דראמע“, ווילנע — נויאָרק, 1930, רעדאקטירט פון דר. יעקב שאצקי.

גאלדפאדען. ווי עס ווייזט אויס איז דער דאָזיקער מענטש אָנגעצייכנט געוואָרן פון דער השגחה אויפצומאָכן פאר די אידן די טיר פון דעם טעמפל פון דראמע אין ביידע שפראכן אין וועלכע דאָס אידישע פּאָלֶס דענקט און רעדט — אין אידיש און אין העברעאיש. גאלדפאדען אַליין האָט געקענט העברעאיש. ער איז געווען א תלמיד פון דעם העב־רעאישן משורר אברהם בער גאַטלאַכער, דער דאָזיקער העברעאישער דיכטער האָט אויף דעם יונגן גאלדפאדען משפיע געווען און אים גע־לערנט שרייבן העברעאישע שירים און מאמרים. אין דער ראבינער שול אין זשיטאָמיר, האָט גאלדפאדען זיך אָנגעזאפט מיט דער וועלט־לי־טעראטור און זיך פארוואַרצלט אין דער השכלה אטמאָספערע, וואָס איז אים פארבליבן פון דער שול.

די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן האָט גאלדפאדען פארבראכט אין ניו־יאָרק. צוזאמען מיט זיין פרוי פאָלינע איז ער דאָס לעצטע מאָל געקומען קיין אמעריקע אין 1903. אין יענער צייט איז דאָס אידישע טעאטער דאָ אין לאַנד שוין געווען עטאבלירט אויף אַ פעסטן יסוד. די אידן פון ניו־יאָרק האָבן אים געגעבן אַ שיינעם קבלת פנים. די מע־נעדזשערס פון גרענד טעאטער און פּיפּלס טעאטער, ווי אויך זיגמונד פיינמאן פון טאליע טעאטער, צוזאמען מיט דער אקטיאָרן יוניאָן און חשובע כלל־טוער, האָבן אַראַנזשירט פאר גאלדפאדענען אַ גרויסע טעסטימאָניעל פאַרשטעלונג אין גרענד טעאטער, מיטוואַך מאטינע, דעם 2טן דעצעמבער, 1903. (3)

אין יוני 1905, האָב איך באזוכט אברהם גאלדפאדען אין זיין היים אין ניו יאָרק. ס'איז געווען אַ זוניקער, ווארעמער בייטאָג, אין אָנהויב חודש יוני. קומענדיק צום הויז, וואו ער האָט געוואוינט, בין איך אַרויפגעגאנגען אויף די טרעפּ פון „סטופּ" אין הויז נומער 218 איסט 11טע גאַס. איך האָב אָנגעקלאַפט און אַן עלטערע פרוי האָט מיר אויפגעמאכט די טיר און געבעטן אריינקומען, דאָס איז געווען מאדאם פאָלינע גאלדפאדען.

אין אַ גרויסן פאָדער־צימער, וואָס איז געווען באַשיידן אויסגע־

(3) פון אַ פּלאַקאט געדרוקט אין „גאלדפאדן בוך, יאנואר 1926, ניו יאָרק.

מעבלירט איז אינמיטן געשטאנען א רונדער טיש מיט בענקלעך ארום. לעבן פענסטער ביי דער וואנט, איז געשטאנען א פיאנאָ און ביי דער זייט — א קליידער שאַפּע. גאָלדפאדען איז אריינגעקומען פון א נעבן צימער אָנגעטאָן אין א שוואַרצן „פרינץ אַלבערט“ און מיך העפלעך באַגריסט. דער אַלטער דיכטער האָט פאַרשטאנען מײן באַגער מיט אים צו רעדן. און ער האָט באלד מיט מיר פאַרפירט א געשפּרעך. ס'האָט ניט גענומען לאַנג און מאַדאָם גאָלדפאדען האָט אריינגעבראכט צום טיש כיבוד: צוויי גלעזער טיי מיט צובײס און אויך א שיסעלע פּרוכט מיט פינאַטס.

אויף מײן פּראַגע ווי עס לעבט זיך אים דאָ אין נױאַרק, האָט מיר גאָלדפאדען געענטפּערט: „פון אלע אילוזיעס וואָס דאָס לעבן האָט מיר געבראַכט און אלע שיינע חלומות וואָס זיינען צערונען געוואָרן, איז דאָס איצטיקע לעבן מײנס אין נױאַרק, מײן גרעסטע אנטווישונג. מיך ארט ניט וואָס מײנע קאַלעגן דראַמאַטורגן ווילן ניט אָנערקענען מײן טאַלאַנט. אפשר בין איך פאַר זיי צו אַלט־מאַדיש, צו אידיש, ניט ראַדיקאַל גענוג, אָבער אַזוי זיך דערווייטערן פון מיר אויף דער עלטער, האָב איך זיך ניט געריכט.“

איך האָב געפילט דעם ווייטיק פון דעם אלטן משורר און האָב פאַרקירעוועט דעם געשפּרעך אויף אן אנדער וועג. מיר האָבן גערעדט פון זיין שאַפּנדער עפּאָכע אין די מיטעלע יאָרן פון זיין לעבן, איך בין געווען באַקאַנט מיט דעם אינהאַלט פון זיינע מעלאָדראַמעס, איך האָב געוואוסט דעם אינהאַלט פון זיינע היסטאָרישע אַפּערעטעס, אָבער איין זאַך איז מיר ניט געווען קלאָר: — וואו האָט ער גענומען די מוזיק זיך צו זיינע אידישע לידער און אַפּערעטעס; ווי אַזוי האָט ער די מוזיק פאַראַידישט. איך ווייז אים אָן, לַמשַׁל, אויף דעם מאָטיוו פון זיין ליד אין שולמית — „שבת, יום־טוב און ראש חודש“, וואָס איז זייער ענלעך צו דעם מאָטיוו פון אַ פּאָלקס־ליד אין דייטש, וואָס איך האָב אַמאָל געהערט אין דער געזעלשאַפּט פון א דייטשישן מענער כאָר. דאָס דייטשישע ליד הייסט: „איך ווייס איין הערץ פיר דאס איך בעמע, אונד דאָס הערץ עס איזט מיר ליב“. דער מאָטיוו פון דעם דאָזיקן דייטשישן ליד איז זייער ענלעך צו גאָלדפאדען'ס מאָטיוו פון דעם ליד „שבת, יום־

טוב און ראש הודש". איך פרעג ביי אים אויב אים איז באקאנט דאָס דאָזיקע דייטשישע ליד, זאָגט צו מיר גאָלדפאדען :

„דעם מענטשנס אויער איז ווי דער יונגער מוח פון א קליין קינד, עם כאפט אויף זאכן און מיט דער צייט ברענגט ער ארויס די זאכן מכוה אל הפועל. איך האָב זיך אָנגעהערט אין מיין לעבן מיט אזוי פיל אידישער נגינה פון חזנים, מיט פאָלקס לידער, מיט אָפּערעס אין פארשידענע שפראכן — נו, ווי קלעפט זיך עפעס ניט צו צו א מענר טשן?" און גאָלדפאדען איז צוגעגאנגען צו דער פיאנאָ, און האָט פאר מיר געשפילט ניגונים פון זיינע אייגענע אָפּערעטעס. נאָכן שפילן איז ער צוגעגאנגען צו א גרויסן אַלמער מיט ספרים און ביכער, פון דאָרטן ארויסגענומען א קליין אָבער געטגעבונדן ביכעלע און עם מיר דער לאנגט. דאָס איז געווען זיין ביכל העברעאישע לידער „ציצים ופרחים", וואָס ער האָט געשריבן נאָך אין זיין פריסטער יונגט. זיין אויטאָגראַפישע אויפשריפט צו מיר געווידמעט, וועט דער לייצענער געפינען אין דעם דאָזיקן ווערק.

איך פארפיר מיט אים אן אינטימען געשפרעך וועגן דער צוקונפט פון העברעאיש אין אמעריקע ווי אויך וועגן דער מעגלעכקייט פון א העברעאיש טעאטער דאָ אין לאַנד, און גאָלדפאדען זאָגט מיר מיט זיכערקייט און פעסטן גלויבן, אז ער זעט יאָ אזא מעגלעכקייט. ער דערציילט מיר טאקע אין זעלבן אָמעס, אז ער האָט אליין בדעה אינגיכן אָנצושרייבן א העברעאישע פיעסע און דאָ איר אויפצופירן. אין ניו יאָרק האָבן זיך דאמאָלט שוין געפינען א היפשע צאָל יונגעלייט צעוואָרפן אין די פילע ציוניסטישע פארנינען, וואָס האָבן גערעדט פליסנדיק העברעאיש און פון אָט די דאָזיקע יונגעלייט האָט עם גאָלדפאדען בדעה געהאט צוזאמענצושטעלן זיין ערשטע העברעאישע טרופע אין לאַנד.

בלויז מיט איין יאָר שפעטער, אין 1906, האָט ער טאקע אָנגעשריבן א העברעאישן איינאקטער, „דוד במלחמה", וואָס איז אונטער

זיין אייגענער רעזשי אויפגעפירט געוואָרן דורך די חברים פון דר. הרצל ציון קלוב אין ניו יאָרק. (4)

דער דאָזיקער פארוזך זיינער צו באשאפן דאָ אין לאַנד אַ העב־רעאישע בינע, איז דער סאמער ערשטער אין דער געשיכטע פונם היגן אירישן לעבן. דער זעלבער איינאקטער, „דוד במלחמה“, ווי אויך אנדערע העברעאישע איינאקטערס, אָרגינעלע און איבערזעצ־מע, זיינען אין די שפעטערדיקע יאָרן אָפט אויפגעפירט געוואָרן אין ניו יאָרק אונטער דער רעזשי פון לעאָן בלאַנס ע"ה, וועלכער איז געווען אַ יודע ספר און אַ חובב השפה העברית.

אוועקגייענדיק פון נאָלדפאדענס הויז, האָט זיך מיר שוין אויך פארוואָלט זען און ריידן מיטן צווייטן שאפער פון איריש טעאטער דאָ אין לאַנד, מיט יעקב גאָרדין, און טאקע אין זעלבן נאנג דערניין צו זיין השקפה, בליס און אויפפאסונג בנוגע אירישע קולטור, אירישע אירייען, אירישע האָפענונגען, ווי בכלל אירישע פראָבלעמען און לייזונגען.

גאָרדינס וואוינונג האָט אין פארגלייך מיט נאָלדפאדענס אויס־געווען ווי אַ קעניגליכער פאַלאַץ קעגן אן איינגעהויקערט קעלער שטיבל פון אַן אָרימען ארבעטער. גאָרדין פלעגט אויפגעמען זיינע געסט אין אַ גרויסן, רייך מעבלירטן לעזע־זאַל, וועמענס ווענט זיינען גע־ווען פארשטעלט מיט גרויסע שאפעס ביכער. אינמיטן איז געשטאַ־נען אַ לאַנגער טיש מיט בענקלעך ארום, און אין אַ ווינקל האָט זיך געפינען אַ פּעדעסטאַל אויף וועלכן עס איז געשטאַנען גדלות־דיק דער ביוסט פון אים אליין, אויסגעקנאָטן פון סקולפּטור בוטענסקי'ס אר־טיסטישער האנט. אויך אנדערע סטאַטוען זיינען געווען אויסגע־שמעלט אין די חדר־ווינקלעך, אָבער קיינע פון זיי האָבן זיך אזוי רחבות־דיק ניט אָנגעזען.

גאָרדין האָט מיך אויפגענומען אָנגעטאָן אין אַ לאַנגן שלאָפראַק, דאָס הארץ צעכראסטעט, ווי ער וואָלט געווען שטאַרק צעטראָגן. עס האָט ניט געדויערט לאַנג, און מיר זיינען געווען פארטיפט אין אַ גע־

(4) זע: דר. יהושע בלאָך „גאָלדפאדענס העברעאישע דראמע“, אר־ניו פאר דער געשיכטע פון אירישן טעאטער, 1930, רעדאקטירט פון דר. יעקב שאַצקי.

אברהם גאלדפאדען

ABRAHAM GOLDFADEN
Playwright and Founder of the
Yiddish and Hebrew Stage.

„פון אלע אילוזיעס וואָס דאָס לעבן האָט
מיר געבראַכט און פון אלע שיינע חלומות
וואָס זענען צערונגען געוואָרן, איז דאָס איצ-
טיקע לעבן מיינע אין נויאַרק מיין גרעסטע
אנטווישונג. מיך אַרט ניט וואָס מיינע קאַלעגן,
דראַמאַטורגן, ווילן ניט אנערקענען מיין טאַ-
לאַנט. אפשר בין איך פאַר זיי צו אַלט
מאָדיש, צו אידיש, ניט ראַדיקאַל גענוג, אָבער
אזוי זיך דערוואַטערן פון מיר אויף דער
עלטער, האָב איך זיך ניט געריכט.“

אַט די ערקלונג האָט געמאַכט אברהם גאלדפאדען
צו דוד בער טירקעל דעם 4טן יוני, 1905, ווען ער
האַט באַזוכט דעם אלטן דיכטער אין זיין היים.

שפרעך וועגן זיינע לעצטע שאפונגען. גארדין דערציילט מיר, אז פונקט איצט האלט ער אין שרייבן א נייע פיעסע, „אלישע בן אבויה“, א היסטארישער כאראקטער און אימפאָזאַנטע פיגור וואָס איז נאָך קיינמאָל פריער ניט באַרירט געוואָרן פון קיין דראַמאַטורג.

ער רעדט וועגן זיין נייער שאפונג מיט גרויס ענטוויאָזם; דאָס איז זאָגט ער, אַן אינטערעסאַנטע טעמע וואָס פאַרמאָגט אַ גאָר ברייטן פאַרנעם. דער גרויסער תנא, אלישע בן אבויה, האָט שוין דאַמאָלט פאַרשטאַנען דעם זין פון דער וועלטלאכער, העלעניסטישער קול-טור און האָט קיין מורא ניט געהאַט אין איר זיך פאַרטיפן מיט זיין גאַנץ שאַרפן מח.

פאַר גאַרדינען איז די דאָזיקע טעמע געווען אַ גרויס געווינס. ער האָט מיט דער דאָזיקער פיעסע זיינער געוואָלט באַווייזן, אז נאָך אין דער צייט פון די תנאים איז אָנגעגאַנגען אַ שאַרפער קאַמף פאַר וועלט-לעכקייט און אַז שוין דאַמאָלט האָבן זיך געפינען געציילטע יחידים וואָס זיינען פאַרכאַפט געוואָרן פון דער רייכקייט פון פּרעמדע קול-טורן און געהאַט אַן אייגענעם, פרייען קוק אויפן לעבן און זיין רע-אַליום.

גאַרדין האָט, קאַנטיק, געקוקט אויף אידישקייט ווי אויף אַן אַבנאָר-מאַלער דערשיינונג, און געזוכט צו דעם זיינעם אַ תיקון. דאָס איז אַודאי אויך געווען זיין שטענדיקע שיטה אויף וועלכער ער האָט גע-בויט די מערסטע פון זיינע דראַמעס. זיין באַשטרעבונג איז געווען אַריינצוברענגען דעם ראַציאָנאַליזם אינם אידישן לעבן און צו פּראָ-פּאַגאַנדירן וועלטלעכקייט צווישן די ברייטע אידישע פּאָלקסמאַסן. ווען מיר זיינען אַרויף אויף דער טעמע פון דעם מצב פון אידישן טעאַטער דאָ אין לאַנד, האָבן זיינע אויגן ברייטלעך אויפגעפלאַמט און ער האָט זיך אָפּגערופן בזה הלשון:

„אַזוי לאַנג ווי מיר וועלן האָבן אין אונזער ריי אַזעלכע קינסטלער ווי יעקב פ. אַדלער און קעני ליפּצין, וועט דער אידישער טעאַטער דאָ האָבן אַ ווערט און שטיין אויף אַ הויכער מדרגה. ס'וועט דאַמאָלט זיין פאַר וועמען צו שאַפן, און ווער ס'זאָל דאָס געשאַפּענע ריכטיק אויפפאַסן. אַדלער האָט דעם קינסטלערישן חוש ריכטיק אויפצופאַסן

א ראָל; ער פארשטייט אויסגעצייכנט דעם לעבן מיט גאר זיין צער און פרייד. ער לעבט דורך א ראָל מיט אלע פיטשעווקעס און טייטשט איר אויס אויף א גרינטלעכן און קינסטלערישן אופן. דאָס זעלבע מוז מען זאָגן וועגן דער מאדאם קעני ליפצין. אויך זי קאָן פול־שטענדיק דעם אירישן לעבן, און אויך זי האָט א פולשטענדיק אנט־וויקלטן חוש. אגב, לאָזט זי זיך לערנען, האָט א נויגונג זיך צו פאר־טיפן, פארמאָגט אויך א געוואלדיקע התמדה און מען באדארף מיט איר ניט קנעלן ווי מיט אנדערע."

אונזער געשפרעך פארנעמט זיך אין אן אנדער דירעקציע. מיר גייען איבער צו די מחברים און דראמאטורגן פון יענער תקופה און איך פרעג אים, וואָס אזוינס ער דענקט וועגן גאָלדפאדענען ווי א דרא־מאטורג, וואָס זיין מיינונג איז וועגן גאָלדפאדענ'ס אפערעטעס און ווי אזוי דאָס פאָלק נעמט אויף אָדער דארף אויפנעמען גאָלדפאדענס שאפונגען באזירט אויף דער אידישער געשיכטע.

אויף גאָרדינ'ס ליפן צושפרייט זיך א מין ביטול־שמיכל, און ער זאָגט:

"דאָס זיינען קינדער־שפילן, און מען געפינט אין זיי ניט קיין רעאלן אינהאלט און אפילו קיין פונק ניט פון דער מאָדערנער דראמע. ס'איז צונויפגעשמוקעוועט פון אלטע פארשימלטע באַיקעס, וואָס האָבן ניט קיין טעם און קיין ריח."

איך בין נשתומם געוואָרן פון זיינע רייד, און מיר איז אַרויף אויפן געדאנק וואָס דער אלטער דיכטער, אברהם גאָלדפאדען, האָט מיר געזאָגט ערשט בייטאָג אז "ער איז אנטוישט פון דעם היגן לעבן, וואָס זיינע קאָלעגן דראמאטורגן האָבן זיך פון אים דערווייטערט אויף דער עלטער."

גאָרדין האָט מיך אויך מכבד געווען מיט א בראַשור פון זיין פיעסע, גאָט מענטש און טייוול". אויף איינעם פון די בלעטער האָט ער אָנגעשריבן א זאץ: "גאָט און דער טייוול זיינען ניט מער ווי א דיכטונג. ווען וועט דער מענטש זיין א רעאליסטישע זאך."

אין דעם דאָזיקן אויפשריפט האָב איך געזען דעם אונטערשיד צווישן די צוויי שאפער פון דער אידישער בינע און לערער פון די

אידישע מאסן. ביי גארדינען איז גאָט און דער טייוול „ניט מער ווי א דיכטונג“, ביי אים איז דער פראָזאאישער רעאַליזם דאָס אייבער-שטע פונם שטייטל. גאָלדפארען אָבער הלומט פון א אידיש לאַנד, פון אַ רואיקער היים פארן אידישן פּאָלס. דער כאָר אין גאָלדפארענס „שולמית“, „בגרויס די שטאָט ירושלים מיט אַ בית המקדש אַ נייעם“. גארדין איז געווען דער אמתער אלישע בן אבויה. ער האָט געדלומט פון אַ נייעם לעבן. ער האָט זיך ניט גערעכנט מיט אידישקייט, ער האָט אויסגעטאָן פון זיך דעם רוחניותדיקן לבוש און האָט זיך איבערגעגעבן דער רעאליטעט, דער גשמיותדיקער תאוה, „ווען וועט דער מענטש זיין אַ רעאליסטישע זאך“, ווען וועט דער מענטש זיך באַפרייען פון חלומות און אינזינען האָבן בלויז דאָס מענטשלעכע און דאָס ערדישע.

גאָלדפארענ'ס וואונש וועגן אַ העברעאישן טעאטער אין אמעריקע האָט אָנגעהויבן פארווירקלעכט צו ווערן צווישן די גרעסערע אידישע קהלות איבערן לאַנד. אין אַ פּאָר יאָר ארום נאָך דער אויפפירונג פון גאָלדפארענ'ס העברעאישן איין-אַקטער „דוד במלחמה“, ווערט דערציילט אין דער העברעאישער טאָג צייטונג „היום“, 1909, 5) וועגן דער אויפפירונג פון אַ העברעאישער פיעסע „עתידנו“, וואָס די צעירי-ציון פון איסט ניו יאָרק, תלמידים פון דער תלמוד תורה „תפארת ישראל“ האָבן געשפילט אין קלינטאָן האָל דעם ערשטן טאָג חנוכה אין יאָהר תר"ע. די דאָזיגע יוגנטלעכע אַנודה האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט שיינע חלומות וועגען א „תיאטר עברי ילדותי“ — אַ העברעאיש קינדער-טעאטער, וואו עס זאָלן אויפגעפירט ווערן פיעסן אין דער העברעאישער שפראך אין איינקלאַנג מיט דער אויפגעבונג פון דעם אידישן לאַנד. דער געדאַנק איז שטאַרק געפעלן געוואָרן אין די ציוניסטישע און העברעאישע קרייזן אין ניו יאָרק. דער רעדאַקטאָר פון „היום“ האָט געפונען פאַר נויטיק אָנצור-שרייבן אַן עדיטאָריעל וועגען דעם „תיאטר ילדותי תמיד“, לויבנדיק

5) ערשטער נומער, דערשינען דעם 18טן יולי, 1909, דער לעצטער נומער — דעם 5טן נאָוועמבער, 1909. ט"ה 90 נומערן. ארויסגע-בער מ. גאָלדמאַן, רעדאַקטאָר ב. צביון (דר. האָפּמאַן).

די אונטערנעמונג און אפעלירנדיק צו אידן צו שטיצן דאָס העברעאישע טעאטער אין אמעריקע.

די דאָזיקע ערשוינונג אין יענער צייט איז וויכטיק גענוג איבערצו-געבן פאר די קומנדיקע דורות וואָס די העברעאישע פרעסע האָט גע-זאָגט וועגן דער אויפפירונג פון העברעאיש טעאטער אין אמעריקע. איך גיב דאָ איבער פאר די לעזער דעם אַריגינעל פון דעם מאמר ראשי (דעם לייט-ארטיקל) פון „היום“ און אן איבערזעצונג דערפון.

תיאטר עברי ילדותי (6)

חברי אגודת צעירי ציון ממזרח ניו-יאָרק הרו והגו רעיון הגון ורם. הם עתידים להציג על הבמה באולם „קלינטאָן” ביום א' דחנוכה הבא (8 בדצמבר, תר"ע) בערב דרמה עברית לאומית בשם „עתידנו”. הדרמה הזאת חוברת על ידי שני המורים העברים ש. לערנער ונ. אהרנסאָן. הדרמה תערך על ידי תלמידי התלמוד תורה „תפארת ישראל” אשר ברחוב פענסילווייניא, במזרח ניו יאָרק, ילדים עברים מבני ו"א ועד י"ג שנה. הם מבקשים מאת כל חובבי עברית להכיר ולהוקיר את המפעל הלאומי הזה ולעזור להם לברוא וליסד תיאטר עברי ילדותי תמיד.

ובכן, כאשר הננו רואים מתוך ההודעה הקצרה הזאת נכבד מאד החזיון החדש הזה בחיינו הלאומיים בארץ הזאת. חברי אגודת „צעירי ציון” במזרח ניו יאָרק לא רק שיעמלו להציג מחזה עברי נערך על ידי ילדים עברים בשפת עברית, כי אם גם ישתוקו בכל לבם ונפשם ליסד תיאטר עברי ילדותי תמיד.

לגמור את ההלל על החזיון החדש הזה בחיינו ועל הפצם הרם, אך למותר הוא. אנחנו מאמינים כי כמעט שלא ימצא אף אחד בקרבנו, אף בין אלה מאחינו הנודעים במעוט חבתם אל שפתנו וכפרותנו, אשר לבו לא ירחש אהבה וכבוד והודיה לצעירים העברים הנפלאים האלה השוכנים בתוכינו בגבולות עירנו הזאת. ולזאת אנו חושבים ומקוים, כי שום אחד מאחינו בני ישראל לא ימנע את עצמו מתמוך את הצעירים האלה בכל מה דאפשר, כי ישיגו את הפצם לתועלת הנוך בני נעורינו ולתחית שפתנו אשר התחילה להראות אותות תנועה וחיים מהיום שבו הופיע „היום” העברי היומי ראשונה.

אין אידיש ליענט זיך דער עדיטאָריעל: —

„די חברים פון דער אגודה „צעירי ציון” פון איסט ניו יאָרק האָבן זיך דערטראכט צו אַ ווערטפולן און דערהויבענעם געדאנק. אינגינן וועלן זיי אויפפירן אַ נאציאָנאלע העברעאישע דראמע אונ-

(6) לייט ארטיקל אין „היום”, י"ט תשרי, תר"ע, ניו יאָרק.

טערן נאָמען „עתידנו“ (אונזער צוקונפט) אין קלינטאָן האָל, דעם ערשטן טאָג חנוכה, תר”ע. דידאָזיקע דראַמע איז די אַרבעט פון צוויי העברעאישע לערערס, ש. לערנער און נ. אהרנסאָן. די דראַמע וועט אויפגעפירט ווערן פון די תלמידים פון דער תלמוד תורה „תפארת ישראל“ אויף דער פענסילווייניע גאַס, אין איסט ניו יאָרק. די קינדער זיינען אין עלטער פון 11 ביז 13 יאָר. זיי ווענדן זיך צו אַלע ליבהאַבער פון דער העברעאישער שפראַך, זיי צו העלפן אין דער גרויסער נאַציאָנאַלער אַרבעט, צו גרינדן אַ באַשטענדיקן העברעאישן קינדער טעאַטער אין אמעריקע.

מיר זעען אין דעם דאָזיקן קורצן אַנאַנס אַ גרויסע און דערהאַרבענע דערשיינונג אין אונזער נאַציאָנאַלן לעבן דאָ אין לאַנד. די חברים פון דער אגודה „צעירי ציון“ פון איסט ניו יאָרק, ניט נאָר וועלן זיי אויפפירן אַ העברעאישע פיעסע דורך אידישע קינדער אין דער העברעאישער שפראַך, נאָר זיי האָבן אויך גרויס חשק צו עטאַבלירן אַ באַשטענדיקן העברעאישן קינדער טעאַטער דאָ אין לאַנד.

די לויבנסווירדיקע און דערהאַבענע אַקציע אין אונזער נאַציאָנאַלן לעבן איז גאָר ניט אַפּצושאַצן. מיר גלויבן קוים אויב עס גע- פינט זיך איינער צווישן אונז און אפילו צווישן די וואָס זיינען ניט קיין מאַמינים אין דער אויפֿלעבונג פון דער העברעאישער שפראַך און איר ליטעראַטור, אַז דאָס האַרץ זיינס זאָל ניט אַנקוועלן מיט ליבע און אַכטונג די דידאָזיקע וואונדערבארע יונגע קינדערלאַך, וועלכע וואוינען ביי אונז אין שטאָט. מיר האָפּן און דערווארטן, אַז קיין איינציקער איד זאָל ניט צוריקשטיין צו העלפן מיט וויפיל ער קען, אַז די קינדער זאָלן דערגרייכן דעם צוועק צו וועלכן זיי שטרעבן אויפצולעבן די העברעאישע שפראַך וואָס איז אַ סך דער הויבן געוואָרן זינט אונזער טעגליכע העברעאישע צייטונג „היום“ איז דערשינען.

אין דעם ציוניסטישן וואָכנבלאַט, „דאָס אידישע פּאָלק“, ווערט אַנאַנסירט אַ ביבליש-היסטאָרישע דראַמע, „מכירת יוסף“, געשריבן פון אַ יונגן העברעאישן דיכטער יצחק קאַצענעלסאָן. די דראַמע איז אויפגעפירט געוואָרן פון מיטגלידער פון דעם דר. הרצל ציון קלוב,

מיטוואך אָונט, דעם 19טן אפריל, 1914, חול המועד פסח, אין לע-
נאקס טעאטער, לענאקס עוועניו, קארנער 111טע גאס. דער אנאָנס
לייענט זיך אז: „די פאָרשטעלונג ווערט אויפגעפירט אונטער דער
פערזענלעכער דירעקציע פון דעם באוואוסטן שוישפילער און אר-
טיסט הערר לעאָן בלאַנק פון לענאָקס טעאטער. אין די פראַגראַמעס
וועט געדרוקט ווערן דער אינהאַלט פון דער פיעסע אין אידיש און
אין ענגליש, זאָ דאָס אויך די, וועלכע פארשטייען ניט העברעאיש
וועלן פארשטיין אלעס וואָס קומט פאַר אויף דער בינע. רעוו. מאַ-
סלאַנסקי און אנדערע באוואוסטע רעדנער וועלן רעדן.“ (7)

די פאָרשטעלונג איז געווען אַ גרויסער דערפאָלג. חברים פון
ציוניסטישע און פועלי ציוניסטישע פאראיינען, ווי אויך קינדער פון
העברעאישע שולעס און תלמוד תורה'ס, זענען געקומען זען די פיע-
סע „מכירת יוסף“ און הערן אַ לעבעדיק העברעאיש וואָרט. בלאַנק,
דער רעזשיסער, האָט אַ היבש ביסל צוגעהארעוועט איבער דער פיעסע.
גאנצע שטיקער האָט ער אַרויסגעוואָרפן און אייניגע סצענעס האָט
ער אליין צוגעשריבן, כדי צו געבן דעם עולם אַ „דבר מתוקן“ אויף
דער בינע. „איך האָב באשטעלט צו דרוקן די ליברעטאס אין אידיש
און אין ענגליש, האָט בלאַנק געזאָגט, כדי צושויער זאָלן פארשטיין
דעם ווערט פון אַ העברעאישער פיעסע און כדי צו דערמוטיקן דעם
אידישן עולם צו שיקן זייערע קינדער אין די העברעאישע שולעס,
צו לערנען העברעאיש.“ דער אינהאַלט פון דער רעדע פון רעוו. מאַ-
סלאַנסקי, איז אויך געווען אַ סאָרט דעמאָנסטראַציע פאר דער העב-
רעאישער שפראַך. דער באגאבטער רעדנער האָט געמאָלן ליכטיקע
בילדער וועגן דער צוקונפט פון העברעאיש אין ארץ ישראל, וואו
דער לשון הנביאים האָט שוין אָנגעהויבן צו פארנעמען אַ וויכטיקן
פלאַץ אלס די נאציאָנאַלע שפראַך פון דעם אידישן פאָלק אין דעם
אידישן לאַנד.

אין דער אידישער אַקטיאָרן וועלט אין ניויאָרק, האָבן זיך צו יע-
נער צייט, אין די יאָרן פון דער וועלט מלחמה, געפונען יוגנעלייט,
דילעטאַנטן, וועמען די אידישע בינע איז ניט געווען פרעמד. איי-

(7) „דאָס אידישע פאָלק“, 103 אפריל, 1914.

ניקע פון זיי זיינען געווען אמאטאָרן, וועלכע זיינען שוין מערערע מאָל אויפגעטראָטן אין ראָלן, טראַץ דעם וואָס זיי האָבן נאָך ניט געטראָגן אויף זיך דעם אָפיציעלן חותם פון דער אקטיאָרן יוניאָן. אייניקע זיינען געווען אָנגעשלאָסן אָן דער אָרגאניזאציע, וואָס איז געווען באקאנט אלס לאָקאל נומער 5. אין דער אָרגאניזאציע זיינען געווען מענטשן מיט גאָר אַ היפּשן שוישפילער-טאַלאַנט. אָבער אין דעם „מדור העליון“, אין דעם אויבער-שטיבל פון דער אקטיאָרן יונג יאָן האָט מען זיי ניט צוגעלאָזט.

צווישן די דאָזיקע יונגע מענער האָבן זיך געפונען אַ צאָל וואָס האָבן געקענט העברעאיש און האָבן שטענדיק גערעדט וועגן אויפֿ-פירן פּיעסן אין העברעאיש. געפינט זיך אַ נאָטיץ אין דעם וואָכנבלאט „התורן“ פון 7טן יוני, 1918, וואו עס ווערט געמאָלדן אז: „בנויאָרק נוסדה זה לא כבר חברה בשם „הבימה העברית“, שמטרתה ליסד תיאטרון עברי עממי, שיעבור בערי ישראל באמעריקה. התיאטרון יציג בעיקר מחזות מחיי ארץ ישראל. גדול ערכו של תיאטרון עברי שהוא דבר חדש באמעריקה, להפיץ את רעיון התחייה הלאומית ולהרביץ את דעת הלשון העברית והדבור העברי“.

(אין נויאָרק האָט זיך ניט לאנג געגרינדעט אַ חברה מיטן נאָמען „הבימה העברית“, די העברעאישע בינע, וועמעס אויפגאבע עס איז אויפצופירן פּיעסן אין אַ העברעאישן פּאָלקס טעאטער (אין נויאָרק) און איבערן לאַנד. עס לאָזט זיך גאָרניט אָפּשאצן דער ווערט פון אַ העברעאיש טעאטער אין אמעריקע. די דאָזיקע בינע וועט פּאַרשטעלן דאָס אידישע לעבן אין ארץ ישראל. דאָס איז אַ נייע אונטערנעמונג צו וועקן באַוואוסטזיין פון די אידן פאר דער אויפֿלעבונג פון דער נאַציאָנאַלער שפּראַך — העברעאיש).

דער ערשטער צוטריט פון דער הבימה העברית ארויסצוברענגען דעם געדאנק פון אַ העברעאיש טעאטער מכות אל הפועל איז געווען די אויפֿפירונג פון אַ פּיעסע מיטן נאָמען „אללה כרים“, אַ דראַמע אין דריי אַקטן, געשריבן פון ל. א. אורלאַף (הוצאת „קדימה“ ניו יאָרק תרע"ח). דער אנסאַמבל איז באשטאנען פון לייזע ווארון און עזרא הררי, צוויי שוישפילער פון ארץ ישראל, בן ציון דלמן, ד. שכנאי

יעקב גארדין

JACOB GORDIN

Playwright of the Modern Yiddish Drama.

"אזאט" יאן גארדין סטילא "פיינא
ניט געהר ליין א ביכטונג. און
אזאט גארדין "פיינא" א רעדאטיסט.
י. ג.

יעקב גארדין

דעם 4/1, 1915.

דעם דאזיקן זאך האָט יעקב גארדין אויפגעשריבן אויף זיין בוך "גאָט,
מענש און טייוועל", וואָס ער האָט געשיינקט צו דוד ב. טירקעל,
דעם 4טן יוני, 1905.

(שאכנאוויץ), א. לין און אנדערע. דער רעזשיסער איז געווען דער טאלאנטפולער אקטיאָר מאַרק שווייד. די דעקאָראַציעס, דער כאָר און די מוזיק, האָבן געטראָגן אַן אַרענטאָלישן כאַראַקטער. די פּיעסע „אַללע כּרים" איז אויפגעפירט געוואָרן דעם 16טן יוני 1918 אין אוירווינג פּלעיס טעאטער, אויף דער 14טער גאַס, נויאָרק. (8) אין אַ צווייטער מעלדונג איז „התורן", דעם 21טן יוני, 1918, ווערט געגעבן אַ קורצער איבערבליק וועגן דער אויפפירונג פון דעם „ערשטן העברעאישן טעאטער". אין דעם אַנאַנס ווערט שוין דערציילט, אז דעם זעלבן אָונט איז אויך געשפּילט געוואָרן דער מאַנאַלאָג „נאָך קבורה", פון י. ל. פּרי, איבערזעצט פון מ. פּיינשטיין, און דער „הוי קער" פון פּראַנסאַ קאַפּי, איבערזעצט פון א. מ. הרברט. (9)

בתוך כך, ווען אין אמעריקע האָט אָנגעהויבן אויפצושפּראַצן און זיך צו אַנטוויקלען אַ סאָרט העברעאישע בינע דורך קלובן און דראַ-מאטישע געזעלשאַפטן, האָט אין דער זעלבער צייט פון יענער זייט ים געהאַלטן ביים אויפגיין אַ ליכטיקער שטערן אויף דער העברע-אישער בינע. עס קלינקט כמעט ווי אַ פּאַראַדאָקס. אין סאָוועטן-לאַנד, וואו דאָס לערנען העברעאיש איז געוואָרן פּאַרפּאָלגט (פון די יעווסעקעס) אַלס אַ קאַנטער-דעוואָלוציאָנערע שפּראַך, וואו העברע-אישע ביכער און ספּרים ווערן אויסגעליידיקט פון די שאַפּעס פון יהודים, פון בתי מדרשים און פון ביבליאָטעקן און ווערן „אוועק געשיקט אין גלות" קיין אמעריקע און אנדערע לענדער, פּאַרקויפט צו ווערן דורך דעם „טאַרגסיין", ווערט אין סאָוועטרוסלאַנד געשאפּן אַ העברעאיש טעאטער, מיט דער צושטימונג פון דער רעגירונג, צו נויפגעשטעלט און רעזשיסירט פון די גרעסטע בינע מייסטערס, וואָס דאָס ראַטן לאַנד פּאַרמאַגט.

7. בן-ארי, אַ מיטגליד פון דער „הבימה"-טרופע, וואָס נחום

(8) זע „התורן", 5טער באַנד, נומער 13, 7טער יוני, 1918.
 (9) אין אַ בריוו צו מיר פון מאַרק שווייד 28טן מערץ, 1938, גיט ער מיר איבער, אז ער, שווייד, האָט איד אויפגעפירט „הגיסו החדש" פון דר. הרצל, און „מאַרצות רחוקות" איבערזעצט פון אי-דיש ביי י. ד. בערקאוויץ.

צמח האָט געגרינדעט אין מאַסקווע אין 1917, איז בספק, אויב די מאַסקעווער „הבימה“ איז געווען דאָס ערשטע העברעאישע טעאטער אין אייראָפּע. אין זיין בוך „הבימה“ (10) דערציילט בן ארי, אז „עס איז שווער פעסטצושטעלן ווען די „הבימה“ איז געגרינדעט געװאָרן, אויב די „הבימה“, וואָס נחום צמח האָט געגרינדעט אין ביאליסטאָק, האָט אַ שייכות צו דער „הבימה“, וואָס איז שפעטער געגרינדעט געוואָרן פון דעם אייגענעם צמח אין מאַסקווע.“ ער דערציילט ווייטער, אז די זעלבע ביאליסטאָקער גרופע איז געפאָרן קיין ווין אויפן ציוניסטישן קאָנגרעס (דער 11טער ציון־קאָנגרעס אין 1913), און דאָרטן געשפּילט פאר די דעלעגאטן אָסיפ דימאָוו פיע סע „דער אייביקער וואַנדערער“ אין אַ העברעאישער איבערזעצונג. לויט דער דאָזיקער השערה קען מען רעכענען, אז העברעאיש טעאטער איז געשפּילט געוואָרן אין רוסלאַנד נאָך אין יאָר 1913 פון אַ גרופע דילעטאַנטן, וואָס נחום צמח און זיינע חברים האָבן געגרינדעט. בן ארי גיט אויך אַן די סיבה, וואָס האָט געבראַכט צו דער גרינדונג פון העברעאישן טעאטער אין אייראָפּע: „דאָס נאַציאָנאַלע באַוואוסטזיין האָט מיט אימפעט געוועקט צו מעשים. ס'האָט זיך אנדעקט אַ קוואַל פון פאַרשלאָפּענע כוחות און מ'האָט אָנגעהויבן צו גרינדן קלובן, געזעלשאַפטן, לייען־קרייזן און אויך דראַמאַטישע קרייזן.“

דער פּראָצעס וואָס די „הבימה“ האָט דורכגעמאַכט ביז איר אויסוואַנדערונג פונם סאָוועטן־לאַנד, ווערט איבערגעגעבן באַריכות אין בן־ארי'ס בוך „הבימה“. דאָ וועל איך בלוז באַרירן בקיצור די פעריאָדע ווען די „הבימה“ איז געקומען קיין אמעריקע און האָט דאָ דורכגעפירט איר רעפערטואַר אין ניו־יאָרק, פילאדעלפיע און אין די פּראָווינץ־שטעט. דער ניו יאָרקער אידישער אימפרעסאַריא, ס. יוראק, האָט געזען שפּילן די „הבימה“ אין פאַריז, און עס איז אים שטאַרק געפּעלן געוואָרן. „מיט אזא נייקיט אויף דעם טעאטער־פעלד“, האָט ער געזאָגט, „קאָן מען אין אמעריקע מאַכן זייער אַ סך געלט.“

(10) זע „הבימה“ פון ד. בן־ארי, איינלייטונג פון דר. מוקדוני, פאַרלאַג י. ת. שטיין, שיקאַגאָ, 1937, זײַ 25.

ער האָט טאקע לאנג ניט געטראכט, און אין 1926 געבראכט די „הבימה“ קיין אמעריקע.

דער אויפטרעטן פון דער „הבימה“ האָט פארכאפט די פאנטאזיע פונם אידישן עולם אין ניו יאָרק. נאכט נאָך נאכט איז דאָס מאנס-פיעלד טעאטער אויף זיבן-און פערציקסטע גאס און בראָדוויי, און שפעטער אין אוירווינג פלייס טעאטער אויף דער איסט סייד, געווען געפאקט פון ווינקל ביז ווינקל. אזא קינסטלעריש שפילן איז נאָך ביז דאמאָלט אין אמעריקע ניט געזען געוואָרן. די ברייטע אידישע פאָלקס-מאסן, וועלכע קענען אַזוי ווייניק העברעאיש, האָבן אפילו מוחל גע-ווען אויף דעם אומפארשטענדלעכן לשון וואָס האָט זיי געקלונגען אַזוי מאַדנע, און מיטגעטאנצט אין דעם התלהבות'דיקן ריקור. דער שיי-נער אנסאמבל-שפיל, די זיסע חסידישע ניגונים, די פאנטאסטישע טענץ, די רייכע ליכט-עפעקטן, די מאַדנע מלבושים ווי בכלל יעדער ריר און קער, האָבן געמאכט אן אומגעהויערן איינדרוק אויף „עמך“, און ער איז אַרויס פון טעאטער אַ דערהויבענער און צופרידענער.

די אמתע אָפשאצונג פון די „הבימה“-פאָרשטעלונגען איז אָבער געקומען פון דעם אינטעלעגענטערן עולם, פון די משכילים און העב-רער, פון די ציונים און לומדים. ביי זיי איז די העברעאישע פאָר-שטעלונג פון אנסקי'ס „דיבוק“, לייבויק'ס „גולם“ און ריכארד בער'ס „יעקב'ס חלום“ געווען אן אמתע התגלות, אן אנטפלעקונג וואָס האָט פארכאפט דעם אָטעם און פארטראָגן אין די עולםות העליונים. מ'האָט די שפילער באטראכט ווי מיסטיקער און מקובלים, ווי א יתר הפלטה פון די יוצאי מצרים וואָס האָבן פארשפעטיקט די עליה, ווי אלטע העברעער פון א פאָנטאסטישער וועלט, ווי קינדער פון די הכירי שבטים אריינדריינ-גנדיק אין לאַנד פון די פרעה'ס, ווי דער לעגענדארישער עתיד וואָס פאר-קערפערט אין זיך און בינדט זיך צונויף מיט דעם עבר פון אברהם אבינו, דער באגרינדער פון דער אידישער נאציע.

איר זיצט אין טעאטער פארגאפט מיט אן אָפן מויל. איר זעט די אנטפלעקונג פון פארבאָרגענע וועלטן, פון די צפת'ער מקובלים אין הארי'ס צייטן, און אייך דוכט זיך, אַז דאָס האָבן פארבאָרגעזשעט אהער אַ גרופע מיסטיקער ערגעץ פון אלטע וועלטן און פארגאנגענע

דורות, ווען דער מענטש איז נאך געווען נאנט צו גאט און געדינט כביכול מיט גאנצקייט, מיט התלהבות, מיט שירים ותשבחות. אט דער דאזיקער געפיל האט ארומגעכאפט די צושייער וועלכע האבן צוערשט געזען שפילן די הבימה טרופע אין פילאדעלפיער מעטראפאליטאן אפערע הויז, און שפעטער אין גארדען טעאטער, אום ווינטער פון 1926 אין פילאדעלפיע. אן איבערמענטשלעכע השגה האט באקליידט כמעט יעדן פון די שוישפילער וואס האט אזוי ווי היפנאטיזירט דעם צושייער און אים פארטראגן אין פרעמדע, אומבאקאנטע וועלטן.

האט דער אינטעליגענטער עולם מיט פרייד אויפגענומען די הבימה שפילער. מ'האט זיך פארגעשטעלט, אז די דאזיקע מענטשן האבן אין לעבן געבראכט דעם באשאף פון א נייעם צווייג אין דער העברעאישער ליטעראטור, די טעאטער קולטור, וואס איז ביז איצט געווען א ספר ההתחום ביי אידן. עס האט זיך אויסגעראכט, אז דורך דער הבימה טרופע וועט געבויט ווערן א מאָדערנע העברעאישע בינע אין אמעריקע.

האט אָבער פאסירט, אז מיט דעם הבימה קאלעקטיוו, (11) וואס איז געקומען קיין אמעריקע, איז מיטגעפאָרן דער שטן. צווישן די חברים האט אריינגעטראָטן אן אומצופרידנקייט, א דיסהארמאָניע צו ליב פארשידענע טעמים, ווי עס באשרייבט בן־ארי אין זיין „הבימה“ בוך. דער קאלעקטיוו איז זיך צעפאלן. אייניקע פון די שוישפילער זיינען אוועק קיין קאליפאָרניע, און אנדערע זיינען אָפגעפאָרן קיין ארץ ישראל, דאָס נאטירלעכע לאַנד פאר דער הבימה, און דאָרטן געגרינדעט א העברעאיש טעאטער.

(11) די טרופע „הבימה“ וואָס איז אָנגעקומען קיין אמעריקע איז באשטאנען פון פאָלגנדע:

נחום צמח, חנה ראוינה, ב. טשעמערינסקי, ר. בן ארי, חיהלע גראבער, א. ווינאר, בנימין צמח, י. גאלאנד, ח. יודעלעוויטש, א. מעסקין, י. בראַטנאָוו, צבי פרידלאנד, א. פּוּדקין, ד. איסקין, בענאָ שניידער, חביבה פּוּדאלאָוואַ, ח. הענדלער, ש. באַראַקס, ארי וואַר שאווער, מרים גאָלדין, בן־חיים, טשעטשיק אפרתי, נ. ווינאר, א. רובינשטיין, ח. איידעלמאן, ש. ברוק, ת. ראבינס, בת־עמי, ה. גאָ ווינסקא, ח. פאדואית, ס. ליוביטש און א. באַראַק.

אוניברסיטת תל אביב
בית קבר טוהר

נאמן
אברהם גולדפאדען

צִעִים וּפְרָחִים

גא-נאמן 4 יולי 1905

218, E. 11 St.
N. Y.

אספת שירים שונים

מאת

אברהם בן חיים ליפא גאָלדפֿאדען

יליד קאנסטאנטין ישרן

נרפם פעם ראשונה בויטאמיר בשנת תרכ"ה בהיותו תלמיד בית מדרש הרבנים בויטאמיר
ועתה נרפם מחדש בהוצאה שניה ע"י המדפיס יוסף פישער בקראקא.

קראקא

בדפוסו של יוסף פישער (גראַדנאָססע 62)

שנת תרנ"ז לפ"ק.

אויפשריפט פון אברהם גאָלדפֿאדען צו דוד ב. טירקעל.

Autograph of Abraham Goldfaden.

מיט דעם דורכפאל פון „הבימה“ אין אמעריקא, זיינען צערונגען געוואָרן די האָפענונגען פאר אַ העברעאיש טעאטער, און דער שייך נער חלום פון די אמעריקאנער העברעער איז אוועק מיטן רויך. גאָלד פאנדענס נבואה וועגן שפּילן העברעאיש טעאטער אין אמעריקע, איז מקוים געוואָרן אָבער ניט אויף לאנג. ער אליין האָט שוין ניט דערר לעבט צו זען זיין חלום אלס ווירקלעכקייט דאָ אין לאַנד.

זעקסטער קאפיטל

די העברעאיש-דאמאטישע אגודות, — „העברי הצעיר“ און זיינע חבריט. — העברעאישע משפחות אין פילא-דעלפיע. — אויפפירונג פון הירשביינ'ס „אינטעליגענט“ אין העברעאיש. — טשיריקאָוויס „אידן“ („היהודים“) און אנדערע איבערזעצטע פיעטן אויף דער העברעאישער בינע. — „הבימה הצעירה“. — די אסאָשיאייטעד תלמוד תורה'ס העלפט ענטוויקלען די יונגע העברעאישע בינע. — בן ארי אָרגאניזירט די געזעלשאפט „פרגוד“ — אויפפירונג פון שלום עליכסיס „עמד“ צו דער קאָנ-ווענשאָן פון הסתדרות עברית אין פילאדעלפיע.

די פילאדעלפיער יונגע העברעער זיינען ניט געבליבן הינטערשטע-ליק אויף דעם נעביט פון לימוד עברית און פון הבימה העברית. א לאנגער צעטל פון העברעאישע פאראיינען געפינט זיך פארצייכנט אין פארשידענע אויסגאבן אין טעגליכע צייטונגען און אין פעריאָדישע שריפטן אין פילאדעלפיע. דער ציוניסטישער כראַניקער און חובב השפה, יעקב צוזמער, גיט אָן אַ לאַנגן צעטל מיט נעמען פון העברע-אישע אגודות: „דוברי שפת עבר“, „עבריה“, „העברי הצעיר“, „התחיה“, „תרבות“, „ועד העבודה עברית“, „אגודה לתרבות עברית“ און די „חברותא“.

די טוער פון די דאָזיקע געזעלשאפטן זיינען געווען ציוניסטן, פועלי ציון און סתם נאציאָנאל געוואָנענע אידן. דער צוועק פון די אגודות איז געווען צו פארשפרייטן די העברעאישע שפראך, קולטור און דאָס העברעאישע ספר.

אָונט-קלאַסן צום לערנען העברעאיש ווערן דורכגעפירט אַ פאָר מאָל אַ וואָך אין בית ציון, 1514 ס. 6טע סט., אין דער יאָנג ווימענס יוניאָן, 428 ביינברידזש סטריט און אין דער היברו ליטעראטור סאָ-סיטי, 310 קעטרין סטריט. די לערער אין די אָונט שולן זיינען גע-ווען חיים ראָזען, שמואל רייכלין, מ. בערדיטשעווסקי, יהושע בלאָך און ב. שולמאַן. דער סדר הלימוד איז באשטאנען פון קריאה וכתובה, דיבור עברית, תולדות עם ישראל, תנ"ך, רש"י און משנה. צייטנווייז ווערן אויך געהאלטן לעקציעס איבער תלמוד און חכמת ישראל פון אזעלכע מוסמכים ווי פראָפעסאָר הענרי מאלטער, דר. בן ציון האַלפער

פון דראפסי קאלעדוש, יהודה קויפמאן, דר. ניומאן, הרב ב. ל. לעווין-טאל און אנדערע.

די אקטיוויסטע אָרגאניזאציע פון די העברעאישע געזעלשאפטן איז געווען „העברי הצעיר“. צווישן די חברים האָבן זיך געפונען יונגע לייט, וואָס אַ חוץ זייער בקיאות אין דער העברעאישער ליטעראטור, האָבן זיי אויך באזעסן אין אַ היפשער מאָס אַן אלגעמיינע וועלטלעכע בילדונג. זייער לערנען איז געווען לשמה. העברעאיש איז געווען דער הינטערגרונט פון דער נאציאָנאלער באַוועגונג און די אויפהאלטונג פון אירדישקייט דאָ אין לאַנד. זיינען טאקע פון דער דאָזיקער „אגודת העברי הצעיר“ ארויסגעקומען אייניקע יונגעלייט, וועלכע זיינען שפעטער געוואָרן די לערער און פירער אין ציוניזם. (1)

(1) אינס פּונקט פון „העברי הצעיר“ וואָס געפינט זיך ביי יצחק שוואַרץ דאָטירט אָקטאָבער, 1912 און יוני 1914, געפינען זיך פּאָלגן די קע נעמען פון די חברים פון דער אגודה (די ערשטע איניציאלן פון אַ גרויסער צאָל נעמען זענען אין פּונקט אַרויסגעלאָזן געוואָרן): מ. אלימאַנסקי, אייזיקמאן, אבעלמאן, יהושע בלאָד, יוסף בודער, מ. בער דיטשעווסקי, חברה ברוידא, משה באַגדאָנסקי, גאָלדבערג, גינבורג, אלחנן גין, הערמאן, חברה הער, הירשפעלד, יואל הערמאן, מענדל הענדלמאן, וואן, וואַלדאווסקי, י. טעלעס, טאלטשינסקי, טענענבוים, הערי טשעבראַוו, יוסף יוספּטאַן, טשעלקין, יצחק יאַמפּאָלסקי, ליכט מאן, דוב לעווין, פּנחס לאַנדין, שלום מזרחי, מינץ, מעסעלאָוו פּנחס מאַנועל, מיצמאן, נייטען סיימאן, סיקאַרניק, מילטן פייערשטיין, פּוֹל לעו, פינקאַוויטש, חברה פערלמאן, פריישטאַט, קאלעד, איסור קוק, יהודה קויפּמאן, קאָהן, אלחנן קאַפּלאַן, קוטשינסקי, ראָזן, חיים ראָז זען, רייך, שמואל רייכלין, יצחק שוואַרץ, חברה שוחט, עליזבערג יוסף לאַנדאַן, דר. שימשעלעוויטש, חברה שרה שימשעלעוויטש, יעקב מלמד, יעקב פען, נושה מילמאן, שולמאן, חנא גאָטעספעלד, יצחק קריס, חברה גרעץ, באַרדמאן, בייליס, קיציס, קופּער, גודמאן, יאַפע צבי ראַטמאן, גרשוו ראַטנער, פעלדמאן, מרדכי הענקין, שוואַרצמאן, ה. פּיוואָואַר, רבקה עליזבערג, מ. ציזלינג, מילער, מרדכי וואַקס, ליפּשיץ, קועל, אַברהם לייב בערקאָוויץ, צבי נובאַקובסקי, דוד נובאַקובסקי, מ. העלפּערן, דוד יצחק מאן, מאיר עלמאַנסקי, סעס גראַסמאן, ברוך פייער, שוחט, גרעסין, יעקב צוומער, פּנחס הכהן מאַרדעל, פּלג, און גרשוו אַגראַנסקי.

ערשטע שורה: אברהם מאבאק, ג. פלג, זכריה מאיר פרידמאן, נייטן וועקסלער.
צווייטע שורה: יצחק שווארץ, חיים ראזין, א. 5. בערקאוויץ, יעקב ציומער, מישה באנדאנסקי, יצחק ראזין.
דריטע שורה: פ. נוימאן, שלום מורדע, נאָלדע נוימאן, מ. אראשקע-לעווין, מרים שווארץ, ש. וואלדאווסקי, (נאמען אומבא-
קאנט) ד. פּוּסער.

א וויכטיגע דערשיינונג איז דער אויפקום פון א פאָר צענדליק משפחות אין פילאדעלפיע, וועלכע האָבן דערצויגן זייערע קינדער אויף דער העברעאישער קולטור. אָנהויבנדיק פון וויגל ביז זיי האָבן דערגרייכט דעם עלטער אלס תלמידים אין אוניווערסיטעט.

די פאמיליע דר. חיים הערים (א שוואַגער פון דר. יהודה קויפמאן) איז די אויסשטייענדע צווישן די משפחות העברעער אין פילאדעלפיע. די זין און טעכטער פון דר. הערים זיינען גוט באהאוונט ניט נאָר אין דער העברעאישער שפראך און ליטעראטור, נאָר אויך אין תלמוד און נושאי כליו. דער עלטערער זון, זעליג, איז פראָפעסאָר פון העברעאיש אין פענסילווייניע אוניווערסיטעט. די אנדערע משפחות זיינען: יצחק שוואַרץ, אברהם לייב בערקאָוויץ, ישראל פאול, מאיר לעווין, זעליג באלאבאן, פייוול ניומאן, חיים ראזען, אלחנן גין, חברים פון דער געוועזענער אגודה „העברי הצעיר“, ווי אויך די קינדער פון די העברעאישע לערער, דר. ש. פיטליק, אלחנן ירדן, דר. בית־הלחמי, דר. ז. הומסקי, דר. נ. שרה, און אייניקע אנדערע משפחות. פון די דאָזיקע אידישע הייזער זיינען שפעטער ארויסגעקומען די יונגע מענער און פרויען, וועלכע האָבן געבראכט צום אויסדרוק די העברעאישע בינע אין פילאדעלפיע.

די משפחות און נאציאָנאלע געזעלשאפטן, צווישן וועלכע עס האָבן זיך געפונען א גרויסע צאָל היימישע משכילים, האָבן צוגעגרייט אן עולם, וואָס איז געווען מסוגל תופס צו זיין דעם אינהאלט און די האנדלונג פון א העברעאישער פיעסע. די דאָזיקע טוער האָבן פשוט באשאפן א יש מאין. די חברים פון די העברעאישע געזעלשאפטן האָבן געליפערט אי די שוישפילער אי די צושויער.

די געזעלשאפט „העברי הצעיר“, האָט אין 1915, אָרגאניזירט די ערשטע הבימה גרופע אין פילאדעלפיע. די ארבעט צו אָרגאניזירן די הבימה איז איבערגעגעבן געוואָרן אין די הענט פון אברהם משה דאָרפאן (כפרי). (2)

כפרי איז געווען אן אלזייטיקער קולטורעלער מענטש, מיט א היפשער מאָס זעלבסט בילדינג. ער איז אויסגעפאָרן א וועלט און

האָט מרביץ געווען די העברעאישע שפראך צווישן דער אידישער יוגנט אויף יעדן געביט, וואו עס האָט זיך נאָר געמאכט אַ געלעגנהייט. אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן האָט כפרי זיך אָפגעגעבן מיט פריוואטע לערן שטונדן אין די היימען פון דעם רייכערן קלאַס אידן. כדי צו פאָרגרינגערן זיין אַרבעט מיט די ענגליש רעדנדע קינדער, האָט ער אַרויסגעגעבן אַ בוך אין ענגליש „די נאטירלעכע סיסטעמע אין דעם אונטערריכט פון ביבלישער געשיכטע“, עמפיער פּאָבלישינג קאָמפאניע, ניו־יאָרק-פאָריז, 1934, 180 ז"ז.

כפרי האָט מיר צוגעשיקט זיין ביאָגראַפיע עטלעכע טעג פאר זיין טראַגישן טויט (ער איז געטויטעט געוואָרן דעם 19טן יוני, 1937, אין אַן אָטאָמאָביל צוזאמענשטויס). (3) די אויטאָביאָגראַפיע פון אברהם משה דאָרפמאן (כפרי) איז פול מיט היסטאָרישע פאסירונג גען אין אָנהויב פון דער וועלט מלחמה. ער דערמאָנט דאָרט באַקאנטע מע שרייבער און געזעלשאַפטלעכע טוער אין דריי וועלט טיילן ביז ער קומט צו דער גרינדונג פון דער יוגנטלעכער העברעאישער בינע אין פילאדעלפיע.

ער דערציילט מיט וואָס פאר אַן עגמת נפש אים איז אָנגעקומען צונויפצושטעלן די „בימה עברית“. זייענדיק פריש פון ארץ ישראל איז אים געווען שווער זיך צופאסן צו דער הפקרות און אומפאָראַנט-וואָרטלעכקייט וואָס ס'האָט דעמאָלסט עקזיסטירט אויף דער איד-

(3) אברהם משה דאָרפמאן (כפרי) איז געבוירן געוואָרן דעם 9טן יוני, 1891, אין קעשענעוו בעסאראַביער גובערני. אין 1905 איז ער געוואָרן טעטיק אין דער ציוניסטישער באַוועגונג און אין 1906 איז ער געקומען קיין ארץ ישראל וואו ער האָט געלערנט אונטער דער השגחה פון ישראל בעלקינד. אין דער וועלט מלחמה האָט ער געארבעט צוזאמען מיט וולאדימיר זשאַבאָטינסקי אין אלעקסאנדריע, אין די אינטערעסן פון די אידישע פליכטלינגע. פון מצרים איז דאָרפ מאן אָפגעפאָרן קיין אמעריקע וואו ער האָט זיך באַזעצט אין פילאדעלפיע. דאָ האָט ער זיך אָנגעשלאָסן אין דער אגודה „העברי הצעיר“ און האָט געגרינדעט די „הבימה העברית“. געטויטעט געוואָרן דעם 19טן יוני, 1937.

שער גאס בנוגע העברעאיש. די טענה איז געווען אז העברעאיש איז א סידור שפראך, זי איז טויט און ניט נויטיק. אזוי פיל פראבלעמען האָבן געדאפט געלייזט ווערן איידער ער האָט געקענט איינלאָרן דעם עולם און אים ווייזן וואָס מען קען טאָן אויף העברעאיש. עס האָט געפעלט אַ פּיעסע; עס האָבן געפעלט שפּילער; עס האָט געפעלט אַ פּלאַץ און געלט די ערשטע פּיעסע אויפֿ-צופּירן. די חברים האָבן באשטימט צו שפּילן דעם „אינטעליגענט" פּון פּרץ הירשביין. ער האָט די פּיעסע איבערזעצט אין העברעאיש. חברים פּון דער אגודה „העברי הצעיר" זיינען געווען די שפּילער. מיט זיי האָט ער די ראָלן שטודירט און אויך רעזשיסירט די פּיעסע. אליין האָט ער געשפּילט די ראָלע פּון נחומען. די חברים א. ל. בער-קאוויץ, ס. הענדלמאַן, חנה יצחקי (אייזיקמאַן), איר ברודער ראובן יצחקי, האָבן מיט מסירת נפש אים מיטגעהאַלפּן אין דער שווערער אונטערנעמונג.

ענדלעך איז די פּאַרשטעלונג געגעבן געוואָרן. דער דערפּאָלג האָט איבערגעשטיגן אלע דערווארטונגען. די קריטיק אין די אידישע צייט-טונגען האָט זיך זייער ווארים אָפּגערופּן. אויף אזא אופן איז גע-לייגט געוואָרן דער פּונדאמענט פּון אַ העברעאישער בינע אין פּר-לאַדעלפּיע.

צווישן די אמאטאָרן פּון דער הבימה העברית האָבן זיך געפינען אויך אייניקע פּאַמיליע־מענטשן, וואָס האָבן באַדאַרפּט מאַכן אַ לעבן פאַר פּרוי און קינדער. אפילו די אומפאַרהייראַטע יונגעלייט און מיר-דלעך איז אויך אָנגעקומען דער לעבן שווער, פּונדעסטוועגן האָט מען ניט געקוקט אויף קיינע קרבנות און מ'האַט דורך די נעכט געאַרבעט, געמאַכט רעפּעטיציע און פּון די קעשענעס אויסגעגעבן אויף דעקאַ-ראַציעס און אַנדערע מכשירים.

א סך אַרבעט האָבן די יונגע מענטשן אריינגעלייגט אין דער פּאַר-ברייטונג פּון דער ערשטער אויפּפירונג אין הירשביינס „אינטעל-גענט". די רעפּעטיציעס און פאַרהאַנדלונגען זיינען געפּירט געוואָרן אין העברעאיש. דער „נשף" איז צוגעגרייט געוואָרן מיט התלהבות און איבערגעבנקייט. יעדער חבר האָט שטודירט זיין ראָל ווי דער הוימישער מתמיד פּלעגט זיך פאַרטיפּן אין אַ בלאַט גמרא. די חברים

האָבן געפילט, אז זיי באשאפן א נייעם בנין וואָס וועט מיט דער צייט פארנעמען א וויכטיקן אָרט אין דעם אידישן לעבן. א טייל חברים האָבן גע'חלום'ט וועגן אוועקפאָרן קיין ארץ ישׂראל און דאָרטן גרינדן א העברעאישע בימה.

און אויב שוין יאָ שפילן טעאטער, טאָ זאָל עס זיין מיט אלע קליפערלעך. זאָל אויך ניט פעלן קיין העברעאישער כאָר און אָר-קעסטער, וואָס זאָל דעם שפילן באגלייטן מיט מוזיק און געזאנג. איז טאָקע דער דאָזיקער צווייג פון טעאטער אויך ניט פארנאכלעסיקט געוואָרן. אין דער דראמאטישער גרופע האָט זיך געפונען א יונגער-מאן, אברהם לייב בערקאָוויץ, מיט א מוזיקאלישן חוש, און ער האָט צוזאמענגעשטעלט א כאָר און מיט אים איינגעשטודירט העברעאישע שירים און ניגונים. ער האָט אויך באזאָרגט אן אַרקעסטער דיריגירט פֿון א באקאנטן מוזיקער, מאיר גאראדעצער, אין וועלכן עס האָבן זיך באטייליקט סיי מיטגלידער פון זיין אייגענער פאמיליע און פרעמדע צוגעצויגענע טאַלאַנטן. טעג און נעכט האָט בערקאָוויץ פאַר-שווענדט מיטן כאָר און אַרקעסטער און מיט זיי אזוי לאנג געקנעלט ביז זיי זיינען רייה געוואָרן זיך צו באטייליקן אין א העברעאישער פאַרשטעלונג. (4)

מיטוואַך דעם זיבעטן טאָג חנוכה, דעצעמבער 8, 1915, איז אויפגעפירט געוואָרן אין ליריק האָל, זעקסטע און קארפענטער סטריט, פרץ הירשבוין'ס, „דער אינטעליגענט“. יענער אָונט איז געווען א וויכטיקע געשעעניש אינם פילאדעלפיער אידישן לעבן. פון אַלע גער-גנטן איז מען געקומען זען און הערן שפילן טעאטער אין דער שפראך פון אונזערע נביאים. דער כאָר איז געווען געקליידט אין אַריענטאַל-לישע קאָסטיומען, און האָבן מיטגעהאַלפן שאפן די געהעריקע סביבה. אויך די שפילער האָבן זיך שטארק אויסגעצייכנט, און דורכגעפירט זייערע ראָלן מיט גרויס איבערגעבנקייט און פיינער באציאונג. דער

(4) איו א בריוו ווענדט זיך אברהם לייב בערקאָוויץ, צו דעם מרכז ההסתדרות העברית אין ניו־אָרק אז די הסתדרות זאָל אים קומען צו הילף בנוגע דער אָרגאניזירונג פון א העברעאישן כאָר אין פילאדעל-פיע. דער בריוו איז אָדרעסירט צו י. אפרת איינער פון די חברים פון דער הסתדרות.

אברהם משה דאָרפּמאַן

רעזשיסער און איינער פון די גרינדער פון דער יוגנטליעכער
העברעאישער בינע אין פילאדעלפיע.

ABRAHAM M. DORFMAN (Kofri)

One of the Founders of the Juvenile Hebrew Stage in Philadelphia

[Faint, illegible text covering the upper and middle portions of the page, possibly bleed-through from the reverse side.]

[Faint, illegible text covering the lower portion of the page, possibly bleed-through from the reverse side.]

זאל איז געווען געפאקט מיט מענטשן, און געשטורעמט מיט אפלאך-דיסמענטן.

צווישן די געסט, איז אויך געווען דער אקטיאָר מישא גערמאן, וועלכער איז אליין אַ ליבהאַבער און קענער פון העברעאיש. גערמאן האָט א סך מיטגעהאַפן צום דערפאַלג פון דער פּיעסע. ער האָט איינשטודירט די פּיעסע מיט די שוישפּילער און אונטער זיין אויפֿ-זיכט זיינען געמאכט געוואָרן די רעפּעטיציעס. צווישן די פּאַרזאַמל־טע האָבן זיך אויך געפּינען די קינסטלערן דיינא פּיינמאַן און לויס גערמאן. זיי האָבן מיט באוואונדערונג נאָכגעפּאַלגט יעדן פון די יונגע שפּילער. זיי האָבן זיך גאַרניט געקענט פּאַרשטעלן, אַז יונגע אמאַטאָרן זאָלן ארויסווייזן אזוי פיל קענטעניש אין שפּילן טעאַטער. דער אַנסאַמבל איז באשטאַנען פון בן דוב (א. ל. בערקאוויץ), אלס אפּרים; הדסה (אַסתר הענדלמאַן), אַלס זיין ווייב; מ. כפּרי (דאָרפֿ-מאַן), און כּנרת, אלס זייערע קינדער; יצחקי (אייזיקמאַן) און זמירה (חברה ספּיוואק) אַלס שניידערס; פּלג באכמאַן, אַלס דער קאָוואַל; בודער, קרול, בן אהרן, אלס אויפּזעער; מזרחי, אלס דער סופּלער. דער גרויסער דערפּאַלג פון דער אויפּפירונג פון הירשביינ'ס „אינ־טעליגענט“, האָט דערמוטיקט די יונגע שפּילער פון „הבימה העברית“ אויפּצופירן נאָך העברעאישע פּיעסן. דאָס מאָל האָט די גרופּע אויס־געקליבן טשיוריקאָוו'ס „די אידן“, איבערזעצט אין העברעאיש פון שלום מזרחי, אונטערן נאָמען „היהודים“. אין משך פון פיר חדשים, האָבן די יונגעלייט זיך צוגעגרייט צו דער אויפּפירונג. דער רעזשי־סער איז געווען עזרא הררי, א יונגערמאַן מיט אַ היפּשן טאַלאַנט פאַר טעאַטער, וועלכער האָט שוין געהאַט פּאַרזוכט דעם טעם פון שפּילן אויף דער אידישער בינע.

חבר הררי איז געקומען פון ארץ ישראל, ער האָט געקענט העב־רעאיש און געהאַט אַ שטאַרקע נייגונג צו דער בינע. ער, הררי, צוזאַ-מען מיט מ. דאָרפּמאַן (כפּרי), האָבן צוגעגרייט דעם אַנסאַמבל, האָבן צעטיילט די ראָלן יעדן לויט זיין זשאַנר. אין דער פּיעסע האָבן אַנטייל גענומען בן דוב (בערקאוויטש), אַלס לייזער פּרענקל; הור־וויץ און הדסה, אלס באָרים און לאה, סטודענטן אין אוניווערסיטעט; עזרא הררי, אַלס שלמה; כּנרת, אלס מאשא; מ. כפּרי, אלס נחמן, אַ

ציוניסט; מ. ציזלינג, אלס בערעזין; א. כרדיטשובסקי, אלס איסור-סאָן; צ. א. ראָזין, אלס פּורמאן; אליעזר ראָזין, אלס צייטונג-טרעך-גער; אלחנן גין, אלס אהרן; חברה יצחקי, אלס חנה; אסתר עפרון, אלס שרה; מלמד, אלס דאָרפּסמאן; קרול, אלס דער פּויער. צווישן די אקטן איז אויך פאָרגעקומען אַ קאָנצערט, אין וועלכן עס האָבן אָנטייל גענומען גדליה שיינפעלד, מאקס סינאווסקי, ארטור בלאנק און עליזאבעט גאראדעצער.

מוצאי שבת, דעם 18טן מערץ (ערב פורים, 1916), איז אויפגע-פירט געוואָרן טשיריקאָוו'ס „די אידן“ (היהודים), אין געוועזענעם מעטראָפּאליטאָן זאל, 717 פּעירמאונט עוועניו. אויך די דאָזיקע פאָרשטעלונג איז געווען אַ גרויסער דערפאָלג. אן אינטעליגענטער עולם האָט אָנגעפילט דאָס פּלאַץ און האָט שטארק הנאה געהאט פון דעם שפּילן פון די יונגע העברעער.

די האַניקס-חדשים פון דער העברעאישער טרופע האָבן אָבער אָאנג גיט געדויערט, געוויסע מיספּאַרשטענדענישן זיינען אריינגעטראָטן אין דער אגודה, „העברי הצעיר“. אויפן פּראָגראם פון דער גרופע זיינען נאָך געווען פּאַרצייכנט אנדערע פּיעסן, וואָס האָבן באַדאַרפט געשפּילט ווערן אינם לויף פון דער צייט. די פּיעסן וואָס זיינען שוין געווען פּאַרברייטעט צו שפּילן, זיינען געווען: „די נבלה“ פון פּרץ הירשבין און „לאַנדסלייט“ פון י. ד. בערקאָוויץ. זיי זיינען אָבער קיינמאָל ניט ארויסגעבאַרכט געוואָרן מכוח אל פּוועל. אייניקע חברים פון דער אגודה, „העברי הצעיר“, האָבן אָרגאַניזירט אַ פּאַר נייע העברעאישע אגודות מיט דעם נאָמען „התחיה“, און „אגודה לתרבות עברית“. ביידע אגודות האָבן געהאט קיצור ימים און די העברע-אישע בימה אין פּילאדעלפּיע איז אונטערגעגאַנגען.

אין די מוחות פון אייניקע חברים האָט נאָך אָבער אלץ געטליעט אַ פונק פון העברעאישן טעאַטער. די אמאָליקע דילעטאַנטן זיינען שוין געוואָרן טאַטעס פון דערוואַקסענע קינדער, — איז אייניקע פון די חברים איינגעפאלן צוזאַמענצושטעלן אַ קינדער-בינע מיט דעם נאָמען „הבימה הצעירה“. אברהם לייב בערקאָוויץ, מיט דער הילף פון אַ פּאַר אנדערע חברים, האָבן צונויפגעשטעלט אַ קינדער-גרופע, צו שפּילן העברעאיש טעאַטער.

תכנית הנשף

א. פתיחת הנשף: פ. ברדצבסקי

ב. תזמורת ומקהלה:

נ.ס. ציונה: שירת השומר

(פ.י. דוב-הזמירה)

ג. על ערך הנשף - מ. כפרי

ד. המקהלה והתזמורת: שירו, שירו

ה. "העברי הצעיר" - ח. ראזין (בין המערכות)

ו. החזיון: "האינטלגנט"

מאת פרץ הרשפין

מתורגם עברית ע"י מ. כפרי

דרמה בשלש מערכות

המשחקים:

אפרים	-	בן דוב
רחל	-	הרסה
נחום	} ילדיהם	מ. כפרי
אסתר		כנרת
זהובה	} פועלים	יצחקי
שרה		זמירה
יצחק		פלג
חיים		פודער
זלמן	-	קרול
הפקיד	-	בן-אהרון
הלחשן	-	מזרחי

ז. סגירת הנשף בשירת התקווה.

הצגה מתכוננת בעתיד הכי-קרוב

להצגת החזיון "אלישע-בן-אבויה" מאת י. גורדיין

דרמה בארבע מערכות.

Hebrew Program of the play "The Intelligent" by Peretz Hirschbein

מעטראפאליטאן האלל,
717 Fairmount Ave.

לטובת גן הילדים

"הבמה"

סניף העב"ה הצעיר

עורכת החו"ן השני בפילא.

ביום שבת * «ערב פורים»

בהנהלת מיסד הגן הבימה בפילא.

מ. כפ"ר

ובהשתתפות המשיג מדי של התיאטרון
העממי בפו.

עזרס הר"ר

תוצג הדרמה המפורסמת

== "היהודים" ==

מאת משיריקאיו.

עברית ש. מזרחי

פלאדלפיה

March 18th 1916.

Hebrew Program of the play "The Jews", by Chirikov.

המשורר ג. שיינפעלד

(באריטאן סאלא) ישורר:

נמשו צללים המשחקים:

לייזער פריינקל	-	-	בן דוב	
בארים } לאה	בתנ.	תלמ.	אניב.	הירוויץ
				הדסה
שלמה, עוזרו של ר' לייזר	-	עזרא הררי		
מאשא, משרתת	-	כנרת		
נחמן, ציוני	-	מ. כפרי		
ברזין, סטודנט חברו של פורים	-	ציולינג		
אירסון, פועל בבית חרושת	-	ברדיטשבסקי		
פזמאן, דוקטור מדיצין	-	רוזין צ. א.		
ישראל, נושא עתונים	-	רוזין אליעזר		
אהרון, אחיו של לייזר	-	גין		
חנה, אשתו של אהרון	-	יצחקי		
שרה, הדודה	-	אסתר עפרון		
האדון בשמכיה	-	...		
פאן	-	מלמד		
אבר	-	קרול		

עוברים, שוטרים, המון פועלים ואכרים.

הקורות—בקישינוב. בשנת 1905.

בין המערכות ינגנו:

סאקס סינאווסקי } ארטהור בלאנק }	נארמא } פעטיטי }	אמבראט
		נארעל

פסנתר

גיב עלויבעטה נארדעמזער.

התקוה

שם במקום ארוים.

די פראָבע פון דער הבימה הצעירה צו שפילן טעאטער איז פאָר-געקומען זונטיק ח' טבת, תרפ"ח, אין א גרויסן צימער, אין דער היים פון אברהם לייב בערקאָוויץ, אויפן ראָג פערטע און פאפלאר גאס. בערקאָוויץ האָט אויפגעשטעלט א ספעציעלע בימה מיט בענק, מיט דעקעראציעס, טעכנישע איינריכטונגען, בילעטן, פראָגראמען און אלעס וואָס איז נויטיק צום שפילן טעאטער. בערקאָוויץ אליין איז געווען דער סופלער, דער רעזשיסער און געהאַלפן די קינדער אין דער אויפפירונג פון א העברעאישן איינאקטער „הבובה החולה“ (די קראנקע ליאלקע), וואָס י. ש. אדלער האָט אָנגעשריבן אין קינדער-זשורנאַל „העדן“, (ארויסגעגעבן פון בת שבע גראבעלסקי, אין ניו יאָרק).

דער איינאקטער איז א מעשהלע, ווי א ליאלקע ווערט קראנק, די „מוטער“ רופט א דאָקטאָר, וועלכער ברענגט מיט זיך א נורס, און דאָס ליאלקעלע ווערט באהאנדעלט ביז עס ווערט געזונט און גייט אראָפּ פון בעט. נעבן קראנקן-בעט אויף דער פאָדלאָגע, זיצן קינדערלעך, חברים פון דער קראנקער, פארזאָרגט און רעדן צווישן זיך וועגן דער קראנקער. די קינדער, וועלכע האָבן אַנטייל גענומען אינם איינאקטער, זיינען געווען: מתתיהו בן דוב בערקאָוויץ, אלס דאָקטאָר; יחיאל שחור (שוואַרץ), אין א פרויען ראָלע, אלס מאמע; חיה איש חדש (ניימאן), אלס קראנקן שוועסטער; דרורי שחור (שוואַרץ), אלס די בייבי; זאב בערקאָוויץ און חיים ניימאן, אלס חברים פון דער קראנקער. דעם זעלבן אָונט איז אויך דורכגעפירט געוואָרן א קאָנצערט, אין וועלכן עס האָבן אַנטייל גענומען די אויבנדערמאָנטע קינדער, אין א העברעאישער איבערזעצונג „חנוכה געלט“ פון שלום עליכם, „עקדת יצחק“, א שיר פון הלל בבלי, „השד“, און א שיר פון א שטיינבערג.

די אויפפירונגען פון קינדער פאָרשטעלונגען אין העברעאיש זיי-נען געווען א גוטער מיטל זיי צו פאראינטערעסירן און געבן אינספיראציע צו לערנען העברעאיש. די קינדער-שפילער זיינען שפעטער אויפגעטראַטן ביי פארשידענע געלעגנהייטן אין העברעאישע פאָר-לעזונגען און דעקלעמאציעס. אייניקע פון די קינדער האָבן דערנאָך אַנטייל גענומען אין העברעאישע פאָרשטעלונגען, וואָס זיינען אראַנט-

זשירט געוואָרן פון די אַסאַשיאייטעד (פאַראייניקטע) תלמוד תורה'ס. די אַסאַשיאייטעד תלמוד תורה'ס אין פילאדעלפיע באשטייט פון אַ גרופע דערציאונגס אַנשטאַלטן פון איינצלנע תלמוד תורה'ס אין פאַרשידענע געגנטן פון שטאַט, און אלע זיינען זיי אונטער דער אויפֿ-זיכט פון דער פילאדעלפיער צדקה פּעדעראַציע פון וועמען זיי ווערן סובסידירט. (5)

אַלס איינעם פון די פראקטישע מיטלען צו דערנענטערן דעם קינד צו אידישקייט און צו דער העברעאישער שפראך, האָט די פאַרוואַל־טונג פון צייט צו צייט אויך אויפגעפירט העברעאישע פאַרשטעלונגן גען צוגעפאַסט צו די גייסטיקע כחות פון קינדער. די ערשטע העברעאישע פאַרשטעלונג „בת יפתח“, איז אויפגעפירט געוואָרן אין 1926 אין דעם אוקראינער האַל, פּרענקלין און כראון סטס. דאָס איז געווען אַ מאָנאָלאָג, געשריבן פון מ. פיינשטיין, איינער פון די לערער, פון דער נאַרטאייסטערן תלמוד תורה, פון דער אַסאַשיאייטעד גרופע. אין דער אויפפירונג האָבן אַנטייל גענומען די קינדער פון יענער תלמוד תורה, אונטער דער השגחה פון אלחנן ירדן. צו דער דאָזיקער פאַר-שטעלונג זיינען געקומען די עלטערן פון די קינדער פון דער אויבנ־דערמאָנטער שול און אויך אייניקע פריינט וואָס קענען העברעאיש. אין 1929 איז אויפגעפירט געוואָרן אַן איינאַקטער, געשריבן פון

(5) דער בודזשעט פון דער אַסאַשיאייטעד גרופע האָט באַטרָגן אין 1936 די סומע פון 92,211,00 דאלער. צו דער דאָזיקער סומע האָט די צדקה פּעדעראַציע צוגעטרָגן 68,000 דאלער, און די איבע־ריקע געלטער זענען אריינגעקומען פון שכר לימוד א. א. ז. ו. אַ קליי־נע טייל פון דעם געלט גייט אויך פאר דער אויפפירונג פון העברע־אישע פאַרשטעלונגען. לויט דעם באַריכט פון דירעקטאָר בען ראָ־זען געפֿינען זיך אין פילאדעלפיע 95 אידישע לערנאָנשטאַלטן אין וועלכע עס גייען אַרײַן תלמוד תורה'ס, ישיבות, זונטיק שולעס, וואָכן שולעס פון פאַרשידענע לערן סיסטעמען און אינסטיטוציעס. די פאַר־אייניקטע תלמוד תורה'ס, פאַלק שולן, אַרבעטער רינג שולן, שולן פון דעם אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער אָרדן און אויך עטליכע פּריוואַט זדרים פון מלמדים, וואָס זענען נאָך פאַרבליבן פון די אימיגראַנטן יאָרן. צוזאַמען געפֿינען זיך אין די אלע לערן אַנשטאַלטן 13,378 חלמדיים. (פון אַ באַריכט פון דירעקטאָר בען ראָזען, 1936).

דעם העברעאישן נאָוועליסט ש. 5. בלאַנק. דאָס איז געווען אַ חנוכה פאָרשטעלונג, אין וועלכער עס ווערט דערציילט ווי אזוי די אידן אין ירושלים קעמפן קעגן די יוונים און קומען ארויס די זיגער. די דאָזיקע אונטערנעמונג איז געגעבן געוואָרן אין דעם עדיקוישאָנאל צענטער נומער 2. — אַ פורים פאָרשטעלונג „בימים ההם“ פון דעם זעלביקן שרייבער, איז געשפילט געוואָרן אויך אין דעם זעלבן עדיקוישאָנאל צענטער אין יאָר 1931. — „התחרות“, אן איינאקטער פאָרשטעלונג, געשריבן פון דר. א. הענדלמאן, פרינציפאל פון דעם עדיקוישאָנאל צענטער נומער 1, 5טע און מאַר גאַס, איז אויפגעפירט געוואָרן אין יאָר 1930.

צו דעם 800טן געבורטס־יאָר פון רמב"ם, האָט א. מאַרגאַליס אָנ־געשריבן אַ קינדער פיעסע אין העברעאיש, אונטער דעם נאָמען „חיי משה בן מיימון“. דער יונגערמאַן מאַרגאַליס, איז אַ בן ארץ־ישראל, אַ חוץ דעם וואָס ער איז באהאוונט אין דער העברעאישער שפראך איז ער אויך אַ געניטער טעאטראַל. ער איז איינער פון דער טרופע, וואָס האָט געשפילט אין שוואַרצ'ס קונסט־טעאטער. די פיעסע איז געשפילט געוואָרן פון די תלמידים פון דער העברעאישער הויך שול אין דעם דאָן טאָן אירישן צענטער, אונטער דער רעזשי פון מחבר א. מאַרגאַליס.

דער פאקולטעט פון די אסאָשיאייטעד תלמוד תורה'ס האָט בשותפות אָנגעשריבן אַ העברעאישע פיעסע אין וועלכער אַראָף היטלער איז געווען די הויפט פיגור. די דאָזיקע אַרבעט איז געווען אונטער דער אויפפיר פון דעם לערער שמואל לייב בלאַנק. בלאַנק האָט שפעטער אויך אָנגעשריבן אַ חזיון, „היהודי הנצחי“, אין וועלכן מען דערזעט די גרויזאמע אידן־פארפאָלגונגען אין אלע צייטן. דער חזיון הויבט זיך אָן מיט נבוכדנצר'ן, וועלכער פאַר־טרייבט די אידן קיין בבל, גייט אַדורך די עפאָכן פון המן, טיטוס, טאַרקוועמאַדאָ, און קומט צו דער איצטיקער צייט פון גרעסטן פאַר־פאָלגער, אַדאַף היטלער.

דער „אייביקער איד“ (היהודי הנצחי) ווערט פערזאָנפּיצירט אין דעם געשטאַלט פון אַן אַרעמען, אָפגעריסענעם אידן וואָס טראָגט זיך אַרום מיט דער תורה און געפינט דארין זיין פולשטענדיקע באשיצונג

און זיכערונג. אין פראָלאָג דערהערט זיך דער בת קול קומען פון אַ חורבה: „אוי לו לבן שגלה מעל שלחן אביו“, (וויי צום קינד וואָס איז פארטריבן פון טאטנס טיש). דער חזיון ברענגט אויך ארויס די ליכטיקע פערזענליכקייטן אונזערע ווי, משה רבנו, ישעיה הנביא, ירמיהו הנביא, יוחנן בן זכאי, דון יצחק אברבנאל, דער בעל שם טוב, דער ווילנער גאון, דר. הרצל, אחד העם און חיים נחמן ביאליק.

שפילנדיק די ראָלן פון די דאָזיקע מענטשן, ווערט דאָס אידישע קינד דורכגענומען מיט דעם גייסט פון תנ"ך, מיט דער פּעריאָדע אין וועלכער אונזערע חז"ל האָבן געלעבט ביז צו דער מאָדערנער צייט פון אונזערע גרויסע לערער און פירער. זייער אמוזירנט איז די סצענע ווען דער מלאך דומה רופט ארויס פון די קברים די אידישע פאָר-פאָלגער און שטעלט זיי פאר איינס נאָך איינס פאר דעם מאָדערנעם המן. היטלער דערפרייט זיך גאָר מיט די דאָזיקע מענטשן. ווען נבובדנצר, המן, טאַרקוועמאַדאַ, דערצײלן אים זייער ביטורן סוף, ווערט אדאָלף שטארק אויפגערעגט און זיין אויסגעשריי „הוּוּ ורעם“ (דאנער וועטער), איז א קלאַגעדיקע אַנצוהערעניש, אַז דער בחור פילט זיך ניט מיט אלעמען.

טאַרקוועמאַדאַ דערצײלט היטלערן אלסדינג, וואָס מען דענקט וועגן אים אויף יענער וועלט: „מאחורי הפרגוד שמעתי כי בפמליא של מעלה כבר נחתך גזר דינך למיתה משונה ומנוולת, ועזרת נשים צדקניות שבגן עדן, ארבעת האמהות של היהודי הנודד הזה: שרה, רבקה, רחל ולאה, כבר הכינו דגים של לביבת בשם „היטלריה“, לאכלם בשמחות וגיל ביום מפלת היטלר מזרע עמלק (במועל פנים כלפי מעלה). ברשות רבותי וכל הטמאים והשחורים, בתור כהן לאלהי האש והכליון, כביכול לכבודו של איזה ישו מנצרת, הרינו מניח את כפי על ראשך, היטלר יקירי, ואומר בקול רם בדברי אחר מבני היהודי הזה, שמואל הנביא היה שמו: מחר אתה — בקבר!“

(פון הינטער דעם פאָרהאנג האָב איך געהערט, אַז די פּמליא של מעלה האָט שוין לאנג באשטימט, אַז דו זאָלסט איינגעמען אַ מיתה משונה. און מיט דער הילף פון די הייליקע וויבער אין גן עדן, די באָבעס פון דעם דאָזיקן פארוואַגלטן אידן: שרה, רבקה, רחל און לאַה, איז שוין לאנג אָנגעגרייט געהאקטע פיש צו פייערן דיין מפלה. זיי

רופן די פיש „היטלריה“ צו עסן מיט פרייד אין דעם טאָג פון היטל לער'ס מפלה. אינם נאָמען פון אלע טמא און שווארצע חברה אלס כהן צום גאָט פון פייער און פארלענדונג, כביכול, צום כבוד פון יעזוס פון נצרת, לייג איך אוועק מיינע הענט אויף דיין קאָפּ, טייערער היטל לער, און זאָג אויף אַ הויך קול, ווי דער אידישער נביא שמואל האָט געזאָגט: מאָרגן וועסטו ליגן אין קבר!

נאָך דער פאַרשטעלונג קומט פאַר אַ סצענע אין עמק יזרעאל אין אַ קבוצה, וואו די חלוצים און חלוצות זינגען נאציאָנאלע לידער. ווען דער מאָרגנשטערן אין מזרח גייט אויף, דערזעט זיך פון דער-ווייטנס דאָס אָנקומען פון דעם אייביקן אידן אין דעם אידישן גבול, זיין פנים איז באלויכטן, ער קומט פונקט ווען די חלוצים און חלוצות זינגען דעם שיר „תחזקנה ידי כל אחינו“ און אנדרעע לידער.

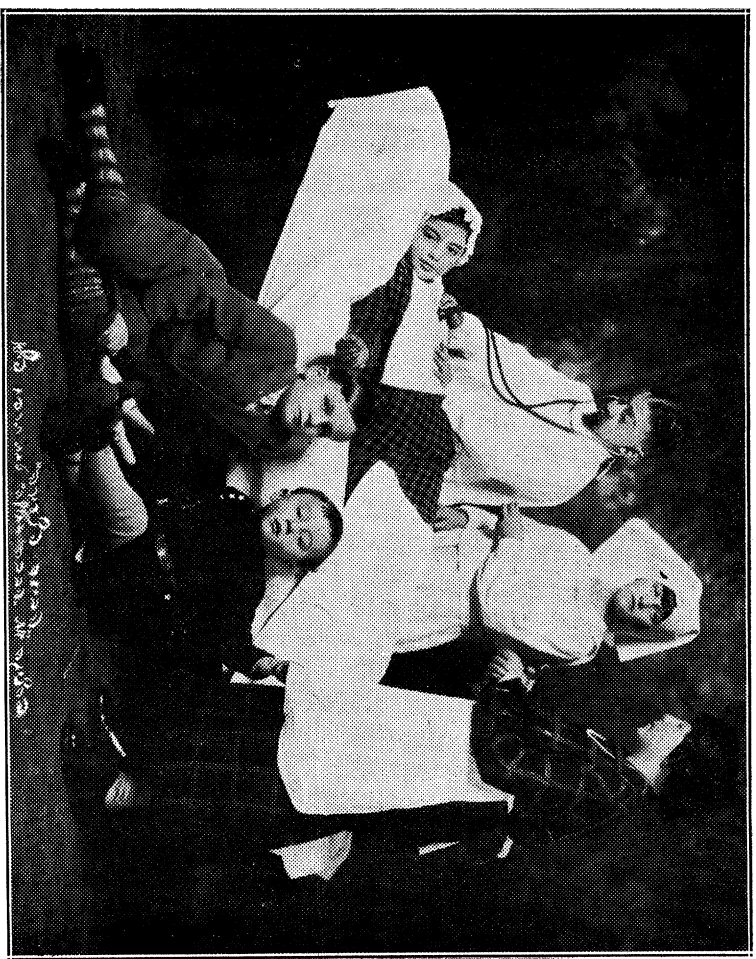
אין דער פאַרשטעלונג האָבן אָנטייל גענומען יהודית פערל, מאיר פאַרמאן, הערי מילרואן, ראָבערט זאב, ראובן דאנאש, מנחם טיקטין, מארטן שווארץ, אלבערט זאמאנסקי, האָרייס קאץ, לעאָנארד שאץ, נאָרד מאן באַרקאן, יודישין סיווער, סירוס ניומן, פיליפּ זשיטאמיר, איד-ראעל זעליג, הערשל מעט, ווארען ליוויי, גרשון צוקין, מתתיהו בער קאָוויץ, מילרער פערל, נוגה בית-הלחמי. דאָס זיינען געווען תלמידים צווישן די יאָרן 18 און 21 פון דער העברעאישער הויך שול.

די דראמאטישע געזעלשאפטן זיינען אויך ניט הינטערשטעליק גע-בליבן בנוגע גאסט פאַרשטעלונגען. אין די ערשטע יאָרן פון דער אנט-וויקלונג פון טעאטער אין פילאדעלפיע האָבן די גאסט פאַרשטעלונג גען געשפילט אַ וויכטיקע ראָל אינם לעבן פון פילאדעלפיער אידן. די „קארפן קעפּ“ פון דער טעאטער פראָפעסיע פלעגן זיך ארויסלאָזן פון נויאַרק אויף דער פראָווינץ און מוזנה זיין די אידן מיט דער אויפ-פירונג פון אידישע פיעסן. קען מען אפשר אָננעמען פאר א סימן טוב דאָס וואָס די פראָווינץ שטעט האָבן דערגרייכט צו דער מדרגה באהערט צו ווערן מיט אַ העברעאישער גאסט פאַרשטעלונג.

האָט פאסירט אין דעצעמבער, 1936, ווען אין פילאדעלפיע איז פאַרגעקומען די 17טע ועידה (קאָנווענשאָן) פון דער הסתדרות עברית פון אמעריקע. דאָס איז געווען אַ וויכטיקע פאסירונג אין דעם איר-דיש-נאציאָנאלן לעבן אין לאַנד. אין פריערדיקע יאָרן איידער די

HEBREW "CHILDREN'S GROUPE".

תעבדעאזישע "קינדער גרופע".

טרשטע שודרה: זאב בערקאווייך, חיים ניימאן.
פאצינענס": דרורי שווארץ.
צווייטע שודרה: יוזאל שווארץ, חיייה ניימאן, מתתיהו בערקאווייך.

דאזיקע פארזאמלונג איז פאָרגעקומען אין פילאדעלפּיא, פלענט די הסתדרות עברית אָפּהאלטן אירע קאָנווענשאָנס אין דערזעלבער צייט מיט די קאָנווענשאָנס פון די אלגעמיינע ציוניסטן. די ועידות פון דער הסתדרות עברית פלעגן באטראכט ווערן פון די ציוניסטישע מאסן, וועלכע האָבן ניט געקענט קיין העברעאיש ווי אן אבר המדולדל, ווי אַ מין צוטשעפעניש צו די ציוניסטישע קאָנווענשאָנס.

האָבן די מנהלים פון דער העברעאישער אָרגאניזאציע איינגעזען, אַז די הסתדרות איז שוין אַרויסגעוואקסן פון די קינדערוויקעלעך און איז שוין בכח צו שטיין אויף אירע אייגענע פיס. ווי עס איז די מאָדע דע ביי קאָנווענשאָנס פון די מערסטע אָרגאניזאציעס, איז די הנהלה תמיד מקדיש א טאָג אויף פארוויילונגען און גיבן די דעלעגאטן א געלעגנהייט זיך צו באַראַויקן פון דער נערוועזער און אויפגערעגטער שטימונג, וואָס הערשט תמיד אויף זייערע זיצונגען. האָבן ממילא אויך די פירער פון דער הסתדרות צוגעגרייט אזא מין פארוויילונג אין דער פאָרם פון אַ הערבעאישער פאָרשטעלונג.

דורך אנאָנסן אין די צייטונגען און צירקולאַרן האָבן די פירער מודיע געווען, אַז צו דער זיבצנטער קאָנווענשאָן וועט זיין אַ נייע אַטראַקציע; מ'וועט דאָרטן אויפפירן אין העברעאיש דאָס גרויסע געזעלעכט, ווינס, „עמך“, פון שלום עליכם, איבערזעצט פון אידיש דורך י. ד. בערקאוויטש.

דער באַקאנטער שוישפילער, בן ארי, פון דער „הבימה“, האָט אָרגאניזירט אַ טרופע פון דילעטאַנטן אונטערן נאָמען „פרגוד“ (פאָר-האנג), און די דאָזיקע טרופע האָט עס נאָך אַ מיזאמער שטודיע פון גאַנצע פיר חדשים אויפגעפירט די פיעסע.

באמת האָט די פרגוד-טרופע ניט אויפגעפירט די גאַנצע פיעסע, נאָר קיים דעם פּראָלאָג, און פאָרגעקומען איז עס זונטיק דעם זיבן און צוואַנציקסטן דעצעמבער, 1936, אין אַדיטאָריום פון דער קאָנ-גרענישאָן עדת ישורון, בראָד און דיימאָנד סטריט. בערך פינף הונדערט מענטשן האָבן צוגעזען די פאָרשטעלונג, און זיך זייער ווארעם אָפגערופן אויפן שפּילן. דער עולם איז באַשטאַנען פון העברעאיש ריינדיקע, איבערגעבליבענע פון אַמאָליקע העברעאישע געזעלשאַפטן, משכילים פון אלטן דור און אַ גרויסע צאָל פון דער יוגנט, תלמידים

פון תלמוד תורה'ס און די צוויי ישיבה'ס — ישיבת משכן ישראל און ישיבת אהל משה.

די פרנוד טרופע איז באשטאנען פון יונגע מענער און פרויען אין די יארן פון 18-20. העברעאיש האָבן זיי גערעדט מיט דער הברה הספרדית, וועלכע איז אנג געווען שווערלעך פאר די עלטערע משכילים. טאקע דעריבער האָט דער רעזשיסער, בן ארי, פרובירט אויסמירן א גרויסן טייל פון דער „פּראָזע“. למשל, זוען דער שניידער שימעלע סא-ראקער דערצײלט זיינע ארבעטער וועגן דעם הלום, אז ביי אים אין שטוב וואקסט א בוים מיט גאָלדענע רענדלעך, האָט בן ארי אוועקגע-שעלט אויף דער בינע א בוים מיט „דנרי והב“, כדי אויסצומירן די מעשה פון הלום אין ווערטער.

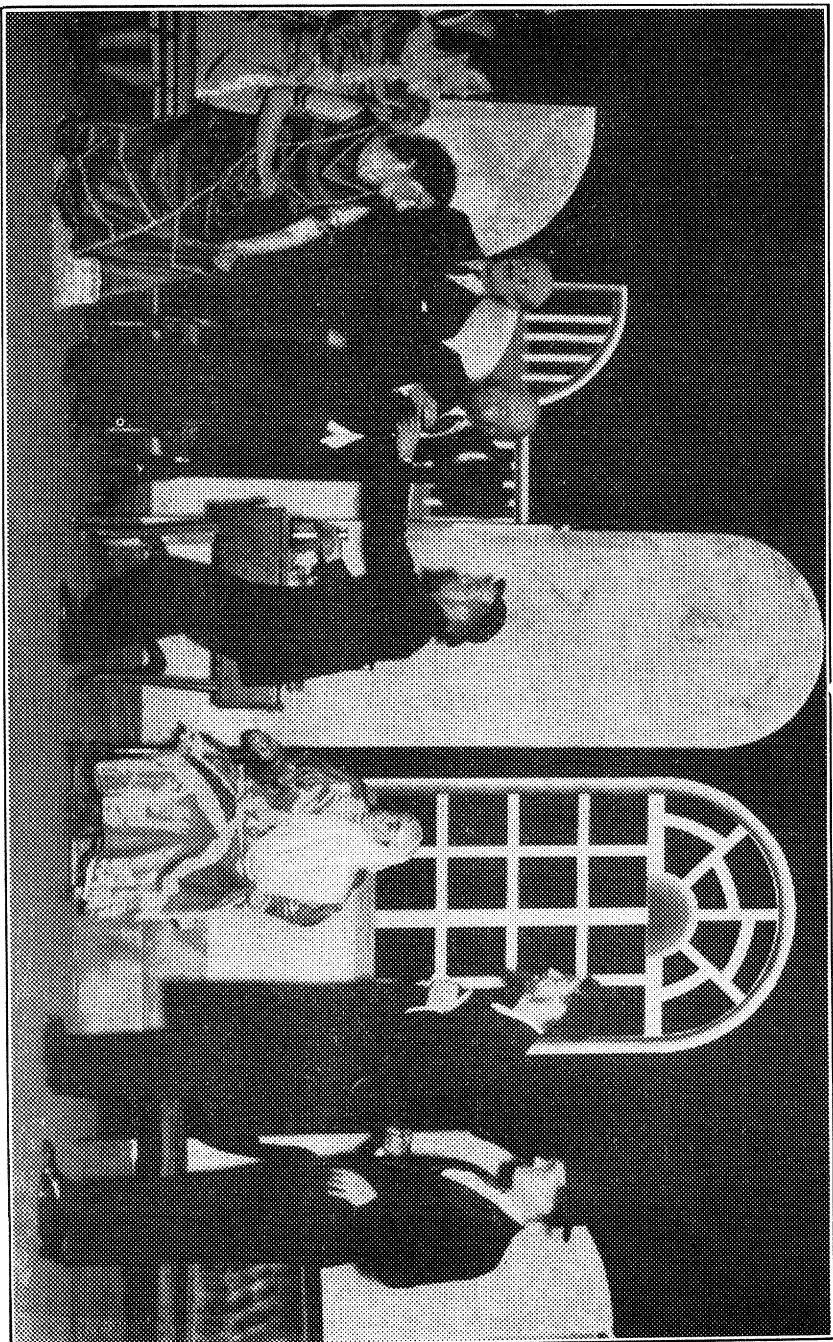
די פּאַרשטעלונג דאָ אין פּילאדעלפיע, איז געווען די פרעמיערע און שפעטער מיט אַ יודיש האָט די טרופע אויפגעפירט די גאנצע פיעסע אין ניו־יאָרק. גאנץ אָפט פלעגט אין פּילאדעלפיע אויפגעפירט ווערן פרע-מיערע פּאַרשטעלונגען פון נייע פיעסן אין אידיש. דירעקטאָרן פון נר-יאָרקער אידישע טעאטערס פלעגן קומען אהער זען די ערשטע פּאַרשטעלונגען און שפעטער שפּילן די זעלכע פיעסע אין נר-יאָרק. אומגעפער דאָס אייגענע האָט אויך געטאָן בן ארי מיט זיין פרנוד אנסאמבל. ער האָט געוואָלט זען ווי אזוי די פיעסע „עמד“ וועט זיך איינגעבן אין פּילאדעלפיע כדי שפעטער זאָל די זעלכע פיעסע געשפּילט ווערן אין ניו־יאָרק.

מיט דעם שפּילן פון דער פרנוד גרופע האָט זיך ווידער ארויסגע-ווּזן, אז אברהם גאָלדפאדען האָט געהאט רעכט, אז אמעריקע איז יאָ מסוגל צו אנטוויקלען אַ העברעאיש טעאטער. כמעט אין יעדער גרוי-סער שטאָט וואו די ציוניסטישע באוועגונג איז פארשפּרייט און וואו עס געפינען זיך תלמוד תורה'ס און העברעאישע לערן-אנשטאלטן, ווערן אָרגאניזירט יוגנטלעכע גרופעס וועלכע פירן אויף צו געוויסע אָנגעלעגנהייטן צייטמעסיקע העברעאישע איינאקטערס.

דער פרנוד איז פארבליבן עקזיסטירן א לענגערע צייט אין ניו־יאָרק. אין דער ציוניסטישער צייטונג „דאָס אידישע פּאָלק“ פון דריטן מערץ, 1939, געפינט זיך דער דאָזיקער אנאָנס:
„די העברעאיש-דראמאטישע סטודיאָ „פרנוד“ פון דער העברעאיש-

"PARCOUR" GROUPE

"פארגוד" גרופע

A SCENE OF "AMICHO"

א סצענע אין "עפוד".

שער יוגנט אָרגאניזאציע מאכט באקאנט אַז זונטיק דעם ניינצנטן מערץ, 1939, וועט זי אויפפירן אין העברעאיש העררי סעקלער'ס דריי אקטויִ קע דראמע „החווה“, ווי אויך י. 5. פּרז'ם „אחרי ההלויה“. די אויפ־ פירונג וועט פאָרקומען אין „מאסטערס אינסטיטוט טעאטער“, הונד דערט דריטע גאס קאָרנער ריווערסייד דריוו. אלע העברעער פון ניו יאָרק ווי אויך אלע פריינט פון העברעאישן טעאטער זיינען איינגעלאָדן צו קומען.

פאָלגענדע זיינען געווען די משחקים פון דעם „פּרנוד“ וועלכע האָבן געשפילט אין דער פּיעסע „עמך“ :

קופיל — — — — — דוד טלזנר
מוטיל — — — — — ש. גרינבערג

פועלים בבית שימלי

ביילקע בת־שימלי — — — — — זהבה מיינער
עטי־מני, אשת שימלי — — — — — שרה קטלר
שימלי סורוקר, חייט — — — — — משה דייוויס
סולומון פיין, רוק עשיר — — — — — מרדכי ופר
קולטון, סוכן על בתי סולומון — — — — — משה עטנברג
פּריל הקמחית — — — — — רחל גינזברג
סולובייטשיק, שדכן מודרני — — — — — חיים דב שטיין
גורנטולר, נשיא הבנק — — — — — יוסף קסטנר

אנשי כתרילובקה

פועלות בפרולוג — שרה הורביץ, גרשון אייזנברג, פנינה מילברג,
שושנה פּר, שרה דון, דוד גולדווסר.

בן-ארי

גרינדער פון דער העברעאישער יוגנט גרופע „פרגוד“.

BEN-ARI

Organizer of the Pargod Groupe.

זיבעטער קאפיטל

„ברוך ממגנצה“ — היסטאָריש סימבאָלישע פּאָעמע פון שאול טשרניחובסקי, אויפגעפירט צו זיין זעכציקסטן געבורט יאָר. — היידעלבערג די שטאָט פאר דיכטער און שרייבער. — די קרייץ־ציגלער אין זיד דייטשלאנד. — טשרניחובסקי פארקערפערט די אידישע צרות אין א מסודר. — דער קונטרס פון ר' אליעזר בר נתן הלוי. — א. ל. בערקאָוויץ פירט אויף די פּאָעמע אין דער היברו ליטעראַטור סאַסייעטי. — ער שפילט די הויפט ראָלע פון „ברוך ממגנצה“.

שאול טשרניחובסקי האָט געשריבן זיין בארימטע פּאָעמע, „ברוך ממגנצה“ (ברוך פון דער שטאָדט מאיניץ) אין היידעלבערג, דייטשלאנד, אין יאָר 1902. אין יענער צייט זיינען אויך דערשינען פון אים אנדערע שירים אין דייטשלאנד. 1)

משמעות, אז טשרניחובסקי האָט א לענגערע צייט פארבראכט אין זיד־דייטשלאנד, און טאקע דאָרטן געשאפן נאָר א סך פון זיינע בעסטע ווערק. היידעלבערג איז געווען אן אידעאלער אָרט פאר אונדזערע דיכטער. יענער געגנט וואו ווייך־סאמעטענע ווינטעלעך שוועבן ארום אויף די בויער פון אָדענוואַלט און פארפיומען־ריחות צוגיסן זיך פון די גראָזן אויף די גרינע לאַנקעס, האָט עס באַראַיקט דעם געמיט און געגעבן שאַפונגס־כח צו אונזער דיכטער. די רואיקע וואסערן פון דעם נעקאר האָבן בלי ספק אים געגעבן די אינספיראציע צו שאַפן אַזעלכע קינסטלעריש־פּוֹלשטענדיקע פּאָעמעס זוי „ברוך ממגנצה“, „מוצאי שבת“, לביבות מבשלות“, און אנדערע.

אין יענעם גאָט געבענשטן געגנט האָט עס זיך אין עלפטן יאָרהונדערט אויסגענאָסן דער צאָרן אויף אונזערע קעפ. די קרייץ־ציגלער האָבן דערקלערט קריג דעם אידן, און אין נאָמען פון זייער קריסטליכער אמונה אויסגעקוילעט טויזנטער אידישע משפחות אין די שטערט און

1) שירים שאול טשרניחובסקי מהדרה חמישית, לייפציג, תרפ"ט.

שטערטלעך ארום די טייכן רהיין, נעקאר, מאזעל, און מאין. (2) ווי עס זעט אויס האָט טשרניחובסקי גענומען דעם מאטעריאל פאר דער דאָזיקער פּאָעמע פון דער נעשיכטלעכער פּאסירונג מיט דעם הויפט־לינג עמערין פּאָן ליינינגען, וועלכער איז אריין אין מאינץ מיט זיין אויפגעהעצטער באנדע און אויסגעקוילעט דרייצן הונדערט אידן. די דאָזיקע אידן זיינען פון קארדינאל פּאָן ראטארד, א קרוב צום שר הטכחים עמערין, פארנארט געוואָרן צו זיך אין שלאַס אריין. דער קארדינאל האָט זיי צוגעזאָגט שוץ און זיכערקייט, און די אידן האָבן אים געגלויבט און מיט זיך אהינגעבראכט גאָר זייער פארמעגן. דער קארדינאל האָט זיי אָבער פארראטן, און דאָס אידישע האָב און גוטס צוטיילט צווישן זיך און די עמערין באנדע. (3)

פּראָפּעסאָר גרעץ דערציילט דעם דאָזיקן פּאָסט:

„זייער ווייניק זיינען געווען די וואָס האָבן אָנגענומען דעם קריסט־לעבן גלויבן, און די וואָס האָבן עס יאָ געטאָן, האָבן מתכוון געווען בלויז עד שיעבור זעם, בלויז לפנים וועגן כדי זיך צו ראטעווען דאָס לעבן. צווישן די דאָזיקע אנוסים זיינען אויך געווען מר אוריה און מר יצחק, דער פרנס פון מאינץ, און תיכף נאָך דער הריגה האָבן זיי פארפלאַנעוועט צו נעמען נקמה און צו שטארבן על קידוש השם.

„ערב שבועות תתנ"ו (1056), האָט מר יצחק געקוילעט זיינע צוויי טעכטער, וועלכע ער האָט פריער אונטער צוואנג אָפּגע'שמדט, און זייערע קערפּערס פארברענט. אָפּגעטאָן דאָס דאָזיקע, איז ער צוזאמען מיט מר אוריה אוועק אין דער שטאָדטישער שול, זיך איינגעוויקלט אין די ספרי תורות ביים אָפּענעם ארון קודש, און זיך מיט אלץ אנאנד־דער אינטערגעצונדן. דער פּייער האָט זיך גאָר גיך פאנאנדערגעפלאַקערט און צעשפּרייט איבער אלע ווינקלעך פון שטאָדט און געמאכט אַ באַרג מיט אש פון אלע קריסטלעכע הייזער.“

(2) גרעץ, „דברי ימי ישראל“, חלק רביעי, עתקת שפ"ר, ווארשע, 1294.
 (3) דאָס מאטעריאל וועגן די הריגות האָט פּראָפּ. גרעץ גענומען פון "קונטרס גזרת תתנ"ו", וואָס ר' אליעזר ברי נתן הלוי (הראב"ן), אַ בו דור פון יענער צייט, האָט געשריבן, און אויך פון די קינהיס וואָס די פייטנים האָבן דאמאָלט פארפּאסט. (רי דוד בן משלם. סליחה : אלהים, אל־דמי לדמי.)

די דאָזיקע געשיכטלעכע פּאַסירונג איז סימבאָליסטיש פאַרקער-
פערט אין טשרניחובסקי'ס פּאָעמע „ברוך ממנצח“. די פּאקטן ביי
טשרניחובסקין זיינען אָבער ניט די זעלבע ווי זיי ווערן אָנגעגעבן
אין דעם „קונטרס הראב"ן“, פון וואנען גרעץ האָט די פּאַסירונג אנט-
נומען. ביי גרעץ'ן איז דער נאָמען פון מארטירער יצחק, און ביי טשר-
ניחובסקין הייסט ער גאָר ברוך. ביי גרעץ'ן קומט פּאָר די שרפה אין
דער שטאָדטישער שול און יצחק מיט אוריה ווערן דאָרטן פאַרברענט,
בעת לויט טשרניחובסקי'ן קומט גאָר אויס, אז ברוך צינדט אונטער
דעם מאָנאסטיר אין וועלכן מען האָט אים אָפּגע'שמדט. (4)

מען טאָר אָבער ניט מדקדק זיין אויף אזעלכע סתירות, ווייל דעם
דיכטער איז תמיד דערלויבט אָפּצונויגן פון די רעאלע פּאקטן און זיך
אָועקצולאָזן אויף די פּליגלען פון דער פּאַנטאַזיע.

זונטיק דעם איין און צוואנציקסטן מאי, 1936, האָט די „מחנה
משה העם“, אן אָרנאניזאציע צונויפגעשטעלט על פי רוב פון משכילים
און העברעער, געפראוועט א יום טוב לכבוד דעם זעכציקסטן געבורט
פון שאול טשרניחובסקי. דער אוונט איז דורכגעפירט געוואָרן אין דער
געביידע פון די היברו ליטעראטור סאָסייעטי. דער יושב ראש, לואיס
ראָזען, האָט געגעבן אן איבערבליק איבער די שאפונגען פונם בעל
היובל, און אויך דערמאָנט דעם פּאַרלוסט אין יענעם יאָר פון נחום
סאָקאָלאָו און פּראָפּעסאָר ריטשאַרד גאַטהויל.

אין פּראָגראַם האָבן זיך באטייליקט: קלמן ווייטמאן מיט אן אָפּ-
האַנדלונג אין העברעאיש איבער דעם מצב פון אידישער דערציאונג

(4) די מעשה מיט די צוויי טעכטער וועמען זייער פאָטער מר יצחק
ברי דוד הפרנס האָט געקוילעט ווערט דאָרט דערציילט בזה הלשון:
„ב'ו הַנְּטַבִּילִים הָיוּ שְׁנֵי חֲסִידִים מֵר אוריה ומר יצחק. לזה האחדוּו הָיוּ
שְׁתֵּי בָנוֹת וְגַם הָן עִם אֲבֵיהֶן נִטְבְּלוּ בְיוֹם הָרַעַשׁ בְּעַל כְּרוֹן. וּמִמְכָּשׁוֹל
לֵב וְנַחֲס, הִחְלְטוּ לְמוֹת בְּמִיתָה מִשׁוֹנָה מִיתַת אֲדִירֵי אֲמוֹנָה גִיבוּרֵי הָרוּחַ!
בְּיוֹם עָרַב שְׁבוּעוֹת שָׁחַט מֵר יצחק בְּרִי דוֹד הַפְּרוֹנֵס שְׁתֵּי בָנוֹתָיו עִמָּל וְהַצִּית
אֶשׁ בְּבֵיתוֹ וּמִיד הֵלַךְ מֵר אוריה עִמּוֹ לְבֵית הַכֹּנֶסֶת לִפְנֵי אַרְוֹן הַקּוֹדֵשׁ
וַיִּצִיתוּ אֶשׁ וַיְמוֹתוּ שְׁנֵיהֶם לִפְנֵי ה', כִּי נִשְׂרָפוּ שֵׁם בְּלֵב שְׁלוֹם, וְהַתְּבַעְרָה
הַזֹּאת יֵצֵאה וְתֵאכַל בְּבֵתֵי הָעִיר מֵאִינֹץ וְרֹב בְּתֵי הַנוֹצְרִים נִהְפְּכוּ גַם
הֵמָּה לֵאפֹר.“

אין לאנד; ש. ל. בלאנק מיט א רעפערענט איבער טשעכאסל'ס סגנון; גדליה שיינפעלד מיט לידער פון בעל היובל אין דער אידישער איבערזעצונג פון אברהם לייב בערקאוויץ; און אידישע לידער פון דוד ב. טירקעל צו וועלכע דער קאמפאזיטאר גדליה ראבינאוויץ האָט געשריבן די מוזיק.

אין צווייטן טייל פון פראָגראַם איז געווען די אויפפירונג פון „ברוך ממנצה“, דראַמאטיזירט און געשפּילט פון אברהם לייב בערקאוויץ, אַ געוועזענער חבר פון „הבימה העברית“ און „העברי הצעיר“.

די בינע האָט פאָרגעשטעלט אַ בית עולם מיט לאַנגע שורות פּרישע קברים. בערקאוויץ (ברוך), פארשטעלט ווי אַ מאַנאך, אַ מטורף, וואַנדלט אַרום צווישן די קברים און געפינט דאָרטן דעם קבר פון זיין פרוי, וועלכע איז אומגעקומען על קידוש השם דורך די הענט פון עמעריק'ס באַנדע זלזנים. ער בלייבט פארווירט און מטושטש. טרערן רייסן זיך פון זיינע אויגן, און ער שרייט אויס מיט וויי: פּה הקברים, פּה גם קברך! ער דערציילט דאמאָלט ווי מען האָט ערשט מיט דריי טעג פּריער צו-נויפגענומען די קדושים און זיי דאָ מקבר געווען:

אַט דאָ ביסטו באַגראָבן, מיין
טייערע!

פּה נְקַבְרֵתְּ נָם אַתְּ, יוֹנְתִי!

קיין צייכן איז אויף דיין קבר
ניטאָ...

דּהּ, נָם צִיּוֹן אֵין — — —

אַבער איך האָב דיך געפונען...
קיין מענטשנ'ס אויג האָט מיך
ניט געזען.

אַךּ קִצְאֵתֶיךָ... אַנְכִי קָאָתִי

בַּל תְּשׁוּרְנֵי עֵינַי.

ברוך איז אַ נייסטיקער מת. ער האָט זיך גע'שמדט און מחלל השם געווען, פארשוועכט גאָט'ס נאָמען, אָבער זיינע צוויי טעכטער, מרים און צפורה, האָט ער מציל געווען. אליין, מיט די אייגענע הענט, האָט ער זיי געקוילעט און ניט אָפּגעטראָטן ביז יעדער טראָפּן בלוט איז אָפּ-גערוּנען.

„א נייעם גאָט האָבן זיי מיר געגעבן — טענה'ט ברוך איבערן קבר — אַ פּרעמדן גאָט, וועמענס אמונה איך האָב קיינמאָל ניט געקענט. שטומע אָפּגעטער, קאַלטע סטאַטוען אויסגעשטעלט אויף די ווענט, קוקן זיי צו מיר מיט לעכער אין די אויגן, קוקן און זעען ניט ווי מיין

שאל טשרניחובסקי
לחן ליהודים
גבול לשבת ארמיה
3/14/1929

שאול טשרניחובסקי

אויף א קבלת פנים וואס די פילאדעלפיער אידישע קהלה
האָט פאר אים געגעבן אין מערץ, 1929.

SAUL CHERNICHOVSKY
Famous Hebrew Poet.

זעל לעכצט און רייסט זיך צום אל צבאות. וארשתיך לי לעולם — צו דיר, נאָט, בין איך פאר'קנס'ט, אויף אייביקע אייביגקייטן פאר'קנס'ט!" און ברוך פארהילט זיך טיפער אין זיין שווארצן גלחשן מאנטל, און גיסט דאָרטן אויפן קבר פון זיין פרוי אויס זיין פארביטערט הארץ. ער דערמאָנט זיך אין די יאָרן ווען זיי האָבן ביידע געבליט ווי די יונגע רויזן און געשטראַלט ווי די זון אין פּרילינג, און פון זיין מויל רייסט זיך ארויס אַ גרויזאמע קללה:

פארשאַלטן זאָלסטו ווערן,
גרויזאם פאַלס!
פארשאַלטן זאָל ווערן דיין
נאָמען אויף אייביק.
דעם אויבערשטנס קללה זאָל
תמיד מיט דיר בלייבן!

**אַרויף אַתָּה, נַי אַקָרִי!
אַרויף יְהִי שְׁמֶךָ
לְעוֹלָמֵי־עוֹלָם, וּמֵאַתְּ-עוֹלָם
תְּלִין נֶצַח שְׁמֶךָ!**

און די קללה איז אַ לאַנגע, אַ ביטערע, אַ תּוֹכַחַה אַ גאַנצע אויף דעם קאַפּ פון די דייטשישע מערדערס.

„איין דור וועט דערציילן דעם צווייטן דור:
אויף דער וועלט זיינען דאָ געבוירענע אין אַ גרוב,
פייגלינג — אידיאָטן אין וויסטע היילן.
זיי דורשטן נאָך בלוט, פון אינדעלע מענטשן וואָס שלאָפן אַרואַיקן שלאָפּ.“

**דור יְסָפֵר לְדוֹר:
יֵשׁ יְלִידֵי הַבּוֹר,
גְּלָמֵי פֶחַד מִמַּעְרוֹת אֲשֵׁמִינִים;
וְהֵם צְמֵאִים לְדָם,
לְדַמֵי אָדָם, הַנֶּם
שֵׁנַת תְּמִימִים, תְּרַדְּמַת־שְׂאֲנִינִים.**

ברוך ווערט באהערשט פונם נקמה-געפיל, און שרייט אויס:
„אַה, ווען דו וואָלסט נאָר געקענט אויפשטיין פון קבר, וואָלטן מיר נאכט נאָך נאכט גענאָנגן איבער די קברים פון די קדושים און מיר וואָלטן די מערדער דערטרונקען אין אונזערע טרערן. מיר וואָלטן זיך נוקם געווען פארן בלוט וואָס זיי האָבן אומזיסט און אומנישט פאר- גאָסן, פאר די שאַנד פון אונזערע ווייבער און טעכטער, פאר די טויזנט- טער קברים וואָס זיי האָבן אָנגעפליט מיט אונזערע יונגע עופה'לעך,

פאר די האָפענונגען וואָס זיינען אזוי אומ'ברחמנות'דיק אַראָפּגע-
שווענקט געוואָרן ווי דער וואסער פון אַ וואַלקן-בראָך."

ברוך דערציילט דאָ ווי ער האָט זיך נוקם געווען אָן די פייניקער
און אויפגעמאָנט דעם חוב פאר דעם אומשולדיק פארנאָסענעם בלוט;
"א פארטרויערטער בין איך געזעסן אין אויבערשטיבל פון מאנאס-
טיר, אליין אין דער שטילקייט און איינזאמקייט בין איך געזעסן און
מיין הארץ האָט זיך געריסן צו דער שטים פון גאָט. נעבן דער געמשקע
האָט געברענט אַ ליכט, וואָס האָט געצונדן מיין מח און געברענט מיט
נקמה. גאָט אליין האָט מיר דאָס דאָזיקע ליכט צוגעשיקט, ווי טויזנטער
זונען האָט דער קנויט געלויכטן, און פייער-כוואליעס האָבן ארומגע-
נומען מיין קערפער. פון מיינע קליידער האָב איך אַ הויפּל געמאַכט,
דעם הויפּל מיטן בוימל באַגאַסן און דאָס ברענענדיקע ליכט ארויפגע-
וואָרפן. דאָס פייער האָט זיך צעשפרייט, דורך די ווענט זיך דורכגע-
ריסן, דעם קלויסטער פארצערט און די הייזער פארוויסטעט."

"און איך לויף איבער די גאַסן און זע: מיינע שונאים פארגיסן
טרערן, רייסן אויף זיך די קליידער, ברעכן מיט פארצווייפלונג די
הענט, און קינדער צאפלען זיך אין טרעשמשענדיקע פלאמען. א פרייד
כאפט מיך ארום, מיין הארץ שעפט נחת פון טייפּלשן ספעקטאַקל.
אויך אונזערע קינדער זיינען פארצוקט געוואָרן, צוויי בליענדיקע טעכ-
טער, יונג, ריין און אומשולדיק זיינען זיי געווען, היליקע קרבנות זיי
נען זיי געווען, קרבנות אויפן מזבח פון קדשי קדשים."

ברוך פארענדיקט:

"נו, טייערע מיינע, וואָס ליגסטו דאָ אין פינסטערן גרוב? קום
ארויף אויף דער ליכטיקער וועלט, קום צו אונזערע מעכטער די היי-
ליקע קרבנות, זיי ווארטן אויף אונז, מיט געזאנג און טענץ וועלן זיי
אונז אויפנעמען. קום, שטיי אויף! ..."

דער אָונט איז געווען איינער פון די סאמע דערפאלגרייכסטע אונז-
טערנעמונגען ביי אונז אין שטאָרט, און די "מחנה משה העם" איז
שטאַרק געלויבט געוואָרן. אברהם לייב בערקאָוויץ, וועלכער האָט
איינער אליין דורכגעפירט די גאנצע זייער געלונגענע פאַרשטעלונג, איז
כמש באַשאַטן געוואָרן מיט אַפּלאַדיסמענטן.

קיין בעסערן אינהאלט פאר דער משרניחובסקי פיערונג, האָט
 די אָרגאניזאציע ניט געקענט אויסקלייבן. משרניחובסקי אליין האָט
 דאמאָלט דורכגעלעבט די אומרואיקע יאָרן אין ארץ ישראל, און זיין
 נייסט און וועזן איז געווען פארטונקען אין די אידישע צרות. ברוך
 פון מאינץ, דער קדוש פון מיט ניין הונדערט יאָר צוריק, האָט רעפּלעקט
 טירט אויף די קדושים און גבורים פון דער איצטיקער צייט.
 בערקאָוויץ האָט גרינטלעך געמאָלן ברוך'ן דעם מטורף, און אליין
 ווי דורכגעלעבט די טראגעדיע. ער האָט די ראָל דורכגעפירט מיט
 געפיל און טאקט, מיט דער געהעריקער ערנסקייט וואָס זי האָט געפאָר
 דערט. דער עולם וואָס האָט פארשטאנען די העברעאישע שפראך, האָט
 מיטגעפילט דעם צער און ווייטיק פון יענע מורא'דיקע טעג.

אברהם ליב בערקאָוויץ
אין דער ראָלע פֿון „ברוך ממגנצה“.
A. L. BERKOWITZ
“The Monk”, in Baruch of Mayence.

אכטער קאפיטל

מאָריס שוואַרץ דעבוטירט אויף דער יוגנטלעכער בינע.—
 טרעט אויף אלס יונגער בחור אין דער ראָל פון א 60
 יאָריקן אידן.—לעאָ לאַנגמאַן אַנגאַזשירט אים אַלס פּראָ-
 פעסיאָנאַלער אַקטיאָר.—ערשטע עטלעכע שוורת געשריבן
 וועגן שוואַרץ'ן אין א פּילאַזעלפּיער צייטונג.—הויבט אָן
 שפּילן אויף דער העברעאישער בינע אין ארץ ישראל.—
 האָט בדעה צו גרינדן א העברעאישן טעאַטער אין
 אמעריקא.—

צווישן די תלמידים פון די דראמאטישע קלובן האָבן זיך געפונען
 עילויים וועלכע זיינען מיט דער צייט בארימט געוואָרן מיט זייער חריפות
 און לימוד אין דער דראמאטישער קונסט. זיי זיינען געווען אינגלאַך מיט
 אומגעווענלעכע פיאינגקייטן זיך צו פארטיפן אינם לעבן פון העלד ווע-
 מעס ראָל זיי האָבן געלערנט. דאָס זיינען געווען מתמידים מיט א כוח
 הדמיון אויפצוכאפן די קלענסטע קלייניגקייט אין לעבן פון דער געזעל-
 שאפט און זיך מצמצם זיין מיט דעם גוף און דער נשמה אינם כאראקטער
 פון דעם העלד.

וועל איך אויסקלייבן אלס א מוסטער-מיטגליד פון די אידיש-
 העברעאישע יוגנטלעכע טעאַטער געזעלשאפטן, א מענטשן וועלכער האָט
 זיך איצטער דערהויבן צו דער מדרגה פון דעם „ארי שבחבירה" אין דער
 טעאַטער פּראָפּעסיע. מאָריס שוואַרץ'ן האָט די השגחה באשאַנקען מיט
 אלע אייגענשאפטן וואָס א טעאַטראל דארף באזיצן צו ווערן גרויס אין
 דער דראמאטישער קונסט. ער איז ארויסגעקומען פון דער יוגנטלעכער
 געזעלשאפט מיט אן „אטעסמאט" וואָס איז אנערקענט געוואָרן כמעט
 אין יעדן ווינקל פון דער גרויסער וועלט וואו ס'וואוינען אידן און וואו
 אידיש ווערט גערעט.

מאָריס שוואַרץ האָט תמיד הנאה ווען עס קומט אים אויס צו ריידן
 וועגן זיין יוגנטלעכער טעאַטער קאריערע. זיין אינגלישע פּאָנטאזיע
 פארטראַגט אים אין די יאָרן ווען ער איז געווען א מיטגליד אין דעם

„דילענסי סטריט דראמאטק קלוב“ און ווען ער האָט דעבוטירט אויף דער יוגנטלעכער בינע אין טיוטאניק האָל, אין ברוקלין, ניו־יאָרק. די מיטגלידער פון קלוב האָבן — לערך אין דעם יאָר 1905 — זיך אונטער־גענומען צו שפּילן „די רויבער“ פון שילער. א נאנץ יאָר האָט מען פארבראכט צו שטודירען די פיעסע און צו מאכען פראָבע, אָבער צו שפּילן „די רויבער“ האָט זיך די אמאטאָרן ניט איינגעגעבן.

האָט די „דילענסי סטריט געזעלשאפט“ אראָפגענידערט פון איר „הויכן“ פּעדעסטאל און האָט זיך גענומען צו זאלאָטאָרעווסקיס'ס א פיעסע מיטן נאָמען „דאָס צוואנציגסטע יאָרהונדערט, אָדער חורבן קישענעוו“. די דאָזיקע פיעסע איז אויפגעפירט געוואָרען אין דער אויבענדערמאָנטער „טיוטאניק האָל“. שוואַרץ איז דאָמאָלט געווען א יונגער בחור און מען האָט אים מכבד געווען צו שפּילען די ראָל פון א אידן פון 60 יאָר. א שיינער חלום איז פארווירקלעכט געוואָרן בא דעם יונגן אמאטאָר. ער האָט מיט אמאָל דערפילט די אחריות פון אן אמת'ן אקטיאָר און ער האָט זיך געסטארעט דורכצולעבען אין זיין ראָל די מאָמענטען פון אן אלטען מענטשן.

יענעם אווענט האָט זיך געפונען אין זאָל לעאָ לאַרנמאן, א טעאטראַל, וועלכער פלעגט ארומפאָרן אויף דער פראָווינץ מיט אידישע טרופּעס. דאָס שפּילן פון מאָרים שוואַרץ איז לאַרנמאָנען געפּעלן געוואָרן און ער האָט אים טאקע יענעם אוונט אנגאזשירט אלס פראָפּעסיאָנאלן אקטיאָר צו שפּילען אין באלטימאָר. לאַרנמאן האָט אויך פארבראכט א פאָר יאָר מיט זיין טרופּע אין סינסינעטי, אין שיקאַגאָ, און אין 1908 האָט ער געבראכט מאָרים שוואַרץ'ן קיין פּילאדעלפּיע, וואו מאַקס טאָמאַ־שעפּסקי האָט אָנגעפירט דעם „ניו קאָלומביא טעאטער“, אויף דער 3טער גאַס נעבן גרין.

דער „ניו קאָלומביא טעאטער“ האָט אָנגעהאלטן אלס אידיש טעא־טער פון 1903 ביז 1908. דעם 14טן אויגוסט, יענעם יאָר, האָט מאַקס טאמאַשעפּסקי געעפּענט דעם סעזאָן אין קאָלומביא טעאטער מיט דער פיעסע „חכמות נשים“ פון פראָפּעסאָר הורוויץ. די טרופּע איז דאָמאָלט באשטאנען פון סעם קעסטין, אנשעל שאָר, יעטא שאָר, מאָרים זאנער, טשאַרלז נאטאנסאָן, מאַראם נאטאנסאָן, יעטא בלאַק, פעני טאָמאַשעפּ־סקי, מאַראם קעסטין, יצחק בליפּעלד, מר. מאַרגאָליס און יעקב שוואַרץ.

דער דאזיקער יונגער אקטיאָר יעקב שוואַרץ איז קראַנק געוואָרן איידער דער טעאטער האָט זיך געעפּענט יענעם סעזאָן. מאָרים שוואַרץ, וועלכער איז געווען א ניער מענטש אין פילדעפיע, איז געוואָרן נייגעריג צו קענען זיינעם א בן-שם און ער איז געגאנגען מבקר חולה זיין דעם געפערליכן חולה, וועלכער איז אין עטלעכע טעג ארום (דעם 16טן אויגוסט 1908) געשטאָרבן אין פאליקליניק האַספיטאל אין עלטער פון 25 יאָר. ער איז באערדיגט געוואָרען אויף דעם הר נבו בית עולם.

מאָס טאָמאַשעפּסקי האָט ניט פארלוירן קיין צייט און האָט באלד אנגאזשירט מאָרים שוואַרץ צו שפילן די ראָלן פון פארשטאָרבענעם אקטיאָר יעקב שוואַרץ. דער רעפערטואר יענעם סעזאָן אין קאָלומביא טעאטער איז באשטאנען מערסטנס פון פּאָפולערע מעלאָדראמעס פון די דראמא-טורגען פון יענער צייט: פּראָפּעסאָר הורוויץ, יאָזעף לאטיינער, משה זייפערט, נ. ראקאוויץ, ווי אויך איבערזעצונגען דורך אנשעל שאָר, וועלכער האָט געוואָרפן אן אויג אויף דעם אידישען טעאטער אין פילדעלפיע צו ווערן א שותף מיט מאָס טאָמאַשעפּסקי. האָט געטראָפן אז יענעם סעזאָן האָט די טעאטער וועלט אויפגעשטורמט מיט א סענסאציאָנעלער פיעסע וואָס אן אונגארישער דראַמאַטורג, פראַנץ מאָלאַר, האָט אָנגעדרייבן. די פיעסע האָט געהייסען „דער טיפּעל“ און איז געשפילט געוואָרן אין די וויכטיגסטע אמעריקאנער טעאטערס איבערן לאַנד. דער זייער וואַכענדעקער טעאטראַל, אנשעל שאָר, האָט באלד איבערגעזעצט די פיעסע אין אידיש און איר דערלאנגט דעם פילדעלפיער עולם אויף דער בינע אין קאָלומביא טעאטער.

דער אינהאַלט פון דער פיעסע איז אפילו אן אלטער; דאָס איז א קאמפּ פון די אינערלעכע מענטשלעכע געפילן וואָס ליגן פארבאָרגן אין דער נשמה; די לויט פון א מענטשן צו דערנרייכן דאָס וואָס איז ווייט פון אים; צו געניסן פון דער פארבאָטענער פרוכט צו וועלכער עס איז אים שווער צוצוקומען; צו פארשוועבן דאָס וואָס איז בא זיין חבר איז הייליק און טייער. א קאמפּ צווישן דעם יצר הרע און דעם יצר טוב, און עס קומט דער יצר הרע—דער טיפּעל—און איז גובר דעם יצר טוב. טשאַרלז נאַטאַנסאָן האָט געשפילט די פּסיכאָלאָגישע ראָלע פון דעם כיטרען, פאָר-דאַרבענעם דר. מילער, דער טיפּעל, און די ראָל פון קארל מאַלער, דעם

נאאיוון, געטרייעם ליבהאבער פון זיין געליבטער אָלגא (מרים). נאטאני-סאָן) האָט געשפילט מאָרים שוואַרץ.

אן אינטעליגענטער עולם איז געקומען זען ווי דער טייפל ווערט געשפילט אין אידיש. א צאָל פון די באזוכער האָבן געזען שפילן די פיעסע אין דעם „וואַיט לאַיט דיסטריקט“, אין די ענגלישע טעאטערס. זיי האָבן געוואָלט פארגלייכן אויף ווי ווייט א אידישער אקטיאָר איז פעהיק ארויסצובריינגען די כאַראַקטערן פון די ראָלן פון א מאַדערנער פיעסע. דאָס אויג פון די צושויער האָט זיך אָפגעשטעלט אויף דעם אַרט שפילן פון מאָרים שוואַרץ. עפעס א ניירמאָדערנער יונגערמאן אויף דער בינע און ווי גוט ער פארשטייט „די מלאכה“. מענטשן האָבן בא-וואונדערט זיין טאַלאַנט און אנדערע האָבן אפילו אויסגעדריקט א מיר-נונג וועגען זיין צוקונפט, אַלס קינסטלער שוישפילער.

פרייטאג דעם 2טן אָקטאָבער, 1908, איז דערשינען אן איבערבליק איבער דער פיעסע פון „קריטיקום“, (1) אין „פילאדעלפּיא אמעריקאן“ וועגען דעם אַרט שפילן פון דער טרופע. אין דעם טעאטער ארטיקל ווערט געזאָגט: „מר. שוואַרץ, אַלס קארל דער קינסטלער, האָט געשפילט מיט פיעל פיער און איבערגעבענקייט. דיזער יונגער שוישפילער צייגט ארויס מערקווירדיגע פיאיגקייטן אויף דער בינע און עס איז פון אים צו ערווארטען זער פיל אין דער צוקונפט“. דאָס זיינען געווען די ערשטע עטלעכע שורות וואָס עס איז געשריבן געוואָרען פאר שוואַרץ'ן אין א צייטונג.

אויף ימים טובים, דעם זעלבן סעזאָן האָט מאַקס טאָמאַשעפּסקי, פארלאָזט דעם קאָלומביא טעאטער און זיך אריינגעצויגן אין אַרטש סטריט טעאטער, 6טע און אַרטש סט. מאָרים שוואַרץ איז דאָרט פאר-בליבן שפילן און האָט זיך דערוואָרבן א גרויסע צאָל פריינט און פאר-עהרער אין פילאדעלפיע צווישן פּראָפעסיאָנאַלן און זשורנאַליסטן, וועלכע האָבן באוואונדערט זיין טאַלאַנט אַלס שוישפילער. די טעאטער קריטיקער האָבן אין אים דערקענט דעם צוקונפטיקן קינסטלער אויף דער

מאַריס שװאַרץ

האַט דעבוטירט אויף דער יוגנטלעכער בינע.

MAURICE SCHWARTZ

Founder of the Yiddish Art Theatre.

אידישער בינע און האָבן פאַראויס געזאָגט זיין ערפּאָלג אויף דעם געביט פון טעאטער קונסט.

אין 1926 ווען די הבימה טרופע איז געקומען פון רוסלאנד און האָט דאָ אויפגעפירט איר העברעאישן רעפערטואר מיט אזוי פיל דערפּאָלג, האָט שוואַרץ, א טראַכט געמאַן" וועגן דער מעגליכקייט צו שפּילן העברעאיש טעאטער. די העברעאישע שפראַך איז שוואַרץ'ן ניט פרעמד געווען. נאָך אַלס אינאָל האָט ער געהאט א נייגונג צו העברעאיש. זיין ליבע צו דער שפראַך האָט געשטיגן מיט דעם אויפקום פון דער נאָ צאָנאלער באַוועגונג. ער האָט געחלומט צו באַזוכען דאָס אידישע לאַנד און דאָרט צו אָרגאַניזירן א טרופע וואָס זאָל שפּילן העברעאיש טעאטער. ער האָט אָנגעהויבן צו לערנען מיט חשק העברעאיש אין יאָר 1934. ער האָט יעדע פרייע שטונדע זיינע פאַרבראַכט אין לערנען העברעאיש. אפילו אין דרעסינג רום אויף דער בינע האָב איך אים געטראַפן האַלטן א העברעאישן ספר. ער האָט געשריבן און צוגעגרייט א פאַרלעזונג פאַר א העברעאישן קאָנצערט וואו ער האָט געדארפט אויפטרעטן.

אין די יאָרן 1937-38 איז ער געווען אין ארץ ישראל. דאָרט האָט ער געגעבן העברעאישע נאַסט־פאַרשטעלונגען אין ירושלים, תל אביב און אין חיפה. אין טעאטער „אהל שם", אין תל אביב, און אין דער מואווי „ציון" אין ירושלים, האָט ער איינער אליין פאַרגעשטעלט אויס־צוגן פון דער פיעסע „יאשע קאלב" אין העברעאיש.

„איך בין פארליבט אין העברעאיש ווי א חתן איז פארליבט אין זיין כלה" האָט שוואַרץ צו מיר געזאָגט. זייענדיג אין ארץ ישראל האָט ער אָפגעקויפט פון שלום עליכם'ס איידם, יצחק דוב בערקאָוויץ, דאָס רעכט אויפצופירן אין העברעאיש די פיעסע „טוביה דער מיכלינגער" פון שלום עליכם, וועלכע בערקאָוויץ האָט איבערגעזעצט. אויף א קאָנצערט אין ניו יאָרק, לכבוד דעם 800טן געבורט־יאָר פון יהודה הלוי האָט שוואַרץ פאַרגעטראַגן אין העברעאיש „ציון הלא תשאלו" און די ים־לידער, מיט ספעציעלער מוזיק פון שלום סעקונדע.

דער באשאפער פון אידישן קונסט טעאטער טראַגט זיך ארום מיט דעם געדאַנק צו גרינדן א העברעאיש טעאטער אין ניו יאָרק. די אידישע

געשיכטע איז פול מיט אזוי פיל העלדן, מיט אזוי פיל פאסירונגען און אקציעס אויף יעדן געביט פון אידישן לעבן. דאָס אידישע פּאָלק האָט דורכגעלעבט אזוי פיל צרות, פּייניגונג און אויך פּרייד; געבראכט אזוי פיל קרבנות אויף קידוש השם. טראָץ די אלע יסורים, וואַנדערט ארום א שבת פון דעם מענטשליכן מין און פּרעדיגט איבער דער וועלט יושר, גערעכטיגקייט, הומאַניטעט, פּרייהייט און ליבע פון מענטש צו מענטש. צי קען מען דען ניט פּאַרשטעלן האָט די טיפּן אין העברעאיש?

די אלטע, מיטלאַלטע און נייע העברעאישע ליטעראַטור איז אָנגעפּיר קעוועט מיט ראַמאַנטיק, מיט פּאַעזי, און מיט הייסע יונגטלעכע ליבע וואָס איז ביז איצט כמעט נאָך ניט דראַמאַטיזירט געוואָרן פון העברע-אישע דראַמאַטורגן און שרייבער פון דער טעאַטער ליטעראַטור. פאַר-וואָס זאָלן אונדזערע העברעאישע דראַמאַטורגן זיך ניט באַמיען אָנצור שרייבן פאַר דער בינע, פּיעסן פון דעם דאָזיקן סאַרט? די גריכישע דראַמאַס און טראַגעדיעס וואָס זיינען פאַרבליבן קלאַסישע ווערק, זיינען פול מיט דעם לעגענדאַרישן לעבן פון די געטער און זייערע געליבטע, פון דעם גריכישן פּאָלקס לעבן, פון פּרייד און לייד וואָס דאָס גריכישע פּאָלק האָט דורכגעמאַכט. איז דען דאָס אידישע לעבן ניט גענוג שען און דער-הויבן מיט הויכע געטלעכע אידעאַלן פון וועלכע די קינסטלערישע האַנט פון א שרייבער וואָלט געקאָנט באַשאַפן א גרויסע קלאַסישע קונסט-ליטע-ראַטור?

אָט דער געדאַנק גייט נאָך מאַרים שוואַרץ'ן ווי דער עמוד האש און לאַזט אים ניט רוען. ער לעבט אין דער ליכטיגקייט פון דעם דאָזיקן חלום און האַפט נאָך צו דערלעבן די צייט ווען זיין אמביציע און שטרעבן צו א העברעאיש טעאַטער זאָל פאַרווירקליכט ווערן. די שולן, תלמוד תורה'ס און ישיבות גרייטען איצטער צו א נייעם דור וואָס וועט מיט דער צייט זיין באַהאווענט מיט דער העברעאישער שפּראַך. זאָגט שוואַרץ — כּמען דאַרף זיך איצט שוין צוגרייטען.

פראטאקאל בוך

פון דער

י. ל. פריץ

ליטעראריש דראמאטישער געזעלשאפט

פון יולי דעם 9-טן ביז דעצעמבער דעם 17-טן

1915

I. L. Peretz

1915

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

ערשטע זייט פון פראטאקאל בוך פון דער "י. ל. פרץ דראמאשטישע געזעלשאפט"

First page of the minutes of the "I. L. Peretz Dramatic Club".

ווי אזוי די דראמאטישע געזעלשאפטן האָבן אָנגעפירט זייער טעטיקייט

די מערסטע פון די דראמאטישע געזעלשאפטן האָבן אָנגעפירט זייער ערע געשעפטן אויף אַ סיסטעמאטישן שטייגער. די געזעלשאפט האָט געהאַט אירע פירער און פארוואלטער, וועלכע פלעגן דערוויילט ווערן פון דער אלגעמיינער מיטגלידערשאפט ווי עס פירט זיך אין אַ דעמאָ-קראטישן לאַנד. די פירער האָבן געהאַט דעם צוטרויען פון כלל און דער כלל פלעגט אויספאָלגן די פאראַרדנונגען פון זיינע פירער און קאָמיטעטן וואָס זיינען באַשטימט געוואָרן דורכצופירן די באַשלוסן בנוגע עקאָנאָמישע, קולטורעלע און דראמאטישע אָנגעלעגנהייטן.

די פארוואלטונגען זיינען אָנגעפירט געוואָרן לויט די פאַרלאַמענ-טאָרישע רעגלען פון לאַנד. יעדע פראגע פלעגט פאַרזיכטיג און מיט ווירדע דעבאַטירט ווערן ווי עס פאַסט זיך פאַר אַן אינטעליגענטער קער-פערשאפט. ס'איז כמעט ניט געווען צו דערקענען אז צווישן די מיט-גלידערשאפט האָבן זיך געפונען אַ היבשע צאָל פערזאָנען וואָס האָבן ערשט מיט אַ קורצער צייט צוריק באַטראָטן די ברעגעס פון אַמעריקע. זיי האָבן נאָר גיך אויפגעכאַפט דעם סדר המדינה, די פירונגען פון היגן געזעלשאפטלעכן לעבן און האָבן זיך טאַקע באַלד צוגעפאַסט צו די באַ-דינגונגען פון לאַנד.

האָב איך זיך באַדענקט אז עס איז כדאי איינצושליסן אין דעם דאָ-זיקן ווערק די פראָטאָקאָלן פון איינע פון די עלטערע דראמאטישע גע-זעלשאפטן, כדי די שפעטערדיקע דורות זאָלן זיך באַקענען מיט די אי-נערלעכע פירונגען פון די יוגנטלעכע דראמאטישע קלובן.

די דאָזיקע פראָטאָקאָלן זיינען פון די ערשטע זעקס חדשים טעטי-קייט פון דער „י. 5. פריז ליטעראַריש-דראמאטישע געזעלשאפט“, וואָס איז געגרינדעט געוואָרן דעם 9-טן יולי, 1915. דאָ וועט דער לייענער קומען איבער נעמען פון מענטשן, וועלכע זיינען שפעטער געוואָרן בא-

קאנט אין דער טעאטער פראפעסיע און האָבן געשפילט אַ בכבודיקע ראָל אין דעם אידישן געזעלשאַפטלעכן לעבן. דאָ וועט אויך פאר דעם לייענער אנטפלעקט ווערן אויף וואָס פאר אַן אופן די מענטשן האָבן אויפגעפירט פיעסן, ווי פיעל ענערגיע און אָפּפערווייליקייט זיי האָבן אריינגעלייגט אין דער אָנפירונג פון די געזעלשאַפטן.

פראטאקאל נומער 1 *

אָרגאַניזאַציאָנס קאָמיטע: באַרסקי, קאַפּלאַן, העריס, פאַלקאָוו און זאַקס. עס ווערט אויפגענומען די פראגע וועגן אַ פאַסנדן טאָג צו מיטן. עס ווערט באַשטימט דאָנערשטיק. דעלעגאַטן צו דער באָרד אָוו די רעקטאָרס פון דער היברו ליטעראטור סאַסיטי ווערן דערוויילט פריינט שפּריצמאַן און פריינט סאָוויטש. עס ווערט אויך דערוויילט חבר זאַקס אַלס רעקאָרדינג סעקרעטאַר. מיט דעם איז דער מיטינג געשלאָסן. רעספּעקטפול, ח. זאַקס, סעק.

פרייטיק, דעם 9טן דזשוליי, 1915. אַ געמיינשאַפטלעכער מיטינג פון דער ליטעראַריש - דראַמאַטישער געזעלשאַפט מיט דעם פרין דראַמאַטיק קלאָב, איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין דער היברו ליטעראטור סאַסייעטי, 310 קע-טרין סט. פריינט פרוכט אַלס טשערמאַן און פריינט מיכטאַם אַלס סעקרעטאַר. עס ווערט באַשלאָסן צו דערוויילן אַן אַר-נאַניזאַציאָנס קאָמיטע, אום אויסצו-אַרבעטן אַ קאָנסטיטושאָן פאר דער פאַראייניקטער געזעלשאַפט. פאַלגנדע מיטגלידער ווערן דערוויילט פאר דער

פראטאקאל נומער 2

נאַניזאַציאָנס קאָמיטע. די קאָנסטיטור-שאַן איז צופרידנשטעלנד און עס ווערט באַשלאָסן די קאָנסטיטושן אי-בערצוגעבן צו דער ליטעראַרישער קאָמיטע צום קאָרענירן. לויט דער קאָנסטיטושאָן קומען פאַר וואַלן פאַר בעאַמטע. יעדער אַמט אויף זעקס מאָנאַטן צייט, אָנהייבנדיק פון

דאָנערשטיק, דעם 15טן דזשוליי, 1915, היברו ליטעראטור סאַסייעטי, 310 קעטרין סטריט. אַ מיטינג אָפּגעהאַלטן אונטערן פאַרזיץ פון פריינט שפּריצמאַן. עס ווערט פאַרגעלעזן די קאָנסטיטושאָן פאַר דער קערפערשאַפט, וועלכע איז אויסגעאַרבעט געוואָרן פון דער אַר-

(*) אַריגינעלע אַרטיקלען אָפּגעראַפּיע.

באשלאָסן, אז אלס דעלעגאטן צו דער באָרד אָוו דירעקטאָרס זאָלן דער-וויילט ווערן מיטגלידער פון דער ליי-טערארישער קאָמיטע. גלייכצייטיק ווערן דערוויילט נעלסאָן און גאָלדמאן. סעקרעטאר פר. סאקס שיקט אריין זיין רעזיגנאציע אלס סעקרעטאר. עס ווערט אָנגענומען.

אלס סעקרעטאר ווערט דערוויילט פריינט מכתם.

סעק. ב. מכתם

15טן דזשוליי. אלס טשערמאן, פר. גאָלדמאן; ווייס טשערמאן, קאפלאן; פינאנס סעקרעטאר, מאדאם קאפלאן; טרעזשורער, מאדאם נעלסאָן; פרעס אַגענט, פריינט סאוויטש. ליטערארי-שע קאָמיטע פון זיבן (7): שפריצמאן, טשערנאָוו, מכתם, נעלסאָן, זוכער-מאן, ראָם, הערויס, איינשליסנדיק טשערמאן גאָלדמאן אלס אַן אַכטן. וואָלן פאר דער עקזעקוטיוו באָרד ווערט באַשטימט אָפצולייגן צום נעק-סטן מיטינג.

פראטאָקאָל נומער 3

געבנדיק די ליטערארישע קאָמיטע דאָס רעכט צו רעקאָמענדירן בלוז דאָס בעסערע.

3. דיום זאָל געצאָלט ווערן ביי אלע מיטינגען.

4. באַשלאָסן אינסטראָקטן די דע-לעגאטן צו דער באָרד אָוו דירעקטאָרס, (פון דער ה. 5. ס.) צו פאָדערן דעם לאָקאל פאר מאָנטיק און דאָנערשטיק.

5. אָנגענומען, אז דיום זאָל געצאָלט ווערן ביי יעדן מיטינג.

6. באַשלאָסן גוטהייסן די רעקאָ-מענדאציע וועגן אַן אונטערנעמונג אַרום דעם 15טן סעפטעמבער מיט יואל ענטין אלס הויפט־קראַפט.

7. עס ווערט אָנגענומען די רעקאָ-מענדאציע צוטרעטן צו רעזשיסירן אייניקע איינאַקטערס, נעמלעך: „דער פּרילינג גייט“ פון מאַרק אַרנשטיין, און „געסט“ פון פּשיבישעווסקי, אויך אַ פּאַסנדע קאָמעדיע. דיזע ארבעט

דאָנערשטיק, 22טן דזשוליי, היברו ליטעראטור סאָסיעטי, 310 קעטרין סטריט.

אַ מיטינג אָפּגעהאלטן, אונטערן פאָרזיץ פון טשערמאן פר. גאָלדמאן. עס ווערט פאָרגעליינעט פּראָטאָקאָל נומער 2, און עס ווערט גוטגעהייסן. עס ווערט אויפגעלייזט די אָרגאניז-זאציאָנס קאָמיטע און מען גייט אי-בער צום טאגנס אָרדנונג.

מען פאנגט אַן מיט דעם באַריכט פון דער ליטערארישער קאָמיטע. פאָל-גנדע רעקאָמענדאציעס פון דער ליטע-רארישער קאָמיטע ווערן אָנגענומען:

1. די מעמבערס זאָלן צושטעלן זייער רעפערטואר צו דער ליטערארישער קאָמיטע.

2. רעפערטואר מוז דורכגיין די ליי-טערארישע קאָמיטע בעפאָר עס ווערט געבראכט צום אַלגעמיינעם מיטינג,

עם ווערט דורכגעפירט אַ ראָל קאָל פון די אָנוועזנדע און פאראנטוואָרט לעכע מעמבערס.

עם ווערט באַשטימט, אז אין אַנפאַנג אוונסט זאָל מען אַנפאַנגען מיט דער ליטעראַרישער טעטיקייט.

סעק. ב. מכתם

ווערט איבערגעגעבן דער ליטעראַרי-שער קאָמיטע.

עס קומען פאָר וואָלן פאר עקזעקוטיוו און עם ווערן דערוויילט: ווייט מאַן, ליבערטי, ראַניס, וואַראַבניקאָוו. דעם פינפטן מיטגליד צו דער עקזעקוטיוו ווערט באַשטימט צו דערוויילן ביים קומענדן מיטינג.

פּראָטאָקאָל נומער 4

באַצוועקט פאר די מלחמה ליידנדע, ניט באַנוצנדיק זיך מיט קיינע פּראָ-פיטן. די ארבעט וועגן דעם נעמט פאַרלויפיק די ליטעראַרישע און עקזעקוטיוו קאָמיטע.

דער מיטינג באַשטימט, אז 10 מיטגלידער זאָלן האָבן דאָס רעכט צו עפענען אַ מיטינג.

עס ווערן אָנגענומען 2 מיטגלידער: עלים נאָריס און מילטאן פיערשטיין. (עלים נאָריס איז איצט די פרוי פון טעאטראַל מאַקס ראָם, און מילטאָן פיערשטיין איז איצט לעאָן האַפּמאַן, פובליסיטי דירעקטאָר פון מאָריס שוואַרצעס קונסט טעאטער. ד. ב. ט.)

דאָנערשטיק, דעם 29טן דזשוליי, 310 קעטרין סטריט.

פאַרזיצנדער — פּר. גאַלדמאַן. פאַר-געלייענט פּראָטאָקאָל 3, און ווערט גוטגעהייסן. עם ווערט אָנגענומען די רעקאָמענדאציע פון דער ליטעראַרי-שער קאָמיטע, אז די מיטינגען זאָלן באַשטיין פון איין ביזנעס מיטינג, איין ליטעראַריש עפנטלעכער אָוונט און צוויי ליטעראַרישע עדיוקאציע-פאַר נאַל מיטינגען. די לעצטע קומען פאַר אויסשליסלעך נאָר פאר מיטגלידער פון געזעלשאַפט.

עס ווערט אויך אָנגענומען, אז די רעקאָמענדירטע אונטערנעמונג פון דער ליטעראַרישער קאָמיטע זאָל זיין

פּראָטאָקאָל נומער 5

פאַרגעלייענט פּראָטאָקאָל נומער 4 און גוטגעהייסן. עם ווערט ווידער ארומגעערעדט די אָנגעלעגנהייטן וועגן דער אונטערנעמונג פאר די מלחמה

דאָנערשטיק, 5טן אויגוסט, 1915, היברו ליטעראַטור סאַסיעטי, 310 קעטרין סט., פאַרזיצנדער פריינט גאַלדמאַן.

מיט א קרעדענשל האָט זיך גע-
ווענדט נאָך קרעפטן דער סענטראל
ברענטש ס. פ. עם ווערט זיי באַוווּ-
ליקט אַ פאַרלייענער פריינט סוקאניס.
פאר דער אונטערנעמונג פון יל"פ
ברענטש ווערט באַוויליקט פּר. פּרוכט
און פריינדין בובער.

צום וואל און בעסטן איז געווען
די פראגע וועגן שיקן דעלעגאטן צו
דער סאַציאליסטישער אַניטאַציאָנס
קאָמיטע.

באַאיינפלוסנר זיינען געווען די
מיינונגען, אז מיר זאָלן ניט אויפנע-
מען קיינע פאַליטישע פראגן און
פלאטפאָרמען. מיט אַ מערהייט ווערט
באַשטימט נישט צו זיין פארטראַגן
ביי דער נאַציאָנאַל סאַציאליסטישער
אַניטאַציאָנס קאָמיטע.

סעק. ב. מכתם

ליידנדע, און עם ווערט באשלאָסן איז
בערצוגעבן דאָס צו דער ליטערארי-
שער קאָמיטע, וועלכע זאָל זיך באַ-
ראַטן וועגן דעם מיט דער היברו לי-
טעראטור סאַסיעטי.

עם ווערט אויסגעהערט אַ פאַר-
לאנג פון די היברו ליטעראטור סאַ-
סיעטי וועגן דער אָרגאַניזירונג פון
אַ ליטערארישן אָוונט און דאָס ווערט
איבערגעגעבן דער ליטערארישער קאָ-
מיטע.

פאַלגענדע נייע מיטגלידער זיינען
אויפגענומען געוואָרן: באריש, ראָזע-
לא סאפּיאן און שולמאַן. צו דער לי-
טערארישער קאָמיטע ווערן דערווילט
אויפן פלאץ פון די וואָס פעלן: באַ-
ריש און לערער. צו דער עקזעקוטיוו
ווערן דערווילט פעלדמאַן און גאַלד-
רינג.

פּראָטאָקאָל נומער 6

זאָלן זיך פארהאַלטן זייער פאַרזיכ-
טיק ביים פאַרשלאָגן מיטגלידער. עם
ווערט אָנגענומען, אז דעם 29טן אוי-
גוסט זאָלן מיר פאראנשטאַלטן אַ לי-
טערארישע פּראָגראַם מיט די היברו
ליטעראטור סאַסיעטי. עם ווערט ניט
אָנגענומען אַ צושרפיט פון נאַציאָ-
נאַלן ארבעטער קאָמיטע צו באַטייליקן
זיך אין זייער ארבעט אויף דעם
גרונט, וואָס די געזעלשאפט האָט זיך
אַנטזאגט פון פאַליטישע טעטיקייט.
עם ווערן אויפגענומען אַלס מיטגליד-
ער פריינדין ליפשיץ און פריינט
פראדקין.

דאָנערשטיק, 12טן אויגוסט, 310
קעטרין סטריט, היברו ליטעראטור
סאַסיעטי, פאַרויצנדער פּר. קאַפלאן.
פאַרגעלייענט פּראָטאָקאָל נומער 5
און גוטגעהיים.

די ליטערארישע און עקזעקוטיוו
קאָמיטע באַריכטעט וועגן אונטערנע-
מונג פאר די מלחמה ליידנדע און
דעקאָמענדירט, אז די דערמאָנטע אונ-
טערנעמונג זאָל צוריקגערופן ווערן.
עם ווערט גוטגעהיים. עם ווערט אויס-
געהערט אַן אַפיל פון דער ליטערארי-
שער און עקזעקוטיוו קאָמיטע, אז די
מיטגלידער פון אונזער געזעלשאפט

די קריטיק איז געווען איינגעהאלטן און די שטימונג האָט באַגריסט אונז זער נייע קראפט. פריינט סוקאניקס אַרויסטריט מיט פּרוג'ס „א בריווער לע“ האָט אַרויסגערוּפּן אַ ברייטערע קריטיק, און עס ווערט אנטזאגט אַז צונעמען דאָס אויפן רעפּערטואַר. עס ווערט געאַרדערט פריינט סוקאניק ער זאָל דאָס בעסער לערנען און שטודירן און נאָכהער דאָס פאַרברענגען.

סעק. ב. מכתם

די רעקאָמענדאציעס פון דער לייט טעראַרישער קאָמיטע וועגן אָנפאַנגען שטודירן דראַמע, ווערט צוריקגעגעבן צו דער דערמאָנטער קאָמיטע פאַר בעסערע אויסאַרבעטונגען. די לייטעראַרישע זייט געווען פאַר-טראַטן פון פר. פראַדקין און פריינט סוקאניק. פריינט פראַדקין האָט דע קלאַמירט כאַוּשאַווערס „אַפּשיד“ עס איז צום באַמערקן, אַז פריינט פראַדקין איז אַ נייער אין געזעלשאַפט און האָט אַרויסגעצייגט אַ גוט-צופריי-דנשטעלנדן טאַלאַנט.

פּראָטאָקאָל נומער 7

אויפ'ן טאָגעס אָרדנונג ווערט גע-רעדט וועגן די הוצאות וועלכע די לייט טעראַרישע און עקזעקוטיוו קאָמיטעס האָבן צוזאַמענגעשטעלט אין צוזאָר-מענהאנג מיט די לויב פון אונזער פאַרשטאַרבענער פריינדין. דער פאַר-שלאַג פון פריינט מכתם וועגן אַ פער-קעפיטאַ טעקס פון 25 סענט ווערט אָנגענומען. עס ווערט אויך גערעדט וועגן אַ מעמאָריעל מיטינג פאַר אונז-זער פריינדין ע"ה.

נאָך קליינע דעבאַטן און מיינונגען ווערט די אָנגעלעגנהייט איבערגע-געבן דער לייטעראַרישער קאָמיטע. עס איז אויפגעהויבן געוואָרן אַ פראַגע וועגן אָנפאַנגען אונזער סעזאָן. עס ווערט אויסגערדיקט די נויטווענ-דיקייט פון אַן אונטערנעמונג און אַ לייטעראַרישן אָונט. די פראַגע ווערט איבערגעגעבן דער לייטעראַרישער קאָ-

דאָנערשטיק, דעם 19טן אויגוסט, היברו לייטעראַטור סאַסייעטי, 310 סטריט, פאַרויצנדער פריינט סאַוויטש.

ביי דער דערעפּענונג פון דעם מי-טינג מעלדעט דער פאַרויצנדער וועגן דער טרויער אָנדענקונג פאַר אונזער פאַרשטאַרבענער פריינדין ראָזאַ לייט-נער-נעלסאָן. די פאַרזאַמלונג הויפט זיך אויף. אונטער דער צייט ווערט פאַרגעלייענט אַ נעקראָלאָג דערשינען אין דער „אידישער וועלט“ דעם 17טן אויגוסט אין נאָמען פון אונזער גע-זעלשאַפט געשריבן פון פריינט סאַ-וויטש און פאַרגעלייענט פון פריינט מכתם. אַ נעקראָלאָג פון ליליפוט גע-שריבן אין דער „וואַרהייט“ ווערט נאָכהער פאַרגעלייענט פון פריינט סאַ-ווידזש. דער טיפּער טרויער ווערט איינדרוקסבאַר פאַרצייכנט און מען גייט איבער צום טאָגעס אָרדנונג.

יאַרקער צייטונגען. נאָך אַלע אַרגו-
מענטן פאַרערט דער סעקרעטאר אויף
צו דערוויילן אַ פרעס אַגענט. אויפן
פלאַץ ווערט דערוויילט פריינטט קאפ-
לאן.

סעק. ב. מכתם

מיטע צום פארהאנדלען. צום לעצט
ווערט דורכגעלייענט דער פראטאקאל
7 און ווערט גוטגעהויסן.

עס ווערט ארויסגעזאגט א
שאַרפער פראָטעסט קעגן דאָס ניט
דערשיינען פון די נאָמיצן אין די נר

פראטאקאל נומער 8

דער פארשטאָרבענער פריינדין ראָזע
ליסנער נעלסאָן בפרט. דער דערמאָנט
טער איינאקטער ווערט פאַרנעלייענט
פון פריינט סאָוויטש'ן אליין.

פריינט פראדקין דעקלאַמירט „די
פארשאַלטענע“ פון באַוואַווער. איי-
ניקע קליינע באַמערקונגען ווערן גע-
מאכט אין באַצוג צו דער דעקלאַמא-
ציע. עס ווערט אָפיציעל אָנגענומען
אַלס מיטגליד מערי ליבערטי.

סעק. ב. מכתם

דאָנערשטיק, 26טן אויגוסט, היב-
רו ליטעראַטור סאָסייעטי, 310 קעט-
דין סטריט, פאַרויצנדער פריינט קאפ-
לאן.

די פארזאמלונג טרעט גלייך צו צו
דער ליטעראַישער אַרבעט. פריינט
סאָוויטש מעלדעט, אז ער האָט איר
בערזעצט מאָרים מעטערלינקס איין
אַקטער „די זיבן פרינצעסינס“ און
ווידמעט דאָס די יל"פ ליטעראַיש-
דראַמאַטישער געזעלשאַפט בכלל און

פראטאקאל נומער 9

אַפשאַצן אונזערע פארלוסטן. אין
דעם הייליקן אָנדענק פאר אונזער
פריינדין שמעלן זיך אוועק די פאַר-
זאמלע און די מוזיק שפילט דעם
טרויער מאַרש פון שאַפען. נאָך איי-
ניקע ווערט פון דר. האָרענשטיין,
ווערט פאַרנעלייענט פון דער פארלאָ-
רענערס רעפערואר פריץ'ס פאַנטאַזיע
„האַלט ס'מױל“, פאַרנעטראָגן ביי
פריינדין ראָזנבערג. אַ קורצע רעדע
האָט געהאַלטן מ. קאַמי, רעדאַקטאָר

דאָנערשטיק, סעפטעמבער 2טן,
310 קעטרין סטריט. טרויער פאַר-
זאמלונג אין דעם אָנדענק פון ראָזא
ליסנער-נעלסאָן. פאַזיצנדער פריינט
מכתם. דער פאַרויצער, עפּענענדיק די
פארזאמלונג, צייגט אָן דעם פארלוסט
אין דער געזעלשאַפט, באַדויערנדיק
דעם פאַקט וואָס אין אַזאַ צענטער ווי
פילדעלפּיאַ איז ווייניק דאָ אינטער-
ליגענטע קרעפטן, באַמערקט דער פאַר-
זיצנדער, מוזן מיר זיך רעכענען און

פון „די אירישע וועלט“ ער באדויג ערט דעם טעאטער-ארטיסט, וועלכער לאזט נאך זיין טויט קיין שום ברעקל זכר נאך זיך, און אויף אזא אופן מוזן מיר זייער אָנדענקען זייער טייער האַלטן. ריידנדיק צווישן אַנדערעם, האָט מ. קאַטץ באַמערקט „און יענער קליינער מאַנומענט איז פאר דעם ווער עס האָט עטוואָס פאר דער מענטשהייט געטאָן“.

נאָך זיין איינדרוקספולע רעדע, דע-קלאַמירט מים קאַטץ „יסורים און גע-זונט“ פון מאָריס ראָזענפעלד. אויך פון ראָזא ליסנער-נעלסאָנס רעפער-טואר. א נעלונגענע רעדע וועגן דער פארשטאָרבנערם טאַלאַנט האָט גע-האַלטן פריינט סאַוויטש. ער ציטירט איר ראָלע אַלס „חנהלע“ אין מאַרק אָרענשטיינס „דאָס אייביקע ליד“, וואו זי האָט זיך דערפאַלגרייך גע-מאַכט אַלס אַרטיסטן.

סעק. ב. מכתם

נאָך אַ מוזיק סאַלאַ טרעט אַרויס אונזער פריינדין מאַנאוואַ און לעזט פאַר פון מאַרק אָרענשטיינס „דאָס איי-בינערשטיק, 14טן אַקטאַבער, 1915, 310 קעטרין סטריט. פאַרזי-צנדער פר. מכתם, עקטינג סעקרע-טאַר פריינט באַריש.

נאָך זיין איינדרוקספולע רעדע, דע-קלאַמירט מים קאַטץ „יסורים און גע-זונט“ פון מאָריס ראָזענפעלד. אויך פון ראָזא ליסנער-נעלסאָנס רעפער-טואר. א נעלונגענע רעדע וועגן דער פארשטאָרבנערם טאַלאַנט האָט גע-האַלטן פריינט סאַוויטש. ער ציטירט איר ראָלע אַלס „חנהלע“ אין מאַרק אָרענשטיינס „דאָס אייביקע ליד“, וואו זי האָט זיך דערפאַלגרייך גע-מאַכט אַלס אַרטיסטן.

נאָך אַ מוזיק סאַלאַ טרעט אַרויס אונזער פריינדין מאַנאוואַ און לעזט פאַר פון מאַרק אָרענשטיינס „דאָס איי-

פראַטאַקאָל נומער 15

פאַלג פינאַנציעל. אַ פּולקאַמענעם באַ-ריכט פארשפרעכט פריינט נעלסאָן אָפּצוגעבן ביים צווייטן מיטינג. דער-ביי ווערן אַרומגערעדט איינצלעהייטן וועגן קומענדער אונטערנעמונג און די פארזאַמלונג נעמט אָן אַ באַשלוס דאָס איבערצוגעבן צו דער ליטעראַ-רישער קאָמיטע.

פריינט סאַוויטש באַריכטעט אין

פאַלג פינאַנציעל. אַ פּולקאַמענעם באַ-ריכט פארשפרעכט פריינט נעלסאָן אָפּצוגעבן ביים צווייטן מיטינג. דער-ביי ווערן אַרומגערעדט איינצלעהייטן וועגן קומענדער אונטערנעמונג און די פארזאַמלונג נעמט אָן אַ באַשלוס דאָס איבערצוגעבן צו דער ליטעראַ-רישער קאָמיטע.

פריינט סאַוויטש באַריכטעט אין

אונטערנעמונג נאך וועלכע זיי האָבן זיך געווענדט.
די יאָנג סאַשעל אָרגאניזאָישאָן האָט צוגעשיקט 2 דאָלער פאַר דעם פּאָנד פאַר די לידנדע שרייבער.
סעק. ב. באַריש

נאָמען פון די היברו ליטעראַטור סאַ- סייעטי, אַז זיי גייען דורכפירן אַ ריי אירישע לעקציעס, וואו אונזער געזעל- שאפט וועט דארפן אַנטייל נעמען.
די זשיטאַמיר אייד סאַסייעטי ווערט אנטזאָגט קרעפטע פאַר זייער

פּראָטאַקאָל נומער 16

פילע דעבאַטן ווערט מיט אַ מערהייט שטימען אָנגענומען דאָס דורכצופירן און דאָס ווערט איבערגעגעבן דער ליי- טעראַרישער קאָמיטע.
עס ווערט געשטעלט אַ אָנפראַגע וועגן „די יורשים“ פון שלום אש. עס צייגט זיך אַרויס, אַז די ראַליסטן האָבן די אַרבעט אַ ביסל פאַרנאַכלע- סיקט און דאָס האָט געמאַכט אומ- מעגלעך די ווייטערדיקע אַרבעט. דע- רום ווערט באַפולמעכטיקט די ליטע- ראַרישע קאָמיטע אָנצואווענדן איר ענערגיע, אַז די דראַמע זאָל שטודירט און אויפגעפירט ווערן.
צום ענדע ווערט אויסגעהערט פּר. קאַי. זיין פאַרלאַנג איז מען זאָל זיין גרייט פון אונזער געזעלשאַפט צו ליטעראַרישע קרעפטן וועלכע עס וועלן געפאָדערט ווערן פאַר דער לעקציע קאָמיטע פון דער היברו ליטעראַטור סאַסייעטי. גלייכצייטיק פאַרלאַנגט ער מיר זאָלן זיין פאַכטראַטן אין דער לעקטשור קאָמיטע פון די היברו ליי- טעראַטור סאַסייעטי. די ביטע ווערט איבערגעגעבן דער ליטעראַרישער קאָ- מיטע צום פאַרהאַנדלען.
ב. מכתם, סעק.

דאָנערשטיק, 21טן אָקטאָבער, 1915, 310 קעטרין סטריט. פאָרוי- צנדער פריינט גאָלדמאַן.
אָנגעקומענע צו ש ר י פ ט ן ווערן גלייך איבערגעגעבן דער ליטעראַרי- שער קאָמיטע. פון די פאַנעוועזשער לאַדזש ווערט דערהאַלטן אַ דאַנק בריוו. דער סעקרעטאַר ווערט באַאויפ- טראַנט זיי צו שיקן אַ צושריפט וואָס אָנבאַלאַנגט דעם בייטראַג צו אונזער געעפנטן פּאָנד.
פריינט נעלסאָן גיט אַפ אַ פּול- שטענדיקן באַריכט פון לעצטער אונ- טערנעמונג, וואו עס צייגט אַז איינ- נאָמע איז געווען אַריבער 52 דאָלער מיט אַ ריינעם פּראָפּיט פון 11 דאָלער און 40 סענט, פון וועלכע עס ווערן איבערגעגעבן 50 פּראָצענט דער היב- ליטעראַטור סאַסייעטי.
די אינוועסטיגאָישאָן קאָמיטע באַ- ריכטעט, אַז זי האָט אָנגעפאַנגען איר אַרבעט פאַר איר אויפנאַבע.
אייניקע בילס ווערן גוטגעהייסן צום אויסצאָלן. עס ווערט דערמאַנט וועגן מאַרק אָרענשטיינ'ס „דער פּרילינג גייט“ צי מען זאָל דאָס אויפ- פירן אין פּערזאָנען אָדער ניט. נאָך

זאל עס זיין פראטאקאלירט

אז די י. ל. פריץ ליטעראריש דראמא-טישע געזעלשאפט האָט דערעפנט אַ פאָנד פאַר די לייַדנדע שרייַבער אין אייראָפּע. אונזער געזעלשאַפט גיט אוועק די געלטער וועלכע ווערן גע-
זאמלט פון אָרגאניזאציעס צו וועלכע מיר שיקן קרעפטן. די אָרגאניזאציעס ווערט אָנגעדייטעט דער צוועק פון דעם פאָנד צו וועלכן זיי מוזן ביי-שטייערן.

פראטאקאל נומער 17

דאָנערשטיק, דעם 28טן אָקטאָבער, 310 קעטרין סטריט. פאָרויזענדער פּר. גאָלדמאַן. די לעצטע פּראָטאָקאָלן גוט געהיים.
עס ווערן אויפגענומען אַלס מיט-גלידער מאַקאוּו, פּיין און קעץ. איי-ניקע רעקאָמענדאציעס פון דער ליי-טערארישער קאָמיטע ווערן צוריק אי-בערגעבן פאַר אויסכעסערונג.
עס ווענדט זיך אַ קאָמיטע פון י. ל. פריץ ברענטש ארבעטער רינג מען זאל באַגריסן אין אונזער נאָמען לע-אָן קאברין אַלס יובילאַר. פריינט משה טאַלטשין און מכתם ווערן געשיקט אַלס באַגריסונג קאָמיטע.
אויף דעם פאַרלאַנג פון די פאַרזאַמלטע ווערט דעפערטירט דער ערשטער אקט פון „די יורשים“.
ב. מכתם, סעק.

פראטאקאל נומער 18

דאָנערשטיק, דעם 4טן נאָוועמבער, 1915. אַ ליטעראַרישער מיטינג אונ-טער פאָרויזענדן פריינט גאָלדמאַן אין 310 קעטרין סטריט. די ליטערא-רישע קאָמיטע באַריכטעט, אַז די אונ-טערנעמונג פאַר דעם 14טן נאָוועמ-בער ווערט אָפּגעלייגט פאַר דער אָונטצייט אַנשטאַט נאָכמיטאָג.
פאַר דעם שרייַבער פאָנד ווערט דערהאלטן פון די זשיטאַמער אייד סאָסייטי 2 דאָלער.
די ליטעראַרישע אָפּטיילונג אַלס די וויכטיקסטע פאַר דעם אָונט, איז גע-ווען צופרידענשמעלענד. פריינט סוקאניק האָט פאָרגעלייענט אברהם רייזינס „דער טויטער פעלדמאַרשאַל“ און און פאַר זיך איז דער טויטער פעלדמאַרשאַל אַ שטאַרקע זאַך און פריינט סוקאניקן האָט זיך דאָס גיט איינגעגעבן דאָס ארויסצוברענגען ארטיסטיש. די קריטיק איז געווען אַ ברייטע.
גאָלדמאַן לייענט פאַר אן איינאַק-טער פון ב. פאללער „אָן אַ נאָמען“.

פון שלום עליכם. די פאָרלעזונג איז געווען ניט איינגעגעבן. די דערקלע- רונג פון פריינט שפריצמאן, אז ער איז געווען ניט צוגעגרייט האָט אָפּ געשוואכט דעם איינדרוק. די קריטיק אָנערקענט דעם אויסנאמספאל און שפרעכט אום די אָנערקענונג צו פר. שפריצמאן.

פריינט משה טאלטשין ליענט פאָר זיינע אן אייגענע סקיצע מיטן נאָ- מען „דאָס פירדלע“. די סקיצע איז ווארעם אויפגענומען געוואָרן.

סעק. ב. מכתם

דער איינאקטער אנטהאלט ניט קיין טיפע דראמאטישע פראָבלעמען. און אין די טעכנישע פארהעלטניסע זעט מען אפילו ניט די לייכטקייט פון א געוויינליכע קאָמעדיע. די ליטערארישע זייט איז דאָך אויסגעהאלטן ניט קור- קנדיק אויף דעם וואָס דער איינאקט- טער פארמאָגט א היפש ביסל פראזן אין ענגליש און צעמישט די ריינקייט פון דער שפראך. אַלס א פונקט צו א רייכן דראמאטישן פראָגראם ווערט דער איינאקטער רעקאָמענדירט דורכ- צולאָזן.

שפריצמאן ליענט פאָר „מילכיקס“

פראטאקאל נומער 19

ציינט, אז פילעס איז געמאן געוואָרן, אום די דראמע זאָל האָבן א מעגלעכ- קייט אויפגעפירט צו ווערן.

שפריצמאן ליענט פאָר „מילכיקס“ פון שלום עליכם. דאָס ווידערהאלונג פון דיזע פאָרלעזונג האָט דייטלעך געצייגט — ווי א קריטיקער האָט זיך אויסגעדריקט — אז „די זעלבע פאָר- לעזונג מיט א וואָך בעפאָר האָט ניט שפריצמאן געלעזן“. די פאָרלעזונג איז געווען אויסגעצייכנט.

מיס קאץ האָט דעקלאַמירט „דאָס מאדעל“ פון באוּשוואַוער. די קריטיק, וועלכע איז געווען געריכטעט צו דער דאקלאַמאציע האָט אוועקגעצויגן דעם עולם אויף א זייטיקע טעמע, נעמ- לעך, וועגן גרים. ברייט איז געווען דער אינהאַלט. עס האָט זיך אנטוויקלט א לעבעדיקע דוסקוסיע איבער די

דאָנערשיק, דעמ11טן נאָוועמבער. פאָרויצנדער פריינט גאָלדמאן, 310 קעטרין סטריט.

ביי דער דערפּענונג פון דעם מיר טינג ווערן באַטראכט אייניקע קרע- דענשעלס דורך וועלכע מען האָט זיך געווענדט נאָך קרעפטן. עס ווערט איר בערגעגעבן דער ליטערארישער קאָ- מיטע פאר ווייטערע האַנדלונג. עס ווערט אויפגענומען אַלס מיטגליד מר. פרידמאן, פאָרגעשלאָגן פון טשער- נאָוו און אונטערשטיצט פון מכתם. עס ווערט אויסגעהערט די באשטי- מונגען פון דער ליטערארישער קאָ- מיטע איבער די פראַקטישע ארבעט פאר די אונטערנעמונג פון דעם 14טן נאָוועמבער.

דער באריכט וועגן „די יורשים“ פון דער ליטערארישער קאָמיטע

טעמע אין פארלויף פון די נעקסטע אייניקע וואָכן.
 באַשלאָסן נעקסטן דאָנערשטיק דורכצופירן אַ קאָנטעסט פאר דעם פערסאָנאל אין „די יורשים“.
 סעק. ב. מכתם

נייטיקייט און וויכטיקייט פון דעם גרים. עס האָבן אָנטייל גענומען אַ גרויסע טייל מיטגלידער, ווי אויך אייַ ניקע געסט. עס ווערט באַשלאָסן צו האָבן אַ ספּעציעלן אָונט אויף דיזער

פּראָטאָקאָל נומער 20

עליכמס „קיין עין הרע“. די קריטיק מאכט קלאָר, אַז דער כאַראַקטער טיפּ איז צופרידנשטעלנד. די טעכנישע זייט אָבער איז געווען זייער ניט גוט. ער ווערט אויפגעפאָדערט צום אויס-בעסערן און פאַרברענגען.
 מיט אַ פּראָבע פון „די יורשים“ ווערט דער מיטינג געשלאָסן.
 סעק. ב. מכתם

דאָנערשטיק, דעם 18טן נאָוועמ-בער, 1915, 310 קעטרין סטריט. פאַרזיצנדער פריינט גאָלדמאן.
 אָפיציעלע אויפפאָדערונג פון דיום צאָלן. דער סעקרעטאר לייענט פאַר אַ צאָל קרעדענשאַלס, וועלכע ווערן טיילווייז באַפרידיקט און טיילווייז ניט.
 פריינט פראדקין לייענט פאַר שלום

פּראָטאָקאָל נומער 21

קיין מיטינג ניט שטאטגעפונען צו-ליב טעכנישע אורזאכן.
 סעק. ב. מכתם

דאָנערשטיק, 25טן נאָוועמבער, 1915, 130 קעטרין סטריט.

פּראָטאָקאָל נומער 22

סאָוויטש. די טעמע איז: „דער ליגן פון מאָדערנעם טעאַטער“. ער האָט זיך פיל אָפגעשטעלט אויף די פאלש-קייט און ניט גאַנצקייט אין דעם איי-דישן טעאַטער לעבן. דער טעאַטער ווי

דאָנערשטיק, 2טן דעצעמבער, 1915, 310 קעטרין סטריט. פאַרזיצנ-דער פריינט מכתם.
 דער אָונט ווערט אָפגעגעבן ספּע-ציעל פאַר די לעקטשור פון פריינט

איבער דער טעמא. אין דער דיסקוסיע איז בארירט געוואָרן אויך די אורזאכן איבער „דעם ליגן פון מאָדערנעם טע-אטער“, ניט קוקנדיק וואָס די לעק-ציע איז געווען פון ברייט פּילאָזאָף-פּישן שטאַנדפּונקט. נאָך אייניקע ביזנעס פארהאנדלונג-גען שליסט דער טשערמאן דעם אָוונט.

סעק. ב. מכתם

ער איז ביי היינטיקן טאָג, איז אַ צור-שטאַנד פון פרימיטיוון לעבן. דערצו ווערט נאָך שטאַרק אריינגעצויגן דער וואלגאַרער ביזנעס-גייסט אויף דער בינע, און דאן זעט זיך ערשט דייט-לעך ארויס דער פּולשטענדיקער ליגן פון טעאטער. דער טשערמאן מעל-דעט וועגן פרייע דיסקוסיע. אין דיס-קוסיע נעמען אַנטייל אַ באדייטנדע צאָל דעבאטאַנטן. אלע האָבן גערעדט

פּראָטאָקאָל נומער 23

ווערט ארומגעערעדט. די שטימונג אָבער איז געווען א גאנץ צופרידנשמעלנדע. די ליטערארישע קאָמיטע רעקאָמענ-דירט עלעקשאַנס פאר נייע באאמטע און עם ווערט אָנגענומען באשטי-מענדיק וואָלן אויף דעם נעקסטן מי-טינג.

עם ווערן פאָרגעלייענט די ווערק וועלכע האָבן אַ שייכות מיט דער אונטערנעמונג פון דעם 12טן דע-צעמבער.

סעק. ב. מכתם *

דאָנערשטיק, דעם 9טן דעצעמבער, 1915. פאָרויצנדער פריינט נעלסאָן. 310 קעטרין סטריט, היברו ליטערא-טור סאָסייטי.

עם ווערט פארהאנדלט א צושריפט פון נויאָרק וועגן שפּילן די „נבלה“ פון אונזער געזעלשאפט מיט די מיט-ווירקונג פון פּרין הירשביין. נאָך אַ לענגערע דיסקוסיע ווערט דער פאָר-שלאג פון דעם צושריפט צוריקגע-וויזן.

דער צושטאַנד פון געזעלשאפט

פּראָטאָקאָל נומער 24

שעלם, וועלכע ווענדן זיך נאָך קרעפ-טע. אייניקע ווערן באַפרידיקט און אייניקע ווערט איבערגעגעבן דער לי-טערארישער קאָמיטע צום ווייטערן באַטראַכטן.

מען גייט איבער צום עלעקשאַן.

דאָנערשטיק, דעם 17טן דעצעמבער, 1915, 310 קעטרין סטריט, היברו לי-טעראטור סאָסייטי, פאָרויצנדער פריינט גאָלדמאַן.

דאָס ערשטע אויפן טאגס אָרדנונג ווערן באַטראַכט אייניקע קרעדענ-

אין פארוואלטונגס ראט ווערן דער-
 וויילט: מרס. האכבאן, פריינט מא-
 לערמאן און פריינט נאלאנמער.
 עם ווערט דערוויילט א רעוויזיאָנס
 קאָמיטע, וועלכע זאָל שטיין אויף דער
 וואך איבער דער טעטיקייט פון גע-
 זעלשאפט און באריכטן יעדן מאָנאט.
 עם ווערן דערוויילט מיס באריש, מר.
 קרעמער און מר. וויטמאן.
 סעק. ב. מכתם

עם ווערן דערוויילט פאר די נעקסטע
 זעקס מאָנאטן פאָלגענדע אָפּיסערס:
 טשערמאן — פריינט מכתם; סעקרע-
 טאר — פריינט האַכבאן; פינאנץ
 סעקרעטאר — פריינט פייערשטיין;
 טרעזשורער — פריינט נעלסאָן. אין
 דער ליטערארישער קאָמיטע זענען
 דערוויילט געוואָרן: מארקאָוו, פרוכט,
 טשערנאָוו, נאָלדמאן, אריינרעכענענ-
 דיק דעם טשערמאן און סעקרעטאר.

בילדער אינהאלט

זייט

11	— — — — —	דוד בער טירקעל (אין צוואנציקער יארן)	.1
15	— — — — —	עליאם גאלדינסקי	.2
21	— — — — —	דזשארדזש גאווארד	.3
27	— — — — —	היברו ליטעראטור סאסייעטי (געביידע)	.4
31	— — — — —	אנאנס (רוסיש דראמאטישער קלוב)	.5
39	— — — — —	„קונסט ווינקל“ גרופע	.6
47	— — — — —	„בעטהאווען אַרקעסטער“ גרופע	.7
55	— — — — —	„ליטעראריש-דראמאטישע געזעלשאפט“ גרופע	.8
59	— — — — —	אהרן קאניעווסקי און וויליאם שפערלינג	.9
63	— — — — —	אידישער וואַנדערער	.10
69	— — — — —	פראַגראמע — אויפפירונג „בערד“	.11
73	— — — — —	אסתר סאלאמאן	.12
77	— — — — —	פאָסטער „דער קאמפף“	.13
79	— — — — —	דריטער אַקט „די גוינע פעלדער“, סצענע	.14
83	— — — — —	יוסף פאָל „דער מאַדערנער שמשון הגבור“	.15
87	— — — — —	אברהם האַכבאן	.16
95	— — — — —	„דראמא גילד“ גרופע	.17
95	— — — — —	ראַזעלא סאָפּיאַן	.18
109	— — — — —	אברהם גאלדפאָדען	.19
119	— — — — —	יעקב נאָרדין	.20
124	— — — — —	אויפשריפט פון אברהם גאלדפאָדען	.21
129	— — — — —	„העברי הצעיר“ גרופע	.22
135	— — — — —	אברהם משה דאָרפמאן (כפרי)	.23
139	— — — — —	העברעאישע פראַגראם „האינטלגנט“	.24
140-141	— — — — —	העברעאישע פראַגראם „היהודים“	.25
147	— — — — —	העברעאישע קינדער גרופע	.26
151	— — — — —	„פראַגוד“ גרופע	.27
154	— — — — —	בן-ארי	.28
159	— — — — —	שאוול טשרניחובסקי	.29
164	— — — — —	אברהם ליב בערקאוויץ אלס „ברוך ממנצה“	.30
169	— — — — —	מאָריס שוואַרץ	.31
175	— — — — —	ערשטע זייט פראַטאָקאָל בוך פון „פריז געזעלשאפט“	.32

אינהאלט פון קאפיטלעך

ערשטער קאפיטל
דער אנהויב פון דראמאטישע געזעלשאפטן אין 1891.—
די אידישע יוגנט שפילט טעאטער אויף רוסיש — 17-34

צווייטער קאפיטל
א נייער דור וואקסט אונטער.—די האָניק יאָרן פון דער
גארדינישער דראמא.—די ראַדיאָ הויבט אָן קאָנקורירן
מיטן טעאטער — 35-51

דריטער קאפיטל
דאָס „ליטעראַריש-דראמאטישע קונסט ווינקל“.—דער
קאמפף צווישן ארטש סטריט טעאטער און דזשירארד
עוועניו טעאטער.—דער אונטערגאנג פון „ארטש סטריט
טעאטער“ — 52-84

פירטער קאפיטל
די בירגערלעכע דראמאטישע געזעלשאפטן.—די „דראמא
גילד“.—די מענדעלע מוכר ספרים פאָלקס בינע.—די
„פּרץ דראמאטישע געזעלשאפט“.—די אויפפירונג פון
דער סאָוועטישער דראמא „רויטער זשאווער“ — 85-102

פינפטער קאפיטל
די נאציאָנאַלע באוועגונג און די העברעאישע שפראַך.—
אברהם גאַלדפאדען פירט אויף זיין העברעאישן אייני-
אקטער „דוד במלחמה“ אין 1906. — מײן באַזוך בא
אברהם גאַלדפאדען און בא יעקב גאַרדין. — „הבימה
העברית“ אין פּילאדעלפיע. — „הבימה“ פון סאָוועטני-
לאנד אין אמעריקא — 103-126

זעקסטער קאפיטל
די העברעאיש דראמאטישע אגודות.—העברי הצעיר.—
„הבימה הצעירה“.— די געזעלשאפט „פּרגוד“ שפילט
„עמד“ פון שלום עליכם — 127-154

זיבעטער קאפיטל
פיערונג פון זעכציגסטן געבורט־יאָר פון שאול טשרני-
הובסקי אין דער היברו ליטעראטור סאָסיעטי.—אויפ־
פירונג פון זיין פּאָעמע „ברוך ממנצח“ — 155-164

אכטער קאפיטל
מאָרים שוואַרץ דעבוטירט אויף דער יוגנטלעכער בינע.—
שפילט העברעאיש טעאטער אין ארץ ישראל — 165-172
פּראָטאָקאָל־בוך פון דער „י. 5. פּרץ ליטעראַריש דראמאטישע
געזעלשאפט“ — 173-190

זייט

באלנאָ, פּיליפּ ————— 94
 בבלי, הלל ————— 142
 באַק ————— 91
 באַקאָוו, קלאַראַ — 102, 90
 באַראָוועי, סאַלאָמאָן — 19
 באַראָוועי, יהודה — 23
 באַרסקי — 178, 45
 באַראַץ, א. ————— 124
 באַראַקס, ש. ————— 124
 באַראַש, ב. — 190, 184, 181
 באַראַש, הערי — 77, 72
 באַרקאָוו, נאַרמאָן — 146
 באַנדראַנסקי, מישה — 129, 128
 באַוושאָווער, י. — 184, 30
 באַרטנאָוו, י. — 124
 באַרדמאָן — 128
 בובער, ס. — 91, 55, 41
 בודער, יוסף — 137, 128
 בוירג, הערי — 99, 94
 בוירג, טעאָדאָר — 99, 94
 ביאַליק, חיים, נחמן — 145
 בית־הלחמי, דר. — 131
 בית־הלחמי, נונה — 146
 בייליס — 128
 בלאַנק, אַרטור — 138
 בלאַק, יעטא — 166
 בלאַנק, לעאָן — 117, 108
 בלאַנק, ש. ל. — 158, 144
 בלאַך, דר. יהושע — 128, 127, 108
 בליפעלד, יצחק — 166
 בליצשטיין, ראָזע — 29
 בלעק, סעם — 90
 בעל, נ. — 94
 בעלקינד, ישראל — 132
 בעל־שם, סאַניאַ — 99, 94
 בעלאָוו, מים — 44
 בן־ארי, ר. — 154, 149, 124, 122, 121
 בן־היים — 124

%

זייט

אבעלמאן ————— 128
 אבערמאן, סיליע — 57
 אברבנאל, דון, יצחק — 145
 אַנגראַנסקי, גרשון — 128
 אַדלער, יעקב, פ. — 111, 43, 35
 אַדלער, י. — 45
 אַדלער, ש. — 142
 אַהרנסאָן, נ. — 116
 אוספענסקי, א. — 97
 אורלאָף, ל. א. — 118
 אוויראָוו, מ. — 35
 אַחד העם — 145
 „אידישע וועלט“, די — 58
 אַידעלסבערג, יעקב — 77
 אייזנבערג, גרשון — 153
 אייזיקמאן — 128
 איטקין, ד. — 124
 איקערמאן, העראָלד — 94
 אלטמאן, א. — 36
 אליסאָן, דזשאָזעף, ריכטער — 20
 אלישה בן אבויה — 111
 אלימאנסקי — 128
 אלעקסאַנדער, עליואבעט — 53
 אלעקסאַנדער, ר. — 39
 אנדערסאָן, מאַקסוועל — 94
 אַנ־סקי, ש. — 123, 58, 41
 אַסטראָוו, מים — 44
 אַספּייק, דוד — 93
 אפרתי, טשעמשיק — 124
 אראָנאָוו, מים — 44
 אראָנאָוו, וויליאַם — 94
 אַריצקי, הערי — 99
 אַרנשטיין, מאַרק — 185, 184, 94, 43
 אַש, שלום — 43

ב

באלאבאן, זעליג — 131

זײט

190, 179 — גאלדמאן

186 — גאלדמאן

181 — גאלדרינג

42, 23 — גאלדמאן, מארקוס

113 — גאלדמאן, מ. פאבלישער „היום“

33, 30, 17 — גאלדפאדען, אברהם

125, 109, 108, 106, 105, 103 — גאלדפאדען, פאלינע

106, 105 — גאלדפוס, אברהם

49 — גאלדשמיט, מארים, 39, 53, 54, 57

39 — גאלדשטין, מ.

19 — גאלדשטין, אברהם

58 — גאלדשטין, דזשעני

29, 26 — גאלדשמיט, מיס

53 — גאלדשמיט, הערי

41, 37, 35, 33, 17 — גארדין, יעקב

119, 108, 103 — גארקי, מאקסיס

18 — גארין, אסקאר

93, 50 — גארין, מיס

44 — גארסאן, טשארלז

23 — גארעליק, ט.

90 — גארעליק, יוסף

99 — גארעדעצער, מאיר

134, 45 — גארעדעצער, עליוזאבעט

137 — גודמאן

128 — גודמאן, מאדאם

72 — גולדווסר, דוד

153 — גוראלניק, מיס

69, 68 — גיטמאן, הערי

69, 68 — גין, אלחנן

138, 131, 128 — גינזבורג, רחל

153 — גינזבורג

128 — גלאזמאן, רחל

90 — גלאזמאן, שלום

90, 29, 26 — גליקמאן, מ.

68, 57 — גליקמאן, אדעל

57, 54 — גוירבערג, דוד

94 —

זײט

54, 44, 39 — בענו, דוד

36 — בעקער, א.

99 — בעקער, מארטא

99 — בעקער, רוט

123 — בער, ריכארד

99 — בערגער, דיוויד

128, 127 — בערדיטשעפסקי, מ.

36 — בערנשטיין, פעני

49 — בערקאוויץ, אברהם

171, 149, 121 — בערקאוויץ, י. ד.

129, 128 — בערקאוויץ, אברהם, ליב

164, 158, 131 — בערקאוויץ, זאב

142 — בערקאוויץ, מתתיהו

146, 142 — בערקאוויץ, מיס דזשיי.

36 — בע"שט

145 — בראדסקי, נייטען

99 — ברוידא, חברה

128 — ברוק, ש.

94 — ברוקס, יוליאוס

124 — בת-עמי

ג

124 — גאווינסקא, ה.

124 — גאלאנד, י.

190, 90 — גאלאנטער, פ.

29, 26 — גארטמאן, דר. לעא

26 — גאנאל

23, 21, 19 — גאווארד, דזשארדזש

157 — גאטהויל, פראפעסאר, ריטשארד

105 — גאטלאבער, אברהם, בער

128, 97, 94, 58 — גאטעספעלד, חנא

97 — גאלד, מייקעל

128 — גאלדבערג

36 — גאלדבערג, מיס איידא

77 — גאלדבערג, נען

124 — גאלדין, מרים

29, 26, 18, 17, 15 — גאלדינסקי, עליאס

זייט	דעלאווער, הערי
94	— — — — —
ה	
53	האבערמאן, ס.
137	הדסה
127	האלפער, דר. בן-ציון
128, 53	האלפרין, מאָריס
,85, 55, 42, 41	האַכבאַן, אברהם
190, 89, 87	— — — — —
190	האַכבאַן, מאָדאַם
102	האַכבאַן, דזשייקאָב
90	האַלקין, פ.
90	האַלקין, מאַלי
58	האַלענדער, איזידאָר
58	האַלענדער, חנה
144	המז
92	האַפּמאַן, לעאָן
103	האַפּמאַן, דר. בן-ציון (צביון)
41	האַרינשטיין, רעבעקאַ
44	האַרן, אנא
55	האַרינשטיין, דר. נייטן
137	הורוויץ
68	הורוויץ, מרס.
153	הורוויץ, שרה
167, 166	הורוויץ, פּראָפּעסאָר
144	היטלער, אַדאָלף
19	הינדין, וויליאם
189, 133, 127, 43	הירשביין, פּרץ
128	הירשפעלד
45	היעס, ביטריס
155	הלוי, ר' אליעזר ב"ר. נתן
144	הענדלמאן, דר. א.
133	הענדלמאן, ס.
124	הענדלער, ח.
128	הענדלמאן, מענדל
128	הענקין, מרדכי
156	הרא"בן, קונטרס

זייט	גלאזער, מיני
77	— — — — —
46	געלבארט, מאָדאַם
93	געלבארט, מיכל
29	גענשטיין, סאמואיל
23	געצאָוו, דזשייקאָב
137	גערמאן, מישא
137	גערמאן, לויס
44	גערשאָן
102	גערשענזאָן, צירל
90	גערשבערג, מאָדאַם
124	גראָבער, חיה'לע
142	גראָבעלסקי, בת-שבע
153	גרינבערג, ש.
99	גרינבערג, איזידאָר
100, 85	גראַטין, רעבעקאַ
46	גראַסס, לאַיער, יאָזעף
68	גראַסמאַן, נעט
128	גראַסמאַן, סעם
128	גרעסין
128	גרעץ, חברה
156, 155	גרעץ, פּראָפּעסאָר, היינריך
157	— — — — —
ד	
94	דאיען, לאוים
146	דאָנאַט, ראובן
131	דאָרפּמאַן, אברהם משה (כפרי)
135, 132	— — — — —
57, 54	דאָוובערג, מאָריס
49	דאָלאָרעס, מינא
44	דובין, דר.
156	דוד בן משלם, ר'.
153	דון, שושנה
68	דזשאָזעף, רוט
118	דילמאן, בן-ציון
122	דימאָוו, אָסיפּ
54	דיקשטיין, סאול
153	דיווויס, משה
97, 54	דייקסעל, ש.

זייט

129 — — — וועקסלער, נייטן

29, 23 — — — ווערבלוס, מאקס

98 — — — ווערנאן, פריינק

ז

166 — — — זאגער, מאָרים

36 — — — זאל, דר. בערנארד

146 — — — זאמאנסקי, אלבערט

36 — — — זאמוסטין, מארקוס

166 — — — זאָלאַטארעווסקי, יצחק

146 — — — זאב, ראָבערט

91, 42 — — — זובערמאן, מ.

167 — — — זיפרעט, משה

137 — — — זמירה (ספיוואק)

146 — — — זעליג, איזראעל

36 — — — זעלינסאָן, פ.

146 — — — זשיטאָמיר, פיליפ

77, 75, 52 — — — זשיטאָמירסקי, יוסף

132 — — — זשאבאָטינסקי, וולאדימיר

ח

131 — — — חומסקי, דר. ז.

ט

129 — — — טאבאק, אברהם

58 — — — „טאָג“, דער

187, 186 — — — טאָלטישין, משה

128 — — — טאָלמישינסקי

165, 34 — — — טאָמאַשעפּסקי, מאקס

168, 167, 166 — — —

166 — — — טאָמאַשעפּסקי, פעני

144 — — — טארקוועמאָדאָ

144 — — — טיטוס

99, 94 — — — טיער, איידע

146 — — — טיקטין, מנחם

26, 24, 20, 11 — — — טירקעל, דוד בער

158, 69, 61, 53 — — —

5 — — — טירקעל, אסתר ציפה

זייט

121 — — — הרברט, א. מ.

26 — — — הערים, בערנארד

131 — — — הערים, דר. חיים

131 — — — הערים, פראָפעסאָר, זעליג

41 — — — העריועט

199, 178, 91, 42, 41 — — — הערים, אל.

128 — — — הערמאן, יואל

23 — — — הער, נייטן

128 — — — הער, חברה

128 — — — הערמאן

145 — — — הערצל, דר. טעאָדאָר

29 — — — העקער

137, 118 — — — הררי, עזרא

41 — — — הערשמאן

וו

77 — — — וואַלדמאן, הינדע

128 — — — וואן

49, 23 — — — וואקס, אדאָלף

128 — — — וואקס, מרדכי

124 — — — ווארשעווער, ארי

58 — — — וואָלף, סיימאן

180 — — — וואַראָבניקאָוו

118 — — — וואָרוו, ליוזה

153 — — — ופר, מרדכי

94 — — — וויווער, אַלאַן

190, 180 — — — ווייטמאן, מר.

124 — — — וויניאר, א.

145 — — — ווילנער, גאון, דער

29 — — — ווילענקין

90 — — — ווישניעווסקי, ה.

157 — — — ווייטמאן, קלמן

46 — — — וויימאן, ע.

102, 93 — — — וויינשטיין, פיליפ

41 — — — וויינבערג, הערמאן

99 — — — ווייס, פאול

36 — — — ווענדקאָס, דר. מאיר

53 — — — ווענדראָף, ז.

כ

זייט
 99 ————— כאנין, היימאן
 137 ————— כגרת
 132, 131 ————— כפרי (דארפמאן)

ק

167 ————— לאטיינער, יאָזעף
 42 ————— לאַנדאָו
 99 ————— לאַנקסטאָון, רעבעקא
 166 ————— לאַרנמאן, לעא
 44 ————— לאַשינסקי, מיס
 128 ————— לאַנדאָן, יוסף
 23 ————— לאַויס, דזשאָזעף
 69, 68, מ., וויליאם, ריכטער, לאַויס
 58 ————— לובריצקי, פעני
 90, 46 ————— לומעט, ברוך
 93 ————— ליאָוו, לייליען
 99, 94, 93 ————— ליעוו, מאָריס
 89 ————— ליבערטי, לאה
 146 ————— ליוויי, וואָרען
 123 ————— ליוויק, ה.
 124 ————— ליוביטש, ס.
 128 ————— ליכטמאן
 181, 35 ————— ליילפוט (קרעטשמאר)
 29 ————— לינטאָן, מאַדאם
 26 ————— לינטאָן, א.
 121 ————— ליין, ד.
 42 ————— ליס
 55 ————— ליסנער-נעלסאָן, ראָזע
 90 ————— ליסאוואָי, מיס
 19 ————— ליפין, עמנואל
 112, 111 ————— ליפצין, קייני
 23 ————— ליפקאוויץ, מאָריס
 19 ————— ליפשיץ, מאָריס
 128 ————— ליפשיץ
 181 ————— ליפשיץ, מיס
 93 ————— לעאָן, נייטען

זייט

5 ————— טירקעל, יחיאל שלמה
 5 ————— טירקעל, דבורה טאָבע
 5 ————— טירקעל, אהרן פישעל
 26 ————— טירקעל, עטעל
 153 ————— טלזנער, דוד
 128 ————— טעלעם, י.
 128 ————— מענענבוים
 98 ————— מערעכין
 94 ————— טראַכטמאן, יודזשין
 44 ————— משייטין, הערי
 128 ————— משעבראָוו, הערי
 128 ————— משעלִקין
 124 ————— משעמעריןסקי, ב.
 26 ————— משערנישעווסקי
 189, 91, 90, 89 ————— משערנאָוו, מישא
 190
 94 ————— משיקא, דזשאָן
 138, 127 ————— משיריקאָוו, י.
 158, 157, 155 ————— משרניחובסקי, שאול
 159
 128 ————— יאַמפּאָלסקי, יצחק
 41 ————— יאַנאָוו, דר.
 128 ————— יאַפע
 124 ————— יודעלעוויטש, ה.
 145 ————— יוחנן בן-זכאי, ר'.
 128 ————— יוספּאָן, יוסף
 41 ————— יענער, ראָזעטא
 133 ————— יצחקי, (אייזיקמאן) חנה
 138, 137
 133 ————— יצחקי, ראובן
 143, 131 ————— ירדן, אַלחנן
 יאַראָוו, (יאַראָכאָווסקי),
 פּראָפּעסאָר 33
 145 ————— ירמיהו (הנביא)
 145 ————— ישעיה, (הנביא)
 122 ————— יוראָק, ס.

זייט	
128	מיצמאן, משה — — — — —
36	מיערס, פאול, מ. — — — — —
153	מיינער, זהבה — — — — —
190, 179, 91, 45	מכתם, ב. — — — — —
58	מלאך, לייב — — — — —
138, 128	מלמד, יעקב — — — — —
46	מעדיסאן, דוד — — — — —
146	מעט, הערשל — — — — —
44	מענדעלע מוכר ספרים — — — — —
128	מעסעלאָוו, פנחס — — — — —
124	מעסקין, א. — — — — —

נ

97	נאדיר, משה — — — — —
144	נבוכדנצר — — — — —
167, 166	נאטאנסאָן, טשארלס — — — — —
168, 167, 166	נאטאנסאָן, מאדאם — — — — —
90	נאסטאר, ה. — — — — —
46	נאָבאָצאָק — — — — —
19	נאָטקין, קלאַראַ — — — — —
180, 92	נאָרים, עלים — — — — —
128	נובאקובסקי, דוד — — — — —
128	נובאקובסקי, צבי — — — — —
93	נוסבאום, דזשיקאָב — — — — —
99	ניענין, סילוויא — — — — —
131, 129	ניומאן, פייוועל — — — — —
146	ניומאן, סירוס — — — — —
129	ניומאן, גאָלדע — — — — —
128	ניומאן, דר. — — — — —
55	נעלסאָן, ה. — — — — —
42	נעלסאָן, ראָזע — — — — —
190, 184, 179	נעלסאָן — — — — —
102, 94	נעה, באַב — — — — —

ס

184, 179, 42	סאָוויטש, לעאָן — — — — —
58	סאָמאָילאָוו, דאָראַ — — — — —
29, 26	סאָני, דר. ס. וו. — — — — —

זייט	
102	לעגנינסקי, ראָזע — — — — —
129	לעווין, אדאשקע, מ. — — — — —
131	לעווין, מאיר — — — — —
35	לעווין, ישראל — — — — —
128	לעווין, דוד — — — — —
128	לעוויןטאל, הרב דוב אריה הכהן — — — — —
99, 94	לעוויןטאל, עלסי — — — — —
101, 85	לעסער, רבי, יצחק — — — — —
41	לעסער, מיס — — — — —
94	לערמאן, סעמיועל — — — — —
93	לעוו, באָרים — — — — —
93	לערנער, סעמיועל — — — — —
116	לערנער, ש. — — — — —

מ

127	מאָלטער, פראָפעסאָר, הענרי — — — — —
190	מאָלערמאן — — — — —
68	מאָנרעל, מאַקס — — — — —
29, 26	מאָנדעלשטאם, מיס — — — — —
128	מאָנ, דוד יצחק — — — — —
90, 43	מאָנאָוו, ז. — — — — —
90, 89, 42	מאָנאָוואַ, אַסתר — — — — —
128	מאָנעל — — — — —
117	מאָסליאַנסקי, רעוו. צבי הירש, — — — — —
190, 186	מאָסאָוו — — — — —
166	מאָרנאָליס, מר. — — — — —
144, 68	מאָרנאָליס, א. — — — — —
29	מאָגלעסקי, דושעני — — — — —
99, 94	מאָנערמאן, וויליאם — — — — —
167	מאָלנאָר, פראַנץ — — — — —
128	מאָרדעל, פנחס הכהן — — — — —
102	מאָרמאן, נאָרמאן — — — — —
58	„מאָרגען זשורנאַל“ — — — — —
137, 129, 128	מזרחי, שלום — — — — —
146	מילדוואו, הערי — — — — —
128	מילער — — — — —
153	מילבר, פנינה — — — — —
128	מינץ — — — — —

ע

זייט
 30 — — — — — עדעלשטאט, דוד
 124 — — — — — עדעלמאן, ח.
 153 — — — — — עטנברג, משה
 55, 41 — — — — — עלגארד, י.
 128 — — — — — עליובערג, רבקה
 128 — — — — — עלמאנסקי, מאיר
 179 — — — — — ענטין, יואל
 77 — — — — — עטריק, אידיטה
 58 — — — — — עפעלבוים, ב.
 138 — — — — — עפרון, אסתר
 29 — — — — — עפרון, דר. לעאָ
 93 — — — — — עפסטין, מערי, מ.

פ

36 — — — — — פאבריקאנט, ראָזע
 186 — — — — — פאלער, ב.
 178, 46 — — — — — פאלקאוו
 26 — — — — — פאלעי, יאָהאָן
 192, 99, 94, 93 — — — — — פאָנאָטש, מאָריס,
 124 — — — — — פאָדואיט, ח.
 94 — — — — — פאָדרוושניק, י.
 90, 46 — — — — — פאָהוסט, פעני
 83, 53, 39 — — — — — פאָול, יוסף
 131 — — — — — פאָול, ישראל
 46 — — — — — פאָולין, מיסס סיסיליע
 58 — — — — — פאָזנאָנסקי, י. מ.
 19 — — — — — פאָמעראניץ
 36 — — — — — פאָקראָס, מרים
 124 — — — — — פוּדלאָוואַ, חביבה
 128 — — — — — פולען
 128 — — — — — פיוואָואַר, ה.
 131 — — — — — פיטליק, דר. ש.
 44 — — — — — פינסקי, דוד
 137, 129, 128 — — — — — פלג (באכמאן)
 128 — — — — — פינקאוויטש
 137, 58 — — — — — פינמאן, דינא

זייט
 89 — — — — — סאָקס, אסתר
 175, 90 — — — — — סאָקס, חיים
 99, 94, 90 — — — — — סאָבעל, אלפרעד
 49 — — — — — סאָהן, איידע
 93 — — — — — סאָלאָמאָן, אַנא
 73, 72, 68, 57, 52 — — — — — סאָלאָמאָן, אסתר,
 92, 44 — — — — — סאָפּיאַן, ראָזאַליע (ראָזעלאַ)
 181, 94
 157 — — — — — סאָקאָלאָוו, נחום
 181, 91, 69, 53, 46 — — — — — סוקאַניק, מ.
 44, 43 — — — — — סטירמאן, דזשייקאָב
 94 — — — — — סטיון, עדוואַרד
 94 — — — — — סטיון, סעמועל
 93 — — — — — סטאהל, דזשעק
 102 — — — — — סילווערמאן, סעם
 102 — — — — — סילווערמאן, מרס.
 99 — — — — — סילווערשטיין, לאַוּאַיס
 44, 39 — — — — — סידער (סידעראַנסקי), יצחק
 55, 42 — — — — — סינער, דזשייקאָב
 94 — — — — — סינדערבראָנד, נייטען
 138 — — — — — סינאווסקי, מאָקס
 128 — — — — — סיקאַרניק
 77 — — — — — סידעל, שרה
 146 — — — — — סיווער, יודזשין
 128 — — — — — סיימאן, נייטן
 46 — — — — — סלאָקום, אַלבערט
 129 — — — — — סמיטה, ד.
 99 — — — — — סמיט, מרים
 102, 93 — — — — — סניידער, אסתר
 29, 26 — — — — — סעמיואַנוו, מר.
 94 — — — — — סעמעל, לאַוּאַי
 29, 26, 17 — — — — — ספיוואַק, דר. חיים
 29 — — — — — ספיוואַק, מאָדאַם, דר.
 94 — — — — — סקאָלניק, ה.
 36 — — — — — סקווערסקי, ה.

זייט
 102 — פריידים, דר. ריטשארד —
 58 — פריימאן, לואים —
 23 — פריינקעל, מאקס —
 128 — פרוישמאט —
 92 — פשיבעשעווסקי —

צ

46 — צאצקין, מים —
 41 — צבי בן-שלום —
 146 — צוקין, גרשון —
 129, 128, 127 — צוזמער, יעקב —
 57, 54 — צווייג, הערי —
 138, 128 — ציולינג, מ. —
 102 — צימרינג, באַרים —
 53, 39 — צייטלין, דזשעני —
 124 — צמח, בנימין —
 122 — צמח, נחום —
 29, 26 — צענטנער, מר. —
 29 — צענטנער, מאַראַם —

ק

99 — קראווינסקי, איזידאָר —
 137 — קרול —
 128 — קרים, יצחק —
 36 — קרישער, מ. —
 190 — קרעמער, מר. —
 55 — קרעטשמער, מאַריאַנאַ —
 55 — קרעטשמאר, הערמאן (ליליפוט) —
 41 — קאָזע, ש. —
 146 — קאַטין, האַרייס —
 183, 42, 41 — קאַטין, משה —
 102 — קאַטין, פייגל —
 42, 41, 37, 30 — קאַניעווסקי, אהרן, —
 68, 59 —
 53, 44 — קאַניעווסקי, בייבי, מאַלי —
 128 — קאַפלאַן, אלחנן —
 179 — קאַפלאַן, מאַראַם —

זייט

פיינמאן (פראַפּעסאָר) טעאַדאָר, 35,
 53, 46
 105 — פיינמאן, זיגמונד —
 143, 112 — פיינסטיין, מ. —
 128 — פיער, ברוך —
 180, 128, 92 — פיערשטיין, מילטאָן —
 190
 128 — פענו, יעקב —
 153 — פדר, שושנה —
 58 — פּעדער, משה —
 101 — פליישער, עדווין —
 128 — פּערלמאן, חברה —
 68 — פּערקיןס —
 146 — פּערל, יהודית —
 146 — פּערל, מילדרעד —
 43, 35 — פּרץ, י. ש. —
 43 — פּאַנעל —
 89 — „פּאַרווערטס“ —
 146 — פּאַרמאן, מאיר —
 99 — פּינקעלשטיין, מרים —
 36, 23 — פּעלדמאן, דר. דוד —
 36 — פּעלדמאן, לאָיער, סעמועל —
 44 — פּעלדמאן, מים —
 36 — פּעלדמאן, מים, אַנאַ —
 128 — פּעלדמאן —
 24 — פּעלז, מאָריס —
 94 — פּישער, הערי —
 186 — פּיין —
 182, 181, 94 — פּראַדקין, ליוזא —
 182 — פּרוג, ש. —
 124 — פּרודקין, א. —
 90, 55, 45, 42, 41 — פּרוכט, ש. —
 190, 178
 129 — פּרידמאן, זכריה מאיר —
 23 — פּרידמאן, שבתי —
 49 — פּרידמאן, איזידאָר —
 36 — פּריידים, דאָראַ —

זייט
 166 קעסטין, סעם — 58, 29, 17
 153 קסטער, יוסף — — — — —

7

ראבינאוויץ, גדליה — 158
 ראדאם, ה. — 90
 ראווינא, חנה — 124
 ראטנער, גרשון — 128
 ראטנער, סעם — 69, 68, 61, 57, 54
 ראקאו, נ. — 167
 ראבינס, ה. — 124
 ראבערטס, גערטרוד — 99, 94
 ראָו — 128
 ראָו, הוירבערט — 99
 ראָוין, יצחק — 138, 129
 ראָוין, אליעזר — 138
 ראָוין, בען — 143
 ראָוין, לואיס — 157
 ראָוען, יעקב — 53
 ראָוענבאָם, מאָריס — 24
 ראָוענבערג, מיס — 183, 42
 ראָוענטאַל, מאַקס — 58
 ראָוענטאַל, סאַבינאַ-וויינבלאַט, — 58
 ראָוען, חיים — 131, 129, 128, 127
 ראָוענפעלד, מאָריס — 184, 30
 ראָטמאַן, ה. — 90
 ראָטמאַן, צבי — 128
 ראָם, מאַקס — 179
 ראָנים — 180
 רובין, אלעקסאנדער — 46
 רובין, גיטל — 53
 רובין, דר. נייטעז — 44
 רובינשטיין, א. — 124
 רובינשטיין, צבי הירש — 50
 ריטש, מ. — 29, 26
 רייזון, אברהם — 186, 42
 רייך — 128

זייט
 179 קאַפלאַן, מר. — — — — —
 55, 46, 36 קאַפלאַן, מרס. — — — — —
 186 קאַץ — — — — —
 116 קאַצינעלסאָן, יצחק — — — — —
 77 קראַסנער, יעקב — — — — —
 41 קאַברין, לעאַן — — — — —
 128 קאַהן — — — — —
 23 קאַהן, א. ב. — — — — —
 99 קאַהן, פּאַול — — — — —
 41 קאַהן, אייב — — — — —
 99 קאַזלאָוו, טשאַרלס — — — — —
 36 קאַלאָדנער, מיס, ראָו — — — — —
 128 קאַלער — — — — —
 94 קאַלער, פּרייניק — — — — —
 121 קאַפּיי, פּראַנסואַ — — — — —
 90 קאַצאַפּסקי, ה. — — — — —
 41 קאַרטשנאָי, מיס — — — — —
 46 קאַרנפעלד-סינגעל — — — — —
 153 קוטלר, שרה — — — — —
 128 קוטשינסקי — — — — —
 131, 128 קויפּמאַן, יהודה — — — — —
 128 קועל — — — — —
 128 קופּער — — — — —
 94 קופּער, א. — — — — —
 99, 94 קופּערשטיין, הערי — — — — —
 128 קוק, איסור — — — — —
 35 קורץ, אהרן — — — — —
 36 קימעלמאַן, דר. סיימאַן — — — — —
 44 קיפּנים — — — — —
 128 קיציס — — — — —
 97 קירכאַן, וו. — — — — —
 36 קירשנער, דר. — — — — —
 36 קייבאַט, דזשענעט — — — — —
 25 קליוולאַנד, גראַווער, פּרעזידענט, — — — — —
 102 קעטצאַף, דזשיי. ס. — — — — —
 26, 25 קעלי'ס האַל — — — — —
 166 קעסטין, מאַדאַם — — — — —

זייט	
181, 127	שולמאן, ב. — — — — —
43	שולוויין, ז. 5. — — — — —
36	שומייקער, מר. — — — — —
29	שטאלער, דר. מאַקס — — — — —
36	שטיינבערג, וו. — — — — —
142	שטיינבערג, א. — — — — —
153	שמיון, חיים דוד — — — — —
42	שטריקמאן — — — — —
128	שימשעלעוויטש, דר. — — — — —
128	שימשעלעוויטש, שרה — — — — —
94	שיף, חיים — — — — —
53, 39	שיינבוים, פעי — — — — —
158, 138, 53	שיינפעלד, גדליה — — — — —
29	שייענאווסקי — — — — —
44	שיפער, מרס. מיני — — — — —
118	שכנאי, ד. — — — — —
149, 44	שלום, עליכם — — — — —
124	שניידער, בענא — — — — —
68, 57	שערמאן, אייזיק — — — — —
53	שפאכנא, פאולין — — — — —
45	שפערבער, גערטרוד — — — — —
59, 53, 44, 39	שפערלינג, וויליאם — — — — —
54, 39	שפערלינג, אַנאָ-האַרן — — — — —
89, 42, 41	שפריצמאן, הערשל — — — — —
187, 179	שפריצמאן — — — — —
99	שקאלניק, הערמאן — — — — —
57, 53, 39	שקלאָראָף, הערי — — — — —
45	שרייבמאן, יוסף — — — — —
131	שרף, דר. נ. — — — — —

זייט	
128, 127	רייכלין, שמואל — — — — —
144	רמב"ם — — — — —

ש

54	שאלאנט, מאיר — — — — —
45	שאפיראָ, לאַמעד — — — — —
146	שאץ, לעאָנארד — — — — —
108, 104	שאצקי, דר. יעקב — — — — —
166	שאָר, יעטא — — — — —
167, 166	שאָר, אַנשעל — — — — —
30	שארקאנסקי, א. — — — — —
131, 129, 128	שוואַרץ, יצחק — — — — —
129	שוואַרץ, מרים — — — — —
142	שוואַרץ, יחיאל, שחור — — — — —
142	שוואַרץ, דרורי — — — — —
99, 94, 93	שוואַרץ, ליליען — — — — —
94, 93	שוואַרץ, דיאָנא — — — — —
49	שוואַרץ, אַנטאָני — — — — —
41	שוואַרץ — — — — —
128	שוואַרצמאן — — — — —
167, 166, 165	שוואַרץ, מארים — — — — —
172, 171, 168	
167, 166	שוואַרץ, יעקב — — — — —
146	שוואַרץ, מארטין — — — — —
121	שוויד, מארק — — — — —
128	שוחט, חברה — — — — —
128	שוחט — — — — —
128	שולמאן — — — — —

בילעטן פאר העברעאישע פארשטעלונגען

№ 149

חזיון עברי „האינטליגנט“
 בשלוש מערכות, מאת פריץ הירש פיין
 נערך ע"י „הבימה“ סניף „העברי הצעיר“
 בפילדלפיה
 ביום הרביעי ז' דחנוכה 8 בדצמבר, בשעה השמינית,
 באולם ליריק 928-36 רחוב הששי.
 מחיר הכרטיס - 76 - 50 ס.

METROPOLITAN HALL
717 Fairmount Ave.

19

למנחת נן ילדים לאומי

„היהודים“

מאת י. פשיסקין דראמא עברית בארבע (4) פעולות

נערך על ידי „הבימה“ — המשחקים מארץ ישראל

שבת בערב 18 מארטש (ערב פורים), 1916

מחיר הכרטיסים: 50c.

נשף עברי.
 יערך ע"י הבימה הצעירה.
 בראשון בערב חמ"ט מנחת תרפ"ח.
 "בבית בן-דוב"
 בקרן רחוב הרביעי ופופלר.
 הכניסה חפשיה.

Tickets for performances on the Hebrew Stage in Philadelphia

בין איצט געדרוקט פון זעלבן מחבר

שירי דוד (אין העברעאיש).
געשיכטע פון חנוך אין פילאדעלפיע.
די יוגנטלעכע בינע.

גרייט צום דרוקן

לידער און לעגענדן.
עדיטאריעלס און עסייען.

Copyright by
DAVID B. TIERKEL
332 S. 5th Street
Phila., Pa.